

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้
ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ”

สัญญาเลขที่ RDG60E0072

โดย

นายสุพัฒน์ ยงกุล และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)

ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ การศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้
ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอลำปาง จังหวัดศรีสะเกษ

คณะผู้วิจัย

1. นายสุพัฒน์ ยงกุล	หัวหน้าโครงการ
2. นายพิลลย์ รัตนวัน	รองหัวหน้าโครงการ
3. นางสาวธิดารัตน์ สุธรรมมา	เลขานุการ
4. นายจุฑานุวัฒน์ สุฤทธิ์	ผู้ช่วยเลขานุการ
5. นางสาวนพรัตน์ สุธรรมมา	เหรียญกษาปณ์
6. นายสุพจน์ จันทา	ผู้ช่วยเหรียญกษาปณ์
7. นายยงยุทธ เต็มใจ	ประชาสัมพันธ์
8. นายบุญนาถ เต็มใจ	ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์
9. นายเปี้ย พงษ์สุระ	ปฏิคม
10. นายเสถียร รัตนวัน	สมาชิก

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยโครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียง
ทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นการ เป็นโครงการวิจัยท้องถิ่นที่ต้องการค้นหารูปแบบการ
ประกอบสัมมาชีพชุมชนที่เหมาะสมกับสถานการณ์เปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์ เพื่อค้นหาชุดความรู้ และยกระดับความรู้
เกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือ ศึกษาแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสม และเพื่อให้ชุมชนบ้าน หนองเชียง
ทูนใต้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเลี้ยงโค-กระบือ โดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะเป็นเครื่องมือหนึ่งใน
การสร้างการเรียนรู้ของคนในชุมชน และศึกษารวบรวมข้อมูลข้อเท็จจริง เพื่อกำหนดทางเลือกในการ
ปฏิบัติการ การดำเนินงานโครงการวิจัยฯ นี้ ในช่วงที่ 1 เป็นการเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยและชุมชนใน
การสร้างความรู้ความเข้าใจแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นด้วยการฝึกอบรม และปฏิบัติในพื้นที่ ด้วยการเรียนรู้จากการ
ปฏิบัติ และเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น ด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผลการศึกษาในระยะที่ 1 จึงเป็นชุด
ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือ ชุดความรู้ที่เป็นปัจจัยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการ
เลี้ยงโค-กระบือให้เหมาะสม และเป็นทางเลือกในการสร้างรายได้ที่เกิดจากการเลี้ยงโค-กระบือให้เพียงพอ เกิด
รายได้รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี ตามลำดับพัฒนาระบบการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมและนำไปสู่
การปฏิบัติจริงในระดับพื้นที่ ทั้งนี้ในแนวทางการปฏิบัติจริงได้พบปัญหาบางประเด็นยังขาดรายละเอียดและ
แนวปฏิบัติที่ชัดเจน ตลอดจนได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องระหว่างอำเภอลำดวนของกับเมืองห้วยทรายแล้วนั้น
แต่ยังขาดการนำไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนแท้จริงในพื้นที่ตลอดจนหา แนวทางในการพัฒนา
ระบบการจัดการควบคุมป้องกันโรคติดต่อชายแดนและเตรียมการในการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการจัดการ
เฝ้าระวัง ควบคุมป้องกันโรคในชุมชนชายแดนให้มีการดำเนินงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ตลอดจนการตั้งรับ
และการเสริมสร้างศักยภาพให้กับบุคลากรในพื้นที่สองฝั่งประเทศให้มีศักยภาพในการดูแลรักษาพยาบาล
ประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของตนเองต่อไปในอนาคต ในการนี้ สำนักวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ขอขอบพระคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอาทิเช่น สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงราย
โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชเชียงของ สำนักงานสาธารณสุข อำเภอลำดวนของ แผนกสาธารณสุขแขวงบ่อแก้ว
โรงพยาบาลแขวงบ่อแก้ว โรงหมอเมืองห้วยทราย ห้องสาธารณสุขเมืองห้วยทราย ได้สนับสนุนมีส่วนร่วม
ในการช่วยเหลืองานวิจัยให้บรรลุผลสำเร็จจนเกิดผลประโยชน์กับประชาชนทั้งสองประเทศต่อไป

คณะผู้ศึกษาวิจัย

27 ตุลาคม 2560

คำนำ

โครงการการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ เป็นโครงการวิจัยท้องถิ่นที่ต้องการค้นหารูปแบบการประกอบสัมมาชีพชุมชนที่เหมาะสมกับสถานการณ์เปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาและจัดทำองค์ความรู้โดยรวม จัดเก็บข้อมูล แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และยกระดับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือของชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ 2) เพื่อศึกษารูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ 3) เพื่อให้ชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเลี้ยงโค-กระบือ โดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างการเรียนรู้ของคนในชุมชน และศึกษารวบรวมข้อมูลข้อเท็จจริง เพื่อกำหนดทางเลือกในการปฏิบัติการ

การดำเนินงานโครงการวิจัยฯ นี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 5 บท บทที่ 1 จะกล่าวถึงความเป็นมา/ความสำคัญของการวิจัย คำถามวิจัย วัตถุประสงค์และ ผลที่คาดว่าจะได้รับ บทที่ 2 ก็จะกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่น 1. แนวคิดธุรกิจชุมชน 2. แนวคิดสัมมาชีพชุมชน 3. แนวคิดการเศรษฐกิจพอเพียง 4. แนวคิดสถานการณ์การเลี้ยงโค-กระบือ 5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทที่ 3 กล่าวถึงวิธีการวิจัย การเลือกโจทย์การวิจัย การเลือกพื้นที่วิจัย การเลือกทีมวิจัยและที่ปรึกษา การเขียนข้อเสนอโครงการ ผลการดำเนินการตามแผนงานการวิจัย 1. ศึกษาและจัดเก็บรวบรวมข้อมูล หารูปแบบการบริหารจัดการการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสม การวิเคราะห์ข้อมูล บทที่ 4 จะกล่าวถึง ผลการวิจัย เช่น ผลการศึกษารูปแบบชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ ศึกษาและจัดทำองค์ความรู้ โดยรวบรวม จัดเก็บข้อมูล แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และยกระดับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือของชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ ศึกษารูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ การสร้างรายได้เพิ่มของชุมชนจากการเลี้ยงโค-กระบือ บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ ว่าด้วยการสรุปผลเชิงกระบวนการวิจัยและเครื่องมือการวิจัย การกำหนดปัญหาการวิจัย เป้าหมายของการวิจัยวิธีดำเนินการวิจัย การรายงานผลการวิจัย ผลลัพธ์จากการวิจัย ผลการวิเคราะห์งานวิจัย บทเรียนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และข้อเสนอแนะ

การดำเนินโครงการครั้งนี้ ได้รับความสำเร็จเนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย โดยเฉพาะนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผู้นำชุมชน หน่วยงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ทีมพี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ได้อำนวยความสะดวกและหนุนช่วยการดำเนินโครงการวิจัยฯ นี้ คณะผู้ดำเนินโครงการวิจัยขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

คณะนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น
โครงการการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือ เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน
บ้านหนองเชียงทูนใต้

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	[1]
สารบัญภาพ	[4]
สารบัญตาราง	[7]
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมา/ความสำคัญของการวิจัย	1
1.2 คำถามวิจัย	2
1.3 วัตถุประสงค์	3
1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	3
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	4
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจชุมชน	4
2.2 แนวคิดสัมมาชีพชุมชน	16
2.3 แนวคิดการเศรษฐกิจพอเพียง	32
2.4 แนวคิดสถานการณ์การเลี้ยงโค - กระบือ	37
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	50
2.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา	59
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	60
3.1 การเลือกโจทย์การวิจัย	60
3.2 การเลือกพื้นที่วิจัย	61
3.3 การเลือกทีมวิจัยและที่ปรึกษา	62
3.4 การเขียนข้อเสนอโครงการ	62
3.5 ผลการดำเนินการตามแผนงานการวิจัย	62
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	72
บทที่ 4 ผลการวิจัย	73
4.1 บริบทชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้	73

สารบัญ

	หน้า
4.1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน	73
4.1.2 ที่ตั้งและอาณาเขต	75
4.1.3 สภาพพื้นที่	75
4.1.4 ทรัพยากรชุมชน	78
4.1.5 ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้	79
4.1.6 ความเชื่อของชุมชน	83
4.1.7 เศรษฐกิจชุมชน	84
4.1.8 องค์กรในชุมชน	87
4.2 ศึกษาและจัดทำองค์ความรู้ โดยรวบรวม จัดเก็บข้อมูล แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และยกระดับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือของชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้	88
4.2.1 ด้านโรงเรือน (คอก)	89
4.2.2 ด้านอาหาร	92
4.2.3 ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน	94
4.2.4 ด้านโรคและการสุขาภิบาล	95
4.2.5 ด้านการรักษาและการป้องกันโรค	95
4.2.6 ด้านสถานการณ์การเลี้ยงโค-กระบือ	95
4.3 รูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้	102
4.3.1 รูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือในอดีตถึงปัจจุบัน	102
4.3.2 ผลการปฏิบัติการวิจัย	105
4.4 การสร้างรายได้เพิ่มของชุมชนจากการเลี้ยงโค-กระบือ	123
4.4.1 สถานการณ์สร้างรายได้	119
4.4.2 ผลผลิตของชุมชนที่เกี่ยวกับการเลี้ยงโค - กระบือ	120
4.4.3 แนวโน้มการสร้างรายได้และมูลค่าเพิ่มจากการเลี้ยงโค	124
4.4.4 ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค-กระบือของเกษตรกรหลังจากทดสอบเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต	125

สารบัญ

บทที่ 5	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	144
	5.1 สรุปผลเชิงกระบวนการวิจัยและเครื่องมือการวิจัย	144
	5.2 ผลลัพธ์จากการวิจัย	151
	5.3 ผลการวิเคราะห์งานวิจัย	152
	5.4 บทเรียนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	155
	5.5 ข้อเสนอแนะ	156
บรรณานุกรม		158
ภาคผนวก	ประวัติทีมวิจัยและที่ปรึกษาโครงการ	161

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2-1	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข	34
2-2	เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อชีวิตที่มีความสุข	35
2-3	ภาพโคเนื้อพันธุ์ตาก	37
2-4	ภาพโคพันธุ์กบินทร์บุรี	38
2-5	ภาพโคเนื้อพันธุ์กำแพงแสน	39
2-6	ภาพโคเนื้อพันธุ์แองกัส	39
2-7	ภาพโคพันธุ์อเมริกันบราห์มัน	40
2-8	ภาพโคพันธุ์ชาวลำพูน	40
2-9	ภาพโคพันธุ์ท่าจิมะ	41
2-10	ภาพท่าคลองตอที่ปกติ	43
2-11	ภาพเช็ดลูกโคหลังคลอด ที่มา : เว็บบอร์ด โคบาลนิวส์ (2557)	44
2-12	ภาพหย่านมลูกโคอายุ 6 เดือน	45
2-13	กรอบแนวคิดในการศึกษา	58
3-1	ภาพการเลือกโจทย์การวิจัยได้จากการจัดเวทีประชาคมวิเคราะห์ปัญหา	60
3-2	ภาพกิจกรรมการประชุมทีมวิจัย	63
3-3	กิจกรรมการเตรียมทีมวิจัย ฝึกอบรมและออกแบบเครื่องมือการเก็บข้อมูล	64
3-4	กิจกรรมการจัดเวทีสร้างความเข้าใจการวิจัยท้องถิ่นต่อชุมชน	64
3-5	กิจกรรมการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับโค-กระบือที่มีในชุมชน	65
3-6	กิจกรรมการสำรวจและจัดทำแผนผังข้อมูล จัดทำแผนที่ภูมิศาสตร์ที่สำคัญต่อการเลี้ยงโค-กระบือ	66
3-7	ภาพการจัดเวทีเพิ่มเติมข้อมูล และวิเคราะห์รูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือ	66
3-8	ภาพกิจกรรมจัดเวทีนำเสนอรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือต่อชุมชน	67
3-9	ภาพกิจกรรมการศึกษาดูงานรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือแต่ละรูปแบบ	68
3-10	ภาพกิจกรรมปฏิบัติการอบรมและสาธิตการทำอาหาร การทำปุ๋ย และการฉีดวัคซีน	69
3-11	ภาพกิจกรรมการไปศึกษาดูงานการจัดการแปลงเกษตรแบบประณีต	70
3-12	ภาพกิจกรรมสรุปและถอดบทเรียนภูมิปัญญาและรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือ	71

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
3-13	ภาพการติดตามการนำองค์ความรู้ในการวิจัย	71
4-1	แผนผังชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้	72
4-2	ภาพตัดขวางภูมิประเทศบ้านหนองเชียงทูนใต้ ทิศตะวันออก-ทิศตะวันตก	74
4-3	ภาพตัดขวางภูมิประเทศบ้านหนองเชียงทูนใต้ จากทางทิศเหนือ-ทิศใต้	75
4-4	ภาพปฏิทินวัฒนธรรมบ้านหนองเชียงทูนใต้	78
4-5	ภาพปฏิทินฤดูกาล	82
4-6	รูปแบบของโรงเรือนโค-กระบือบ้านหนองเชียงทูนใต้	87
4-7	ลักษณะของโรงเรือนใต้ถุนบ้าน	88
4-8	ลักษณะของโรงเรือนแบบจั่ว	88
4-9	ลักษณะของโรงเรือนแบบเพิงหมาแหงน	89
4-10	ลักษณะของโรงเรือนแบบจั่วกลาย	89
4-11	ลักษณะโคไทยกระโดน	96
4-12	ลักษณะโคไทยใหญ่	97
4-13	ลักษณะโคลูกผสมบราห์มัน	96
4-14	ลักษณะโคลูกผสมชาโลเลส์	97
4-15	ลักษณะกระบือปลักสีเทาดำและสีขาว(เผือก)	98
4-16	แผนภาพประวัติศาสตร์ชุมชนเกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือ	99
4-17	ภาพกระโหลงและกระແหล່ງ	100
4-18	ภาพการศึกษาดูงานการเลี้ยงโค-กระบือแบบประณีต	102
4-19	ภาพการทดลองเลี้ยงโคแบบประณีต	103
4-20	ภาพการสาธิตการสร้างโรงเรือนแบบจั่วกลาย	104
4-21	ภาพจัดการพื้นที่คอกโดยจัดการพื้นที่ให้เครื่องจักรสามารถเข้าทำงานได้	105
4-22	ภาพการทำรางอาหารทั่วไปและรางให้ฟาง	106
4-23	ภาพการทำรางอาหารทั่วไปและรางให้ฟางของบ้านหนองเชียงทูนใต้	106
4-24	ภาพการทดสอบผลผลิตจากหญ้าเนเปียร์อายุ 45 วัน	109
4-25	ภาพการสาธิตการปลูกหญ้าโดยท่อนพันธุ์ตั้งเอียง ประมาณ 30-45 องศา	110

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
4-25	ภาพการจัดการแปลงหญ้าเนเปียร์แบบยกร่อง	111
4-26	ภาพศึกษาดูงานการทำเกษตรประณีต	111
4-27	ภาพการปลูกไม้ผลรอบแปลงหญ้าเนเปียร์	112
4-28	ภาพการทดสอบการกินหญ้าหมักกับลูกโค	113
4-29	ภาพการทดสอบการทำปุ๋ยหมักมูลโค-กระบือ	115
4-30	ภาพการปฏิบัติการฉีดยารักษาและบำรุงโค-กระบือ	117
4-31	ภาพการประกาศขายโค-กระบือออนไลน์ ณ วันที่ 20 ตุลาคม 2561	118
4-32	ภาพแนวทางการพัฒนาสายพันธุ์โค	119
4-33	ภาพการปฏิบัติการวิจัยการทำปุ๋ยมูลโค-กระบือ	120
4-34	ภาพการบรรจุและจำหน่ายมูลโค-กระบือ	121
4-35	ภาพการส่งเสริมการปลูกหญ้าเนเปียร์	122
4-36	ภาพการเรียนรู้การทำขลุมโค	123
4-37	ภาพผังการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการเลี้ยงโคแม่พันธุ์ 1 ตัว	124
5-1	โรงเรือนแบบจั่วกลายมีพื้นที่ให้โค-กระบือออกกำลังกาย	146
5-2	เส้นทางการปรับปรุงสายพันธุ์โคพันธุ์พื้นเมืองให้ได้โคพันธุ์กำแพงแสน	149
5-3	การนำเสนอผลการวิเคราะห์การศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือ โดยใช้ Business Model Canvas	154
5-4	คุณค่าของโค-กระบือ	155

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2-1	ตารางที่ 2 กรอบการเรียนรู้การเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมนาซีพชุมชนระดับหมู่บ้าน (3วัน)	26
2-2	ตารางที่ 3 กรอบการเรียนรู้การส่งเสริมการสร้างสัมมนาซีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน (5 วัน)	28
2-3	ตารางที่ 4 กรอบการเรียนรู้การจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมนาซีพชุมชน(1 วัน)	30
2-4	ตารางการให้อาหารแม่โคอุ้มท้องของศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ตาก	42
2-5	ปริมาณมูลที่สัตว์ขับถ่ายและส่วนประกอบของธาตุอาหารในมูลสัตว์	47
3-1	ตารางกิจกรรม/แผนงาน	59
4-1	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค-กระบือของเกษตรกรหลังจากทดลองเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต	126
4-2	ตารางสรุปรวม	142
5-1	ตารางวิเคราะห์งานวิจัย โดยใช้ Business Model Canvas	152

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมา/ความสำคัญของการวิจัย

บ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 เป็นชุมชนชนาดกลาง จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2560 พบว่าบ้านหนองเชียงทูนใต้ มีครัวเรือนจำนวน 104 ครัวเรือน ประชากรที่อาศัยอยู่จริง จำนวน 341 คน จำแนกเป็นเพศชาย 169 คน หญิง 172 คน แยกการปกครองมาจากบ้านหนองเชียงทูน หมู่ที่ 5 เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2540 คนในหมู่บ้านใช้ภาษาลาวเป็นภาษาถิ่น ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกอำเภอลำปางค์ภู ห่างจากที่ว่าการอำเภอลำปางค์ภู เป็นระยะทาง 6 กิโลเมตร โดยมีพื้นที่ทางการเกษตรประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก การเลี้ยงสัตว์ เช่น โค-กระบือ แต่ส่วนมากเป็นการเลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง มีอาชีพรับจ้างทั่วไป การทำสวนยางพารา ฯลฯ เป็นอาชีพรอง มีพื้นที่ทำการเกษตร 1,520 ไร่ จำแนกเป็นพื้นที่ราบลุ่มทำนา 1,050 ไร่ พื้นที่ไร่-สวน 470 ไร่ อาชีพหลักที่สร้างรายได้ให้ชุมชน คือ การทำนา ส่วนอาชีพที่สร้างรายได้รองลงมา คือ การเลี้ยงโค-กระบือ และการรับจ้าง ซึ่งพบว่าหมู่บ้านมีครัวเรือนที่เลี้ยงโค-กระบือ จำนวน 73 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 70.19 ของครัวเรือนทั้งหมดที่อาศัยอยู่จริงในหมู่บ้าน และถือเป็นสมาชิกชุมชนอาชีพหนึ่งที่ตั้งรายได้อีกให้กับครัวเรือนส่วนใหญ่ของหมู่บ้าน โดยการขายเนื้อ และมีมูลสำหรับการทำปุ๋ยคอก ลดต้นทุนในการเกษตร

ในอดีตการเลี้ยงโค-กระบือ ของชาวบ้านหนองเชียงทูนใต้ ในช่วงหลังฤดูทำนา จะมีการนำโค - กระบือไปเลี้ยงในพื้นที่ราบสูงทางทิศใต้ของหมู่บ้าน ใช้เวลาตลอดทั้งวันในการเลี้ยง หลังจากนำไปผูกมัดไว้ตามจุดที่พอมืออาหารให้โค - กระบือหากินเองได้ เจ้าของสัตว์ก็จะใช้เวลาในการหาอาหาร เช่น แหะไข่มดแดง ย่ำตามเพื่อหาแมงกระซอน ยิงนก ยิงหนูนา ยิงกิ้งก่า หรือจะเก็บพืชผักที่เกิดขึ้นเองตามป่าละเมาะ เพื่อนำกลับมาเป็นอาหารในครัวเรือน วันหยุดสุดสัปดาห์ เด็กๆ หยุดเรียน ก็จะเพิ่มพื้นที่ให้เด็กได้ใช้ชีวิตหาอยู่หากินตามวิถีชนบทอย่างแท้จริง มีการห่อข้าวห่อน้ำ ไปกินข้าวร่วมกันโดยได้กับข้าวจากการแหะไข่มดแดงบ้าง ส้มตำบ้าง ก่อเกิดสังคมแห่ง การเกื้อกูลกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้เกิดความสามัคคีกัน และผู้เฒ่าผู้อาวโส จะใช้เป็นช่วงเวลาในการอบรม สั่งสอนลูกหลาน ทั้งด้านคุณธรรม การช่วยเหลือรู้จักสามัคคีกัน ด้านประสบการณ์ชีวิต นอกห้องเรียน ทำให้มีทักษะชีวิตและสามารถเอาตัวรอดจากการอยู่ในชนบทได้อย่างไม่ลำบาก รู้จักความอดทน ชาวบ้านหนองเชียงทูนใต้ มีการเลี้ยงโค-กระบืออย่างกว้างขวาง เพราะถือว่า โค-กระบือเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองมาแต่โบราณ อีกทั้งเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญต่อชีวิตของชาวบ้านหนองเชียงทูนใต้เป็นอย่างยิ่งในระบบการเกษตร ในอดีตชาวไร่ชาวนาอาศัยแรงงานจากกระบือในการทำไร่ไถนา และอื่นๆ มูลใช้เป็นปุ๋ยบำรุงดินใส่ต้นไม้ได้เป็นอย่างดี ในด้านเศรษฐกิจโค-กระบือมีความสำคัญมาก โดยเฉพาะยามขาดแคลนน้ำมัน หลังหมดอายุการใช้งานแล้วยังจำหน่ายเนื้อได้อีกด้วย และยังเป็นสินค้าของเกษตรกรเพียงไม่กี่ชนิดที่ชาวบ้านกำหนดราคาขายเองได้ ในปัจจุบันเครื่องมือการเกษตรเข้ามามีบทบาทมากขึ้น กระบือยิ่งถูกทอดทิ้งทุกขณะ ทำให้จำนวนกระบือในหมู่บ้าน ลดน้อยลง ทำให้สัดส่วนของการเลี้ยงกระบือลดลง ด้วยสภาพแวดล้อมของการเลี้ยงกระบือต้องมีปลักโคลน หรือมีแหล่งน้ำ ร่มไม้ที่เพียงพอ เพราะกระบือเป็นสัตว์ที่เหมาะสมกับภูมิอากาศที่ไม่ร้อนมาก ด้วยเหตุปัจจัยเหล่านี้ชาวบ้านหนองเชียงทูนใต้ จึงลดปริมาณการเลี้ยงกระบือลง และเพิ่มปริมาณการเลี้ยงโคแทน ดังนั้นสัดส่วนการเลี้ยงโคของหมู่บ้านจึงมีสัดส่วน 1 ต่อ 5 เท่า เมื่อเทียบปริมาณกระบือกับโค

นอกจากนี้โค - กระบือยังเป็นทุนประกันในยามเกิดสภาวะวิกฤต หรือในยามจำเป็นต้องใช้เงินมาก ๆ ของชาวบ้าน โดยส่วนมากเลี้ยงไว้เพื่อขายเนื้อ ทำให้รายได้ของครัวเรือนจากการจำหน่ายโค-กระบือ เป็นรายได้ระยะยาว คือ ปีละ 1 ครั้งเท่านั้น ทำให้การเลี้ยงโค-กระบือของชาวบ้านเป็นเพียงอาชีพเสริม เป็นอาชีพสำหรับผู้สูงอายุและเด็ก ที่ไม่สามารถบริหารจัดการให้เกิดรายได้ระยะสั้นได้ ประกอบกับพื้นที่การเลี้ยงปัจจุบันไม่สามารถปล่อยทุ่งได้ดังเช่นในอดีต เพราะทุ่งนาหลังฤดูเก็บเกี่ยวเกษตรกรบางรายมีการใช้พื้นที่ปลูกพืชหลังทำนา เช่น มันสำปะหลังระยะสั้น , ถั่วเขียว, ถั่วพราง, ปอเทือง, ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ จึงทำให้ โค - กระบือที่เลี้ยงปล่อยทุ่งจะไปทำความเสียหายแก่พืชเหล่านั้น ทำให้เกิดกรณีข้อพิพาทขึ้นระหว่างคนเลี้ยงโค-กระบือกับคนปลูกพืชหลังฤดูทำนา เพราะฉะนั้นชาวบ้านจึงต้องหันกลับมาเลี้ยงโค-กระบือในโรงเรือน แต่ในการกินหญ้าของโค - กระบือในโรงเรือนจะต้องใช้หญ้าเป็นอาหารจำนวนมาก โคช่วงโตเต็มวัยกินหญ้าประมาณ 60 กิโลกรัมต่อวัน มูลโควันละ 5 ครั้งครั้งละ 1 กิโลกรัม รวมวันละ 5 กิโลกรัม ตัมน้ำวันละ 40 ลิตร ส่วนกระบือช่วงโตเต็มวัยกินหญ้าประมาณ 60 กิโลกรัมต่อวัน พร้อมฟางเสริมอีก 20 กิโลกรัมต่อวัน รวมกระบือต้องกินอาหารเฉลี่ยวันละ 80 กิโลกรัมต่อวัน ตัมน้ำ 70 ลิตรต่อวัน มูลกระบือวันละ 5 ครั้งๆ ละ 3 กิโลกรัม เฉลี่ยวันละ 15 กิโลกรัม ฉะนั้นชาวบ้านหนองเชียงทูนใต้ จึงเกิดความสนใจการสร้างมูลค่าเพิ่มจากมูลโค - กระบือ และเนื่องจากปัจจุบันโค - กระบือสายพันธุ์พื้นบ้านเมื่อเปรียบเทียบกับโค - กระบือพันธุ์เนื้ออื่นๆ พบว่า ถ้าเลี้ยงในโรงเรือนเหมือนกัน กินหญ้าปริมาณเท่ากัน ระยะเวลาการเลี้ยงเท่ากัน การเจริญเติบโตหรืออัตราแลกเนื้อของโค - กระบือสายพันธุ์เนื้ออื่นๆ จะเจริญเติบโตมากกว่าโคพื้นบ้าน และมีราคาสูงกว่า โดยโคพันธุ์พื้นบ้านมีขนาดตัวที่เล็ก ราคาตัวเต็มวัยอายุ 3 ปี ราคา 25,000 ซึ่งมีราคาถูกกว่าสายพันธุ์อื่นๆ เช่น พันธุ์ชาโลเล่ เป็นโคพันธุ์เนื้อและอีกสายพันธุ์หนึ่ง คือ พันธุ์บรามัน ถ้าเลี้ยงในระยะเวลา 3 ปีเท่ากัน มีราคาตัวละ 45,000 บาท ซึ่งพบว่าแตกต่างกัน 20,000 บาท ดังนั้น ชาวบ้านจึงมีความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้ให้ถูกวิธีและได้นำไปดำเนินการเพื่อให้เกิดรายได้ ทางออกของปัญหาเป็นอย่างไร และกระบวนการที่สามารถปรับแนวคิด ปรับวิธีการเลี้ยงโค-กระบือให้สามารถเกิดสัมมาชีพชุมชน ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น กระบวนการที่เหมาะสมกับวิถีของชุมชนจะเป็นรูปแบบอย่างไร จึงจำเป็นต้องศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือ เพื่อค้นหารูปแบบที่เหมาะสมเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ ได้

1.2 คำถามวิจัย

1.3.1 คำถามหลัก

1)รูปแบบการเลี้ยงโค - กระบือที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้เป็นอย่างไร

1.3.2 คำถามรอง

1) ชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้จะสามารถจัดการความรู้ โดยรวบรวม จัดเก็บข้อมูล แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และยกระดับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือได้อย่างไร

2) รูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้เป็นอย่างไร

3) ชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้จะมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเลี้ยงโค-กระบือได้อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

1) เพื่อศึกษาและจัดทำองค์ความรู้ โดยรวบรวม จัดเก็บข้อมูล แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และยกระดับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือของชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้

2) เพื่อศึกษารูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้

3) เพื่อให้ชุมชนบ้านหนองเชียงทูนได้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเลี้ยงโค-กระบือ

1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ชุมชนบ้านหนองเชียงทูนได้มีองค์ความรู้ โดยรวบรวม จัดเก็บข้อมูล แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และได้ยกระดับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือ
- 2) ชุมชนบ้านหนองเชียงทูนได้รู้รูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสมสามารถสร้างสัมมาชีพในชุมชนได้
- 3) ชุมชนบ้านหนองเชียงทูนได้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเลี้ยงโค-กระบือ
- 4) เกิดกลุ่มองค์กรในการจัดการสัมมาชีพชุมชนในการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ร่วมกันในชุมชน

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวม แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอ ตามหัวข้อต่างๆ ดังนี้

1. แนวคิดธุรกิจชุมชน
2. แนวคิดสัมมาชีพชุมชน
3. แนวคิดการเศรษฐกิจพอเพียง
4. แนวคิดสถานการณ์การเลี้ยงโค - กระบือ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 โครงการการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการผลิตไม้ผลเศรษฐกิจของกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรใน จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจชุมชน

ธุรกิจชุมชน เป็นการร่วมมือกันเพื่อดำเนินการทางธุรกิจของคนในชุมชน ที่ไม่ใช่มุ่งเน้นแต่การสร้างผลกำไร แต่เน้นการเกิดประโยชน์กับชุมชนและสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชน โดยขณะเดียวกันสามารถแข่งขันด้านคุณภาพในการผลิตกับธุรกิจเอกชนได้ เป็นการประกอบกิจการของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน ตั้งแต่การระดมทุนต่างๆ การทำกิจการร่วมกัน การแบ่งปันผลประโยชน์ เกิดจากการใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนทั้งทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสิ่งแวดล้อม เพื่อการพึ่งตนเองและการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

ดังนั้น ธุรกิจชุมชนจึงเป็นกิจกรรมที่บุคคล หรือองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจการและช่วยกันดำเนินการ มีการเรียนรู้และจัดการร่วมกัน เพื่อดำเนินการในกิจกรรมการผลิต แปรรูปการค้า และการบริหารที่สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน อันจะนำไปสู่ชีวิต และความอยู่ดีที่ขึ้นของคนในชุมชน แต่เป็นธุรกิจที่สามารถช่วยเหลือเศรษฐกิจของประเทศได้ในระดับหนึ่ง ธุรกิจในระดับนี้ ยังมีปัญหาที่ประสบอยู่ คือ 1) ไม่เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานรับหรือเอกชนอื่น ๆ เนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับ 2) การสนับสนุนจากภาครัฐไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริง เนื่องจากข้อมูลกลุ่มเป้าหมายและความต้องการไม่ชัดเจน รัฐบาลจึงกำหนดให้มีการออกออกกฎหมายรองรับการประกอบกิจการ (อภิชัย พันธเสน, 2539)

2.1.1 ความหมายของธุรกิจชุมชน

อภิชัย พันธเสน (2539) ได้ให้ความหมาย ธุรกิจชุมชน หมายถึง ธุรกิจที่เป็นชุมชน เพื่อชุมชนและบริหารจัดการโดยชุมชนซึ่งเป็นการบริหารที่เน้นการกระทำในเชิงธุรกิจแตกต่างจากการกุศล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลในลักษณะสหกรณ์ ทั้งนี้เนื่องจากธุรกิจชุมชน จำเป็นต้องแข่งขันทั้งในด้านต้นทุนและคุณภาพกับกิจการที่แสวงกำไรของธุรกิจเอกชนตามปกติแต่ที่จำเป็นต้องจัดทำเป็นธุรกิจชุมชน เพราะสมาชิกของแต่ละคนไม่มีความสามารถและความเข้มแข็งทางการเงินพอที่จะแข่งขันได้กับธุรกิจของเอกชน

ดิรก สารวดี (2539) ได้ให้ความหมายธุรกิจชุมชน หมายถึง ชุมชนหรือสหกรณ์หรือใช้ชื่ออื่นโดยมีจัดการจดทะเบียนหรือไม่ก็ตาม เป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวโดยความสมัครใจของชุมชนจำนวนหนึ่งเพื่อทำธุรกิจ โดยมีวัตถุประสงค์และอุดมการณ์ร่วมกัน ดำเนินการโดยชุมชน กล่าวคือ สมาชิกมีส่วนร่วมในการลงทุน การบริหารจัดการ ร่วมกับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องในกระบวนการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ขององค์กร ทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มีผู้นำทางธรรมชาติทั้งชายและหญิงที่เกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2539) ได้ให้ความหมาย ธุรกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนที่ต้องการกำไรและธุรกิจชุมชนนั้นจะต้องเป็นองค์กรหรือหน่วยธุรกรรมที่สมาชิกทุกคนครอบครองและควบคุมได้ หรือกรรมสิทธิ์ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกในชุมชนนั้นๆ

จันทนา เกตุแก้ว (2539 อ้างในอเนก เหล่าโชติ, 2547) กล่าวว่า “ธุรกิจชุมชน” หมายถึงการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ในการคิด การบริหารจัดการ ทุกสิ่งเริ่มต้นจากชุมชน คือการระดมทุน การจัดการ และผลประโยชน์ที่เกิดสู่ชุมชน เป็นการทำธุรกิจเพื่อเรียนรู้พัฒนาคนและชุมชนควบคู่กัน เพื่อเป็นแนวทางของตนเอง และอยู่ร่วมกันของชุมชน และรูปแบบของธุรกิจที่จะเริ่มต้นจากผลผลิตที่มีในชุมชนเป็นหลัก

เศรษฐ์ สยาม (2540 อ้างถึงใน อเนก เหล่าโชติ, 2547) ให้ความหมายว่า ธุรกิจชุมชน หมายถึงความพยายามของชาวบ้านในอันที่จะเพิ่มศักยภาพทางการผลิตและทางการตลาด การดำเนินงานในเชิงธุรกิจจึงไม่ใช่เพียงเพื่อกินเพื่อใช้ แต่ต้องมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มส่วนเกินให้มากขึ้นให้มีกำไร ยกระดับรายได้ของสมาชิก

ใจมานัส พลอยดี (2540) ได้ให้ความหมาย ธุรกิจชุมชน หมายถึงการดำเนินการโดยอาศัยปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นหลัก เป็นกิจกรรมที่เป็นทั้งการผลิตและการบริโภคเกื้อกูลกันเหมาะสมแต่วิถีชีวิตตลอดจนระบบนิเวศน์ของแต่ละชุมชน ธุรกิจชุมชนเกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นเป็นหลักโดยมุ่งหวังให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ (decision making process) ในทุกขั้นตอนตั้งแต่การผลิตจนถึงจัดจำหน่าย เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชน และเพื่อให้ชาวบ้านมีความพร้อมที่จะพึ่งพาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ธุรกิจชุมชนนั้นนอกจากจะเกิดการรวมตัวของชาวบ้านและยังอาจเกิดการเข้ามีส่วนร่วมของสถาบันต่าง ๆ ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนการพัฒนาเอกชนและฝ่ายวิชาการด้วยการเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาของชุมชน ธุรกิจชุมชนไม่มีรูปแบบที่แน่นอนตายตัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาวะการณ์ของแต่ละชุมชน ดังนั้น จึงสามารถปรับเปลี่ยนไปได้ตามสถานการณ์

ปริญญ์ ป้องภักย์ (2541 อ้างถึงใน อเนก เหล่าโชติ, 2547) ให้ความหมายว่า ธุรกิจชุมชนเป็นการผลิตสินค้าและบริการของชุมชน

อภิชัย พันธเสน (2545) กล่าวว่า “ธุรกิจชุมชน” หมายถึง ธุรกิจที่เป็นของชุมชนเพื่อชุมชน และบริหารจัดการโดยชุมชน

อเนก เหล่าโชติ (2547) ได้ให้ความหมาย ธุรกิจชุมชน คือ กิจกรรมที่บุคคลหรือองค์กรในชุมชนส่วนร่วมเป็นเจ้าของเพื่อดำเนินการในกิจกรรมการผลิต การค้า การบริการและการบริหารจัดการโดยประสานความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ เพื่อเรียนรู้แล้วมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการประกอบกิจการนั้น ๆ นำไปสู่การมีความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน

2.1.2 ลักษณะของธุรกิจชุมชน

ลักษณะของธุรกิจชุมชน มีความแตกต่างจากธุรกิจทั่วไป และวิสาหกิจชุมชน โดยธุรกิจชุมชนมีลักษณะเฉพาะ ดังนี้

1.) เป็นธุรกิจขนาดเล็ก มีความคล่องตัวในการบริหาร ผู้บริหารหรือตัวแทนกลุ่มสามารถตัดสินใจในธุรกิจได้ทันที และรวดเร็ว เพราะการบริหารงานที่ไม่ซับซ้อน สามารถตัดสินใจปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ หรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และตลาด ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากสมาชิกของกลุ่มได้อย่างรวดเร็ว

2.) รายได้จากยอดขายในระยะเริ่มต้นไม่มากนัก ธุรกิจชุมชนจะทำการจำหน่ายสินค้าหรือบริหารหรือผลิตสินค้าในปริมาณที่คุ้มทุน และได้กำไรเพื่อแบ่งให้แก่สมาชิกตามปกติโดยคำนึงถึงขนาดของตลาดที่มีอยู่เป็นสำคัญ จึงทำให้รายได้จากยอดขายไม่มากนัก แต่เพียงพอที่จะทำให้ธุรกิจดำเนินกิจการอยู่ได้อย่างราบรื่น และมีผลในการสร้างงานให้แก่สมาชิกเพื่อช่วยเสริมการดำรงชีพให้อยู่ในบรรดาสมาชิก

3.) ต้นทุนในการดำเนินงานต่ำ ธุรกิจชุมชนนั้นดำเนินงานโดยเน้นให้คนมีงานทำแต่ในสภาพการทำงานที่เป็นมิตร และมีความสุข จึงไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าจ้างมาก ในขณะเดียวกันต้นทุนในการจัดการอุปกรณ์ และเครื่องใช้เป็นไปตามความจำเป็นในการประกอบธุรกิจ ซึ่งเน้นการประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย

4.) การติดต่อและการให้บริการกับลูกค้าเป็นไปอย่างใกล้ชิดธุรกิจชุมชน ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยสมาชิกในชุมชน ซึ่งทำให้การติดต่อสื่อสารกับลูกค้าเป็นไปในลักษณะเป็นกันเองและการเป็นเพื่อนบ้านช่วยให้ทราบความต้องการของลูกค้าโดยตรง สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับลูกค้าได้ทันที

5.) การเริ่มต้นธุรกิจทำได้ง่าย ธุรกิจชุมชนสามารถเริ่มต้นได้ง่าย โดยคณะบุคคลที่ไม่ใช่เครือญาติ มีวัตถุประสงค์ที่จะทำธุรกิจร่วมกันเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มและชุมชน การที่มีบุคคลจำนวนหนึ่งสนใจทำธุรกิจร่วมกัน มีผลทำให้ปัญหาเงินทุนไม่เป็นอุปสรรคเพราะใช้เงินลงทุนไม่มาก ทุกคนเป็นสมาชิก ไม่มีเจ้าของผูกขาดแต่เพียงผู้เดียว แต่อาจจะมีตัวแทนของกลุ่มที่ได้เลือกทำหน้าที่บริหารจัดการ หรือเป็นตัวแทนที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิก

6.) แจกจ่ายสินค้าให้ผู้บริโภคกิจกรรมการส่งสินค้าจากแหล่งผลิตไปยังโรงงานอุตสาหกรรม หรือไปยังผู้บริโภค เรียกว่า การแจกจ่าย เป็นการทำให้สินค้าไหลลื่นสม่ำเสมอจาก ไร่นา ป่า จากบ่อแร่ จากโรงงานไปสู่ผู้ประสงค์จะใช้

2.1.3 ความแตกต่างระหว่างธุรกิจชุมชนกับธุรกิจทั่วไป

ธุรกิจชุมชน มีความแตกต่างกับธุรกิจทั่วไป แม้ว่าจะมีลักษณะบางประการที่มีความเหมือนกันและใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตาม “ธุรกิจชุมชน” เป็นลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของตนเองซึ่งสามารถจำแนกความแตกต่างได้ ดังนี้ (จุลศักดิ์ ชาญณรงค์, 2546)

1.) เป้าหมายของการประกอบการ กล่าวคือ “ธุรกิจทั่ว ๆ ไป” จะมีเป้าหมายของการประกอบการอยู่ที่การแสวงหากำไร ในขณะที่ “ธุรกิจชุมชน” แม้จะมีมุ่งทำกำไรเช่นกัน แต่เป็นการทำกำไรที่ดำเนินไปควบคู่กับการพัฒนาคน ตลอดจนมีลักษณะของกิจกรรมที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมหรืออาจกล่าวว่า เป้าหมายของธุรกิจชุมชนมิได้หยุดอยู่เพียงการมีกำไร แต่ยังมุ่งไปสู่การใช้กำไรอย่างมีคุณภาพ เพื่อสวัสดิการชุมชนและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ตลอดจนเพื่อพัฒนาวัฒนธรรมและจิตสำนึกของชุมชน เป็นต้น

2.) ลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจ โดย “ธุรกิจทั่ว ๆ ไป” จะมีเอกชนเป็นบุคคลคนเดียวหรือบุคคลเป็นผู้ลงทุน บริหารจัดการและเป็นเจ้าของ ในขณะที่ “ธุรกิจชุมชน” นั้นกลุ่มชาวบ้านหรือชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของ เป็นการลงทุนถือหุ้นของมหาชน ซึ่งเจ้าของและคนทำงานเป็นคนคนเดียวกันหรือกลุ่มเดียวกัน ในขณะเดียวกัน “ธุรกิจชุมชน” ก็มีลักษณะบางประการที่แตกต่างจากกิจกรรมอื่นๆ ของชุมชน หรือของชาวบ้าน ด้วยกลุ่มคือ “ธุรกิจชุมชน” เป็นกิจกรรมที่มีตัวแปรภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย อาทิ ราคาสินค้า ความ

ต้องการของตลาด เป็นต้น ซึ่งตัวแปรเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงอยู่เหนือการควบคุมของชาวบ้านหรือชุมชน อันเป็นผลทำให้กลุ่มชาวบ้านเป็นผู้ประกอบการต้องติดตามข่าวสารข้อมูลของตัวแปรภายนอกนี้อย่างใกล้ชิด

กล่าวโดยสรุป ความแตกต่างระหว่าง ธุรกิจชุมชน กับ ธุรกิจทั่วไป คือ เป้าหมายธุรกิจ ความเป็นเจ้าของและการถือครองทุน รวมทั้งปัจจัยการผลิตต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะก่อให้เกิดอำนาจในการบริหารจัดการ การผลิต การตลาด และการตัดสินใจอื่นๆ รวมทั้งการขยายหรือเลิกกิจการ

2.1.4 ข้อแตกต่างระหว่างธุรกิจชุมชน และวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2548 อ้างถึงใน อเนก เหล่าชาติ, 2547) ได้กล่าวถึงข้อแตกต่างระหว่างธุรกิจชุมชนกับวิสาหกิจชุมชน ไว้ว่าวิสาหกิจชุมชนไม่ใช่ธุรกิจชุมชน เพราะวิสาหกิจชุมชนมีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมายหลัก วิสาหกิจชุมชนเป็นการสร้างรากฐานชีวิต รากฐานเศรษฐกิจให้ชุมชน เป็นหลักประกันความมั่นคง เป็นข่ายความปลอดภัย (safety net) ไม่ให้เหยหายรุนแรงถ้าเกิดพลาตพลั่ง เพราะวิสาหกิจชุมชนไม่ได้ทำแต่เฉพาะในชุมชนถ้ามีเหลือกินเหลือใช้ก็ขายออกส่งสู่ตลาดได้

- ธุรกิจชุมชนกับวิสาหกิจชุมชนต่างกัน ใน หลักคิดและหลักปฏิบัติ
- ธุรกิจชุมชนทำเพื่อรวม (หวังรวม) วิสาหกิจชุมชนทำเพื่อรอด (หวังอยู่)
- ธุรกิจชุมชนเอาตลาดเป็นตัวตั้ง วิสาหกิจชุมชนเอาชีวิตเป็นตัวตั้ง
- ธุรกิจชุมชนเอากำไรเป็นตัวชี้วัด (GDP) วิสาหกิจชุมชนเอาความสุขเป็นตัวชี้วัด (GDH)
- ธุรกิจชุมชนเอาวงจรธุรกิจเป็นกรอบ วิสาหกิจชุมชนเอาวงจรชีวิตเป็นกรอบ
- ธุรกิจชุมชนเน้นการแข่งขัน แยกส่วนวิสาหกิจชุมชนเน้นความร่วมมือและเป็นองค์กรรวม
- ธุรกิจชุมชนเน้นทุนเงินและทุนทรัพยากร วิสาหกิจชุมชนเน้น “ทุนชุมชน”
- ธุรกิจชุมชนเน้นตลาดบริโภค วิสาหกิจชุมชนเน้นตลาดพอเพียง ครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น

จากแนวคิดข้างต้น อาจสรุปได้ว่า ธุรกิจชุมชน เป็นการรวมตัวของคนในชุมชน อาจมีการลงทะเบียนหรือไม่ก็ตาม โดยธุรกิจนั้นเป็นของชุมชน คนในชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับผิดชอบต่อผลที่เกิดจากการดำเนินการนั้น และประโยชน์ที่ได้รับนอกจากกำไรแล้ว คือสวัสดิการต่างๆ ที่คืนสู่ชาวบ้านซึ่งขึ้นอยู่กับรูปแบบและข้อตกลงของสมาชิกในชุมชน เพื่อประโยชน์หลักคือ การพัฒนาคน ยกกระดับชุมชนโดยชุมชนจะเป็นผู้สร้างมูลค่าเพิ่มและมูลค่าเพิ่มนั้นก็ตกเป็นของชุมชนให้เจริญไปอย่างยั่งยืน โดยอาจทำให้ผู้นำตามธรรมชาติหรือผู้นำในระบบก็ได้ โดยแต่ละชุมชนอาจมีรูปแบบที่ไม่เหมือนกันพร้อมจะปรับเปลี่ยนได้เพื่อความเหมาะสมของชุมชน

2.1.5 โครงสร้างธุรกิจชุมชน

ในการดำเนินธุรกิจชุมชน เป็นการดำเนินธุรกิจโดยบุคคล หรือองค์กรในชุมชนมีส่วนเป็นเจ้าของกิจการ และช่วยดำเนินการ และช่วยกันดำเนินการ มีการเรียนรู้และจัดการร่วมกัน ดังนั้น รูปแบบโครงสร้างย่อมแตกต่างกันออกไปตามบริบทของชุมชน และรูปแบบของธุรกิจ ผู้ศึกษาได้ศึกษาจากวรรณกรรม และผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องสรุปได้ ดังนี้

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2539) ได้กล่าวถึงรูปแบบโครงสร้างของธุรกิจชุมชนว่า โดยทั่วไปไม่มีลักษณะที่แน่นอนตายตัวโครงสร้างนี้สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพการณ์และข้อจำกัดของแต่ละชุมชน

แต่องค์ประกอบหลักคือสมาชิกในชุมชน ส่วนสถาบันอื่นนั้นอาจเข้าร่วมในฐานะที่เป็นที่ปรึกษาหรือเข้าร่วมในฐานะผู้ถือหุ้นในระยะแรกก็ได้ อย่างไรก็ตามโครงสร้างหลักของธุรกิจชุมชนประกอบด้วย 1) สมาชิกในชุมชน 2) สถาบันจากภาครัฐ 3) สถาบันจากภาคธุรกิจ 4) องค์กรพัฒนาเอกชน 5) สถาบันวิชาการ

สมาชิกในชุมชนสถาบันวิชาการ สถาบันจากภาครัฐองค์พัฒนาเอกชน สถาบันธุรกิจแปลได้ว่า การทำธุรกิจที่มีการลงทุนการผลิต แข่งขันการขายผลผลิตต้องมีการร่วมมือประสานงานกับองค์กรต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ตลาดก็จะกว้างมากขึ้น สามารถสร้างระดับเป็นมั่งมีศรีสุขได้ลงมือปฏิบัติและทราบผลของการปฏิบัติธุรกิจชุมชน

พิทยา ว่องกุล (2539) ได้เสนอโครงสร้างและหลักคิดในการประกอบธุรกิจชุมชน ดังนี้

1.) โครงสร้างว่าด้วยต้นทุนแห่งชีวิต หรือทุนโภคทรัพย์ที่ให้ผลผลิตทวีคูณ จากการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์แบบการเกษตรผสมผสาน วนเกษตร หรือเกษตรครบวงจร ซึ่งเป็นฐานชีวิตมนุษย์ที่พึ่งพิงเลี้ยงครอบครัวได้ และเป็นฐานที่มาของการสร้างทุนเงินตรา กลุ่มออมทรัพย์ และธนาคารชุมชนในรูปแบบอื่นๆ อีกทั้งวงจรรทุนแห่งชีวิตตามธรรมชาติที่ยังเกื้อกูลกันเอง ช่วยลดต้นทุนการผลิตให้ต่ำลงด้วย และเป็นปัจจัยการผลิตที่นำมาเชื่อมโยงเข้าด้วยกันเป็นชุมชนแบบองค์รวมที่พึ่งพิงตนเองได้ชุมชนที่พึ่งพิงตนเองได้ ไม่จำเป็นต้องพัฒนาสินค้าแบบหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่นำพาชีวิตและความมั่นคงทางอาหารของชุมชนไปขึ้นต่อชุมชนอื่น หรือพึ่งสินค้าในระบบอุตสาหกรรมของเอกชนที่ต้องจ่ายเป็นเงินความหลากหลายทางชีวภาพของต้นทุนชีวิตในประเทศไทย มีทั้งพืชและสัตว์ที่สามารถปลูกหรือเลี้ยงไว้ด้วยกันแบบองค์รวม ในที่นี้ขอเรียกว่า การเกษตรแบบองค์รวม (holistic plantation) ซึ่งเกษตรกรไทยสามารถปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ไว้ด้วยกันประมาณ 300 – 400 ชนิดในทุกภูมิภาคที่ผืนดินยังไม่แห้งแล้งอย่างรุนแรงหรือมีระบบน้ำที่เอื้ออำนวยให้เพียงแค่อำศัยภูมิปัญญาในการเกษตรแปรรูปผลผลิตทางด้านการเกษตรที่สืบทอดจากโบราณ และใช้ความรู้สมัยใหม่ในปัจจุบันชุมชนที่มีหลักคิดที่พึ่งตนเองสูงและมีภูมิปัญญาหลากหลาย ย่อมดำเนินวิสาหกิจได้หลายชนิดจากผลผลิตในไร่นาและสวนหรือธรรมชาติ การจัดระบบการผลิตเป็นวิสาหกิจชุมชนจะนำไปสู่การแปรรูปผลผลิตมากมาย ซึ่งใช้บริโภคในชุมชนและจัดจำหน่ายเป็นสินค้า ความหลากหลายของผลผลิตแบบองค์รวมที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของชุมชนได้หมดสิ้น ชุมชนพึ่งตนเองได้ ดังนั้น ค่าของเงินจะค่อยๆ ลดความหมายลงในชุมชน

2.) กฎว่าด้วย “การจ่ายเท่ากับเพิ่มรายได้และเพิ่มทุนในระดับชุมชน” เป็นหลักคิดที่ชี้นำทิศทางการประกอบธุรกิจชุมชน มุ่งสู่เป้าหมายการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์ของชุมชนเพื่อลดรายจ่ายการซื้อสินค้าจากภายนอก เมื่อไม่มีรายจ่าย รายได้แม้จะน้อยนิดแต่เพิ่มคุณค่าในตัวเองมากขึ้นหลักคิดข้อนี้พัฒนาไปสู่ การแบ่งงานกันผลิตในชุมชน ด้วยการแปรรูปพืชผลการเกษตร เป็นธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชน เข้าแทนที่สินค้าอุตสาหกรรมนำเข้า เงินในชุมชนก็ไม่ไหลออกสู่ภายนอก เท่ากับเป็นการสั่งสมความมั่งคั่งภายใน และเกิดสภาพคล่องการหมุนเวียนของเงินตราในชุมชนขึ้น

3.) กฎว่าด้วย “กองทุนชุมชน” ที่เติบโตน้อยสะสมไปสู่มาก จากการให้สัจจะออมทรัพย์เพื่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ร้านค้า หรือกองทุนสวัสดิการต่างๆ เพื่อเป็นหลักประกันชีวิตที่มั่นคงแก่สมาชิกในชุมชน และสร้างระบบการเงินภายในชุมชนให้ทุกคนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันเพื่อกู้ยืมไปพัฒนาอาชีพหรือเศรษฐกิจของตนเองการสร้างกองทุนชุมชนที่หลากหลายและเชื่อมโยงเป็นวงจรรทุนในชุมชน และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนขยายการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นวิสาหกิจชุมชน หรือสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์ด้วยตนเอง และพัฒนาที่ละก้าวบนฐานของตนเอง ปัญหาความล่มจมล่มสลายของวิสาหกิจชุมชนย่อมไม่เกิดขึ้น เพราะวิสาหกิจเหล่านั้นมาจากกองทุนชุมชนและกองทุนชุมชนมาจากการถือหุ้นคนละเล็กละน้อยหรือสะสมมายาวนานของสมาชิกในชุมชน

4.) กฎการตลาดเพื่อชุมชน ที่วิสาหกิจชุมชนหรือสมาชิกผลิตสินค้าหลายชนิดสนองความต้องการของชุมชนเป็นหลัก เหลือเพื่อจึงขายสู่ตลาดภายนอก ทำให้เส้นดุลภาพของราคาที่เกิดจากความต้องการซื้อ (demand) และความต้องการขาย (supply) เคลื่อนไหวน้อยที่สุดหรือคงที่ ความเปรียบเสียเปรียบจะไม่เกิดขึ้นในชุมชน เงินไม่มีอิทธิพลในชุมชน สินค้าที่เหลือเมื่อขายให้ภายนอกจะกลายเป็นมูลค่าสะสมทุนให้สมาชิกและชุมชน

5.) กฎว่าด้วยความหลากหลายทางธรรมชาติที่เป็นภูมิปัญญา ขออย่าอีกครั้งว่าภูมิศาสตร์ประเทศไทย อยู่เส้นนิเคเวเตอร์ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชและสัตว์ทั้งหมดนับแสนชนิด เป็นพันธุ์ไม้ราว 25,000 ชนิด ประกอบด้วยสมุนไพรมากมาย และอุดมสมบูรณ์ด้วยไม้ผล คนไทยได้เรียนรู้และใช้ประโยชน์ในฐานะที่เป็นอาหาร ยารักษาโรค โดยนำมาหมักดอง แห่อบ คั้นเป็นน้ำผลไม้ กวน ทำแห้ง ฉาบ กลั่นเป็นสุรา และแปรรูปเป็นขนมต่างๆ ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นศักยภาพที่สามารถ นำมาประยุกต์ใช้เป็นสินค้าได้หลากหลายชนิด เป็นโครงสร้างชุมชนด้านอาหารและยารักษาโรคที่นำไปสู่ความมั่นคงและมั่นคงของชุมชนแม้ว่าสังคมไทยจะพัฒนาตามแบบสังคมตะวันตกอย่างไม่ลืมหูลืมตา จนกระทั่งละเลยภูมิปัญญาบรรพบุรุษแต่ภูมิปัญญานั้นยังคงถ่ายทอด สืบส่ง และประยุกต์ใช้สืบทอดกันมา ดังจะพบว่า ในแต่ละท้องถิ่นมีผู้นำทางภูมิปัญญาที่สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ได้มากมาย เพราะเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อชีวิต การฟื้นฟูและปรับใช้เข้ากับธุรกิจชุมชนจะสร้างประโยชน์ได้มากมาย

6.) โครงสร้างแรงงานและปัจจัยการผลิตเป็นของชุมชน ทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำกว่าบริษัทธุรกิจเอกชนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดระบบการผลิตของทุนชีวิตได้หลากหลาย พืชผลภาคการเกษตรจะค้าจุนมิให้ต้องมีรายจ่ายที่สูง และสมาชิกชุมชนอยู่ได้ ดังนั้นชุมชนก็สามารถกำหนดราคาสินค้าที่ส่งออกนอกหมู่บ้านไปสู่ในตลาดทุนนิยมได้

7.) กฎว่าด้วยการปฏิสัมพันธ์แบบแนวนอนทางสังคม โครงสร้างทางธรรมชาติที่หลากหลายของท้องถิ่นฤดูกาลที่ไม่แบ่งแยกผู้คนออกจากกันเช่นฤดูกาลในแถบประเทศตะวันตกการคมนาคมทางน้ำและทางบกที่ติดต่อกันได้โดยไม่มีอุปสรรค ล้วนส่งเสริมให้มนุษย์ในดินแดนบริเวณนี้มีปฏิสัมพันธ์แบบเครือข่ายหรือมีระบบพวกพ้องสูง สร้างระบบชุมชน สังคมแบบพึ่งพากันขึ้นมา โดยอาศัยประเพณีวัฒนธรรม (เดิม) แบบมีส่วนร่วมซึมซับอยู่ในวิถีชีวิต ซึ่งสามารถพบได้จากการร่วมกันสร้างบ้านเรือน ลงแขก แบ่งกันกินแบ่งกันใช้ มีน้ำใจให้แก่กันรวมถึงพิธีกรรมและการละเล่นที่สมาชิกเข้าร่วมมือกัน

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2540) ได้สำรวจสถานะความรู้เกี่ยวกับธุรกิจชุมชน เป็นการสำรวจเอกสารเพื่อทราบกรอบแนวคิดของการทำธุรกิจชุมชน ซึ่งเอกสารเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนยังมีน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับธุรกิจชุมชนขนาดย่อม ซึ่งดำเนินการโดยเอกชน

พบว่าธุรกิจชุมชนมีลักษณะที่แตกต่างจากธุรกิจชุมชนขนาดย่อมโดยทั่วไป คือ ธุรกิจชุมชนจะประกอบการโดยกลุ่มหรือองค์กรร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมกันดำเนินการตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินการนั้น นอกจากนี้การดำเนินธุรกิจชุมชนยังมีความสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน เนื่องจากเป็นการดำเนินการที่อาศัยความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นฐานในการกำหนดทิศทาง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจขององค์กรชุมชนจะเป็นกิจกรรมการผลิตการบริหาร ที่เหมาะสมต่อสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ตลอดจนมีความเกื้อกูลต่อระบบนิเวศน์

สรุปได้ว่า โครงสร้างชุมชน สังคมมีส่วนร่วม เป็นพื้นฐานการสร้างกลุ่มสร้างองค์กรที่เข้มแข็ง สร้างกองทุน และความร่วมมือที่ทรงพลัง บรรดาองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งพาตัวเองได้ในชนบท ล้วนอาศัยปฏิสัมพันธ์แบบพวกพ้องเครือข่ายและวัฒนธรรมทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำตามธรรมชาติ จะต้องมีการมี

(ไม่ใช่อำนาจ) ที่มาจากการยอมรับของชุมชน สังคม สืบเนื่องมาจากการเสียสละอุทิศตน ผ่านการใช้ชีวิตร่วมในชุมชนมานาน ดังนั้น ศักยภาพของชุมชนไทยจึงมีลักษณะที่เรียกว่า “ชุมชนแบบองค์รวม” ที่บูรณาการไปสู่ความยั่งยืนได้ หากนำไปใช้อย่างถูกต้องและมีคุณธรรมองค์ประกอบหรือโครงสร้างของธุรกิจชุมชนดังกล่าวมาแล้ว เป็นฐานการพัฒนาแบบองค์รวมยั่งยืน ไม่ว่าประเทศอื่นหรือภายนอกชุมชนจะประสบปัญหาเศรษฐกิจการเงินอย่างไร แต่ชุมชนที่พัฒนาอย่างยั่งยืนก็พึ่งตนเองได้ตลอดเวลา เพราะชุมชนเป็นเจ้าของชีวิตตนเอง มีระบบที่เป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพาคนอื่น และยั่งยืนหยั่งอยู่ได้ยาวนาน

2.1.6 แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจชุมชน

แนวคิดธุรกิจชุมชนของ ฌ็อง-ฌัก เพ็ชรประเสริฐ (2539) มองว่าการที่บุคคลใดๆ จะทำการลงทุนผลิตเพื่อขายหรือเพื่อเอากำไรนั้น ต้องใช้แรงงานและทุนเพื่อทำการผลิตด้วยเหตุที่ไม่มีใครที่จะทำการผลิตหรือทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทน นอกจากนี้แล้ววิธีการผลิตแบบทุนนิยมยังจะต้องพิจารณาแยกแยะออกจากจิตสำนึกซึ่งโดยทั่วไปการผลิตตามวิถีทุนนิยมนั้น จะกระตุ้นให้ผู้คนเกิดโลภจริตมากขึ้น เอากำไรมาขึ้นซึ่งสิ่งนี้ยับยั้งโลภจริตมิให้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ก็คือการมีจิตสำนึกที่ดีการมีวัฒนธรรม ซึ่งธุรกิจชุมชนจะอยู่ได้จำเป็นต้องอาศัยแรงจูงใจที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ จิตสำนึก และผลประโยชน์ ด้วยเหตุที่ว่า แม้ธุรกิจชุมชนจะเน้นเรื่องทำมาหากินแต่ธุรกิจชุมชนก็เชื่อมโยงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านเข้าไว้ด้วยกัน นั่นคือ การสร้างฐานเศรษฐกิจขึ้นมาเพื่อคุณภาพชีวิต เพื่อให้คนมีจิตสำนึกทางชุมชน สิ่งแวดล้อม ประกอบการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมชุมชนจะช่วยให้สามารถต้านทานกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ในระดับหนึ่ง

พิทยา ว่องกุล (2539) ได้เสนอแนวคิดการทำธุรกิจชุมชนดังนี้

1.) การทำเพื่อบริโภคในครอบครัวในชุมชน และระหว่างชุมชนที่เป็นเครือข่ายในระดับตำบลและระหว่างตำบล เช่น การผลิตน้ำปลาให้พอเพียงกับความต้องการของตำบลก็คำนวณได้ไม่ยาก เช่น ถ้าตำบลหนึ่งบริโภคประมาณ 20,000 ขวดต่อปี ก็จัดการผลิตให้ได้เท่านั้น ให้ชุมชนถือหุ้น และช่วยกันขาย ช่วยกันบริโภคภายในตำบลถ้าระหว่างตำบล ระหว่างจังหวัดก็แลกเปลี่ยนผลผลิตกันได้ ดังที่มีการนำข้าวมาจากยโสธรไปแลกกับไม้ยางและขี้เลื่อยที่นครศรีธรรมราช (เพื่อเอามาเพาะเห็ด) เป็นต้น

2.) ถ้าหากมีผลิตภัณฑ์บางตัวที่เก่งพอที่จะออกไปสู่ตลาดใหญ่ได้ก็เป็นเรื่องของกลไกการตลาดที่ต้องการผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีลักษณะเฉพาะ ดังกรณีน้ำหมักเมาของเครือข่ายอินแปงที่ภูพานก็เริ่มจากกินเองไม่ก็พินขวด ไม่ก็ปีก็เพิ่มผลผลิตไปหลายหมื่นขวดเพราะความต้องการของตลาด อยู่เฉยๆ ก็มีพ่อค้าแม่ค้าขอซื้อไปจำหน่ายในตลาดมีขายแม้ในสนามบินสกลนครนอกจากกลไกของตลาด ก็เป็นเรื่องของเครือข่ายผู้บริโภคที่เป็นชมรม สมาคมต่างๆ ที่อยู่ในเมืองซึ่งประสานกับชุมชนผู้ผลิตให้สินค้าจากหมู่บ้านไปสู่ตลาดเมืองด้วยความมั่นคงว่าการไปแข่งขันกับผู้ผลิตอุตสาหกรรมใหญ่ๆ ตรงนี้ต้องมีการจัดการโดยกระบวนการ “ประชาสังคม” ซึ่งในสังคมไทยยังคงต้องพัฒนาอีกมากที่ญี่ปุ่นมีกระบวนการนี้มานานที่เรียกกันว่า “ไดอิชิ” เชื่อมประสานระหว่างชุมชนในชนบทที่ผลิตกับชุมชนเมืองผู้บริโภคทำกันเป็นกระบวนการเป็นระบบ

ฌ็อง-ฌัก เพ็ชรประเสริฐ (2539) มีมุมมองที่ว่า トラバโดก็ตามที่สังคมยังไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงหรือปฏิเสธการผลิตแบบทุนนิยมได้ ก็น่าจะแสวงหาประโยชน์จากทุนนิยมนั้น ทุนอาจถือเป็นเพียงปัจจัยยังชีพก็เป็นไปได้ ซึ่งแนวคิดธุรกิจ ชุมชนนี้จัดตั้งขึ้นโดยพิจารณาว่า ชุมชนแต่ละชุมชนนั้นจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร ทั้งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ หรือความชำนาญของชาวบ้านว่าเหมาะสมแก่การทำการผลิตอะไร และหาตลาดรองรับทั้งตลาดภายในและภายนอก สุดท้ายก็ต้องให้มีการกระจายอย่างเสมอภาค หรือตามสัดส่วนหุ้นที่สมาชิกถือครองการกระจายนั้นเป็นการกระจายทั้งในรูปรายได้และเงินปันผล ความรับผิดชอบ

ตลอดจนอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการ นั่นคือเน้นการมีส่วนร่วม การกระจาย และความเสมอภาค ธุรกิจชุมชน ตามแนวคิดที่ยอมรับว่า คนทุกคนมีความรู้สึกรักอยากได้อยากมี ทุกคนมีความต้องการไม่เพียงเฉพาะความต้องการขั้นพื้นฐาน แต่ยังต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตอีกด้วย ความคิดเหล่านี้มิได้เฉพาะแต่เพียงกลุ่มคนรวยเท่านั้น หากแต่ชาวบ้านธรรมดาหรือคนยากจนทุกคนก็ต่างคนต่างคาดหวังว่าจะมีชีวิตที่ดีขึ้น คนที่รวยแล้วก็อยากรวยขึ้น ส่วนคนที่ยากจนหรือชาวบ้านก็อยากมีชีวิตที่สุขสบายขึ้นเช่นกัน ดังนั้น เมื่อลัทธิบริโภคนิยมแผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาชาวบ้านจึงมีความเป็นว่าอย่างไรที่จะให้ครอบครัวหรือคนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น คำตอบก็คือ การทำธุรกิจเพื่อแสวงหากำไรนอกเหนือไปจากการผลิตเพื่อยังชีพ

แนวคิดธุรกิจชุมชน เป็นการมองโดยอิงกับสถานการณ์ในปัจจุบันซึ่งผูกพันอยู่กับธุรกิจของชาวบ้านหรือชุมชนกำลังเผชิญอยู่กับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนไม่ว่าจะเป็นปัญหาความยากจน ปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน ฯลฯ ไม่สามารถแก้ไขได้จากการดำเนินนโยบายของรัฐแต่เพียงอย่างเดียว ภาวะที่ชาวบ้านพึ่งพาความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก มิได้ทำให้มีปัญหาดังกล่าวหมดไป นอกจากนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการแผ่ขยายเข้ามาของระบบทุนนิยมยังซ้ำเติมให้ชาวบ้านประสบปัญหามากขึ้น ดังนั้นเมื่อชาวบ้านไม่สามารถหลีกเลี่ยงกระแสทุนนิยมดังกล่าวได้ ชาวบ้านจึงต้องลุกขึ้นสู้กับกระแสทุนนิยมนั้น ธุรกิจชุมชนถือเป็นแนวทางเลือกหนึ่งที่มีแนวโน้มแก้ปัญหาได้ โดยเห็นว่า ในการดำเนินธุรกิจชุมชนนั้นจำเป็นต้องต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายด้วยกัน โดยชาวบ้านเป็นตัวจับที่สำคัญที่สุด ทำการผลิตโดยอาศัยความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ ประกอบกับการมีการบริหารจัดการที่สุจริต เป็นหลักในการดำเนินงานสำหรับเป้าหมายที่สำคัญในการดำเนินธุรกิจชุมชนนั้น มิได้มุ่งหวังเพียงให้ชาวบ้านอยู่รอดได้ หรือมีผลกำไรเท่านั้นหากแต่ยังมุ่งหวังให้ชาวบ้านให้ความสำคัญเกี่ยวกับการสร้างกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจะมีกำลังซื้อ มากขึ้นเท่านั้นคือ เน้นการพึ่งพาความต้องการภายใน แทนการพึ่งพาความต้องการจากภายนอก

ดังนั้น ผู้นำชุมชนที่ต้องการจะพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งจริงๆ จึงต้องเปลี่ยนทัศนคติใหม่ ๆ จึงจะสร้างศักยภาพของชุมชนไปสู่ความมั่นคงที่ยั่งยืนได้ทั้งศักยภาพของชุมชนในวิสัยทัศน์ใหม่ จับต้องได้เป็นกระบวนการเคลื่อนไหวที่นำไปสู่การสร้างชุมชนแบบองค์รวมที่เป็นอิสระ พึ่งพาตัวอย่างได้อย่างมั่นคง แล้วประสานกันเข้าเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนในระดับต่าง ๆ เพื่อร่วมกันวางแผนยุทธศาสตร์และร่วมมือกันกำหนดชะตากรรมชีวิตตนเอง ซึ่งเป็นรากฐานการพัฒนาแบบยั่งยืน

2.1.7 ประโยชน์ของธุรกิจชุมชน

พิทยา ว่องกุล (2539) ได้เสนอประโยชน์ของการประกอบธุรกิจชุมชน ดังนี้

- 1.) การรวมตัวกันของเกษตรกรในการประกอบธุรกิจในระดับชุมชน มีความมั่นคงได้รับการรองรับตามกฎหมาย
- 2.) การส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาความสามารถในการจัดการตรงตามความต้องการที่แท้จริง
- 3.) ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ มีความพร้อมที่จะพัฒนาสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2540) กล่าวถึงความสำคัญของธุรกิจชุมชน ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ธุรกิจชุมชน หมายถึง “การสร้างงาน สร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ การส่งเสริมให้กลุ่มองค์กรประชาชนและเอกชนในชุมชนดำเนินกิจกรรมด้านอาชีพ ฝึกทักษะด้านอาชีพ และหมายรวมถึงการให้ความรู้ทางด้านการบริหารธุรกิจ การตลาด การผลิต ทุน และการจัดการขั้นต้น”

ประการที่สอง ความหมายของธุรกิจชุมชนที่ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมดำเนินการและมีของเขตของวัตถุประสงค์ที่กว้างกว่าการเพิ่มรายได้ โดยร่วมกันเป็นเจ้าของและร่วมดำเนินกิจการ ตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงานนั้น ความหมายธุรกิจชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย “ธุรกิจชุมชน” คือการส่งเสริม หรือ สร้างฐานและสมรรถนะขององค์กรชุมชนเพื่อพัฒนาอาชีพและรายได้ เพื่อไปสู่การเป็นธุรกิจชุมชน โดยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ทักษะในเชิงธุรกิจ

2.1.8 ปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน

โสภณ สุภาพงษ์ (2537 อ้างถึงใน ธงชัย สันติวงศ์, 2540) กล่าวว่า การประกอบธุรกิจต่างๆ โดยทั่วไปจะต้องใช้ปัจจัยพื้นฐานอย่างน้อย 4 ประการ คือ คน เงิน วัตถุดิบและการบริหารจัดการทั้งนี้ในการประกอบธุรกิจชุมชนก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ซึ่งจะต้อง ประกอบด้วยปัจจัยอย่างน้อย 6 อย่าง ได้แก่ การตลาด การจัดการ ทุน ข้อมูล แรงงาน และวัตถุดิบ ซึ่งหากจะพิจารณาในแต่ละปัจจัยทั้ง 6 อย่าง จะพบว่าชุมชนหรือกลุ่มชาวบ้านในส่วนใหญ่ไม่มีอะไรนอกจากปัจจัยแรงงาน หรือหากมีบ้างก็อยู่ในลักษณะที่ไม่สมบูรณ์ ดังนั้น หากภาคเอกชนต้องการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชน หรือกลุ่มองค์กรชาวบ้านสามารถประกอบธุรกิจชุมชนได้ ภาคเอกชนต้องเข้าไปเสริมช่วยในลักษณะ “ร่วมลงทุน (partnership)” อาทิ ช่วยเรื่องการตลาด การจัดการ และทุน โดยการเริ่มต้นให้ชุมชนลงมือดำเนินการเป็นเจ้าของตั้งแต่ขั้นตอน การคิด การทำ การบริหารจัดการและการแบ่งปันผลประโยชน์ ซึ่งจะนำไปสู่การศึกษาเรียนรู้ระบบตามธรรมชาติต่อไป

ปัจจัยที่สำคัญและจะส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการประกอบธุรกิจชุมชน ของกลุ่มองค์กรชาวบ้านนั้น ให้มีความสำคัญกับ “ร่วมลงทุน (partnership)” โดยในการประกอบธุรกิจชุมชนต้องให้ชาวบ้านร่วมกับธุรกิจเอกชนดำเนินการนั้น จะเกิดขึ้นได้และมีความต่อเนื่องยั่งยืน เพราะเหตุว่า ทั้งสองมีมุมมองที่ใกล้เคียงกันแต่ในขณะเดียวกันภาครัฐมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุน โดยควรเป็นไปในลักษณะ ในเรื่องการจัดเวทีในเรื่องปัจจัยด้านระบบภาษี การคลังท้องถิ่น รายได้ท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นแข็งแรง ทั้งนี้เนื่องจากบทบาทและวิธีการในการดำเนินการของภาครัฐและภาคชุมชน – เอกชน มีความแตกต่างกัน สิ่งที่ภาครัฐควรทำเพื่อสนับสนุนธุรกิจชุมชนประการหนึ่ง คือ การสร้างระบบจูงใจเพื่อให้ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมซึ่งจะกระจายไปสู่ภูมิภาคมีความสัมพันธ์กับธุรกิจชุมชน ทั้งนี้ จะต้องมีการศึกษาว่าหากอุตสาหกรรมต่าง ๆ ไปลงทุนและตั้งในชุมชนแล้ว อุตสาหกรรมนั้นจะสามารถพัฒนาชุมชนโดยเสริมสร้างความเข้มแข็งของการประกอบธุรกิจของชุมชนให้เจริญควบคู่กันไปได้อย่างไรบ้าง โดยบทบาทภาครัฐก็คือการมีมาตรการจูงใจและเกื้อกูลให้ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนธุรกิจชุมชน

จุลศักดิ์ ชาญณรงค์ (2546) กล่าวถึงปัญหาและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการประกอบการธุรกิจขององค์กรชุมชน มีดังนี้

- 1) ด้านการผลิต มักจะประสบปัญหาขาดแคลนวัตถุดิบ สินค้าขาดคุณภาพไม่ตรงตามมาตรฐาน
- 2) ด้านการตลาด เกิดความไม่สมดุลระหว่างปริมาณสินค้าที่ผลิตได้ กับปริมาณความต้องการตลาด ไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน แหล่งที่ตั้งของตลาดหรือการกระจายสินค้ายังจำกัดในพื้นที่
- 3) ด้านการเงิน เงินทุนและสินเชื่อมีจำกัด ขาดหลักทรัพย์ค้ำประกันตามวงเงินที่สถาบันการเงินกำหนด
- 4) ระบบบัญชีและการตรวจสอบควบคุมยังไม่ได้มาตรฐาน ขาดความน่าเชื่อถือในระบบการเงินและบัญชีขององค์กร

- 5) ขาดแคลนแรงงาน ระดับฝีมือแรงงานค่อนข้างต่ำ
- 6) ด้านการบริหารจัดการ ผู้นำและทีมบริหารองค์กรธุรกิจชุมชนขาดความสามารถและทักษะในการบริหารจัดการ ทั้งในด้านการผลิต การตลาด การเงินและบัญชี การบริหารงานบุคคล
- 7) ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม เนื่องจากธุรกิจขนาดย่อมโดยทั่วไปเป็นการประกอบการโดยบุคคลหรือเอกชนผู้เป็นเจ้าของ ในขณะที่ธุรกิจชุมชนเป็นการดำเนินงานโดยกลุ่มหรือองค์กรชุมชนซึ่งต้องอาศัยการทำงานเป็นกลุ่มเป็นทีม จึงต้องมีการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม
- 8) ขาดการประสานความร่วมมืออย่างแท้จริง จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้และเกิดความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ
- 9) ขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการร่วมเป็นเจ้าของและดำเนินกิจกรรม
- 10) นโยบายของรัฐยังไม่เอื้ออำนวย ทั้งในด้านภาษี สินเชื่อ ตลอดจนระบบโครงสร้างราชการ

ใจมานัส พลอยดี (2540) ได้ศึกษาวิจัย ซึ่งณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ กล่าวว่า เป็นงานวิจัยชิ้นแรกที่น่าเสนอแนวคิดและการวิเคราะห์ทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค ได้พยายามจะชี้ให้เห็นว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมอะไรบ้างเป็นตัวแปร ซึ่งได้แก่

- 1) ความสามารถในการระดมทุน
- 2) ความสามารถในการขายกิจกรรม (สายการผลิตและการค้า)
- 3) รายได้ของผู้ร่วมธุรกิจชุมชน
- 4) ผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับ
- 5) ผลการดำเนินงานของธุรกิจ
- 6) การพึ่งพาภายนอกและการพึ่งตนเอง

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542) ได้กล่าวถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จและล้มเหลวของธุรกิจชุมชน จากกรณีศึกษา บริษัทธุรกิจชุมชนหัวไทร หรือ “หัวไทร โมเดล” ว่าประกอบด้วย 9 ปัจจัยสำคัญ ได้แก่

- 1) ปัจจัยด้านการเงินหรือเงินทุน กล่าวคือ หากธุรกิจชุมชนสามารถระดมเงินจากชุมชนได้เอง หรือมีเงินช่วยเหลือดอกเบี้ยต่ำ จะทำให้โอกาสที่ธุรกิจจะจัดตั้งและดำเนินการได้ดี ประสบผลสำเร็จมีความเป็นไปได้สูง
- 2) ปัจจัยด้านการผลิต กล่าวคือ จะต้องรู้ว่าจะผลิตอะไร อย่างไร หากธุรกิจชุมชนมีความได้เปรียบเชิงทรัพยากร หรือในเชิงทักษะซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่น ปัจจัยด้านการผลิตจะเป็นความได้เปรียบและสนับสนุนให้ธุรกิจมีโอกาสประสบผลสำเร็จ
- 3) ปัจจัยด้านการตลาด กล่าวคือ การรู้ความต้องการของตลาด และรู้ว่าจะนำสินค้าไปขายที่ไหน อย่างไร
- 4) ปัจจัยด้านการบริหารและการจัดการ ได้แก่ ความสามารถเรื่องระบบงาน เงินบุคคลากรและระบบตลาด
- 5) ปัจจัยด้านผู้นำ ทั้งนี้เนื่องจากสังคมไทยมีลักษณะเชื่อคนมากกว่าระบบ ดังนั้นหากผู้นำเป็นที่ไว้วางใจของสมาชิก มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการนำ มีความเสียสละ เป็นต้น ธุรกิจชุมชนก็จะมีโอกาสประสบความสำเร็จได้
- 6) ปัจจัยแรงงาน การมีแรงงานในท้องถิ่นเพียงพอและมีทักษะการผลิตเป็นปัจจัยทำให้ธุรกิจชุมชนประสบผลสำเร็จ

7) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน ทำให้เกิดธุรกิจชุมชนอย่างแท้จริง

8) ปัจจัยด้านระบบข้อบังคับ กล่าวคือ หากระเบียบข้อบังคับไม่อยู่บนพื้นฐานหรือความเห็นชอบจากสมาชิก การประกอบกิจการก็จะมีโอกาสประสบผลสำเร็จได้ต่ำ

9) ปัจจัยด้านการปฏิสัมพันธ์กับภายนอก กล่าวคือ ธุรกิจชุมชนที่จะประสบความสำเร็จได้จะต้องมีความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก แลหลีกเลี่ยงความสัมพันธ์เชิงลบกับภายนอก อนึ่งปัจจัยนี้หมายถึงการมีความคล่องตัว รู้ว่าเมื่อควรร่วมมือหรือปฏิเสธภายนอก

สำหรับ ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ร่วมกันศึกษา และพบว่าหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนธุรกิจชุมชน โดยนโยบายและมาตรการต่างๆ 7 ด้าน ได้แก่

1) ด้านการส่งเสริมความสามารถของบุคคล กลุ่ม และองค์กร เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มความรู้ความสามารถและพัฒนาทักษะฝีมือต่างๆ ในหลายรูปแบบ อาทิ การให้การศึกษา การฝึกอบรมให้ชาวสารข้อมูล การใช้สื่อ เป็นต้น

2) ด้านแรงงาน โดยมีนโยบายและมาตรการที่จะส่งเสริมธุรกิจชุมชนด้านแรงงาน ทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม อาทิ เพิ่มและขยายโอกาสการมีงานทำ ลดการเคลื่อนย้ายแรงงานสู่เมืองใหญ่ พัฒนาสติปัญญา การพัฒนาแรงงานที่ผ่านการฝึกอบรมในวิชาชีพและมีประสบการณ์ทำงานมาแล้ว จัดตั้งตลาดแรงงาน เพิ่มคุณภาพชีวิตผู้ใช้แรงงานทั้งในและนอกภาคอุตสาหกรรม

3) ด้านทุนและสินเชื่อ กล่าวคือ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 รัฐบาลประกาศให้มีนโยบายการเงินและการคลังเพื่อสังคม เพื่อเสริมสร้างการกระจายรายได้ การกระจายสินเชื่อ และการบริหารทางการเงินการตลาดไปสู่ส่วนภูมิภาคและผู้ด้อยโอกาส นำไปสู่การสนับสนุนธุรกิจชุมชนในลักษณะต่างๆ อาทิ เพิ่มทุนให้ ธกส. และสถาบันการเงินเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อม (SMEs) สนับสนุนการจัดสินเชื่อระยะปานกลางและระยะยาวแก่ภาคเกษตรและผู้ประกอบการรายย่อย การสร้างสิ่งจูงใจในทางการเงินและการคลังให้ธุรกิจเอกชนเข้ามาช่วยในการพัฒนาฝีมือแรงงาน การผลิตจำหน่ายและการจัดการตลาดแก่ชุมชน สนับสนุนการแหล่งเงินทุนสำหรับการพัฒนาชุมชน กระจายบริการทางการเงินกลับเข้าสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น จัดระบบประกันหรือเงินกองทุนประกันความเสียหายที่เกิดขึ้นในการรับช่วงการผลิตอุตสาหกรรมชุมชนและอุตสาหกรรมชุมชนและอุตสาหกรรมขนาดย่อม มาตรการรูปธรรมในการสนับสนุนด้านทุนและสินเชื่อแก่ธุรกิจชุมชนซึ่งสามารถจำแนกได้ 6 รูปแบบ ได้แก่ การใช้วิธีระดมทุนจากสมาชิก การสนับสนุนงบประมาณดำเนินโครงการธุรกิจชุมชนการสนับสนุนงบประมาณหรือเงินนอกงบประมาณในรูปแบบเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ การให้งบประมาณจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนทั้งในระดับหน่วยงานและระดับกลุ่มตลอดจนการประสานงานแหล่งเงินทุนอื่น การร่วมลงทุนกับกลุ่ม เป็นต้น

4) ด้านวัตถุดิบ โดยมีนโยบายและมาตรการที่ส่งเสริมธุรกิจชุมชนด้านวัตถุดิบสามารถจำแนกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ (1) ดำเนินการผลิตวัตถุดิบหรือปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพเหมาะสม (2) สนับสนุนปัจจัยการผลิตโดยไม่คิดมูลค่าและ/หรือจำหน่ายในราคาที่เป็นธรรม ซึ่งมีทั้งการสนับสนุนกลุ่มและรายบุคคล

5) ด้านการตลาด ซึ่งการสนับสนุนธุรกิจชุมชนด้านนี้ สามารถจำแนกได้เป็น (1) การสร้างตลาด อาทิ ส่งเสริมให้สามารถเปิดช่องจำหน่ายสินค้าของชุมชน จัดงานจำหน่ายสินค้าในร้านค้าเอกชน ตามห้างสรรพสินค้า สถานีเติมน้ำมัน และเปิดให้ชุมชนนำสินค้ามาร่วมขาย ดำเนินการรับซื้อผลผลิตจากกลุ่ม เพื่อทำการแปรรูปและจัดจำหน่าย เป็นต้น (2) การประสานการจัดการตลาด อาทิ การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อจัดการด้านการตลาดของท้องถิ่นและภูมิภาค การสนับสนุนให้ธุรกิจชุมชนเข้ามาร่วมลงทุน

ดำเนินการธุรกิจชุมชน ส่งเสริมในราษฎรผลิตสินค้าขายหรือรวมกลุ่มเพื่อรับช่วงผลิตสินค้า (3) การสร้างข้อมูลทางการตลาด อาทิ สนับสนุนโดยการจัดทำฐานข้อมูลธุรกิจชุมชน ทำข้อมูลสารสนเทศเพื่อการตลาดและการส่งออกสินค้า (4) การควบคุมคุณภาพ ปริมาณและราคาสินค้า อาทิ สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพสินค้า กำหนดเขตการผลิตและคุณภาพสินค้า จัดตั้งหน่วยงานกลางเพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพสินค้าและตรวจสอบคุณภาพ การสนับสนุนเงินชดเชยเพื่อประกันรายได้สินค้า สนับสนุนงบประมาณ ตั้งกองทุนหมุนเวียนเพื่อการตลาด เป็นต้น

6) ด้านเทคโนโลยี ในการศึกษาพบว่าไม่มีนโยบายและมาตรการด้านนี้โดยตรงแต่มีในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคการผลิต การแปรรูป และนโยบายเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เป็นประดิษฐ์กรรม อาทิ ด้านส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีด้านส่งเสริมการผลิตด้านการพัฒนาชนบทและพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นต้น

7) ด้านกฎหมายและสิทธิประโยชน์ โดยนโยบายและมาตรการส่งเสริมธุรกิจชุมชนด้านนี้ ได้แก่ (1) มาตรการทางภาษีเพื่อจูงใจและสนับสนุนธุรกิจชุมชน อาทิ การผ่อนปรนภาษีอากร เป็นต้น (2) มาตรการทางกฎหมาย อาทิ แก้ไขลดหย่อนหรือเพิ่มเติมระเบียบของรัฐ เพื่อเอื้อประโยชน์ให้การปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคให้เป็นสากลมากขึ้นเพื่อความเป็นธรรมทางการค้า ป้องกันการผูกขาดและส่งเสริมการแข่งขันในกรอบของกฎหมาย กฎหมายลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

2.1.9 แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชน

ธุรกิจชุมชนแม้ว่าจะเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่ในงานพัฒนา แต่กำลังได้รับความสนใจจากหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ด้วยตระหนักดีว่าภายใต้สภาวะการณเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบันการส่งเสริมให้ชุมชนทำธุรกิจที่สอดคล้องกับเงื่อนไขของตนเอง เป็นแนวทางการพัฒนาที่จะเป็นและสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 ได้มีการระบุแนวทางการพัฒนางานว่าเป็นแบบบูรณาการ กล่าวคือ การพยายามประสานการพัฒนาทุกด้านเข้าด้วยกัน โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการพัฒนาคนหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพื่อให้นโยบายดังกล่าวบังเกิดผลเป็นรูปธรรม จึงจำเป็นต้องมีโครงการปฏิบัติรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นแนวทางหนึ่งที่มีเป้าหมายที่จะพัฒนาคน และคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น หมายถึงการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวและชุมชน เน้นให้คนในชุมชนเข้ามา มีบทบาท และมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน พร้อมกับการพัฒนาด้านสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมืองการปกครอง โดยกล่าวได้ว่า “ธุรกิจชุมชน” คือกุญแจสำคัญอีกอันหนึ่ง ที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน แต่การที่จะบรรลุเป้าหมายได้นั้นต้องอาศัยการผนึกกำลังของทุกฝ่ายทุกระดับ ทั้งภาครัฐ องค์กรเอกชน ภาคธุรกิจ นักวิชาการองค์กรประชาชน และสื่อมวลชน เป็นต้น โดยสนับสนุนให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีดังกล่าวให้เกิดการร่วมมือ ร่วมปฏิบัติงานด้วยกัน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมเรียนรู้ และร่วมทำงานภายใต้ความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทร ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน

จากบททวนวรรณกรรม ดังที่กล่าวสรุปได้ว่า ธุรกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลหรือองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจกรรมและช่วยดำเนินงานบางส่วนหรือทั้งหมดโดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ มีการเรียนรู้และการจัดการร่วมกันเพื่อดำเนินการในกิจกรรมการผลิต การแปรรูป การค้า และการบริการที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน อันจะนำไปสู่ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.2 แนวคิดสัมมาชีพชุมชน

สัมมาชีพชุมชน เมื่อพูดถึงเรื่องสัมมาชีพชุมชน หลายคนอาจนึกไม่ออกว่า หมายถึงอะไรกันแน่ บ้างก็คิดว่าเป็นเรื่องการประกอบอาชีพที่สุจริต บ้างก็คิดว่าเป็นเรื่องการทำงานที่ไม่โกงไม่กิน ไม่ทุจริต แท้จริง ความหมายของคำว่า “สัมมาชีพ” นั้น อาจเทียบได้กับความหมายของคำว่า “สัมมาอาชีพะ” 1 ในมรรค 8

เมื่อพูดถึงคำว่า “มรรค 8” ทุกคนที่นับถือพุทธศาสนาย่อมเข้าใจว่าหมายถึง หนทางถึงความดับทุกข์ เป็นส่วนหนึ่งของอริยสัจ หรือการลงมือปฏิบัติเพื่อให้พ้นจากทุกข์ และนับเป็นหลักธรรมสำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยกรอบการปฏิบัติ 8 ประการด้วยกัน เรียกว่า “มรรคมองค์แปด” หรือ “มรรคแปด” คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติและสัมมาสมาธิ

โดยคำว่า “สัมมาอาชีวะ” หมายถึง “การประกอบอาชีพที่ถูกต้องตามกฎหมายเลี้ยงชีพโดยชอบธรรม ทำด้วยความสุจริต และถูกต้องตามหลักศีลธรรม” ฉะนั้น คำว่า “สัมมาชีพ” จึงยึดแนวความหมายของคำว่า “สัมมาอาชีวะ” ข้างต้น โดยมีความหมายว่า “การทำมาหากินโดยไม่ได้เอากำไรสูงสุดเป็นตัวตั้งหรือเป็นเป้าหมายสุดท้าย และต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคม กล่าวคือ ความสุขของตนและคนทำงานรวมถึงประโยชน์ของผู้บริโภคและผู้รับบริการหลัก โดยไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อมและไม่มุ่งไปกระตุ้นตัณหาอันเป็นเหตุแห่งทุกข์” ซึ่ง นพ.ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายที่สั้นกระชับว่าหมายถึง “อาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายจ่ายน้อยกว่ารายได้” และหากนำมารวมกับคำว่า “ชุมชน” เป็น “สัมมาชีพชุมชน” จึงหมายถึง “ชุมชนที่มีการประกอบอาชีพโดยชอบ ซึ่งมีรายได้มากกว่ารายจ่าย โดยลดการเบียดเบียนตนเองผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ต้องมีความสอดคล้องกับวิถีของชุมชนเพื่อความมุ่งหมายในการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน”

ที่มา : <http://www.roypalang.org/blogs/Ninlawan/1458032858>

กรมการพัฒนาชุมชน(2560) ได้ให้ความหมาย ของสัมมาชีพชุมชนว่า หมายถึง อาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายได้มากกว่ารายจ่าย เป็นความพยายามที่จะปรับจากการทำมาหากินเป็นทำมาค้าขาย โดยไม่ได้เอากำไรสูงสุดเป็นตัวตั้ง หรือเป็นเป้าหมายสุดท้าย และต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคม กล่าวคือ ความสุขของตนและคนทำงาน รวมถึงประโยชน์ของผู้บริโภคและผู้รับบริการเป็นหลัก

2.2.1 ความเป็นมาของสัมมาชีพชุมชน

เมื่อปี พ.ศ. 2555 ได้มีการริเริ่มอาสานำร่องเพื่อดำเนินการพัฒนาที่มุ่งผลานพลังด้านบวกขององค์กรธุรกิจขนาดใหญ่ 3 บริษัท กับชุมชนเข้มแข็ง 5 ตำบล ในชื่อ "หนึ่งตำบล หนึ่งบริษัท" โดยมูลนิธิสัมมาชีพเป็นองค์กรประสาน ได้ข้อค้นพบที่สำคัญคือกระบวนการพัฒนาร่วมกันทุกภาคส่วนโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง (Area base collaborative development) เป็นหัวใจของความสำเร็จในพื้นที่ตำบลมีปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้อง 3 ประการ คือ (1) ผู้นำทั้ง 2 ภาคส่วน (จุดพล้ง) คือ ผู้นำธรรมชาติ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และหน่วยราชการในพื้นที่ ร่วมกันคิดเรื่องการพัฒนา (2) ใช้ข้อมูลที่ดินในชุมชนร่วมกันทำ และ แปลงเป็นแผนในการบริหารการพัฒนาของชุมชน (3) คนในชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมเรียนรู้ และร่วมตรวจสอบกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ และทำให้การผลานพลัง สร้างเศรษฐกิจฐานล่างที่ยั่งยืนได้จริง คือ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องผ่านการปฏิบัติ (Interactive learning though action) เป็นการผลานพลังของวิถีที่แตกต่างกันของวิถีธุรกิจ เข้าไปเติมเต็มวิถีชุมชน โดยถือหลักปฏิบัติที่สำคัญ คือ "ไปหาชาวบ้าน อยู่กับเขา

เรียนรู้จากเขา วางแผนกับเขา ทำงานกับเขา เริ่มจากสิ่งที่เขารู้ สร้างจากสิ่งที่เขามี สอนโดยชี้ให้เห็น เรียนจากการทำ” (ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์)

กระบวนการนี้ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยน Mind set และ skill set ที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกแบบมีจุดยืนในภาคชุมชน ขณะเดียวกัน ผู้นำในภาคธุรกิจของทั้งสามบริษัท เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่เน้นการลดความเหลื่อมล้ำ ไปสู่ “ความยั่งยืนในการประกอบธุรกิจสู่ความยั่งยืนของการพัฒนา” (sustainable business in sustainable development) นั่นคือการริเริ่มปรับเปลี่ยนวิธีคิด วิธีปฏิบัติ สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนร่วมกันระหว่างธุรกิจและชุมชน จะเห็นได้ว่ามีหน่วยงาน และองค์กรทั้งที่เป็นภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคธุรกิจ ภาคประชาชน ประชาสังคมและองค์กรสาธารณประโยชน์ที่ไม่แสวงหากำไรมากมายที่ลงไปทำงานสนับสนุนชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และสามารถผนึกกำลังกันส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดระบบสมาชิกชุมชนได้ หากมีการทำงานแบบบูรณาการและสานพลังเป็นภาคียุทธศาสตร์กันได้ การขับเคลื่อนแนวคิดสมาชิกชุมชน ถูกนำสู่การปฏิบัติผ่าน โครงการ “1 ตำบลสมาชิก 1 บริษัท CSR” เป็นการต่อยอดงานพัฒนาเดิมหรือศักยภาพของชุมชนให้เกิดรูปธรรม และพร้อมที่จะขยายสู่ “สมาชิกเพิ่มพื้นที่” คือ ชุมชนมีรายได้มากกว่ารายจ่าย ลดการเบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม โดยให้ภาคธุรกิจเข้าไปสนับสนุนชุมชนในเรื่องที่ชุมชนยังขาดอยู่ เช่น ด้านการตลาด การบริหารจัดการ เป็นต้น โดยมีพื้นที่นำร่อง 5 ตำบล ได้แก่ (1) ตำบลโพหนอง จังหวัดชัยภูมิ (2) ตำบลเขาด่าน จังหวัดสุราษฎร์ธานี (3) ตำบลบางสน จังหวัดชุมพร (4) ตำบลบัวใหญ่ จังหวัดน่าน และ (5) ตำบลแจรงาม จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งแต่ปี 2556 โดยมีภาคธุรกิจที่สนใจและเข้าร่วม 3 บริษัท ได้แก่ (1) บริษัท ไทยเบเวอเรจ จำกัด (มหาชน) (2) บริษัท ไทยยูเนี่ยน โฟรเซ่น โปรดักส์ จำกัด (มหาชน) (TUF) และ (3) บริษัท น้ำตาลมิตรผล จำกัด โดยมีมูลนิธิสมาชิกทำหน้าที่ในการจับคู่ (Matching) หรือเป็นฟอสเตอร์แมชชีนระหว่างบริษัทดังกล่าวกับ พื้นที่ที่มีความพร้อม ประกอบด้วย (1) ผู้นำร่วมมือกันได้ดี (จุดพลังในการขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่น) (2) มีแผนชุมชน/แผนแม่บทชุมชน (3) มีความสัมพันธ์ของคนในชุมชน (หัวบ้าน-ท้ายบ้านถึงกัน) และ (4) ภาคธุรกิจที่มีความสามารถในการผลิตและการตลาดที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

ตำบลบางสน อำเภอประจักษ์ จังหวัดชุมพร แบ่งการปกครองเป็น 8 หมู่บ้าน คือ บ้านหน้าทับ บ้านดอนตะเคียน บ้านเกาะเสม็ด บ้านบางเสียบ ห้วยอน บ้านคอกม้า บ้านบางสน (ตัวเมืองปะทิว) และบ้านแหลมยาง มีประชากรประมาณ 3,137 คน แยกเป็นชาย 1,615 คน หญิง 1,522 คน ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปมีลักษณะแบบลูกคลื่นลอนลาด มีภูเขาน้อยใหญ่ทางทิศตะวันตกและทางทิศใต้ (ส่วนใหญ่เป็นภูเขาหิน) และถ้าสวยงาม 1 แห่ง คือ ถ้ำนางทอง และชุมชนกำลังพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ส่วนทางทิศเหนือเป็นที่ราบ และทิศตะวันออกจะเป็นที่ราบติดชายฝั่งทะเล มีชายหาดและอ่าวที่สวยงาม เช่น อ่าวหน้าทับ อ่าวบางสน เป็นต้น โดยมีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 8 ส่วนหมู่ที่ 2 เป็นพื้นที่ที่มีลำคลองเรียกว่า คลองบางสน – ทำชันมีพื้นที่เชื่อมต่อกับชายฝั่งทะเลปากคลองบางสนของหมู่ที่ 1 สภาพพื้นที่ด้านในทางฝั่งทิศตะวันออก และลำคลองยังเป็นที่หลบลมให้กับเรือประมง และมีพื้นที่ป่าชายเลนทั้ง 2 ริมฝั่งคลองทำให้ชุมชนในพื้นที่ดังกล่าวประกอบอาชีพได้ทั้งสองอย่าง คือ อาชีพประมงชายฝั่ง และอาชีพเกษตรกรรม รายได้จากการประกอบอาชีพประมงเฉลี่ยต่อครอบครัวประมาณปีละ 150,000 - 250,000 บาท จากการทำการเกษตรกรรม ประมาณปีละ 120,000 - 200,000 บาท และจากการค้าขายแบบธุรกิจชุมชน ประมาณปีละ 120,000 - 200,000 บาท อ่าวทะเลปะทิว ประกอบไปด้วย 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลปากคลอง ตำบลชุมโค ตำบลบางสนและตำบลสะพลี โดยมีความยาวของแนวชายฝั่งประมาณ 62 กิโลเมตร มีระบบนิเวศป่าชายเลนที่สำคัญในพื้นที่ตำบลปากคลองและปากคลองบางสน ตำบลบางสน ระบบนิเวศเกาะต่าง ๆ อีกทั้งยังมีแนว

กำแพงหินธรรมชาติที่เป็นทั้งแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งหากิน วางไข่ ของสัตว์ทะเล และระบบนิเวศชายฝั่งทะเลที่มีความหลากหลายระบบ อีกทั้งชายฝั่งทะเลปะทิวยังมีชุมชนที่เห็นความสำคัญของพื้นที่ได้รวมกลุ่มกันในการปกป้อง รักษา ดูแลเฝ้าระวังทรัพยากรทางทะเลอย่างสม่ำเสมอ ตัวบ่งชี้ถึงความสำคัญของชายฝั่งทะเลปะทิว คือ ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของหอยมือเสือ ซึ่งสัตว์ทะเลชนิดนี้ชอบอาศัยอยู่ในแหล่งน้ำที่มีความบริสุทธิ์และความอุดมสมบูรณ์ของทะเลเท่านั้นถึงจะมีสัตว์น้ำชนิดนี้ ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ชนิดนี้ชุมชนชายฝั่งตำบลชุมโค ได้จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์หอยมือเสือ เพื่อเฝ้าระวัง อนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรหอยมือเสือให้อยู่คู่กับอ่าวทะเลปะทิว สัตว์น้ำชนิดอื่น ๆ ที่สามารถบ่งชี้ถึงความอุดมสมบูรณ์ของชายฝั่งทะเลอ่าวปะทิว ได้แก่ ปลาโลมา ปลาฉลามวาฬ ปลาฉลาม เต่าทะเลและพญานก อีกทั้งการที่ชุมชนชาวประมงในพื้นที่สามารถที่จะจับสัตว์น้ำได้เยอะอย่างต่อเนื่องของสัตว์น้ำเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็น ปูม้า ปลาทุ ปลาตะกรุดสีกุน ปลาอินทรี ปลาสาเก ปลาทราย ปลาโหมงาม และปลาเก๋า เป็นต้น

ในช่วงครึ่งปีหลังของปี 2556 โครงการวิจัยยั่งยืนของชุมชนชายฝั่งตำบลบางสน และโครงการทียูเอฟชายด์ แคร้ เซนเตอร์ จังหวัดสมุทรสาคร เป็นการลงทุนเพื่อชุมชนตามแผนกลยุทธ์ด้านความยั่งยืนของบริษัทไทยยูเนี่ยน โฟรเซน โพรดักส์ จำกัด (มหาชน) ทางบริษัทจึงได้ทำงานร่วมกับมูลนิธิสมาชิพในการสร้างสมาชิพชุมชน เพื่อเป็นการตอบโต้ภัยด้านความยั่งยืนที่เป็นความท้าทายสองประการหลักที่บริษัททียูเอฟเผชิญอยู่ คือ การประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ยั่งยืน และจริยธรรมต่อแรงงาน ด้วยงบลงทุนเบื้องต้นกว่า 3. ล้านบาท ด้วยประสบการณ์ที่มีมาอย่างยาวนานในฐานะหนึ่งผู้ผลิตอาหารชั้นนำของโลกและตระหนักดีว่าความยั่งยืนทางธุรกิจของบริษัท การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม และคุณภาพสิ่งแวดล้อม มีความเกี่ยวข้องกันอย่างไม่อาจแยกได้ โดยให้นิยามความยั่งยืนของบริษัท หมายถึง ศักยภาพทางธุรกิจในการส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม และปกป้องทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาว ซึ่งบริษัทใช้เป็นกรอบความคิดที่ทำให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ และเส้นทางเดินไปสู่นาคต

ด้วยความคิดในการทำงานร่วมกับชุมชนชายฝั่งที่เป็นผู้ใช้ประโยชน์ร่วมจากทรัพยากรทางทะเลซึ่งเป็นแหล่งอาหารที่หล่อเลี้ยงมนุษยชาติและเป็นแหล่งวัตถุดิบหลักของทียูเอฟ โครงการพัฒนาวิธีที่ยั่งยืนจึงเกิดขึ้นภายใต้แนวคิดการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนในการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ วางแผนและออกแบบเส้นทางสู่ความยั่งยืน ภายใต้บริบทความยั่งยืนที่ประกอบด้วยเศรษฐกิจชุมชน ทรัพยากรท้องถิ่น และวิถีชนบท ผลการดำเนินการปีที่หนึ่งเป็นที่น่าพอใจ เกินเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพราะผู้รับผิดชอบโครงการของทียูเอฟ มีความแตกฉานทั้งแนวทางและวิถีปฏิบัติ และภาคชุมชนที่สามารถใช้จุดแข็งของภาคธุรกิจและภาคส่วนต่าง ๆ มาเติมเต็มแผนและแนวทางที่ยั่งยืนของชุมชนได้อย่างดีเกินคาด

ต่อมาเมื่อปี 2557 ได้มีกลุ่มนักธุรกิจจิตอาสา ได้รับทราบความต้องการของชาวบ้านตำบลบางสนในการฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยเฉพาะปลาชนิดต่างๆ ให้กลับคืนมายังอ่าวบางสน รวมถึงเต่าทะเล ซึ่งเคยมาวางไข่ที่เกาะไข่ แต่ปัจจุบันลดน้อยลงมาก จึงได้เกิดเวทีพูดคุยร่วมกันระหว่างกลุ่มแกนนำชาวบ้าน กลุ่มนักธุรกิจจิตอาสา จาก (1) สำนักงานพัฒนาสหกรณ์ สหกรณ์ออมทรัพย์กรมสรรพาวุธทหารเรือ จำกัด (2) มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าธนบุรี (3) มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาเขตชุมพร และ (4) บริษัท แบล็คแคนยอน (ประเทศไทย) จำกัด จึงได้เกิด “โครงการมัจฉาสตรี” ขึ้น เพื่อสร้างปะการังให้เป็นที่พักพิงของสัตว์น้ำวัยอ่อน และการฟื้นฟูปะการังได้น้ำ เพื่อให้อ่าวบางสน กลายเป็นจุดท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนตามที่ชุมชนได้จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาที่ยั่งยืน บนฐานเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปี 2557-2564 ซึ่งมีวิสัยทัศน์ว่า “บางสนน่าอยู่ ด้วยพลังปัญญา พัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พื้นฐานทรัพยากรที่ยั่งยืน ให้มวลประชาอยู่เย็นเป็นสุข” ซึ่งจากการ

วิเคราะห์ศักยภาพชุมชนร่วมกันพบว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นสิ่งที่น่าจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้เพราะตรงกับความต้องการของหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

สิ่งที่เกิดขึ้น คือการขยายกลุ่มและการทำงานด้านการท่องเที่ยว จนเกิดเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน จากเดิมกระจายกระจายของใครของมัน ปัจจุบันมีการประสานการทำงานทั้งกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มโฮมสเตย์ เครือข่ายเด็กและเยาวชน เครือข่ายประมงชายฝั่ง ที่จะร่วมกันสร้างเศรษฐกิจของชุมชนร่วมกัน สิ่งที่ชุมชนขาดได้รับการเติมเต็มจากภายนอก เช่น การสร้างอาชีพ การพัฒนากลุ่มดำน้ำ เพื่อพานักท่องเที่ยวดำน้ำไปยังเกาะไขโดยกลุ่มเด็กและเยาวชน การแปรรูปสินค้าพื้นบ้านของกลุ่มสตรีเพื่อจำหน่ายและเป็นอาหาร สำหรับนักท่องเที่ยวที่มาพักโฮมสเตย์ การฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวทำให้เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยศักยภาพของสถานที่ท่องเที่ยว เช่น ที่ดูเหยี่ยวอพยพที่เขาดินสอ ถ้ำนางทอง หาดทรายที่อ่าวบางสนซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่บริสุทธิ์ ประกอบกับอยู่ใกล้สนามบินชุมพร ทำให้ทุกฝ่ายเห็นโอกาสร่วมกันในการสร้างเศรษฐกิจชุมชนร่วมกัน

นับจากนี้ การขับเคลื่อนระบบสมาชิกชุมชนที่ได้ก่อตัวขึ้นที่ตำบลบางสนแล้วนั้น กำลังขับเคลื่อนไปด้วยกัน เข้มแข็ง อ่อนบ้างในแต่ละกลุ่ม ตามความสนใจและการรับรู้ของคนบางสน สิ่งที่จะสะท้อนความสำเร็จของชุมชนก็คือ เศรษฐกิจโดยรวมของคนบางสน แต่สิ่งที่จะวัดได้โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องมือที่ซับซ้อนคือ คนบางสนลดการเบียดเบียนตนเอง ลดการเบียดเบียนผู้อื่น และลดการเบียดเบียนสิ่งแวดล้อมได้จริงหรือไม่ เป็นคำถามที่คนบางสน ทีมผู้ประสานงาน นักธุรกิจจิตอาสา และมูลนิธิสมาชิกจะต้องช่วยกันค้นหาคำตอบร่วมกันต่อไป

2.2.2 การขับเคลื่อนแนวคิดสมาชิกชุมชน กรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย

ความเป็นมา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำในสังคมเป็น 1 ใน 10 ยุทธศาสตร์การพัฒนาตามแผนฯ และรัฐบาลได้กำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน จำนวน 11 ด้าน ซึ่งมีนโยบายการลดความเหลื่อมล้ำของสังคมและการสร้างโอกาสเข้าถึงบริการของรัฐเป็นหนึ่งในนโยบายสำคัญ ที่มุ่งหวังแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับปากท้องของประชาชนในระดับล่างที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยมีแผนงานที่สำคัญ คือ แผนงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งได้มอบให้กระทรวงมหาดไทยที่มีกรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานหลักบูรณาการไปสู่การปฏิบัติ

ปัจจุบันนี้สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของประชาชนภาคการเกษตรในชุมชนมีภาวะความเสี่ยงของอาชีพภาคเกษตรกรรมที่เกิดจากการประกอบอาชีพแบบดั้งเดิม เช่น ปลูกพืชเชิงเดี่ยว โรคพืช ราคาสินค้าตกต่ำ การไม่มีอาชีพหรือรายได้เสริม หลังฤดูการผลิตและยังมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพค่อนข้างน้อย ส่วนกลุ่มอาชีพที่มีอยู่ยังไม่ได้รับการส่งเสริม และพัฒนาอย่างเพียงพอ ส่งผลให้ประชาชนต้องเคลื่อนย้ายไปประกอบอาชีพในเมือง และมีส่วนราชการที่มีสถานที่หรือศูนย์ฝึกอบรมซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนเป็นศูนย์ฝึกอาชีพ/แหล่งเรียนรู้การประกอบอาชีพได้ แต่ไม่ได้ใช้ประโยชน์เท่าที่ควร ประกอบกับมีปราชญ์ชุมชนด้านอาชีพที่เชี่ยวชาญและประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพด้านต่าง ๆ อยู่ในหมู่บ้าน/ชุมชน แต่มีส่วนน้อยที่สามารถถ่ายทอดให้คนอื่นนำไปทำตามให้สำเร็จได้

ดังนั้นด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าวข้างต้น การดำเนินการในปี 2560 นี้ จึงมุ่งเน้นที่การยกระดับเศรษฐกิจฐานราก นั่นคือ “รายได้” ที่ต้องทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยการสร้างอาชีพจึงเป็นที่มาของ “**สัมมาชีพชุมชน**” ซึ่งกำหนดแผนการสร้างสัมมาชีพชุมชนบนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีเป้าหมาย คือ ประชาชนได้รับการพัฒนาอาชีพและมีรายได้ 23,589 หมู่บ้าน รวม 471,780 ครัวเรือน นั่นคือ 20% ของหมู่บ้านในประเทศไทยโดยให้ชาวบ้านสอนชาวบ้านในสิ่งที่เขาอยากทำ ฝึกปฏิบัติจริงให้สามารถนำไปเป็นอาชีพได้เพราะข้อเท็จจริงในทุกพื้นที่จะมีคนเก่งในแต่ละอาชีพอยู่แล้ว เช่น ทำนาได้ผลผลิตสูง ทำสวนเก่ง หรือทางช่างแกะสลัก และการแปรรูปอื่นๆ ซึ่งจะคัดเลือกและจัดเวทีฝึกทักษะการสอนการนำเสนอให้กับคนเก่งเหล่านี้ ยกให้เป็น “**วิทยากรสัมมาชีพชุมชน**” หลังจากนั้นกลับไปสร้างทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านเพิ่มเติมอีกหมู่บ้านละ 4 คน แล้วเปิดรับลูกศิษย์ที่สนใจอยากฝึกอาชีพในแต่ละประเภทอาชีพหมู่บ้านละ 20 คน รวมเป็น 471,780 คนหรือครัวเรือน เมื่อผ่านการฝึกปฏิบัติแล้วขั้นพื้นฐานที่สุดก็จะสามารถสร้างอาชีพบนฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสร้างรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ ขณะที่ส่วนหนึ่งมีความก้าวหน้าก็จะแหล่งทุนสนับสนุนต่อยอดอาชีพสร้างผลผลิต สร้างผลิตภัณฑ์ขึ้นมาเข้าสู่ระบบ OTOP เพื่อขยายตลาดในวงกว้างต่อไปดังนั้น จึงได้กำหนดดำเนินกิจกรรมสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐโดยใช้พื้นที่เป้าหมายตามพื้นที่ในความรับผิดชอบของยุทธศาสตร์ที่ 1 การส่งเสริมการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการเกษตรและชนบท จำนวน 23,589 หมู่บ้าน เป็นพื้นที่ดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนให้ครัวเรือนในหมู่บ้านเป้าหมายดังกล่าวมีโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาอาชีพให้เกิดสัมมาชีพชุมชนเพื่อสร้างรายได้ ที่ส่งผลให้เศรษฐกิจฐานรากเติบโตไปได้อย่างมีคุณภาพต่อไป

นิยามศัพท์

1. **สัมมาชีพ** หมายถึง อาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายได้มากกว่ารายจ่าย เป็นความพยายามที่จะปรับจากการทำมาหากินเป็นทำมาค้าขาย โดยไม่ได้เอากำไรสูงสุดเป็นตัวตั้ง หรือเป็นเป้าหมายสุดท้าย และต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคม กล่าวคือ ความสุขของคนและคนทำงาน รวมถึงประโยชน์ของผู้บริโภค และผู้รับบริการเป็นหลัก
2. **ปราชญ์ชุมชน** หมายถึง ผู้ที่ประกอบสัมมาชีพ จนมีความรู้ความชำนาญในการประกอบอาชีพ หรือมีความเชี่ยวชาญในอาชีพนั้นๆ ประสบความสำเร็จและมีความมั่นคงในอาชีพ เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน พร้อมมีจิตอาสาที่จะถ่ายทอดและขยายผลไปยังบุคคลอื่นๆ ในชุมชน
3. **วิทยากรสัมมาชีพชุมชน** หมายถึง ปราชญ์ชุมชนที่ผ่านการอบรมตามหลักสูตร “วิทยากรผู้นำสัมมาชีพ” จากศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ทั้ง 11 แห่ง
4. **ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน** หมายถึง ทีมปราชญ์ชุมชนของหมู่บ้านๆ ละ 5 คน ประกอบด้วย วิทยากรผู้นำสัมมาชีพ 1 คน และปราชญ์ชุมชนที่เข้าร่วมเป็นทีมเพิ่มเติมอีกหมู่บ้านละ 4 คน
5. **ผู้นำสัมมาชีพชุมชนระดับตำบล** หมายถึง วิทยากรสัมมาชีพชุมชนตามข้อ 3 ที่ผ่านการพัฒนาตามระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน (มชช.) ตำบลละ 1-2 คน
6. **ครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพ** หมายถึง ครัวเรือนในหมู่บ้านตามยุทธศาสตร์ที่ 1 (23,589 หมู่บ้าน) จำนวนหมู่บ้านละ 20 ครัวเรือน ที่แสดงความประสงค์ต้องการเข้ารับการฝึกอาชีพตามแบบสำรวจความต้องการฝึกอาชีพของคนในชุมชน
7. **ครัวเรือนสัมมาชีพชุมชน** หมายถึง ครัวเรือนในหมู่บ้านตามยุทธศาสตร์ที่ 1 (23,589 หมู่บ้าน) จำนวนหมู่บ้านละ 20 ครัวเรือนที่ผ่านการอบรมส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน จำนวน 5

วัน และหมายความรวมถึงครัวเรือนสมาชิกชุมชนเพิ่มเติมอีกอย่างน้อย 10 ครัวเรือน ที่ขยายผลตามโครงการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

8. ครัวเรือนสมาชิกชุมชนตัวอย่าง หมายถึง ครัวเรือนสมาชิกชุมชนที่ผ่านการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดในระดับจังหวัด หรือระดับภาค

9. ทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกชุมชน หมายถึง กลุ่มองค์กรเครือข่ายพัฒนาชุมชน 4 องค์กร ได้แก่ คณะกรรมการบริหารสำนักงานกลางศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนหรือคณะกรรมการศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับจังหวัด (ศอช.จ)/ศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับอำเภอ (ศอช.อ.)/ศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบล (ศอช.ต.) สมาคมผู้นำสตรีพัฒนาชุมชนไทยหรือคณะกรรมการพัฒนาสตรีจังหวัด (กพสจ.)/คณะกรรมการพัฒนาสตรีอำเภอ (กพสอ.)/ คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) สมาคมผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนไทยหรือคณะกรรมการชมรมอาสาพัฒนาชุมชนระดับจังหวัด/อำเภอ และสมาคมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหรือคณะกรรมการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับจังหวัด/อำเภอ หรือผู้แทนคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

10. กลุ่มอาชีพ หมายถึง กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นใหม่จากการรวมตัวของผู้แทนครัวเรือนในหมู่บ้านตามยุทธศาสตร์ที่ 1 (23,589 หมู่บ้าน) ตั้งแต่ 5 ครัวเรือนขึ้นไป ซึ่งผ่านการส่งเสริมการสร้างสมาชิกชุมชนในระดับหมู่บ้าน จำนวน 5 วันที่มีการประกอบอาชีพเดียวกันหรือประเภทอาชีพเดียวกันมาร่วมกันดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพ

ขั้นตอน กระบวนการสร้างสมาชิกชุมชน

การสร้างสมาชิกชุมชน...เป็นกระบวนการให้ชาวบ้านสอนชาวบ้าน ซึ่งมีโครงการที่ต้องดำเนินการต่อเนื่องสัมพันธ์กัน ใน 3 ลักษณะคือ โครงการหลัก จำนวน 5 โครงการโครงการสนับสนุน จำนวน 3 โครงการและ โครงการยกระดับต่อยอด จำนวน 7 โครงการโดยมีรายละเอียด ดังนี้

โครงการหลัก จำนวน 5 โครงการ ประกอบด้วย

1. โครงการพัฒนาผู้นำสมาชิก :

1.1 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ตรวจสอบปราชญ์ชุมชนเป้าหมายที่จะเข้ารับการอบรมตามหลักสูตร “วิทยากรผู้นำสมาชิก” จากศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ซึ่งต้องตรงกับจำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตามพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่ 1 การส่งเสริมการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการเกษตร และชนบท จำนวน 23,589 หมู่บ้าน ละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 23,589 คน และเป็นบุคคลเดียวกับฐานข้อมูลตามแบบรายงานปราชญ์ชุมชนหรือผู้ประสบความสำเร็จหรือเชี่ยวชาญในอาชีพเพื่อเตรียมเข้ารับการฝึกอบรมเป็นวิทยากรสมาชิก ที่จังหวัดได้รวบรวมส่งให้กรมฯ เรียบร้อยแล้วหรือหากมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อจกได้บุคคลที่จะขับเคลื่อนสมาชิกชุมชนได้ ขอให้จังหวัดดำเนินการปรับปรุงแก้ไขฐานข้อมูลและแจ้งให้กรมฯ ทราบตามแบบทะเบียนข้อมูลทีมวิทยากรสมาชิกชุมชน

1.2 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ แจ้งให้ปราชญ์ชุมชนเป้าหมายในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตามพื้นที่ความรับผิดชอบของยุทธศาสตร์ที่ 1 จำนวน 23,589 หมู่บ้าน ละ 1 คน เดินทางเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตร “วิทยากรผู้นำสมาชิก” ณ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นไปตามแผนการฝึกอบรมที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนด จำนวนรุ่นละ 4 วัน เพื่อเพิ่มพูนทักษะด้านการถ่ายทอดความรู้และการจัดกระบวนการสมาชิก และสามารถกลับไปทำหน้าที่เป็น “วิทยากรสมาชิกชุมชน” ในระดับหมู่บ้านได้อย่างมีคุณภาพ

2. โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมาชีพชุมชนระดับจังหวัด :

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ดำเนินการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมาชีพชุมชนระดับจังหวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างทีมปราชญ์ชุมชนตามประเภทอาชีพและวางแผนปฏิบัติการฝึกอาชีพให้กับประชาชนในหมู่บ้าน

กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ปราชญ์ชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตามพื้นที่ความรับผิดชอบของยุทธศาสตร์ที่ 1 และผ่านการอบรมหลักสูตร “วิทยากรผู้นำสัมาชีพ” จำนวน 23,589 หมู่บ้านๆ ละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 23,589 คน

3. โครงการเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน :

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอส่งเสริมและสนับสนุนการจัดประชุมเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างทีมวิทยากรสัมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านให้มีความพร้อม สามารถจัดการฝึกอบรมอาชีพ ให้กับประชาชนในหมู่บ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ปราชญ์ชุมชนในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตามพื้นที่ความรับผิดชอบของยุทธศาสตร์ที่ 1 การส่งเสริมการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตรและชนบท จำนวน 23,589 หมู่บ้าน ๆ ละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 117,945 คน

ระยะเวลาดำเนินการ ไตรมาส 1-2 (ตุลาคม 2559 – มีนาคม 2560) ดำเนินการหมู่บ้านละ 3 วัน

ขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 ดำเนินการร่วมกับวิทยากรผู้นำสัมาชีพหมู่บ้านละ 1 คน ที่ผ่านการอบรมหลักสูตร “วิทยากรผู้นำสัมาชีพ” คัดเลือกปราชญ์ชุมชนเพิ่มเติมอีกหมู่บ้านละ 4 คน เพื่อร่วมทำหน้าที่เป็นทีมวิทยากรสัมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านๆ ละ 5 คน โดยคัดเลือกจากฐานข้อมูลตามแบบสำรวจปราชญ์ชุมชนหรือผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รวบรวมส่งให้กรมฯ เรียบร้อยแล้ว หรือหากมีการเปลี่ยนแปลง ขอให้ปรับปรุงแก้ไขฐานข้อมูลและจัดส่งให้กรมฯ ทราบตามแบบทะเบียนข้อมูลทีมวิทยากรสัมาชีพชุมชน

3.2 ประชุมปรึกษาหารือเพื่อวางแผน ออกแบบ วิธีการจัดประชุมฯ โดยมีเนื้อหาที่สำคัญในการประชุม เพื่อพัฒนาความรู้ เสริมสร้างทักษะที่จำเป็นต่อการทำหน้าที่เป็นทีมวิทยากรสัมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน ในการเตรียมความพร้อมให้กับครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพต่อไปซึ่งมีกรอบการเรียนรู้ ตามตารางที่ 2 ตารางที่ 2 กรอบการเรียนรู้การเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน (3วัน) ทีมวิทยากรสัมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านประชุมเตรียมความพร้อมตามกรอบการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีทีมเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ ทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมาชีพชุมชนระดับอำเภอและหน่วยงานภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้องเข้าร่วม

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กระบวนการ	สื่อ/อุปกรณ์	ข้อเสนอแนะ
วันที่ 1-2 1. สร้างความรู้ความเข้าใจการสร้างสัมมาชีพชุมชน	- เพื่อให้ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสัมมาชีพชุมชน	- ชี้แจงแนวทางโครงการสร้างสัมมาชีพชุมชน - ให้ความรู้เรื่องสัมมาชีพชุมชน อธิบายความสำคัญของการสร้างสัมมาชีพชุมชนในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ● ความเป็นมาของโครงการสร้างสัมมาชีพชุมชน ● ความสำคัญของการสร้างสัมมาชีพชุมชน ● กระบวนการสร้างสัมมาชีพชุมชน ● ฯลฯ	- เอกสาร - Power Point	- ควรถาม/ตอบ เพื่อเน้นย้ำความเข้าใจ - ควรมุ่งเน้นการปรับกระบวนการคิด และทัศนคติที่ดีต่อการสร้างสัมมาชีพชุมชน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กระบวนการ	สื่อ/อุปกรณ์	ข้อเสนอแนะ
2. สร้างทีม วิทยากร สัมมาชีพ ชุมชนระดับ หมู่บ้าน	- เพื่อให้ทีม วิทยากร สัมมาชีพ ชุมชนระดับ หมู่บ้าน ขับเคลื่อน การส่งเสริม การสร้าง สัมมาชีพ ชุมชนใน ระดับ หมู่บ้านได้ อย่างมี ประสิทธิภาพ ประสบ ผลสำเร็จ อย่างเป็น รูปธรรม	- ถ่ายทอดความรู้ เทคนิค ของการเป็น วิทยากรผู้นำสัมมาชีพ โดยปราชญ์ชุมชนที่ผ่าน การอบรมหลักสูตร “วิทยากรผู้นำสัมมาชีพ” จากศูนย์ศึกษาและ พัฒนาชุมชน - จัดทีมวิทยากร สัมมาชีพชุมชนระดับ หมู่บ้าน พร้อม มอบหมายภารกิจหน้าที่ ในการส่งเสริม สนับสนุน กำกับและติดตาม ครัวเรือนเป้าหมายที่ ผ่านการอบรมอาชีพ ซึ่ง เรียกว่า “ครัวเรือน สัมมาชีพชุมชน” โดย 1 หมู่บ้านให้แบ่งสัดส่วน ของทีมวิทยากร สัมมาชีพชุมชน 1 คน ต่อ ครัวเรือนสัมมาชีพ ชุมชน 4 ครัวเรือน - ทบทวนและจัดทำ แผนปฏิบัติการฝึกอบรม อาชีพและส่งเสริม สนับสนุน กำกับและ ติดตามครัวเรือน เป้าหมายที่ผ่านการ อบรมอาชีพ ซึ่งเรียกว่า “ครัวเรือนสัมมาชีพ ชุมชน”	- เอกสาร - แบบฟอร์ม แผนปฏิบัติการ - Power Point - กระดาษ ฟลิปชาร์ต - ปากกาเคมี - เทปขาว	- ควรถาม/ตอบ เพื่อเน้นย้ำความ เข้าใจ - ควรสนับสนุนการเตรียมประเด็น/ เนื้อหาการถ่ายทอดความรู้ของ ปราชญ์ชุมชนที่ผ่านการอบรม - จัดทำแผนปฏิบัติการตาม แบบฟอร์มที่กรมฯ กำหนด

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กระบวนการ	สื่อ/อุปกรณ์	ข้อเสนอแนะ
3. การวิเคราะห์สถานการณ์ความต้องการอาชีพของครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพ	- เพื่อให้มีข้อมูลอาชีพที่สร้างรายได้และตรงกับความต้องการของครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพ	- ทีมวิทยากรสัมมนาชี้พชุมชนระดับหมู่บ้านร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการอาชีพจากฝึกอาชีพของคนในชุมชนที่ได้สำรวจไว้แล้ว โดยจัดกลุ่มความต้องการอาชีพ แล้วจึงวิเคราะห์ให้เชื่อมโยงกับตลาด,สร้างผลผลิตสร้างผลิตภัณฑ์เข้าสู่ระบบOTOP และการดำเนินงานของ บริษัทประชารัฐรักสามัคคี (จังหวัด) จำกัด - จัดเตรียมพื้นที่ฝึกอบรม พื้นที่ดูงาน วัสดุ/อุปกรณ์การสร้างสัมมนาชี้พชุมชน	- แบบ ความต้องการฝึกอาชีพของคนในชุมชน - กระดาษ - ฟลิปชาร์ต - ปากกาเคมี - เทปขาว	- ควรวิเคราะห์เปรียบเทียบอาชีพเดิมกับอาชีพใหม่หรือที่พัฒนาขึ้นว่ามีโอกาสสร้างรายได้เพิ่มขึ้น - ผลจากการวิเคราะห์จะเป็นข้อมูลแนะนำเพื่อการตัดสินใจคัดเลือกอาชีพเพื่อการฝึกอบรมของทีมวิทยากรสัมมนาชี้พชุมชนระดับหมู่บ้าน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กระบวนการ	สื่อ/อุปกรณ์	ข้อเสนอแนะ
วันที่ 3 การเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพ	- เพื่อให้ครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถฝึกอาชีพได้ - บรรลุผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม	- ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านลงพื้นที่เยี่ยมเยียนครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพทั้ง 20 ครัวเรือน โดยแบ่งตามสัดส่วนของทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน 1 คน ต่อ 4 ครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพ เพื่อ 1) ให้ความรู้เรื่องสัมมาชีพชุมชน อธิบายความสำคัญของการสร้างสัมมาชีพชุมชนในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ● ความเป็นมาของโครงการสร้างสัมมาชีพชุมชน ● ความสำคัญของการสร้างสัมมาชีพชุมชน ● กระบวนการสร้างสัมมาชีพชุมชนที่เกี่ยวข้อง 2) ทบทวนความต้องการของครัวเรือนเป้าหมายว่ายังคงมีความสนใจหรือต้องการฝึกอาชีพ หรือเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือไม่ ซึ่งกรณีที่ไม่ต้องการฝึกอาชีพให้ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านหาครัวเรือนอื่นทดแทน หรือต้องการเปลี่ยนอาชีพให้เปลี่ยนอาชีพตามคำแนะนำของทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านได้ 3) แจกวันฝึกอบรมอาชีพ พร้อมทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน และครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพ 4) กรอกข้อมูลในแบบฟอร์มการติดตามครัวเรือนสัมมาชีพชุมชน 5) ประสานกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ เพื่อจัดเตรียมวัสดุสนับสนุนการฝึกอาชีพก่อนเริ่มการอบรมโครงการส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน (จำนวน 5 วัน)	- แบบติดตามครัวเรือนสัมมาชีพชุมชน	- ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านควรมุ่งเน้นการให้ข้อมูลอาชีพที่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์มาแล้วเมื่อวันที่ 2 ของโครงการนี้

ตารางที่ 2-1 ตารางที่ 2 กรอบการเรียนรู้การเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน (3วัน)

4. โครงการส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน :

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอส่งเสริมและสนับสนุนการส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชนแก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายผู้แทนครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตามพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่ 1 จำนวน 23,589 หมู่บ้านๆ ละ 20 คน รวมทั้งสิ้น 471,780 คน โดยเน้นผู้แทนครัวเรือนยากจนตามเกณฑ์ จปฐ. เป็นกลุ่มเป้าหมายแรก

ระยะเวลาดำเนินการ ไตรมาสที่ 1-2 (ตุลาคม 2559 – มีนาคม 2560) ดำเนินการหมู่บ้านละ 5 วัน

ขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

4.1 ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน จำนวน 5 คน ดำเนินการจัดฝึกอบรมสัมมาชีพชุมชนรายหมู่บ้าน ตามแผนปฏิบัติการที่กำหนด โดยมีทีมเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ และภาคีการพัฒนาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมให้การสนับสนุนโดยมีกรอบการเรียนรู้ ตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 กรอบการเรียนรู้การส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน (5 วัน)

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กระบวนการ	สื่อ/อุปกรณ์	ข้อเสนอแนะ
วันที่ 1-3 สร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องอาชีพที่ต้องการเรียนรู้ (ความรู้ทางวิชาการ/ ทฤษฎีและการสาธิตอาชีพในเบื้องต้น)	- เพื่อให้ครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติอาชีพได้อย่างถูกต้อง	- วิทยากรสัมมาชีพชุมชนผู้เป็น เจ้าของ อาชีพ ดำเนินการร่วมกับทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านบรรยายให้ข้อมูล ชี้ให้เห็น ภาพ ความสำคัญของการทำอาชีพว่าให้ประโยชน์อย่างไร เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการเรียนรู้ แล้วจึงอธิบายให้ข้อมูลการประกอบอาชีพอย่างละเอียดในทุกขั้นตอน ตัวอย่างเช่น อาชีพการปลูกมะนาวในวงบ่อ มีสาระความรู้ที่ต้องเรียนรู้ ดังนี้ ● การเลือกพันธุ์มะนาว ● ความรู้เรื่องดิน ที่เหมาะสมกับมะนาว ● ขั้นตอนการปลูก การดูแลรักษา ● การทำปุ๋ยที่เหมาะสมกับมะนาว ● การตอนกิ่งมะนาว ฯลฯ ทั้งนี้ การอธิบายควรมีตัวอย่างของจริง ประกอบการอธิบายให้	- เอกสาร/สื่อความรู้ในเรื่องอาชีพ - กระดาษ - ฟลิปชาร์ต - ปากกาเคมี - เทปขาว - วัสดุพืช/สัตว์เป็นของจริงที่นำมาประกอบการสาธิต	- ควรถาม/ตอบ เพื่อเน้นย้ำความเข้าใจ - ควรมุ่งเน้นการปรับกระบวนการคิด และทัศนคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน - ทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนการสร้างสัมมาชีพชุมชนระดับอำเภอควรติดตามและให้กำลังใจในการฝึกอาชีพ

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กระบวนการ	สื่อ/อุปกรณ์	ข้อเสนอแนะ
		ข้อมูลหรือมีการสาธิตไป พร้อมกับการให้ข้อมูล		

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กระบวนการ	สื่อ/อุปกรณ์	ข้อเสนอแนะ
วันที่ 4 ศึกษา ดูนงาน เพิ่มพูน ความรู้	- เพื่อให้ครัวเรือน เป้าหมายที่ ต้องการฝึกอาชีพมี ความรู้ ความเข้าใจ และมี แรงจูงใจต่อการ ปฏิบัติอาชีพ ภายในครัวเรือน เพิ่มมากขึ้น	- ผู้แทนครัวเรือนเป้าหมายที่ ต้องการฝึกอาชีพทั้ง 20 คน (ครัวเรือนละ 1 คน) เดินทาง ไปศึกษาดูงานเพิ่มพูนความรู้ และสร้างแรงจูงใจด้านอาชีพ ณ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง หรือศูนย์เรียนรู้ชุมชนหรือ บ้านปราชญ์ชุมชนที่กำหนด	- เอกสาร/สื่อความรู้ ในเรื่องอาชีพ - กระดาษ ฟลิปชาร์ต - ปากกาเคมี - เทปขาว - กิจกรรมอาชีพจริง ในที่ดูงาน	- ควรถาม/ตอบ เพื่อ เน้นย้ำความเข้าใจ - ควรมุ่งเน้นการปรับ กระบวนการคิด และ ทักษะที่ดีต่อการ ประกอบอาชีพตาม แนวทางสัมมาชีพชุมชน
วันที่ 5 ฝึก ปฏิบัติ ภายใน ครัวเรือน เป้าหมาย ที่ ต้องการ ฝึกอาชีพ	- เพื่อให้ผู้แทน ครัวเรือนเป้าหมาย ที่ต้องการฝึกอาชีพ สามารถปฏิบัติ อาชีพได้อย่าง ถูกต้อง เป็น รูปธรรม	- ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชน ระดับหมู่บ้านดูแลการฝึก ปฏิบัติอาชีพ ณ บ้านครัวเรือนที่ต้องการ ฝึกอาชีพ คนละ 4 ครัวเรือน - ผู้แทนครัวเรือนเป้าหมายที่ ต้องการฝึกอาชีพทั้ง 20 ครัวเรือน ดำเนินการฝึก ปฏิบัติอาชีพ ณ บ้านของ ตนเอง โดยมีทีมวิทยากร สัมมาชีพชุมชน ระดับ หมู่บ้าน ให้การสนับสนุนใน การฝึกปฏิบัติฯ (สำหรับกรณีทำเป็นกลุ่ม ก็ อาจรวมกลุ่มปฏิบัติจริงในที่ ที่กลุ่มกำหนด)	- วัสดุ ประกอบ อ อาชีพจริงที่ สำนักงานพัฒนา ชุมชนอำเภอ สันติสุข ครัวเรือนสัมมาชีพ ชุมชนเป้าหมาย	- ทีมวิทยากรสัมมาชีพ ชุมชนระดับหมู่บ้านควร ให้คำแนะนำ และให้ กำลังใจ

ตารางที่ 2-2 ตารางที่ 3 กรอบการเรียนรู้การส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน (5 วัน)

4.2 เมื่อดำเนินการตามกรอบการเรียนรู้เสร็จเรียบร้อยแล้ว ทีมวิทยากรสมาชิกชุมชนระดับหมู่บ้าน ดำเนินการ ดังนี้

4.2.1 ส่งเสริม ติดตามสนับสนุน และกำกับให้ 20 ครุว์เรือนสามารถนำความรู้จากการฝึกอบรมไป ประกอบอาชีพ ให้ก่อเกิดเป็นอาชีพและมีรายได้หรือลดรายจ่ายได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีการรายงานผลการ ติดตามในแบบฟอร์มการติดตามครุว์เรือนสมาชิกชุมชนที่กำหนดรวบรวมไว้เป็นหลักฐาน เพื่อรองรับการ ติดตามของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ และทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกพระระดับอำเภอ/จังหวัด และ ประเทศ

4.2.2 สนับสนุนให้ชุมชนจัดระบบบริหารจัดการการเงินทุนประกอบอาชีพ เพื่อให้ครุว์เรือนสมาชิก ชุมชนรวมกลุ่ม สามารถประกอบอาชีพได้อย่างต่อเนื่องตามแนวทางในเอกสารเกื้อกูล 2 (จัดพิมพ์โดยกรมการ พัฒนาชุมชน มิถุนายน 2559)

5. โครงการสนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ :

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ดำเนินการสนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทาง สมาชิกชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ครุว์เรือนสมาชิกที่ผ่านการพัฒนามีการ รวมกลุ่มจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้

กลุ่มเป้าหมาย ครุว์เรือนสมาชิกชุมชนในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตามพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่ 1 จำนวน 23,589 หมู่บ้าน ที่เลือกอาชีพเดียวกันหรือประเภทอาชีพเดียวกันและที่ผ่านการฝึกปฏิบัติอาชีพในระดับหมู่บ้านนำผล จากการฝึกปฏิบัติอาชีพไปประกอบอาชีพได้อย่างต่อเนื่อง จำนวน 2,360 กลุ่ม (10 % ของจำนวนหมู่บ้าน เป้าหมาย)

ระยะเวลาดำเนินการ ไตรมาส 3 - 4 (เมษายน – กันยายน 2560) **ดำเนินการอำเภอละ 1 วัน**

ขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

5.1 ร่วมกับทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสมาชิกชุมชนระดับอำเภอ ประชุมหารือเพื่อคัดเลือกหมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียงตามพื้นที่ความรับผิดชอบของยุทธศาสตร์ที่ 1 เพื่อดำเนินการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตาม แนวทางสมาชิกชุมชนตามเป้าหมายที่กรมฯ กำหนดซึ่งมีหลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกที่สำคัญ ดังนี้

1) มีครุว์เรือนในหมู่บ้านตามยุทธศาสตร์ที่ 1 (23,589 หมู่บ้าน) ตั้งแต่ 5 ครุว์เรือนขึ้นไป ซึ่งผ่านการ ส่งเสริมการสร้างสมาชิกชุมชนในระดับหมู่บ้าน จำนวน 5 วันที่มีการประกอบอาชีพเดียวกันหรือประเภท อาชีพเดียวกันมาร่วมกันดำเนินการ

2) อาชีพตามข้อ 1) มีโอกาสที่จะสำเร็จได้สามารถสร้างรายได้จริง และมีความเชื่อมโยงกับ การตลาดตามข้อมูลและแผนของจังหวัด

3) เป็นกลุ่มอาชีพที่จัดตั้งขึ้นใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบ อาชีพและสร้างรายได้

5.2 ดำเนินการประชุมสนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสมาชิกชุมชน จำนวน 1 วัน ซึ่งมีกรอบการเรียนรู้ **ตามตารางที่ 4**

ตารางที่ 4 กรอบการเรียนรู้การจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน(1 วัน)

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กระบวนการ	สื่อ/อุปกรณ์	ข้อเสนอแนะ
1. สร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องกระบวนการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน	- เพื่อให้ผู้แทนครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพมีความรู้ความเข้าใจและสามารถดำเนินการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชนได้	- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอร่วมกับทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพระดับอำเภอและกลุ่มเป้าหมายร่วมกันค้นหาแนวทางการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน โดยใช้หลักการ 4 ก (กรรมการ/กติกา/กองทุน/กิจกรรม) โดยเชื่อมโยงกับตลาด,สร้างผลผลิต สร้างผลิตภัณฑ์เข้าสู่ระบบ OTOP และการดำเนินงานของบริษัทประชารัฐรักสามัคคี (จังหวัด) จำกัด	- เอกสาร - Power Point	- ควรรถาม/ตอบ เพื่อเน้นย้ำความเข้าใจ

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กระบวนการ	สื่อ/อุปกรณ์	ข้อเสนอแนะ
2. จัดทำแผนปฏิบัติการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน	- เพื่อให้ผู้แทนครัวเรือนเป้าหมายที่ต้องการฝึกอาชีพสามารถดำเนินการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชนได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดได้	- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอร่วมกับทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพระดับอำเภอ ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เข้าประชุมจัดทำแผนปฏิบัติการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน พร้อมแบ่งภารกิจหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุน กำกับและติดตาม - สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสนับสนุนวัสดุ/อุปกรณ์ที่จำเป็นในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพตามโครงการ	- เอกสาร - กระดาษฟลิปชาร์ต - ปากกาเคมี - เทปขาว - ข้อมูลกลุ่ม / องค์การที่ให้การสนับสนุนกลุ่มได้	

ตารางที่ 2-3 ตารางที่ 4 กรอบการเรียนรู้การจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน(1 วัน)

5.3 ดำเนินการจดทะเบียนกลุ่มอาชีพกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.4 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอร่วมกับทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพระดับอำเภอ หรือประชา รัฐตำบล สนับสนุนให้ชุมชนจัดระบบบริหารจัดการการเงินทุนประกอบอาชีพ เพื่อให้กลุ่มสามารถประกอบ อาชีพได้อย่างต่อเนื่องตามแนวทางในเอกสารเกื้อกูล 2 (จัดพิมพ์โดยกรมการพัฒนาชุมชน มิถุนายน 2559)

2.3 แนวคิดการเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราชดำรัส แนะนำแนวทางดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ และ เมื่อภายหลังได้เน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้ กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิด จากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบ และความระมัดระวัง อย่างยิ่งในการนำวิชาการ ต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการ ดำเนินงาน ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้อง เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มี สำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและ กว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ความว่า “เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดินเปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารให้มั่นคง สิ่งก่อสร้าง จะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็มและลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำ” “เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy คำว่า Economy นี้ไม่มีในตำราเศรษฐกิจจะมีได้อย่างไรเพราะว่าเป็นทฤษฎี ใหม่ Sufficiency Economy นั้นมีในตำราเพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่ และโดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญ สนใจก็หมายความว่าเราก็สามารถที่จะไปปรับปรุงหรือไปใช้หลักการ เพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและ ของโลกพัฒนาดีขึ้น” ณรงค์ โชควัฒนา (2542 : 16) พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2512 ความว่า “การพัฒนาประเทศ จำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้น ก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานเศรษฐกิจ ความมั่นคง คง พร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างเสริมและฐานะทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงขึ้นสูงโดยลำดับ ต่อไป นั่น คือ ไม่ใช่ทำอย่างก้าวกระโดดโดยไม่มีพื้นฐานต้องวางพื้นฐานก่อน และทรงเน้นเรื่องความพอมี พอ กิน พอใช้ ทรงแนะนำให้ใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด ตามหลักวิชาการ และเมื่อสร้างพื้นฐานความมั่นคง

และปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้างความเจริญให้สูงขึ้นตามลำดับ”และในปี เดียวกันพระองค์ทรงพระราชทานพระบรมโอรสาถกแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยความว่า

“การสร้าง ความเจริญก้าวหน้านี้ควรอย่างยิ่งที่จะค่อยสร้างค่อยเสริมทีละเล็กทีละน้อยให้เป็นการทำไปพิจารณาไป และปรับปรุงไปไม่ทำด้วยอาการเร่งรีบ ตามความกระหายที่จะสร้างของใหม่เพื่อ ความแปลกใหม่ เพราะความจริงสิ่งใหม่แท้ ๆ นั้น ไม่มีสิ่งใหม่ ทั้งปวงย่อมสืบเนื่องมาจากสิ่งเก่า และต่อไปย่อมจะเป็นสิ่งเก่า” พระองค์ไม่ประสงค์ให้สิ่งเก่า ๆ ดังกล่าวสร้างความเจริญก้าวหน้า ควรอย่างยิ่งให้ค่อยสร้างเสริมไปทีละเล็กทีละน้อย ทำไปพิจารณาไปปรับปรุงไปและพระองค์ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทเพิ่มเติมว่า “การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีพอกิน พอใช้ เป็นพื้นฐานและสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่พึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับสูงขึ้นไปอย่างแน่นอน หมายความว่า ถ้าตราบใดเราพึ่งตนเองไม่ได้อย่าพึ่งคิดการใหญ่”

ประเวศ วะสี (2542 : 4 – 6) ได้ให้ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง คือ พอเพียงอย่างน้อย 7 ประการ คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัวไม่ใช้เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็นและทำลายมาก
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหารได้ทั้งสิ่งแวดล้อมและได้ทั้งเงิน
4. ชุมชนเข้มแข็ง พอเพียง การรวมตัวเป็นชุมชนที่เข้มแข็งทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
5. ปัญหาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากรากฐานทางวัฒนธรรมจึงจะมั่นคง
7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่ขี้อายเดียว เดียวจนเดียวรวบแบบกะทันหัน ปรับตัวไม่ทัน แต่เศรษฐกิจพอเพียงที่คงจะมั่นคงทำให้สุขภาพจิตดี เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล

ความสมดุล คือ ความปกติและยั่งยืน คำว่าเศรษฐกิจเป็นคำที่มีความหมายดี หมายถึง ความเจริญที่เชื่อมโยงกาย ใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน แต่ได้มีการนำเอาคำว่าเศรษฐกิจไปใช้ในลักษณะแบบแยกส่วนที่หมายถึงการแสวงหาเงินเท่านั้น เมื่อแยกส่วนก็ทำลายส่วนอื่น ๆ จนเสียสมดุลและวิกฤติสุขุม ตันติเวชกุล (2542 :15) ให้ความหมายคำว่า เศรษฐกิจพอเพียงว่าพึ่งตนเอง(Self sufficiency) นั้นหมายความว่าผลิตอะไรพอที่จะใช้ไม่ต้องไปขอยืมคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเองคนเราถ้าพอใจในความต้องการ มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าคนในประเทศได้มีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ซื่อตรงไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุขณรงค์ โชควัฒนา (2542 : 16 – 17) เศรษฐกิจพอเพียงพึ่งตนเองตามพระราชดำริหมายความว่า การพัฒนาอย่างบูรณาการ โดยไม่มองเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว ต้องมองสังคมด้วย และมองสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กับการพัฒนา เราไม่เชื่อว่าเมื่อเศรษฐกิจดีขึ้น และสิ่งเหล่านี้เป็นทรัพยากรไทย เป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุด

เพราะฉะนั้นการพัฒนาต้องมองรอบด้าน เรียกว่าบูรณาการและพึ่งตนเอง ทั้งเงินออม สติปัญญา และการตลาด โดยอาศัยปัจจัยในการพัฒนา คือ คนและเป้าหมาย ก็คือ อยู่ดี กินดี มีสุข แต่คนของเรามีปัญหาต้อง

เน้นที่คนเป็นผู้ใช้ศักยภาพของคนถ้าคนไทยเก่งขึ้น มีความสามารถมากขึ้น เราก็จะสามารถพัฒนาประเทศได้ดีขึ้น กล่าวโดยสรุปเป้าหมายสุดท้ายสังคมไทยต้องกินดี อยู่ดี มีสุข ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม เศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม สุขเมธ ดันติเวชกุล (2542 :15) เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน “ทางสายกลาง” โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง หมายถึง พอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร เพื่อป้องกันผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และในขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

2.3 หลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

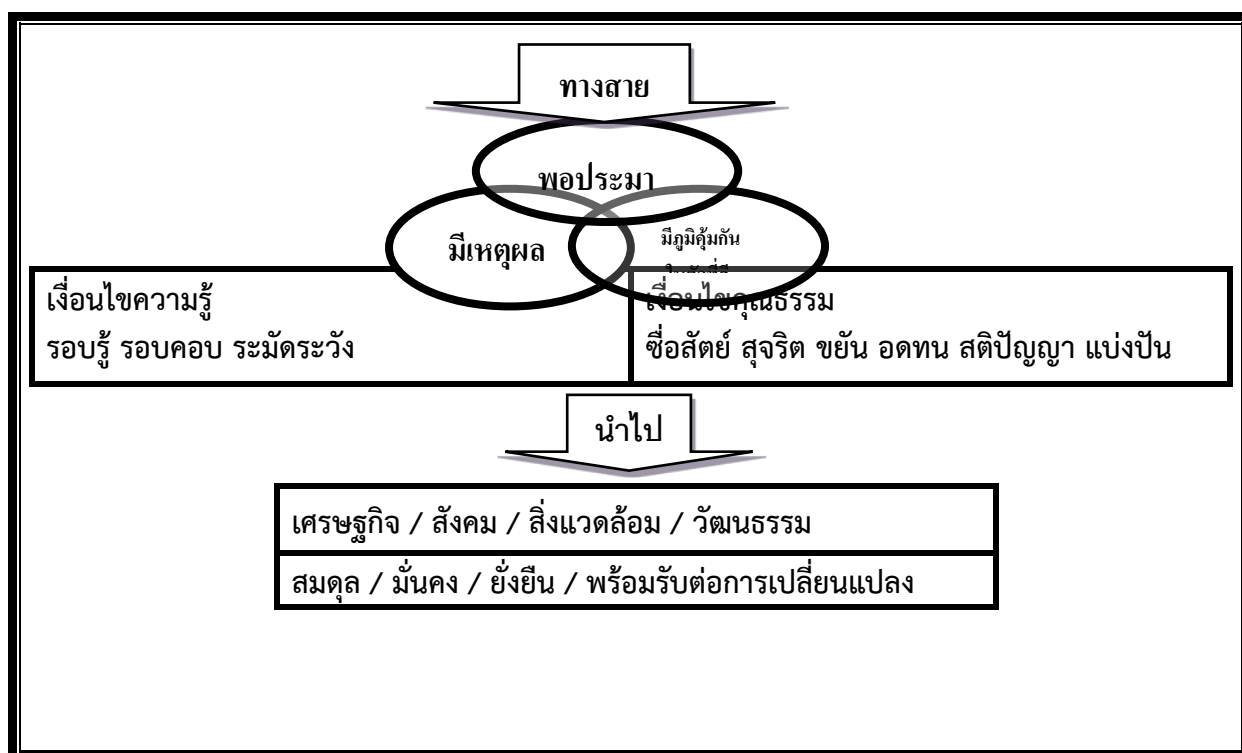
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พัฒนาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อที่จะให้พสกนิกรชาวไทยได้เข้าถึงทาง สายกลางของชีวิตและเพื่อคงไว้ซึ่งทฤษฎีของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทฤษฎีนี้เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตซึ่งอยู่ระหว่าง สังคมระดับท้องถิ่นและตลอดระดับสากล จุดเด่นของแนวปรัชญานี้คือแนวทางที่สมดุล โดยชาติสามารถทันสมัย และก้าวสู่ความเป็นสากลได้ โดยปราศจากการต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ และการอยู่ร่วมกันของทุกคนในสังคมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญในช่วงปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทย ต้องประสบปัญหาภาวะทางเศรษฐกิจ และ ต้องการรักษาความมั่นคงและเสถียรภาพ เพื่อที่จะยืนหยัดในการพึ่งพาผู้อื่น และ พัฒนานโยบายที่สำคัญเพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่า *มันไม่ได้มีความจำเป็นที่เราจะกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่* พระองค์ได้ทรงอธิบายว่า ความพอเพียงและการพึ่งตนเอง คือ ทางสายกลางที่จะป้องกันการเปลี่ยนแปลงความไม่มั่นคงของประเทศได้เศรษฐกิจพอเพียงเชื่อว่าจะสามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมของชุมชนให้ดีขึ้นโดยมีปัจจัย 2 อย่างคือ

1. การผลิตจะต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่าง ปริมาณผลผลิตและการบริโภค
2. ชุมชนจะต้องมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรของตนเอง

ผลที่เกิดขึ้นคือ

- เศรษฐกิจพอเพียงสามารถที่จะคงไว้ซึ่งขนาดของประชากรที่ได้สัดส่วน
- ใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม
- รักษาสมดุลของระบบนิเวศ และปราศจากการแทรกแซงจากปัจจัยภายนอก

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ยึดหลักทางสายกลาง ที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับให้ดำเนินไปในทาง สายกลาง มีความพอเพียง และมีความพร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะต้องอาศัยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน ทั้งนี้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน เพื่อให้สามารถอยู่ได้แม้ในโลกโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ทรงปรับปรุงพระราชทานเป็นที่มาของนิยาม "3 ห่วง 2 เงื่อนไข" ที่คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยความ "พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน" บนเงื่อนไข "ความรู้" และ "คุณธรรม"

ภาพที่ 2.1 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

แหล่งที่มา จากเว็บไซต์ <http://gotoknow.org/blog/kmanamai-nonta/92577>

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักการพิจารณา 5 ส่วน ดังนี้

1. **กรอบความคิด** เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. **คุณลักษณะ** เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. **ค่านิยม** ความพอเพียงจะต้องประกอบไปด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

3.1 **ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 **ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

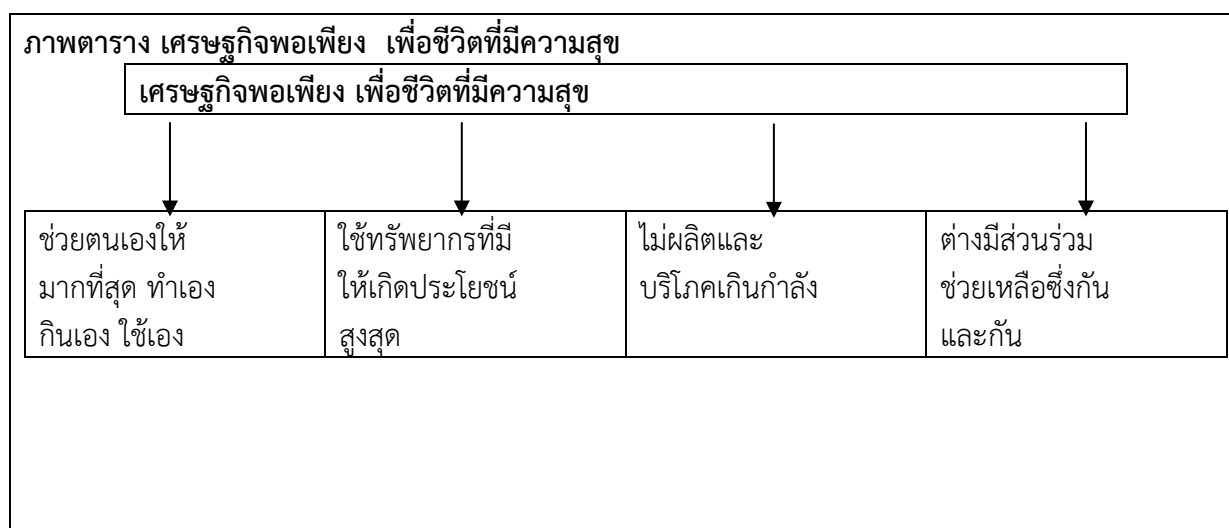
3.3 **การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. **เงื่อนไข** การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับความพอเพียงนั้น ต้องอาศัยความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 **เงื่อนไขความรู้** ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 **เงื่อนไขคุณธรรม** ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. **แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ** จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

ภาพที่ 2-2 เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อชีวิตที่มีความสุข

กรอบแนวคิดหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อ ความมั่นคง และ ความยั่งยืน ของการพัฒนา

คุณลักษณะ

เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

คำนิยาม

ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
- การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

2.4 แนวคิดสถานการณ์การเลี้ยงโค - กระบือ

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร (2561) กล่าวว่าสถานการณ์โคเนื้อปี 2561 จำนวนโคเนื้อทั้งประเทศ 4.92 ล้านตัว ระบุ แม้การผลิตโคเนื้อจะเพิ่มขึ้นจากปีก่อน แต่ยังคงไม่เพียงพอกับความต้องการบริโภคในประเทศ ด้านกระทรวงเกษตรฯ เร่งเดินหน้าเพิ่มผลผลิต ส่งเสริมการเลี้ยงโค จัดทำยุทธศาสตร์โคเนื้อ ปี 2561-2565 พร้อมสนับสนุนช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบการเปิดเสรีทางการค้าด้วยกองทุน FTA

นายวิณะโรจน์ ทรัพย์ส่งสุข เลขาธิการสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เผยถึงสถานการณ์โคเนื้อของไทยในปี 2561 (ข้อมูลพยากรณ์ ณ เดือนมิถุนายน 2561) พบว่า มีจำนวนโคเนื้อในประเทศทั้งหมด 4.92 ล้านตัว ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปีก่อนร้อยละ 4.89 และจากการติดตามสถานการณ์ด้านปศุสัตว์ของสำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร พบว่า แม้การผลิตโคเนื้อ และเนื้อโคคุณภาพ จะเพิ่มขึ้น แต่ยังคงไม่เพียงพอกับความต้องการบริโภคภายในประเทศ ส่งผลให้ไทยต้องมีการนำเข้าเนื้อโคคุณภาพจากต่างประเทศโดยเฉพาะออสเตรเลีย

การลดอัตราภาษีนำเข้าเนื้อโคจากออสเตรเลีย (Thailand-Australia Free Trade Agreement : TAFTA) และนิวซีแลนด์ (Thailand - New Zealand Closer Economic Partnership : TNZCEP) เหลือร้อยละ 0 ที่จะมีขึ้นในปี 2564 อาจส่งผลกระทบต่อราคาโคเนื้อและเนื้อโคคุณภาพในประเทศลดลง ดังนั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมปศุสัตว์ ได้มีโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อหลายโครงการ เช่น โครงการโคบาลบูรพาโครงการโคเนื้อสร้างอาชีพ เป็นต้น เพื่อเพิ่มผลผลิตโคเนื้อเข้าสู่ตลาด และได้จัดทำ

ยุทธศาสตร์โคเนื้อ (ปี 2561-2565) เพื่อรองรับผลกระทบจากการลดอัตราภาษีนำเข้าเนื้อโค และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยมีเป้าหมาย คือ ความมั่นคงทางอาหาร พึ่งพาตนเองได้ มีประชากรโคเนื้อเพื่อใช้บริโภคอย่างเพียงพอและส่งออก ลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ซึ่งเป็นการบูรณาการทำงานร่วมกันในหลายภาคส่วน ในการเตรียมความพร้อมการเปิดเสรีการค้า ทั้งการการเพิ่มศักยภาพการผลิตโคต้นน้ำ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การส่งเสริมสุขภาพโคเนื้อ การสร้างมาตรฐาน การสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กร การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และการตลาดนำการผลิต

www.oae.go.th/view/1/รายละเอียดข่าว/ข่าว%20สก./29070/TH-TH

สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเลย (2557) กล่าวว่าสายพันธุ์โคเนื้อในประเทศ มีดังนี้โคเนื้อพันธุ์ตาก โคพันธุ์กบินทร์บุรี โคเนื้อพันธุ์กำแพงแสน โคเนื้อพันธุ์แองกัส โคพันธุ์อเมริกันบราห์มัน โคพันธุ์ชาวลำพูน โคพันธุ์ทาจิมะ

ภาพที่ 2-3 ภาพโคเนื้อพันธุ์ตาก

เป็นโคลูกผสมระหว่างพันธุ์ชาร์โรเลส์กับพันธุ์บราห์มัน โดยกรมปศุสัตว์ได้มอบหมายให้ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ตาก ทำการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์ให้เป็นโคเนื้อพันธุ์ใหม่ที่โตเร็ว เนื้อนุ่ม เพื่อทดแทนการนำเข้าพันธุ์โคและเนื้อโคคุณภาพดีจากต่างประเทศ การสร้างพันธุ์ในฝูงปรับปรุงพันธุ์ดำเนินการโดยนำน้ำเชื้อโคพันธุ์ ชาร์โรเลส์คุณภาพสูงจากประเทศฝรั่งเศส ผสมกับแม่โคบราห์มันพันธุ์แท้ ได้โคลูกผสมชั่วที่ 1 (เรียกว่าโคพันธุ์ตาก 1) ที่มีเลือด 50% ชาร์โรเลส์ และ 50% บราห์มัน แล้วผสมแม่โคเพศเมียชั่วที่ 1 ดังกล่าว ด้วยน้ำเชื้อหรือพ่อบราห์มันพันธุ์แท้ได้ลูกโคชั่วที่ 2 (เรียกโคพันธุ์ตาก 2) ซึ่งมีเลือด 25% ชาร์โรเลส์ และ 75% บราห์มัน จากนั้นผสมแม่โคเพศเมียชั่วที่ 2 ด้วยน้ำเชื้อโคพันธุ์ชาร์โรเลส์คุณภาพสูง ได้ลูกโคชั่วที่ 3 (เรียกว่าโคพันธุ์ตาก) ซึ่งมีเลือด 62.5% ชาร์โรเลส์ และ 37.5% บราห์มัน แล้วนำโคชั่วที่ 3 ผสมกัน คัดเลือกปรับปรุงพันธุ์ให้เป็นโคเนื้อพันธุ์ใหม่ เรียกว่า โคพันธุ์ตาก

ข้อดี

มีการเติบโตเร็ว เนื้อนุ่ม เนื้อสันมีไขมันแทรก (marbling) ซากมีขนาดใหญ่ที่สนองความต้องการของตลาดเนื้อโคคุณภาพดี เลี้ยงง่าย หากินเก่ง ไม่เลือกกินหญ้า ทนทานต่อสภาพอากาศร้อนได้ดีพอสมควร เหมาะที่จะนำมาผสมกับแม่โคพื้นเมือง โคบราห์มันและลูกผสมบราห์มันเพื่อนำลูกมาเลี้ยงเป็นโคขุนได้แม่พันธุ์ผสมพันธุ์ได้เร็ว ที่ศูนย์ฯ ตาก ผสมพันธุ์ที่แม่โคอายุ 14 เดือน น้ำหนัก 280 ก.ก.ขึ้นไป

ข้อเสีย

การเลี้ยงต้องอาศัยการดูแลเอาใจใส่พอสมควร ไม่เหมาะที่จะนำไปปล่อยเลี้ยงในป่าโดยไม่ดูแลเอาใจใส่หากเลี้ยงในสภาพปล่อยป่าหรือปล่อยทุ่ง ควรใช้พันธุ์ตาก 1 หรือโคพันธุ์ตาก 2

ภาพที่ 2 – 4 ภาพโคพันธุ์กบินทร์บุรี

เป็นโคลูกผสมระหว่างพันธุ์ซิมเมนทัลกับพันธุ์บราห์มัน โดยกรมปศุสัตว์ได้มอบหมายให้ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ปราจีนบุรี (ซึ่งตั้งอยู่ที่อำเภอกบินทร์บุรี) ทำการสร้างโคพันธุ์ใหม่ให้เป็นโคกึ่งเนื้อกึ่งนม โดยลูกโคเพศผู้ใช้เป็นโคขุน และแม่โคใช้รีดนมได้ การสร้างพันธุ์ในฝูงปรับปรุงพันธุ์ดำเนินการโดยนำน้ำเชื้อโคพันธุ์ซิมเมนทัล คุณภาพสูงจากประเทศเยอรมันผสมกับแม่โคบราห์มันพันธุ์แท้ ได้ลูกโคช่วงที่ 1 ที่มีเลือด 50% ซิมเมนทัล และ 50% บราห์มัน แล้วผสมโคช่วงที่ 1 เข้าด้วยกัน คัดเลือกปรับปรุงให้เป็นโคเนื้อพันธุ์ใหม่เรียกว่า โคพันธุ์กบินทร์บุรี ซึ่งโคพันธุ์นี้มีสีแดงเข้มคล้ายโคพันธุ์ซิมเมนทัล เป็นโคขนาดกลาง เพศผู้โตเต็มที่น้ำหนักประมาณ 900 - 1,000 กิโลกรัม เพศเมีย 600 - 700 กิโลกรัม

ข้อดี

หากเลี้ยงแบบโคเนื้อมีการเติบโตเร็ว ซากมีขนาดใหญ่ที่สนองความต้องการของตลาดเนื้อโคคุณภาพดี ได้ทันทานต่อสภาพอากาศร้อนได้ดีพอสมควรเหมาะที่จะนำมาผสมกับแม่โคพื้นเมือง โคบราห์มันและลูกผสมบราห์มันเพื่อนำลูกเพศผู้มาเลี้ยงเป็นโคขุน ลูกเพศเมียใช้รีดนมได้มากพอสมควร

ข้อเสีย

การเลี้ยงต้องอาศัยการดูแลเอาใจใส่พอสมควร ไม่เหมาะที่จะนำไปปล่อยเลี้ยงในป่าหรือปล่อยทุ่ง หากใช้แม่โครีดนม ลูกโคที่เกิดออกมาต้องแยกเลี้ยงแบบลูกโคนม ดังนั้นผู้เลี้ยงต้องมีความรู้ในการเลี้ยงโครีดนม และต้องดูแลเอาใจใส่ให้ดีเนื้อมีสีแดงเข้ม อาจเป็นข้อดีของตลาดเนื้อโคคุณภาพดีเมื่อเปรียบเทียบกับโคลูกผสมชาร์โรเลส์ เช่น โคพันธุ์ตาก และโคกำแพงแสน

ภาพที่ 2 – 5 ภาพโคเนื้อพันธุ์กำแพงแสน

โคพันธุ์กำแพงแสน เป็นการปรับปรุงพันธุ์โคพื้นเมืองของไทยคุณสมบัติที่ดีเลิศของโคพื้นเมือง ที่ไม่มีโคพันธุ์ใดเทียบได้ คือความสมบูรณ์พันธุ์ ได้แก่ เป็นสัตว์เร็ว ผสมติดง่าย ได้ลูกทุกปีทั้งๆที่ได้รับอาหารไม่ค่อยสมบูรณ์นัก แต่เนื่องจากโคพื้นเมืองไม่สามารถนำมาเลี้ยงเป็นโคขุนในระบบธุรกิจได้ ทั้งนี้เพราะมีขนาดเล็ก และโตช้า จึงได้มีการปรับปรุงโคพื้นเมืองโดยการนำโคพันธุ์ บราห์มันมาผสมเพื่อให้ได้ลูกที่มีขนาดใหญ่ และโตเร็วขึ้นแต่เป็นที่ทราบกัน ทัวโลกว่า โคอินเดีย (บราห์มันและอินดูบราซิล)มีข้อด้อยเรื่องความสมบูรณ์พันธุ์การยกระดับเลือด โคบราห์มันให้สูงขึ้นจะมีปัญหาการผสมติดยากมากขึ้น ยิ่งถ้าได้รับอาหารไม่สมบูรณ์ โคจะไม่ยอมเป็นสัตว์นอกจากนี้ คุณภาพของเนื้อโคบราห์มันก็ด้อยกว่าโคเมืองหนาว ดังนั้นโครงการปรับปรุงพันธุ์ฯ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จึงพยายามรักษาเลือดโคพื้นเมืองไว้ 25 เปอร์เซ็นต์ เพื่อให้คงความดีของความสมบูรณ์พันธุ์ และจำกัดเลือดพันธุ์บราห์มันไว้เพียง 25 เปอร์เซ็นต์ เพื่อให้ได้โครงสร้างใหญ่ขึ้น โดยที่เรื่องความสมบูรณ์พันธุ์ไม่เกิดปัญหา แล้วนำโคพันธุ์ชาโรเลส์เข้ามาช่วยในเรื่องการให้เนื้อ และการเจริญเติบโต แต่โคพันธุ์ชาโรเลส์เป็นโคเมืองหนาว ซึ่งไม่สามารถทนต่ออากาศร้อนบ้านเราได้ จึงจำกัดเลือดของพันธุ์ชาโรเลส์ไว้เพียง 50 เปอร์เซ็นต์ โดยสรุปคือ การสร้างโคพันธุ์"กำแพงแสน"เพื่อต้องการสร้างพันธุ์โคที่มีคุณสมบัติเป็นโค เนื้อที่ดีครบถ้วนสำหรับเลี้ยงในสภาพทั่วไปของประเทศไทย โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ (โคพื้นเมือง) เป็นพันธุ์พื้นฐาน

ภาพที่ 2- 6 ภาพโคเนื้อพันธุ์แองกัส

โคพันธุ์แองกัส (Angus) มีถิ่นกำเนิดอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ ประเทศสกอตแลนด์ เป็นโคขนาดกลางถึงเล็ก โคเพศผู้มีน้ำหนักประมาณ 900 กิโลกรัม โคเพศเมียมีน้ำหนักประมาณ 600 กิโลกรัม โค

พันธุ์นี้จะมีสีดำตลอด ตัว ไม่มีเขา ถึงวัยเจริญเร็ว แม่โคเลี้ยงลูกเก่ง โคพันธุ์นี้มีไขมันแทรกใน กล้ามเนื้อ มากกว่าพันธุ์อื่น ๆ ทำให้เนื้อมีคุณภาพดีเยี่ยม แต่มีข้อเสียคือ เนื่องจากมีขนาดเล็กอัตราการเจริญเติบโตหลัง หย่านมไม่ดีนัก พร้อมทั้ง ปรับตัวเข้ากับสภาพภูมิอากาศของประเทศไทย คือ ร้อนชื้นไม่ดี

ภาพที่ 2 – 7 ภาพโคพันธุ์อเมริกันบราห์มัน

โคพันธุ์อเมริกันบราห์มัน (American Brahman) เป็นโคเนื้อเมืองร้อนสายพันธุ์โคอินเดีย (Bos indicus) ได้รับการปรับปรุงพันธุ์จากประเทศอเมริกาโดยนำไปปรับปรุงพันธุ์ทางตอนใต้ของอเมริกา ซึ่งเป็น แถบที่มีอากาศร้อนและมีเห็บมาก โคพันธุ์นี้ถูกปรับปรุงพันธุ์ขึ้นมาจากโคพันธุ์ในประเทศอินเดีย เช่น กุญจราต เนลลอร์ และเกอร์รี กับพันธุ์อินดูบราซิลจากประเทศบราซิล ดังนั้น จึงตั้งชื่อว่าบราห์มัน ซึ่งแผลงมาจากคำว่า พราหมณ์ เพื่อเป็นเกียรติแก่ประเทศอินเดีย และใส่อเมริกันไว้ข้างหน้า เพื่อให้ทราบว่าเป็นปรับปรุงพันธุ์จาก ประเทศอเมริกา ทาง กรมปศุสัตว์ได้ทดลองนำเข้าโคพันธุ์นี้ครั้งแรกจากประเทศอเมริกาเมื่อปี พ.ศ. 2497 หลังจากนั้นก็มี การนำเข้า เป็นระยะ ๆ ทั้งจากหน่วยงานราชการและเอกชน ปัจจุบันเป็นที่นิยมของเกษตรกร อย่างมากโดยเฉพาะภาคอีสาน อีกทั้ง ยังนิยมใช้เป็นโคพื้นฐานในการผสมพันธุ์กับโคเนื้อสายพันธุ์ยุโรปอื่น ๆ เนื่องจากสามารถเจริญเติบโตได้ดีในสภาพ ภูมิอากาศแบบเมืองร้อนและมีความทนทานต่อโรคและแมลงดี เกิด เป็นโคพันธุ์ผสมที่ดีเด่นได้หลากหลายเช่น โคพันธุ์ ชาร์เบรย์ (Chabray) พันธุ์แบรงกัส(Brangus) พันธุ์บราห์ พอร์ด(Brahford) ซิมบราห์(Simbrah) ฯลฯ โคบราห์มันถ้าเลี้ยงเป็นโคขุนด้วยอาหารที่มีโปรตีนมากกว่า 16% จะสามารถโตได้วันละประมาณ 1 กิโลกรัม และเมื่อผสมพันธุ์กับโคพันธุ์ยุโรป เช่น ชาร์โรเลส ลูกผสมที่เกิดมา ถ้าเลี้ยงด้วยอาหารที่มีโปรตีนมากกว่า 16% จะ สามารถโตได้ถึงวันละ 1.3 กิโลกรัม เพอร์เซ็นต์ซาก 60

ภาพที่ 2 – 8 ภาพโคพันธุ์ชาวลำพูน

โคพันธุ์ชาวลำพูน เป็นโคพันธุ์พื้นเมืองในภาคเหนือของไทย โดยเมื่อหลายร้อยปีมาแล้ว พ่อค้าที่อยู่ตามแนวชายแดน ไทย-พม่า แลกแม่ฮ่องสอน ได้เคลื่อนย้ายโคมาจากพม่าเพื่อแลกเปลี่ยนซื้อขายกับสินค้าอื่น ๆ โดยถ้ามีรูปร่างสวยงาม เป็นที่ถูกใจก็จะคัดเอาไว้เลี้ยง และแม่พ่อค้าโคชาวของหรือไทยของซึ่งมีถิ่นฐานในอำเภอลี่ จังหวัดลำพูนได้พบเห็นและ ชอบใจในโคเหล่านี้จึงได้ซื้อและได้นำมาเลี้ยงผสมพันธุ์ในกลุ่มโคชาวด้วยกันเอง จนได้ลูกหลานโคที่มีผิวและขนขาวเด่น รูปร่างสวยเพรียวขึ้นแตกต่างไปจากเดิม เป็นโคที่มีลักษณะสวยเพรียว สันทัด สีขาวปลอด ขนตาออกสีขาวชมพู ดวงตาสีน้ำตาลอ่อน เขาสีขาว จมูกสีขาว ขนหางสีขาว กีบสีขาว เหนียงไม่หย่อนยานมาก มีนิสัยเชื่อง ไม่ดุ ฝึกสอนง่ายสามารถใช้ไถนาเทียมเกวียนได้ดี ได้รับความนิยมสูงในเกษตรกรภาคเหนือ โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน เป็นพันธุ์โคเอกลักษณ์ของจังหวัดลำพูน ซึ่งสมควรจะได้รับการอนุรักษ์ไว้ต่อไป

ภาพที่ 2 – 9 ภาพโคพันธุ์ท่าจิมะ

มีแหล่งกำเนิดจากโคที่ใช้ลากล้อเลื่อนและไถนา ดังนั้นจึงมีลักษณะที่มีการพัฒนาของส่วนของขาหน้าใหญ่และส่วนขาหลังพัฒนา น้อยกว่า โดยทั่วไปจะมีโครงร่างเล็กและโตช้ากว่าสายพันธุ์อื่น แต่ผลิตเนื้อที่มีคุณภาพดีกว่ามาก มีสันขาขนาดใหญ่และไขมันแทรก (Marbling) สูงสุด ดังนั้นจึงมีเป้าหมายเพื่อใช้ในการผลิตโคลูกผสม ช่วงแรกสำหรับการผลิตเนื้อ สายพันธุ์ท่าจิมะนี้โดยทั่วไปแล้วจัดว่าเป็นสายพันธุ์ที่สามารถผลิตเนื้อคุณภาพที่ดีที่สุดในปัจจุบัน

จัดทำโดยคณะทำงานเว็บไซต์สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเลย
ปรับปรุงล่าสุด 14 มีนาคม 2557 [Copyright © 2018.]

<http://pvlo-loe.dld.go.th/now/index.php/uncategorised/320-beefbreed?showall=1&limitstart=>

ยงยุทธ (2560) การจัดการดูแลโคในระยะต่างๆ

1. การเลี้ยงแม่โคระยะตั้งท้อง ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ตาก ได้ให้อาหารแม่โคอุมท้องตามตารางที่ 1 โดยในฤดูฝนให้หญ้าสดเป็นหลัก ให้อาหารข้นเสริมบ้างตามสภาพของแม่โค ฤดูแล้งให้หญ้าหมักเป็นหลัก เสริมด้วยอาหารข้นตัวละประมาณ 2 กิโลกรัม หากหญ้าสดไม่เพียงพอก็ใช้ฟางข้าวเสริมด้วยรำหยาบ และอาหารข้น อาหารข้นที่เสริมอาจปรับใช้ตามวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นและให้มีราคาถูกที่สุดเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย โดยคำนวณให้มีโภชนะหรือคุณค่าทางอาหารได้ตามความต้องการของแม่โค แม่โคระหว่างอุมท้องจะต้องได้รับอาหารอย่างเพียงพอ ที่จะใช้การอุมท้องและเพื่อสร้างน้ำนมให้ลูกกิน ลูกโคจะมีเปอร์เซ็นต์การรอดจนถึงอายุหย่านมและมีน้ำหนักแรกเกิดได้มากเพียงใดขึ้นอยู่กับแม่โคในระยะนี้ว่าได้รับอาหารและการ

เลี้ยงดูดีเพียงใด ถ้าได้รับอาหารไม่เพียงพอลูกโคย่อมอ่อนแอ ตัวเล็กหรือมีน้ำหนักแรกเกิดต่ำ ทำให้เปอร์เซ็นต์การตายของลูกโคก่อนหย่านมมากขึ้นในช่วงนี้อาหารหลักของแม่โค คือหญ้า แต่ถ้าหากหญ้ามามีไม่เพียงพอก็จำเป็นที่จะต้องให้อาหารข้นเพิ่มเติมแก่โค ควรดูแลแม่โคโดยใกล้ชิด ภายในทุ่งหญ้าควรมีร่มไม้ให้โคได้เป็นที่พักร้อนหากไม่มีร่มเงาธรรมชาติก็ต้องสร้างเป็นเพิงไว้รวมทั้งต้องมีน้ำให้โคกินได้สะดวกด้วย ในบริเวณแปลงหญ้าที่มีหญ้าขึ้นสมบูรณ์ ไม่มีเห็บหรือมีน้ำขังขึ้นแฉะ บริเวณทุ่งหญ้าก็เหมาะที่จะเป็นที่คลอดของโคได้ การคลอดในแปลงหญ้ามียอดดีคือ โอกาสที่ลูกโคจะติดเชื้อโรคน้อยกว่าการคลอดในคอก แต่ถ้าสภาพแปลงหญ้าขึ้นแฉะและมีเห็บมาก ควรให้โคมาคลอดในคอกจะดีกว่า ทำให้ดูแลใกล้ชิดได้สะดวกขึ้นการให้โคกินหญ้าในแปลงหญ้านั้น อาจให้โคหากินได้ตลอดทั้งกลางวันกลางคืนเลยก็ได้ ถ้าหากไม่ต้อนโคเข้าคอกในตอนเย็น ต้องมีรางอาหารใส่อาหารข้นให้กินด้วย แต่ถ้าเลี้ยงแบบไล่เข้าคอกในตอนเย็นก็ให้อาหารข้นในคอกในตอนเย็นทีเดียว บริเวณที่ใกล้ ๆ กับรางอาหารในคอก สิ่งที่ขาดไม่ได้คือ ก้อนแร่ธาตุซึ่งต้องวางไว้ให้โคกินหรือเลียได้ตลอดเวลา พร้อมกับมีน้ำให้โคกินด้วยปริมาณความต้องการอาหารหยาบที่แม่โคต้องการในช่วงอุ้มท้องนั้น อาจจะแตกต่างกันตามความเจริญเติบโตของลูกโคในท้องคือในช่วง 3 เดือนแรกของการอุ้มท้อง แม่โคยังคงมีความต้องการปกติ 3 เดือนต่อมาจะมีความต้องการอาหารเพิ่มขึ้นอีกเล็กน้อย ในช่วง 3 เดือนสุดท้าย แม่โคจะต้องได้รับอาหารเต็มที่ เพื่อที่จะให้ได้ลูกที่สมบูรณ์ต่อไปในกรณีที่เลี้ยงโคไว้หลายตัว อาจแยกเลี้ยงตามลักษณะความต้องการอาหารก็ได้ เช่นแม่โคอุ้มท้องแต่พอมแยกเลี้ยงแปลงหนึ่งแล้วให้อาหารข้นตามความต้องการหรือประมาณวันละ 2.5 เปอร์เซ็นต์ ของน้ำหนักตัว แม่โคอุ้มท้องที่ร่างกายปกติจะใช้อาหารข้น 2 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักตัว แม่โคที่อุ้มท้องมีลูกติดควรให้ได้รับอาหารข้นเพิ่มมากขึ้น ปริมาณอาหารเสริมหรืออาหารข้นที่ให้ในกรณีแปลงหญ้าไม่สมบูรณ์อาหารควรมีโปรตีนไม่ต่ำกว่า 16 เปอร์เซ็นต์ ให้วันละ 1.5 กิโลกรัมต่อตัว การให้อาหารในช่วงโคท้อง อาจเป็นผลเสียได้เช่นกัน อาจทำให้ลูกในท้องตัวใหญ่เกินปกติแม่โคอ้วนมีไขมันสะสมอยู่ในช่วงกระดูกเชิงกรานมาก ทำให้เปลืองอาหารโดยไม่จำเป็น อาจทำให้ลูกที่คลอดนั้นคลอดยากด้วย ขณะแม่โคท้องไม่ควรทำให้กระทบกระเทือนต่อการอุ้มท้อง เช่นไล่ต้อนให้โคตื่นกระโดดข้ามคูน้ำหรือผ่านช่องแคบ ๆ การจับโคลัมเพื่อทำวัคซีนหรือชั่งน้ำหนักควรจับโคตรึงในช่องควรทำด้วยความระมัดระวังการใช้ยาบางชนิดต้องระวังเพราะยาบางชนิดอาจทำให้โคแท้งลูกได้

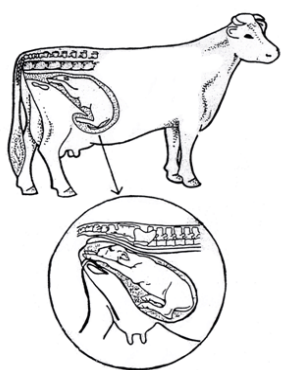
ฤดูฝน		ฤดูแล้ง			
หญ้านสด	30 ก.ก./ตัว	หญ้านหมัก	30 ก.ก./ตัว	รำหยาบ	2 ก.ก./ตัว
อาหารข้น	0.7-1ก.ก./ตัว	อาหารข้น	2 ก.ก./ตัว	อาหารข้น	1.8 ก.ก./ตัว
				ฟางข้าว	6 ก.ก./ตัว

ตารางที่ 2-4 การให้อาหารแม่โคอุ้มท้องของศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ตาก

ที่มา : รักบ้านเกิด (2556)

2. การเลี้ยงแม่โคระยะ 90 วันก่อนคลอด เป็นระยะที่สำคัญอีกระยะหนึ่งของแม่โค เพราะเป็นระยะที่ลูกในท้องเจริญเติบโตถึง 70 - 80 เปอร์เซ็นต์ และแม่โคเตรียมตัวให้นมด้วย ถ้าให้อาหารคุณภาพไม่ดี แม่โคจะสูญเสียน้ำหนัก ซึ่งจะทำให้การกลับเป็นสัดหลังคลอดช้าลง มีผลทำให้ไม่ได้ลูกปีละตัว ระยะนี้ควรให้แม่โคมี

น้ำหนักเพิ่มขึ้นเพื่อชดเชยน้ำหนักที่จะสูญเสียเมื่อคลอด โดยเฉพาะโคสาวเป็นสิ่งจำเป็นมาก แม่โคท้องใกล้คลอดจะกินอาหารน้อยกว่าเมื่อไม่ท้อง 12 - 13 เปอร์เซ็นต์ แต่การกินอาหารจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วหลังคลอด ดังนั้นระยะนี้จึงจำเป็นต้องให้อาหารคุณภาพดี หรือหากจำเป็นต้องให้อาหารเสริมเพื่อชดเชยจำนวนอาหารที่แม่โคกินน้อยลง ถ้าให้อาหารพลังงานไม่เพียงพอจะมีผลทำให้อัตราการผสมติดต่ำ อัตราการตายของลูกโคเมื่อคลอดและหย่านมสูง น้ำหนักลูกโคเมื่อคลอดและหย่านมต่ำ ดังนั้นควรแยกเลี้ยงดูต่างหาก ให้โคได้กินอาหารคุณภาพดีและทำให้แม่โคฟื้นตัวหลังคลอดได้เร็วก่อนคลอด 1 สัปดาห์ ควรแยกแม่โคให้อยู่ในคอกที่สะอาด มีฟางหรือหญ้าแห้งรอง หรือให้อยู่ในแปลงหญ้าที่สะอาดสามารถดูแลได้ง่าย ปกติแม่โคจะตั้งท้องเฉลี่ย 282 วัน (274-291 วัน) ถ้าหากเลยกำหนดคลอดแล้ว 10 วัน และแม่โคยังไม่คลอดต้องสังเกตและดูแลอย่างใกล้ชิด ลูกโคที่คลอดปกติจะเอาขาหน้าโผล่หลุดออกมาก่อน แล้วตามด้วยจมูก ปาก หู ซึ่งอยู่ระหว่างขาหน้า 2 ขา ที่โผล่ออกมาในท่าพุ่งหลาว การคลอดทำอื่นนอกจากนี้เป็นการคลอดที่ผิดปกติอาจต้องให้ความช่วยเหลือ ควรให้สัตวแพทย์เป็นผู้ดำเนินการ แม่โคส่วนใหญ่ไม่จำเป็นต้องช่วยในการคลอด ควรอยู่ห่างๆ ไม่ควรรบกวนแม่โค แม่โคควรคลอดลูกออกมาภายใน 2 ชั่วโมงหลังจากที่ถุงน้ำคร่ำปรากฏออกมา หากช้ากว่านี้ควรให้การช่วยเหลือ หากไม่คลอดภายใน 4 ชั่วโมง ลูกจะตาย หลังจากคลอดลูก 8 - 12 ชั่วโมง ถ้ารกยังไม่หลุดออกมาแสดงว่ารกค้าง ต้องให้สัตวแพทย์มาล้วงออกและรักษาต่อไป

ภาพที่ 2-10 ภาพท่าคลอดที่ปกติ

ที่มา : พรชัย อินเตอร์เทรต (ม.ป.ป)

3. การเลี้ยงโคระยะแรกเกิดถึงหย่านม เมื่อลูกโคคลอดควรให้ความช่วยเหลือโดยเช็ดตัวให้แห้ง จัดการเอาน้ำเมือกบริเวณปาก และจมูกออกให้หมด จับขาหลังยกให้ลูกโคห้อยหัวลงตบลำตัวเบาๆ จนลูกโคร้อง หากลูกโคหายใจไม่สะดวกอาจต้องช่วยหายใจด้วยการเป่าปาก เมื่อลูกโคยืนได้ ให้ใช้ด้ายผูกสายสะดือให้ห่างจากพื้นท้องประมาณ 3 - 6 เซนติเมตรใช้กรรไกรที่สะอาดตัดแล้วใช้ยาทิงเจอร์ไอโอดีนชุบสายสะดือคอยดูให้ลูกโคได้กินน้ำนมแม่ให้เร็วที่สุด เพราะนมโคระยะแรกที่เรียกว่านมน้ำเหลือง จะมีคุณค่าทางอาหารสูง และมีภูมิคุ้มกันโรคจากแม่ถ่ายทอดมาสู่ลูก หากลูกโคไม่สามารถดูดนมกินเองได้ควรรีดนมจากแม่มาป้อนให้ลูกกินจนแข็งแรงไม่ควรปล่อยให้แม่และลูกโคไปตามฝูง ควรจัดหาอาหารและน้ำดื่มไว้ให้แม่โคกินอย่างสะดวก แยกจากฝูงจนกว่าลูกโคจะแข็งแรงดีแล้วจึงปล่อยตามฝูง

ภาพที่ 2-11 ภาพเช็ดลูกโคหลังคลอด ที่มา : เว็บบอร์ด โคบาลนิวส์ (2557)

4. การปฏิบัติเลี้ยงดูลูกโคอื่นๆ ควรทำดังนี้

4.1 ฟุ้งที่มีโคจำนวนมากคนเลี้ยงอาจจำโคได้ไม่หมดจึงควรติดเบอร์หูหรือทำเครื่องหมายลูกโคโดยเร็วที่สุด ซึ่งจะมีประโยชน์ในการจัดทำประวัติโคในฝูงปรับปรุงพันธุ์ควรชั่งน้ำหนักแรกเกิดภายใน 24 ชั่วโมงหลังคลอด

4.2 เมื่อลูกโคอายุ 3 สัปดาห์ ควรถ่ายพยาธิตัวกลม และควรถ่ายซ้ำอีกเมื่ออายุ 6 สัปดาห์ ทั้งนี้อาจสุมหาไข่พยาธิดูก่อนก็ได้

4.3 ควรฉีดวัคซีนป้องกันโรคแท้งติดต่อแก่ลูกโคเพศเมียอายุ 3 – 8 เดือน เมื่อลูกโคอายุ 4 เดือน ทำการฉีดวัคซีนโรคปากและเท้าเปื่อย

5. การให้อาหารชั้นเสริมแก่ลูกโคเล็ก (Creep feed) ลูกโคจะเริ่มหัดกินหญ้าและอาหารชั้นเมื่ออายุประมาณ 2 - 3 เดือน เนื่องจากแม่โคจะให้นมได้สูงสุดในระยะนี้ หลังจากนั้นจะเริ่มผลิตน้ำนมเพื่อเลี้ยงลูกโคลดลงเรื่อยๆ ในขณะที่ลูกโคเติบโตขึ้นทุกวัน ลูกโคจึงจำเป็นต้องกินอาหารอื่นทดแทน ลูกโคที่กินหญ้า และอาหารชั้นได้เร็วก็จะเติบโตได้เต็มที่ การให้อาหารชั้นเสริมจะทำให้ลูกโคโตเร็วขึ้น มีน้ำหนักหย่านมสูงกว่าเมื่อไม่ได้ให้อาหารชั้นลูกโค โคอายุต่ำกว่า 3 เดือน ให้กินอาหารได้เต็มที่ แต่ถ้าอายุมากกว่า 3 เดือน ควรเพิ่มอาหารให้ทีละน้อยและค่อย ๆ เพิ่มขึ้นหลังจากที่ลูกโคทุกตัวเริ่มกินอาหาร แต่ถ้าลูกโคมีขนาดต่างกัน อาจจำเป็นต้องแยกกลุ่มลูกโคตามขนาดที่ให้อาหารลูกโค ควรอยู่ใกล้กับบริเวณคอกแม่โคเพื่อให้ลูกโคจะได้เข้าไปลองกินอาหารได้สะดวก โดยทำช่องให้ลูกโคลอดเข้าไปกินอาหารได้ กว้างประมาณ 40 – 45 เซนติเมตร พื้นที่บริเวณให้อาหารประมาณ 30 เซนติเมตรต่อ 3 ตัว ให้อาหารชั้นโปรตีนมากกว่า 20 เปอร์เซ็นต์ ให้กินตัวละประมาณ 600 – 800 กรัม

6. การให้อาหารแม่โคระยะเลี้ยงลูก ในช่วงนี้แม่โคต้องการอาหารมากกว่าปกติ เพราะต้องนำอาหารไปสร้างน้ำนมสำหรับเลี้ยงลูกด้วยจึงควรให้แม่โคได้รับอาหารอย่างสมบูรณ์เพียงพอ แม่โคระยะเลี้ยงลูกต้องให้กินหญ้าสดอย่างเต็มที่และควรเสริมพวกพืชตระกูลถั่วให้กินอีกในปริมาณ 1 – 5 เปอร์เซ็นต์ หรือควรเสริมอาหารชั้นให้กินในปริมาณ 0.3 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักตัว แต่ถ้าอาหารหยาบมีคุณค่าทางโภชนาการต่ำควรเสริมอาหารชั้นเพิ่มขึ้นเป็น 0.6 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักตัว

7. การหย่านมลูกโค เกษตรกรโดยทั่วไปมักปล่อยให้ลูกโคอยู่กับแม่จนโต กระทั่งแม่โคคลอดลูกตัวใหม่ ซึ่งจะมีผลเสียทำให้แม่โคขณะอุ้มท้องใกล้คลอดมีสุขภาพไม่สมบูรณ์ เพราะต้องกินอาหารเพื่อเลี้ยงทั้งลูกโคที่กำลังอยู่ในท้อง และลูกโคตัวเดิมอีกด้วย ดังนั้นจึงควรหย่านมลูกโคที่อายุประมาณ 6 เดือนครึ่ง ถึง 7 เดือน แต่

ทั้งนี้ให้คำนึงถึงสุขภาพของลูกโคและแม่โคด้วย เมื่อหย่านมลูกโคที่อายุประมาณ 200 วัน ควรได้น้ำหนักหย่านมเฉลี่ย 180 กิโลกรัม โดยปกติหากหย่านมลูกโคเร็วเท่าใดก็จะทำให้แม่โคมีโอกาสรักษาสุขภาพเร็วเท่านั้น ลูกโคที่โตเร็วก็สามารถหย่านมได้เมื่ออายุประมาณ 5 เดือน จะมีผลให้แม่โคสุขภาพไม่ทรุดโทรมมากนัก หากแม่โคผอมมากไม่สามารถเลี้ยงลูกได้ต่อไป ควรหย่านมก่อนกำหนดได้ ลูกโคที่ ขนหยอง แสดงว่าแม่มีนมไม่พอเลี้ยงลูก ควรรับหย่านมนำมาเลี้ยงดูต่างหาก การหย่านมลูกโคที่อายุต่ำกว่า 5 สัปดาห์ จะต้องให้อาหารนมหรืออาหารแทนนมแบบเดียวกับการเลี้ยงลูกโคนม ควรให้ลูกโคกินอาหารหย่านมพวกหญ้าไม่เกิน 15 เปอร์เซ็นต์ วัตถุประสงค์ของอาหารลูกโค ถ้ามากกว่านี้จะทำให้ประสิทธิภาพการใช้อาหารชั้นลดลงเพราะจะไปแย่งเนื้อที่ในกระเพาะ ปริมาณอาหารชั้นไม่ควรต่ำกว่า 50 เปอร์เซ็นต์ แต่ควรเป็น 85 เปอร์เซ็นต์วัตถุประสงค์หากจำเป็นที่ต้องให้ปลาหรือเนื้อป่นในอาหารเพื่อเป็นแหล่งโปรตีนก็ควรจระรอให้ลูกโคกินอาหารเก่งเสียก่อนจึงค่อยผสมในอาหาร เพราะจะไปลดความน่ากิน การเลี้ยงลูกโคขนาดเล็กดังกล่าวต้องใช้อาหารคุณภาพดีซึ่งมีราคาค่อนข้างแพง ดังนั้นหากไม่จำเป็นก็ไม่ควรหย่านมลูกโคเร็วเกินไป ลูกโคที่ยังไม่สมบูรณ์แข็งแรงอาจหย่านมช้าลง โดยให้อยู่กับแม่ไปจนถึงอายุ 8 เดือน แต่ก็จะทำให้แม่โคมีสุขภาพทรุดโทรมมาก มีผลทำให้เมื่อคลอดลูกตัวใหม่แล้วจะกลับเป็นสัตว์ช้าลง ระยะเวลาในการให้ลูกตัวต่อไปจะห่างขึ้น ก่อนหย่านมควรให้ลูกโคได้มีโอกาสกินหญ้าในแปลงที่มีคุณภาพดี ในขณะที่แม่โคได้กินหญ้าคุณภาพต่ำกว่า แต่ลูกโคสามารถมาหาแม่ได้ตามที่ต้องการ ช่องลอดระหว่างแปลงห่างประมาณ 40 - 45 เซนติเมตร เมื่อหย่านมแล้วควรแน่ใจว่ามีอาหารให้ลูกโคกินอย่างเพียงพอ ถ้ายังไม่พร้อมก็ยังไม่ควรหย่านม ระยะหย่านมและหลังหย่านมควรมีอาหารคุณภาพดีให้ลูกโคกินอย่างเพียงพอ

การหย่านมโดยแยกลูกโคจากแม่ นำไปขังในคอกที่แข็งแรง ควรให้แม่โคอยู่ในแปลงหญ้าหรือคอกที่มีรั้วกันซึ่งอยู่ใกล้กันเป็นเวลา 3 - 5 วัน เพราะหากให้ไปอยู่ไกลแม่โคส่วนหนึ่งจะแหกรั้วหรือคอกมาหาลูกหลังจาก 3 - 5 วัน แม่โคจะเริ่มยอมรับสภาพและค่อยๆ ห่างไปจนสามารถออกไปแปลงหรือคอกที่ห่างไกลได้ และขังลูกไว้ในคอกประมาณ 7 - 10 วัน โดยให้กินอาหารชั้นและอาหารหย่านมอย่างเต็มที่ คอกลูกโคหย่านมจะต้องอยู่ห่างจากคอกแม่พันธุ์ ระยะนี้เป็นการฝึกให้ลูกโคคุ้นเคยกับการให้อาหาร แร่ธาตุ การเข้าคอกคัด การพ่นเห็บหรือการไล่ต้อนต่าง ๆ ซึ่งจะมีความสำคัญในการให้ประสบการณ์แก่โคไปตลอด ที่สำคัญก็คือควรเลี้ยงในแปลงหญ้าหรือคอกที่มีความมั่นคงแข็งแรงไม่ให้ลูกโคหนีได้ หากลูกโคสามารถหนีได้จะติดนิสัยไปตลอด

ภาพที่ 2-12 ภาพหย่านมลูกโคอายุ 6 เดือน

ที่มา : เทคโนโลยี ๒๕๕๙ (2559)

8. การเลี้ยงโคระยะโครุ่น การเลี้ยงโครุ่นที่หย่านมแล้ว เมื่อลูกโคอายุมากกว่า 7 เดือน สามารถเลี้ยงดูได้จากอาหารในแปลงหญ้าในกรณีแปลงหญ้าไม่สมบูรณ์ ควรเสริมอาหารชั้นให้ลูกโคด้วย ลูกโคควรแยกจากฝูงผสมพันธุ์ และแยกเพศเมียเพศผู้โดยเฉพาะเพศผู้ที่ไม่ต้องแยกต่างหาก ในคอกพักควรมีน้ำสะอาด วางใส่อาหารแร่ธาตุไว้ให้กินได้ตามต้องการในระยะนี้ลูกโคต้องการอาหารที่มีโปรตีนสูงมาก การให้อาหารที่มีโปรตีนสูงจะทำให้โคโตเร็วยิ่งขึ้นโคเพศผู้ที่ตอนแล้วจะเติบโตในแปลงหญ้า จะเพิ่มน้ำหนักได้เฉลี่ยวันละ 300 - 500 กรัม ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของอาหาร ถ้าให้กินอาหารชั้นด้วยจะเพิ่มน้ำหนักได้มากกว่านี้เมื่ออายุ 18 เดือนจะได้น้ำหนักประมาณ 250 - 300 กิโลกรัมในโคเพศเมียเมื่ออายุ 18-24 เดือน น้ำหนัก 270 กิโลกรัม ขึ้นไปสำหรับโคพันธุ์ลูกผสมบราห์มัน ก็สามารถคัดเข้าฝูงผสมพันธุ์ได้ส่วนโคเพศผู้ อาจจะใช้เป็นพ่อพันธุ์เมื่ออายุ 2 ปีขึ้นไป ส่วนโคที่ตอนแล้วอาจจะขุนส่งตลาดหรือจำหน่ายเป็นโคงานต่อไป

การให้อาหารโครุ่น ลูกโคในระยะนี้มักจะชะงักการเจริญเติบโตอันเนื่องมาจากความเครียดที่ได้รับจากการปฏิบัติต่าง ๆ เช่น ฉีควัคซีน การตอน การทำเครื่องหมายประจำตัว นอกจากนี้ที่สำคัญคือการไม่ได้กินนมแม่ ดังนั้นในช่วงนี้จึงควรให้ลูกโคได้รับหญ้าสดคุณภาพดีกินอย่างเต็มที่ หรือเสริมอาหารชั้น หรือเมล็ดธัญพืชให้กิน เช่นเดียวกับระยะที่ยังอยู่กับแม่โค แต่ควรให้ได้รับในปริมาณมากกว่าเดิม

9. การเลี้ยงโคระยะโคสาว โคเพศเมียอายุ 2 ปี ก็เริ่มถึงวัยเจริญพันธุ์พร้อมที่จะให้โคเพศผู้ผสมพันธุ์ และพร้อมที่จะมีลูกได้แล้วโคสาวที่จะใช้ทำพันธุ์ ควรคัดเลือกโคที่เกิดจากแม่ที่ตีเมื่อเป็นลูกโคมีการเจริญเติบโตเร็วดี รูปร่างเป็นโคเนื้อที่ดี การคัดเลือกครั้งแรกทำเมื่อหย่านมแล้วอายุประมาณ 8 เดือน และคัดเลือกอีกครั้งเมื่อก่อนเข้าฝูงผสมพันธุ์ ลูกโคเพศเมียจะแยกจากฝูงผสมพันธุ์เมื่ออายุประมาณ 8 เดือน เมื่อแยกออกมาจากฝูงแล้วอาจจะนำไปเข้าฝูงใหญ่ โดยเลี้ยงกับโคเพศผู้ที่ตอนแล้ว ถ้าหากไม่ตอนอาจจะผสมพันธุ์กันได้ การเลี้ยงดูโคสาว ต้องให้อาหารอย่างถูกต้องเพียงพอ ถ้าอาหารไม่เพียงพอจะทำให้โคโตช้าการผสมพันธุ์ไม่ดี การผสมติดต่ำ และเปอร์เซ็นต์การให้ลูกเลวลงได้ แปลงหญ้าที่ใช้เลี้ยงโครุ่นหย่านมแล้ว ควรเป็นแปลงหญ้าที่ดีที่สุด เพราะโคในวัยนี้ต้องการอาหารคุณภาพสูง เพื่อสร้างความเจริญเติบโตของร่างกาย ถ้าโคได้รับหญ้าคุณภาพดี หรือมีพืชตระกูลถั่วผสมหญ้าก็อาจจะไม่ต้องให้อาหารเสริมอีก แต่หากหญ้าคุณภาพไม่ดี เช่น หญ้าแก่หรือหญ้าแห้งจำเป็นต้องให้อาหารชั้นเพิ่มเติมหรือให้โคได้รับโปรตีน และแร่ธาตุมากกว่าปกติ มิฉะนั้นโคจะไม่เติบโตเท่าที่ควร การเลี้ยงดูโคสาวจะปล่อยให้โคกินหญ้าในแปลงที่ดีที่สุดตลอดวันภายในแปลงหญ้าควรมีเพิงหรือร่มกันแดดกันฝน มีน้ำสะอาดให้โคกิน ควรให้โคกินหญ้าอ่อนในแปลงหญ้าใหม่อยู่เสมอ พึงหญ้าตามธรรมชาติในเมืองไทยโดยทั่วไป อาจจะทำให้โคสาวได้รับโภชนะต่างๆ ได้ไม่เพียงพอ เราจำเป็นต้องเสริมอาหารชั้นซึ่งอาจจะให้ตอนเย็นหลังจากตอนโคกลับคอกแล้ว อาหารชั้นควรมีโปรตีนประมาณ 15 เปอร์เซ็นต์ วันละ 1 - 2 กิโลกรัม อาจจะใช้ปลายข้าว 2 ส่วน รำ 2 ส่วน กากถั่วเหลือง 1 ส่วน ผสมกันและมีอาหารแร่ธาตุตั้งไว้ให้โคกินได้ตามความต้องการ ประโยชน์ของแร่ธาตุสำหรับโคสาวในช่วงนี้พบว่าโคที่ได้รับแร่ธาตุจะมีอัตราการเจริญเติบโตสูงกว่าไม่ได้รับแร่ธาตุ เมื่อผสมพันธุ์มีการผสมติดการตกูกสูง การอยู่รอดของลูกโคถึงอายุหย่านมสูง กว่าจึงเป็นไปได้ว่าอาหารแร่ธาตุมีความสำคัญต่อการผสมพันธุ์มาก วิธีการเลี้ยงโคสาวสามารถเลี้ยงได้ 3 ลักษณะ แต่สองลักษณะแรกอาจไม่เหมาะสมกับสภาพเมืองไทยคือการเลี้ยงในลักษณะปล่อยให้โคหากินในแปลงหญ้าตลอดทั้งวันซึ่งมีปัญหาในเรื่องโจรผู้ร้ายกับวิธีการขังคอกแล้วตัดหญ้ามาให้โคกิน ซึ่งต้องสิ้นเปลืองแรงงาน และต้องดูแลเอาใจใส่โคมากขึ้น วิธีที่สามที่เหมาะสมคือการให้โคหากินในแปลงหญ้าเฉพาะตอนกลางวันพอตกเย็นก็ตอนโคกลับคอก ซึ่งควรอยู่ไม่ไกลทำเลเลี้ยงมากนักโคสาวที่ปล่อยให้หากินในแปลงหญ้าล้วน ๆ จะเพิ่มน้ำหนักตัวได้ประมาณวันละ 0.3 - 0.5 กิโลกรัมถ้าให้อาหารชั้นด้วยจะเพิ่มน้ำหนักตัวได้ถึง 0.7 กิโลกรัมต่อวันและจะเลี้ยงจนถึงอายุ 18 - 24 เดือนจึงจะทำการย้ายโคเข้าผสมพันธุ์ต่อไป

การให้อาหารโคสาว โคในวัยนี้สามารถกินอาหารหยาบได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น ถ้าโคได้รับอาหารหยาบที่มีคุณภาพดี เช่น หญ้าสด พืชตระกูลถั่ว หรือพืชตระกูลถั่วป่นหญ้าก็อาจจะไม่จำเป็นต้องให้อาหารข้นเสริม แต่ถ้าโคอยู่ในสภาพพอมมาก หรือแคระแกร็น หรืออาหารหยาบมีคุณภาพไม่ดี ก็ควรเสริมอาหารข้นให้กิน โดยให้อาหารข้นในปริมาณ 0.2 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักตัว ทั้งนี้ต้องมีอาหารแร่ธาตุให้กินอย่างเพียงพอซึ่งนิยมใช้แร่ธาตุก่อนสำเร็จรูปตั้งหรือแขวนให้โคสามารถเลียกินได้โดยอิสระ

ยงยุทธ เต็มใจ ศาสตราจารย์ มณี . 2560. การจัดการดูแลโคในระยะต่างๆ. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์

ศิริลักษณ์ วงศ์พิเชษฐ (ม.ป.ป) มูลและปัสสาวะสัตว์ เป็นสิ่งที่สัตว์ขับถ่ายออกมา เป็นส่วนของกากอาหารหรืออาหารที่ไม่ถูกย่อยและอาหารบางส่วนที่ถูกย่อยแล้วแต่ร่างกายสัตว์ไม่สามารถดูดซึมไปใช้ รวมทั้งเซลล์ของจุลินทรีย์และเศษเนื้อเยื่อบุผนังลำไส้ในระบบทางเดินอาหารที่หลุดปะปนออกมาด้วย ทั้งนี้ปริมาณและลักษณะของมูลสัตว์ จะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ชนิด ขนาดและอายุของสัตว์ อาหารที่สัตว์กิน สภาพแวดล้อมและการจัดการเลี้ยงดู ประการ (2528) กล่าวว่าโคปกติถ่ายอุจจาระวันละประมาณ 8 ครั้งคือ กลางวัน 5 ครั้งและกลางคืน 3 ครั้งรวมอุจจาระประมาณ 4 – 5 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักตัวลักษณะอุจจาระขึ้นอยู่กับอาหาร Madamba (1976) ได้รายงานว่าจำนวนครั้งในการขับถ่ายมูลหรือปัสสาวะในแต่ละวันจะมีปัจจัยทางสภาพแวดล้อมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเช่น ความร้อน ความชื้น ลักษณะและคุณภาพอาหาร การดื่มน้ำ โคมักจะดื่มน้ำในเวลากลางวันและดื่มน้ำบ้างในเวลากลางคืนแต่พบน้อยหรือไม่ดื่มเลยและโคส่วนใหญ่จะดื่มน้ำหลังจากที่มีการนอนหรือยืนพักนานๆ ส่วนการเลี้ยวพริ้วจะเลี้ยวหลังจากที่กินอาหารหรือดื่มน้ำแต่จะไม่ใช่เป็นเวลาที่แน่นอนระหว่างนั้นจะมีการหยอกล้อกันภายในคอกและยังพบอีกว่าโคที่เลี้ยงกันเป็นกลุ่มรวมกันจะพฤติกรรมต่างๆ ที่คล้ายกันเช่น เมื่อโคทั้งฝูงนอนอยู่แล้วมีโคตัวตั้งใดตัวหนึ่งลุกกินอาหารหรือทำกิจกรรมใดๆ โคตัวอื่นจะลุกมาทำกิจกรรมนั้นด้วย

	หน่วย	โก๋ (2 กก./ ตัว)	สุกร (90 กก./ ตัว)	โคเนื้อ (520 กก./ ตัว)	โคนม (640 กก./ ตัว)
สัตว์ 1 ตัว ให้¹					
- มูลสด	กก./วัน	0.1	7	29	50
	%ของนน.ตัว	4.5	2	5	5
- ปริมาณปัสสาวะ	%ของนน.ตัว	-	3	4-5	4-5
- วัตถุแห้ง	%ของมูลสด	26	9	12	14
- โปรตีนหยาบ (CP)	%ของน้ำหนักแห้ง	31.3	23.5	20.3	*
สัตว์นน. 100 กก. ให้²					
1. มูลสด	กก./วัน	5.6	7.0	6.4	*
	ตัน/ปี	3.22	2.24	2.06	*
2. ไนโตรเจนในมูล	กก./ปี	33.3	18.5	13.8	*
3. ฟอสฟอรัสในมูล	กก./ปี	25.3	11.0	4.1	*
4. โพแทสเซียมในมูล	กก./ปี	11.8	17.2	11.2	*

* ไม่มีข้อมูล

ที่มา: ดัดแปลงจาก ¹ Fontenot et al (1983), ² E.P. Taiganides and T.E. Hazen (1966)

ตารางที่ 2-5 ปริมาณมูลที่สัตว์ขับถ่ายและส่วนประกอบของธาตุอาหารในมูลสัตว์

<http://stouonline.stou.ac.th/courseware/courses/agriculture/content/modules/Agriculture%20module8.pdf>

กองอาหารสัตว์ (ม.ป.ป) พันธุ์พืชอาหารสัตว์ที่สำคัญ

หญ้ากินนี (*Panicum maximum*) มีถิ่นกำเนิดในเขตร้อนและกึ่งร้อนของทวีปแอฟริกา ปลูกกันแพร่หลายในทวีปอเมริกาใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และในออสเตรเลีย สำหรับประเทศไทยนั้น เจ้าพระยาสุรวงศ์เป็นผู้นำเข้ามาปลูกใน พ.ศ. 2444 หญ้ากินนีเป็นหญ้าที่มีอายุหลายปี ลักษณะลำต้นตั้งเป็นกอสูงประมาณ 1.5 - 2.5 เมตร มีช่อดอกเป็นแบบ panicle ติดดอกและเมล็ดได้ แต่เมล็ดมีความงอกต่ำมากเพียง 12 - 20% ระบบรากเป็นรากฝอยแข็งแรงทนต่อสภาพแห้งแล้ง เจริญเติบโตได้ดีในที่มีปริมาณน้ำฝนตลอดปี 1,000 มิลลิเมตร ดินควรจะมีการระบายน้ำดี และมีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง การใช้หญ้ากินนีทำเป็นทุ่งหญ้าสำหรับตัดให้สัตว์กิน หรือปล่อยสัตว์ลงไปแทะเล็มไม่ควรปล่อยให้สัตว์แทะเล็มหญ้าจนเหลือสูงจากพื้นต่ำกว่า 15 ซม. สามารถปลูกร่วมกับถั่วเซบิมาและซีราโตรได้ นอกจากนี้ยังปรับตัวได้ในสภาพร่มเงา จึงปลูกในสวนไม้ยืนต้นหรือสวนป่าได้ หญ้ากินนีที่ปลูกในสวนมะพร้าวบริเวณจังหวัดนราธิวาส ให้ผลผลิตน้ำหนักแห้ง 2,000 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี แต่ถ้าปลูกในสวนยางซึ่งร่มเงาหนาที่บ่งชี้ว่าจะให้ผลผลิต 700 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี สำหรับผลผลิตหญ้ากินนีที่ปลูกในที่โล่งแจ้งโดยทั่วไปได้ประมาณ 2,500 - 3,500 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี มีปริมาณโปรตีนประมาณ 8.2 เปอร์เซ็นต์

หญ้าเนเปียร์ (*Pennisetum purpureum*) หญ้าเนเปียร์แคระ และหญ้าเนเปียร์ยักษ์ หญ้าเนเปียร์ มีถิ่นกำเนิดในแอฟริกาเขตร้อน นำเข้ามาในประเทศไทยครั้งแรกจากประเทศมาเลเซียเมื่อปี พ.ศ.2472 โดยนายอาร์ พี โจนส์ ต่อมา มีการนำหญ้าเนเปียร์สายพันธุ์ใหม่ ๆ เข้ามา และกำลังเป็นที่สนใจของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมคือหญ้าเนเปียร์แคระ (Mott Dwarf Elephantgrass) มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *P. purpureum* cv.Mott. นายวิฑูรย์ กำเนิดเพชร นำเข้ามาจากมหาวิทยาลัยแห่งรัฐฟลอริดา ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อพฤศจิกายน 2532 และหญ้าเนเปียร์ยักษ์ (Kinggrass) มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *P. purpureum* cv.Kinggrass นำเข้ามาจากประเทศอินโดนีเซีย โดยนายชาญชัย มณีคุณย์ เมื่อมกราคม 2533 หญ้าเนเปียร์และหญ้าเนเปียร์ยักษ์มีทรงต้นเป็นกอค่อนข้างตั้งตรงคล้ายอ้อย หญ้าเนเปียร์ยักษ์มีลำต้นสูงใหญ่กว่าหญ้าเนเปียร์ธรรมดา กล่าวคือหญ้าเนเปียร์ยักษ์เมื่อโตเต็มที่จะสูงประมาณ 3.80 เมตร ขณะที่หญ้าเนเปียร์สูงประมาณ 3 เมตร ส่วนหญ้าเนเปียร์แคระมีลักษณะทรงต้นเป็นพุ่มค่อนข้างตั้ง (bunch type) สูงประมาณ 1.60 เมตร มีสัดส่วนของใบต่อต้น และแตกกอดีกว่าหญ้าเนเปียร์อีกสองสายพันธุ์ หญ้าเนเปียร์สายพันธุ์ต่าง ๆ มีเหง้า (rhizome) อยู่ใต้ดิน เป็นหญ้าอายุหลายปีเจริญเติบโตได้ในดินหลายชนิดตั้งแต่ดินร่วนปนทราย ถึงดินเหนียวที่มีการระบายน้ำค่อนข้างดีตอบสนองต่อความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำได้ดี เหมาะสำหรับการปลูกบริเวณพื้นที่ที่มีฝนตกเฉลี่ยมากกว่า 1,000 มิลลิเมตรขึ้นไปแต่ก็ทนแล้งได้พอสมควร ไม่น้ำท่วมขังและการเหยียบย่ำของสัตว์ ติดเมล็ดน้อยและมีความงอกต่ำ จึงต้องปลูกขยายพันธุ์ด้วยท่อนพันธุ์ 2 - 3 ท่อนต่อหลุม ระยะระหว่างหลุม 75 x 75 เซนติเมตร ต้นพันธุ์หญ้าเนเปียร์ 1 ไร่ สามารถปลูกขยายพันธุ์ในพื้นที่ประมาณ 20 ไร่ ใส่ปุ๋ยยูเรียอัตรา 40 กิโลกรัม (18.4 กก./N) ต่อไร่ต่อปี โดยใส่ครึ่งหนึ่งก่อนปลูกหญ้า ส่วนที่เหลือแบ่งใส่ 2 ครั้ง หลังจากตัดหญ้าครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 สำหรับในพื้นที่ดินร่วนปนทรายถึงดินทราย ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ควรใส่ปุ๋ยยูเรียอัตรา 40 - 80 กิโลกรัม (18.34 - 36.8 กก./N) ต่อไร่ต่อปี นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องใส่ปุ๋ยคอก ปุ๋ยฟอสฟอรัส และโพแทสเซียมเป็นปุ๋ยรองพื้นก่อนปลูกด้วย ควรตัดหญ้าเลี้ยงสัตว์ครั้งแรกหลังปลูก 60 วัน และตัดครั้งต่อไปทุก ๆ 30 วัน จะได้ผลผลิตน้ำหนักแห้งประมาณ 2 - 4.2 ตันต่อไร่ต่อปี มีโปรตีนประมาณ 8 - 10 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งจัดว่าเป็นหญ้าที่

ให้ผลผลิตสูงมีคุณค่าทางอาหารสัตว์อยู่ในเกณฑ์ดี และสามารถปลูกร่วมกับพืชตระกูลถั่วได้หลายชนิด เช่น ถั่วไมยรา ถั่วแรมสไตโล ถั่วขนนกสไตโล และถั่วเซนโตรหรือถั่วลาย

หญ้ารูซี่ (*Brachiaria ruziziensis*) มีชื่อเรียกคองโก เคนเนดี้รูซี่ และรูซี่ มีถิ่นกำเนิดในทวีปแอฟริกาแถบประเทศคองโก นำเข้ามาจากประเทศออสเตรเลีย ปลูกในประเทศครั้งแรกที่มวกเหล็กเมื่อปี 2511 โดยฟาร์มโคนมไทย – เดนมาร์ก (ปัจจุบันคือ องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย) สถานีอาหารสัตว์ปากช่องปลูกขยายพันธุ์และทดสอบพันธุ์ ต่อมาศูนย์ส่งเสริมการขยายพันธุ์สัตว์ของ กปร. กลาง นำเข้าจากไอเวอรี่โคส หญ้ารูซี่เป็นหญ้าที่มีอายุหลายปี เจริญเติบโตเร็ว แตกกอดี ใบอ่อนนุ่มสัตว์ชอบกิน ลักษณะลำต้นกิ่งตั้งกิ่งเลื้อยมีรากตามข้อ ขยายพันธุ์ได้ดีด้วยเมล็ดและลำต้น เนื่องจากติดเมล็ดได้ดี มีความงอกสูงนิยมขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด จัดเป็นพืชวันสั้น เจริญเติบโตได้ดีในดินหลายชนิด ทั้งดินอุดมสมบูรณ์ในที่ดอนน้ำไม่ขัง และในดินที่มีธาตุอาหารค่อนข้างต่ำ ชอบอากาศในเขตร้อนที่มีปริมาณน้ำฝนมากกว่า 1,100 มิลลิเมตรต่อปี ไม่ทนต่อสภาพน้ำขัง หญ้ารูซี่ตอบสนองต่อปุ๋ยได้ดี กล่าวคือให้ผลผลิต 2584 กิโลกรัมต่อไร่เมื่อใส่ปุ๋ยสูตร 12 - 24 - 12 อัตรา 25 กิโลกรัมต่อไร่ ถ้าปลูกในดินทรายชุดโคราชได้ผลผลิต 3,400 กิโลกรัมต่อไร่ เมื่อใส่ปุ๋ยยูเรีย 140 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี มีปริมาณโปรตีนประมาณ 8.2 เปอร์เซ็นต์

http://nutrition.dld.go.th/Nutrition_Knowledge/ARTICLE/Pro6.htm

รักบ้านเกิด (2553) ฟางหมักยูเรีย ที่ใช้ในการปรับปรุงคุณภาพของฟางข้าว ใช้สูตร 46-0-0 วิธีการก็คือ ใช้ยูเรียละลายน้ำแล้วราดฟางให้ทั่ว หลังจากนั้นจึงใช้แผ่นพลาสติกคลุมให้มิด ปล่อยให้เกิดการหมักทิ้งไว้ระยะหนึ่งจึงนำมาใช้ ยูเรียจะสลายตัวเนื่องจากการทำงานของยูเรียเอส (Urease) ซึ่งมีในฟางข้าวและการทำงานของแบคทีเรียที่ติดอยู่ที่ผิวของฟางข้าว (Ureolytic bacteria) เกิดเป็นแก๊สแอมโมเนียซึ่งจะทำให้ลิกนิน (Lignin) แตกตัว จุลินทรีย์ในกระเพาะรูเมน (microbial rumen) สามารถทำงานได้เร็วขึ้น จึงเป็นการเพิ่มการย่อยได้ กล่าวคือ ทำให้การย่อยได้เพิ่มขึ้น 10-15% สัตว์สามารถกินฟางได้เพิ่มขึ้น 30-40% ทำให้โปรตีนรวมของฟางข้าวเพิ่มขึ้นจาก 2-4% เป็น 7-9%

<http://rakbankerd.com/agriculture/print.php?id=276&s=tblfertilizer>

สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพะเยา (ม.ป.ป) หญ้าหมัก หมายถึง พืชอาหารสัตว์ต่าง ๆ ที่นำมาเก็บถนอมไว้ในสภาพอบ ในภาชนะปิดที่ป้องกัน อากาศจากภายนอกจนเกิดการหมัก ซึ่งจะช่วยให้คุณค่า ทางอาหารของพืชเหล่านั้นคงอยู่ สามารถถนอมไว้ใช้ได้ ในช่วงที่ขาดแคลนหญ้าสด พืชอาหารสัตว์ที่นำมาใช้ในการหมักได้มาจากพืชอาหารสัตว์ที่มีอยู่มากมายในช่วงฤดูฝน ซึ่งเจริญงอกงามดี และมีปริมาณมากเกินพอสำหรับ เลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ฤดูฝนก็ไม่สามารถเก็บถนอมในการทำ หญ้าแห้งได้ ฉะนั้นการทำหญ้าหมักจึงเป็นตัวช่วยเกษตรกรอีกทางหนึ่ง ซึ่งจะทำให้สัตว์เลี้ยงมีอาหารในยามขาดแคลน

<http://pvlo-pyu.dld.go.th/index.php/en/2014-08-15-16-41-23/104-2>

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(สมพร ณ นคร) โครงการการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการผลิตไม้ผลเศรษฐกิจของกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรใน จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการประเมินศักยภาพของกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรผู้ผลิตไม้ผลในจังหวัด นครศรีธรรมราช ประเมินผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการเรียนรู้และการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยใน

การผลิตไม้ผลภายใต้สภาวะภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง และประเมินผลการเรียนรู้และการพัฒนาของกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรผู้ผลิตไม้ผลในจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ดำเนินโครงการในระยะเวลา 20 เดือน ตั้งแต่ กันยายน 2556 ถึง พฤษภาคม 2558 ผลการดำเนินโครงการ พบว่า ศักยภาพของกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรผู้ผลิตไม้ผลในจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้ง 8 กลุ่ม ที่ผ่านการทดสอบความรู้ด้านการผลิตไม้ผล ที่มีคุณภาพ ก่อนการเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ทั้ง 2 แบบ คือ กระบวนการเรียนรู้แบบบรรยาย และ กระบวนการเรียนรู้แบบการจัดการความรู้ (KM) เกษตรกรมีความรู้เพิ่มขึ้นหลังการผ่านกระบวนการเรียนรู้ ทั้ง 2 แบบ ก่อนและหลังแตกต่างกันทางสถิติ แต่เมื่อนำกระบวนการเรียนรู้ทั้งสองแบบมา เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ ทั้ง 2 แบบ พบว่า มีผลไม่แตกต่างกันทางสถิติในกลุ่ม มังคุด ทุเรียน และส้มโอ แต่แนวโน้มผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการเรียนรู้แบบการจัดการความรู้ (KM) สูง กว่ากระบวนการเรียนรู้แบบบรรยาย เฉพาะกลุ่มเงาะ พบว่า กระบวนการเรียนรู้แบบการจัดการความรู้ (KM) นั้น เกิดผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการเรียนรู้ สูงกว่ากระบวนการเรียนรู้แบบบรรยาย และเมื่อนำ กระบวนการเรียนรู้แบบการจัดการความรู้ (KM) ดำเนินการจัดทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่องอีก 2 ครั้ง พบว่า ผลจากการจัดทำกิจกรรมของกระบวนการเรียนรู้แบบการจัดการความรู้(KM) ของเกษตรกรแต่ละกลุ่ม มีคะแนนรวมทุกด้าน มีผลสัมฤทธิ์เพิ่มขึ้นแตกต่างกันระหว่างก่อนการจัดทำกิจกรรมกับครั้งที่ 1 และ ครั้งที่ 2 ตามลำดับ ผลของการจัดทำแปลงสาธิตเพื่อการเรียนรู้ของเกษตรกรในแต่ละกลุ่มพืชฯ ละ 2 แปลง รวมทั้งหมด 8 แปลง ซึ่งเป็นสถานที่ที่เกษตรกรเรียนรู้ในด้านต่างๆ ในขณะที่ทำกิจกรรม พบว่า แปลงสาธิตทุกแปลงมีการปรับปรุงและพัฒนาเหมาะสมและถูกต้องตรงตามหลักวิชาการแตกต่างกันทาง สถิติอย่างมีนัยสำคัญยิ่ง เช่น การตัดแต่งกิ่ง ระบบน้ำและการให้น้ำ การจัดการปุ๋ย การเก็บเกี่ยว การ จัดการศัตรูพืช การพัฒนาคุณภาพของผลผลิต ความรู้ความเข้าใจก่อนและหลังการจัดทำแปลงสาธิต และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ การทดลองใช้เครื่องมือในการเก็บเกี่ยวมังคุดของเกษตรกรในโครงการ นี้ พบว่า เครื่องมือไม้จำปามีความรวดเร็วในการเก็บเกี่ยวมากกว่าการใช้เครื่องมือถั่ว เนื่องจาก การใช้เครื่องมือไม้จำปาเกิดความสะดวกและรวดเร็วและเกษตรกรการยอมรับการใช้เครื่องมือไม้จำปามากกว่าเครื่องมือถั่ว แต่เครื่องมือเก็บเกี่ยวที่เป็นชนิดถั่วเกิดความเสียหายน้อยกว่าการใช้ เครื่องมือไม้จำปา จึงทำให้เกษตรกรสูญเสียรายได้จากความเคยชินในการเก็บเกี่ยวโดยใช้ไม้จำปาถึง 16.23 เปอร์เซ็นต์ การศึกษาความสัมพันธ์ของสภาพภูมิอากาศต่อการออกดอกของไม้ผลเศรษฐกิจ 4 ชนิด ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ในรอบช่วงระยะเวลา 7 ปีที่ผ่านมา (2550-2556) พบว่า สภาพ ภูมิอากาศมีผลกระทบต่อ การออกดอกของพืชในแต่ละปี เนื่องจากการออกดอกของพืชทั้ง 4 ชนิด ขึ้นอยู่กับความแห้งแล้งของพื้นที่ในแต่ละปีเป็นปัจจัยหลัก พบว่า การเกิดความแปรปรวนของปริมาณ น้ำฝนที่ตกลงมา ทำให้การออกดอกเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพภูมิอากาศ และยัง พบว่า สภาพภูมิอากาศ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ฝั่งทิศตะวันตกมีปริมาณน้ำฝนลดลงในช่วง เดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม ของ ทุกปี (ข้อมูลจากสถานีอุตุนิยมวิทยาฉวาง อำเภอดง) จึงทำให้ไม้ผลที่ปลูกในพื้นที่บริเวณนี้ออกดอก

ในช่วงดังกล่าว ซึ่งแตกต่างกับสภาพภูมิอากาศของจังหวัดนครศรีธรรมราช ฝั่งทิศตะวันออก (ข้อมูลจาก สถานีอุตุนิยมวิทยามหาวิทยาลัยราชภัฏ และสถานีอุตุนิยมวิทยาท่าอากาศยานนครศรีธรรมราช อำเภอบางแพ) ในแต่ละปีจะมีปริมาณน้ำฝนลดลง จำนวน 2 ช่วง คือ เดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม และช่วง กรกฎาคม-สิงหาคม จึงทำให้มังคุด และส้มโอที่ปลูกในพื้นที่ดังกล่าวออกดอก 2 ช่วงเวลาเช่นเดียวกัน แต่การออกดอกในช่วงที่ 2 (กรกฎาคม-สิงหาคม) ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นปกติทุกๆ ปี ในปีที่มีปริมาณน้ำฝน มากไม้ผลในพื้นที่นี้จะไม่ออกดอกในช่วงที่ 2

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อุทัย ศิริภักดิ์) ยุทธศาสตร์การพัฒนา กลุ่มงานวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ แบบบูรณาการ กรณีศึกษา: การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจผู้ผลิตมะม่วงเมืองแปดริ้วสู่การสร้าง อาชีพในท้องถิ่น งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ (1) เพื่อพัฒนาระบบบริหารจัดการกลุ่มงานวิจัยที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนการวิจัย เพื่อการพัฒนาในประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญและเป็นจุดแข็งในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น อย่างมีประสิทธิภาพ (2) เพื่อส่งเสริมประสบการณ์ในการทำวิจัยอย่างมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัย บุคลากรของมหาวิทยาลัย นักวิจัย เครือข่าย และองค์กรกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจ ผู้ผลิตมะม่วงเมืองแปดริ้ว ในพื้นที่จังหวัด ฉะเชิงเทรา (3) เพื่อพัฒนานวัตกรรมในการสนับสนุนการ พัฒนากลุ่มวิสาหกิจผู้ผลิตมะม่วงเมืองแปดริ้ว สู่การสร้างอาชีพในท้องถิ่น (4) เพื่อสร้างเสริม วัฒนธรรมในการทำงานวิจัยสู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่และการตีพิมพ์ เผยแพร่ผลงานวิจัยในเวทีระดับ ต่างๆ โดยกำหนดขอบเขตการดำเนินงาน คือในปีที่ 2 (พ.ศ.2559) เป็นการ พัฒนาระบบบริหารจัดการ งานวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าว มหาวิทยาลัยยังคง ต่อเนื่องการ พัฒนาระบบบริหารจัดการที่มุ่งเน้นการพัฒนากลุ่มงานวิจัยประเด็นด้านวิสาหกิจมะม่วง และ พัฒนา กลไกเชื่อมโยงระบบดังกล่าวกับระบบบริหารจัดการงานวิจัยระดับคณะ(FRMU) โดยดำเนินงานในปีที่ 2 ต่อยอดจากการดำเนินงานจากปีที่ 1

การดำเนินงานก่อให้เกิดผลในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้ (1) ด้านการพัฒนาระบบบริหารจัดการ งานวิจัยที่เกิดขึ้นมี 2 ระบบได้แก่ (1) การพัฒนาระบบส่งเสริมงานวิจัย โดยได้ขับเคลื่อนให้มีการ จัดตั้ง คณะกรรมการส่งเสริมการบูรณาการงานวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งคณะกรรมการชุดนี้ ประกอบด้วย ผู้บริหารของมหาวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก (ผู้แทนจากกรมการบริหารกองทุน)/ ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน คณบดี 5 คณะ ผู้อำนวยการและรองและรองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มีบทบาทในการขับเคลื่อน ส่งเสริม กำกับ ติดตามการดำเนินงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ให้เป็นไปตาม แผนงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และได้ผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ และเป็นประโยชน์ในเชิงพื้นที่ (2) การพัฒนาระบบสนับสนุนงานวิจัยเป็นการ ทำงานวิจัยแบบกลุ่ม ซึ่งกลุ่มงานวิจัยได้รับ การออกแบบและสังเคราะห์จากประเด็นโจทย์วิจัยเชิงพื้นที่ที่กรณี การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจผู้ผลิตมะม่วง เมืองแปดริ้วสู่การสร้างอาชีพในท้องถิ่น ประกอบด้วยประเด็นงานวิจัย จำนวน 10 เรื่อง ภายใต้กลุ่ม วิจัย 4 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มงานวิจัย ได้พัฒนาทีมนักจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ โดยมีนักจัดการงานวิจัย ที่ได้รับการพัฒนาจำนวน 7 คน ได้แก่ นักจัดการงานวิจัยกลุ่มที่ 1 ด้านต้นทุนการผลิต (ปัจจัย การผลิต) จำนวน 2 คน นักจัดการงานวิจัยกลุ่มที่ 2 ด้านกระบวนการจัดการผลิต (การจัดการสวน ระบบการดูแลแปลงมะม่วง เทคโนโลยีการผลิต) จำนวน 1 คน นักจัดการงานวิจัยกลุ่มที่ 3 ด้าน กระบวนการ จัดการผลผลิตจำนวน 2 คน และนักจัดการงานวิจัยกลุ่มที่ 4 ด้านสังคมและวัฒนธรรมจำนวน 2 คน โดยได้ พัฒนาและส่งเสริมให้ทีมนักจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ มีบทบาทและหน้าที่ใน การเป็นพี่เลี้ยง ชี้แนะ สนับสนุน และติดตามการดำเนินงานของนักวิจัยเชิงประเด็นดำเนินการตาม แผนการวิจัย สังเคราะห์งานวิจัยเชิงประเด็น เพื่อให้ได้ผลงานวิจัยที่หนุนเสริมเพิ่มเติมกันเพื่อ การนำไปใช้ประโยชน์ต่อพื้นที่ โดยมีวิธีดำเนินงานดังนี้ (1) ทบทวนและสังเคราะห์ทิศทางผลผลิตของ กลุ่ม (2) สนับสนุนให้เกิดกิจกรรมการสนทนาแลกเปลี่ยนกัน ระหว่างนักวิจัยในกลุ่มเดียวกัน (3) ประสานการพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างนักวิจัยและกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ ดำเนินการ (4) ดำเนินการสังเคราะห์งานวิจัยระดับกลุ่มงานระยะ 6 เดือน 9 เดือนและ 12 เดือน (5) สรุปผล การสังเคราะห์งานวิจัยระดับกลุ่มวิจัยรายงานแก่ชุดโครงการและหน่วยงานที่จะนำไปใช้ประโยชน์ ส่วน (ii) ด้านการพัฒนางานวิจัยเชิงพื้นที่ได้มีการพัฒนาโจทย์วิจัยสำหรับนักวิจัยรุ่นใหม่ มีจำนวน โครงการที่ได้รับการ สนับสนุน 10 โครงการ มีนักวิจัยทั้งหมด 28 คน เป็นนักวิจัยรุ่นใหม่ 19 คน คิดเป็นร้อยละ 67.86 ส่วนการ พัฒนาโจทย์วิจัยเชิงประเด็นสำหรับนักวิจัยที่มีประสบการณ์มีจำนวน โครงการที่ได้รับการสนับสนุน

10โครงการมีนักวิจัยทั้งหมด 40 คน เป็นนักวิจัยรุ่นใหม่ 21 คน คิดเป็นร้อยละ 55.26 โดยแบ่งเป็นบุคลากรสายวิชาการ 38 คน สานสนับสนุน 2 คน สำหรับ (iii) ด้านนวัตกรรมที่เกิดจากการพัฒนางานวิจัยเชิงพื้นที่ ประกอบด้วย ชุดความรู้ด้าน ต้นทุนการผลิต (ปัจจัยการผลิต) ได้แก่ (1) รูปแบบการรวบรวมผลผลิตและการกระจายผลิตภัณฑ์เพื่อ การตลาดของเกษตรกรมะม่วง (2)ข้อมูลความต้องการความรู้เพื่อปรับปรุงกระบวนการผลิต การแปรรูป ต้นทุนการผลิต ของเกษตรกร, ชุดความรู้ด้านการจัดการการผลิต (การจัดสวน ระบบการดูแลแปลง มะม่วง เทคโนโลยีการผลิต) ได้แก่ (1) ข้อมูลคุณภาพดินและความเค็มของน้ำที่รองรับสวนมะม่วง น้ำดอกไม้ตำบลสาวชะโงก (2) ข้อมูลเปรียบเทียบคุณภาพผลผลิตมะม่วงน้ำดอกไม้ที่ปลูกทั่วไปกับ ปลูกตามแนว GAP (3) ต้นแบบผลิตภัณฑ์ชาสมุนไพรและคุณสมบัติในการออกฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ ของมะม่วงน้ำดอกไม้ (4) ปุ๋ยสั่งตัดที่เหมาะสมกับมะม่วงในตำบลสาวชะโงก, ชุดความรู้ด้านการ จัดการผลผลิต ได้แก่ (1) แนวทางการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้มะม่วงสำหรับเกษตรกรและผู้บริโภค (2) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมและองค์ความรู้ท้องถิ่นในตำบลสาวชะโงกสำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่6 และชุดความรู้ด้านสังคมและวัฒนธรรมได้แก่ (1) ชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของการปลูกมะม่วงน้ำดอกไม้(2) การพัฒนาเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนสาว ชะโงก (iv) ด้านการสร้างเสริมวัฒนธรรมในการทำวิจัยสู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ และการตีพิมพ์ เผยแพร่ผลงานวิจัยในเวทีระดับต่างๆ ที่เกิดจากระบบบริหารจัดการงานวิจัยที่พัฒนาขึ้นทั้ง 2 ระบบ เป็นการสร้างเสริมประสบการณ์ในการทำงานวิจัย โดยใช้กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม (PAR) ระหว่างนักวิจัยบุคลากรของมหาวิทยาลัย เครือข่าย และองค์กรกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจมะม่วงในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ถือว่าเป็นการสร้างเสริมวัฒนธรรมในการทำงานวิจัยสู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ และสามารถบูรณาการกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยได้ ได้แก่ การเรียนการสอน การบริการวิชาการ และสามารถตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยในเวทีระดับต่าง ๆ ได้อีกด้วย ทำให้ มหาวิทยาลัยมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและยอมรับอย่างกว้างขวางของสังคมและประเทศชาติเพิ่มขึ้น

(ธารงค์ เมฆโหรา) การศึกษากระบวนการผลิต กิจกรรมเพิ่มมูลค่า และต้นทุนการผลิตรังไหม และเส้นไหมอีรี่ในระดับฟาร์ม การเลี้ยงไหมอีรี่สามารถทำได้ในบ้าน มุมบ้าน และได้ทุนบ้าน อุปกรณ์ประกอบด้วย กระดัง ขึ้น เลี้ยงที่ต่อเป็นโครงไม้ประมาณ 3 ชั้น กว้าง 1.20 เมตร ยาว 3 เมตร มุงเชียวปูพ่นโครงไม้เพื่อเป็นที่อาศัย ของหนอน เลย์ได้น้ำหนักรังสด (รังไหมและดักแด้) รุ่นละประมาณ 12-15 กิโลกรัมการจัดการวัตถุดิบ ใช้ ใบละหุ่งและมันสำปะหลังสด ผู้เลี้ยงต้องเก็บทุกวัน ค่าใช้จ่ายหลักจึงอยู่ที่ค่าเดินทางไปเก็บวัตถุดิบการเลี้ยงและการดูแลผู้เลี้ยงจะนำรังไหมมาคัดแยกเอาตัวดักแด้ออก เพื่อจำหน่ายไปทำเป็นอาหารส่วนรังไหมจะนำไปฟอก ต้มลอกกวา แล้วสาวเป็นเส้นด้ายต่อไป ต้นทุนการผลิตรังไหมต่อการเลี้ยง 1 รุ่น ประกอบด้วย ต้นทุนคงที่ประมาณ 42 บาท ต้นทุนผันแปร 838 บาท การแยกรังไหมและดักแด้ออกจากกัน ด้วยอุปกรณ์กรรไกรและแรงงานคน 1 คน สามารถแยกรังและดักแด้ออกได้ 5 กิโลกรัมรังไหม ในเวลา 5 ชั่วโมง คิดเป็นค่าจ้างตัดรังไหมกิโลกรัมละ 20 บาท การฟอกรังไหมด้วยวิธีการพ่นบ้าน น้ำหนักรังไหม 1 กิโลกรัม สามารถฟอกเป็นปุยไหมแห้งได้ 0.7 กิโลกรัม ส่วนประกอบที่จำเป็นในการฟอกรังไหม 1 กิโลกรัม ได้แก่ น้ำ โซดาแอส สบูเหลว แรงงาน และเชื้อเพลิง จะเป็นต้นทุน 508.96 บาท การสาวไหมของโครงการ ด้วยเครื่องเอ็มซีโดยปุยไหม 1 กิโลกรัม 1 คน ใช้เวลาทำเส้นวันละ 8 ชั่วโมง ได้เส้นไหมเส้นเล็กเฉลี่ย 0.1 กิโลกรัม หากเป็นเส้นใหญ่ 1 วัน จะได้เส้น 0.3 กิโลกรัม การทอผ้า ผ้าคลุมไหล่เป็นผลิตภัณฑ์หลักของกลุ่มผู้เลี้ยงไหมอีรี่ โดยปกติเส้นยืนจะใช้เส้นด้ายที่ทำจากฝ้าย ส่วนเส้นพุ่งทำจากไหมอีรี่ผ้าคลุม 1 ผืน ขนาดกว้าง 8 นิ้วยาว 1.80 เมตรจะมีน้ำหนักประมาณ 3 ชีด คนทอ 1 คน จะทำได้ 3 ผืน ในเวลา 2 วัน แต่ หากเป็นไหมอีรี่ล้วน 1 คน จะทำได้วันละ 1 ผืน และจำหน่ายในราคาส่งผืนละ 500-700 บาท (ไหมอีรี่แถม ฝ้าย) และ 800-1,000 บาท (ไหมอีรี่ล้วน)

ผลตอบแทนเงินสดและสุทธิของการเลี้ยงไหมอีรี่รังสด 1 รุ่ง น้ำหนัก 13.5 กิโลกรัม มีค่าเท่ากับ 1,295 และ 734 บาท ตามลำดับ ส่วนมูลค่าเพิ่มจากกิจกรรมการเลี้ยง ไหมจากดักแด้สู่ผลิตภัณฑ์จำนวน 1 กิโลกรัม ประกอบด้วยกิจกรรมการผลิตรังไหม การผลิตเส้นด้าย และการผลิตผ้าไหมและผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเท่ากับ 959 641 และ 1,100 บาท ตามลำดับ ปัญหาในด้านต่าง ๆ ในการเลี้ยงไหมขณะนี้คือการจำหน่ายรังไหมที่ผู้เลี้ยงตั้ง ราคาไว้สูง อุตสาหกรรมไม่สามารถเข้ามารับซื้อได้ การสื่อสารของโครงการเน้นไปสู่การรับซื้อผลิตภัณฑ์คืนใน ราคาสูง และการแสวงหาแนวทางเพิ่มมูลค่าใน ตลาดระดับสูงจากสารสกัดจากไหมอีรี่ ดังนั้น ในการจะผลักดัน การเลี้ยงไหมอีรี่เข้าสู่อุตสาหกรรม จะต้อง คำนึงถึงความสามารถในการแข่งขันกับการผลิตไหมหม่อน และการ นำเข้าเส้นไหมจากต่างประเทศการสร้างความรู้ให้แก่ผู้เลี้ยงเกี่ยวกับคุณค่าที่แท้จริงของไหมอีรี่ ที่ ประกอบด้วยทั้งส่วนที่เป็นดักแด้ที่มีคุณค่า ทางโภชนาการและความต้องการของตลาด และในส่วนที่เป็นรัง ไหมที่มีคุณสมบัติดีกว่าฝ้ายแต่คุณภาพ ไม่ถึงระดับไหมคุณภาพสูง ประสิทธิภาพในการฟอกย้อมไหม และ ประสิทธิภาพการทาสีเส้นด้ายที่รวดเร็ว และได้ขนาดของเส้นไหมตามที่ต้องการ จากเครื่องมือสาวไหมที่ โครงการให้การสนับสนุน และมีโครงการนำร่อง การบริหารจัดการการผลิตและการตลาดในการนำไหมเข้าสู่ อุตสาหกรรมเส้นไหมต่อไป

(ไชยณรงค์ นาวานุเคราะห์) การผลิตและการตลาดโคเนื้อตามแนวชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างประเทศไทยและลาว วัตถุประสงค์หลักของการวิจัยคือการศึกษาระบบการผลิต โครงสร้างต้นทุนและ การตลาดของการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกร ตามแนวชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ ประเทศไทยสู่ ประเทศลาว โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้เลี้ยงโค เนื้อของจังหวัดหนองคาย เป็นส่วนใหญ่ และบางส่วนของจังหวัดเลย จังหวัดนครพนม จังหวัด มุกดาหาร ของประเทศไทย และเมืองหาดทรายฟอง กับเมืองปากงึม ของประเทศลาว รวมจำนวน เกษตรกรทั้งสิ้น 286 ครั้วเรือน และ ข้อมูลผู้รวบรวม โคมีชีวิต และผู้ค้าโคชำแหละ จำนวน 25 ครั้วเรือน รวมทั้งสิ้น 311 ครั้วเรือน ทำการเก็บตัวอย่างเลือดและมูล โคไทยและโคลาว จำนวน 44 ตัวอย่าง เพื่อนำไปวิเคราะห์หาปริมาณและชนิดพยาธิภายในที่พบ รวมทั้งค่าทาง ชีวเคมีบาง ประการ การวิเคราะห์ข้อมูลมีการแบ่งเกษตรกรออกตามจำนวนโคที่เกษตรกรเลี้ยง (1-5, 6-15, และมากกว่า 15 ตัว) และแบ่งตามชนิดของพันธุ์โค (พื้นเมือง, ลูกผสมบราห์มัน, ลูกผสมชาร์โรเลส์ และฮินดู บราซิล) ใช้วิธีการวิเคราะห์ต้นทุนการเลี้ยงโคเนื้อ 2 วิธี คือ การคำนวณต้นทุนการผลิต ทั้งหมด (total cost) และต้นทุนเงินสด (cash basis cost) โดยไม่คำนึงถึงค่าเสียโอกาสของ เกษตรกรที่ใช้แรงงานในการเลี้ยงโค เนื้อ ผลการศึกษา พบว่า ระบบการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรไทยเป็นแบบผสมผสานกับการ ทำนา เกษตรกรมี จำนวนโคเฉลี่ย 8.48 ตัวต่อครั้วเรือน มีต้นทุนทั้งหมดของการผลิตโคเนื้อต่อ น้ำหนักโคมีชีวิต 1 กิโลกรัม เท่ากับ 23.64 บาท ประกอบด้วยต้นทุนพ่อแม่พันธุ์ร้อยละ 49.5 ต้นทุนคงที่ ร้อยละ 6.9 และ ต้นทุนผันแปร ร้อยละ 43.6และมีต้นทุนเงินสดของการผลิตโคเนื้อต่อ น้ำหนักโคที่มีชีวิต 1 กิโลกรัม เท่ากับ 18.83 บาท ประกอบด้วยต้นทุนพ่อแม่พันธุ์ร้อยละ 60.0 ต้นทุนคงที่ ร้อยละ 8.4และ ต้นทุนผันแปร ร้อยละ 31.6 ในขณะที่เกษตรกรลาวมีจำนวนโคเฉลี่ย 7.28 ตัว และมีต้นทุนทั้งหมดต่อกิโลกรัม เท่ากับ 30.94 บาท ซึ่งประกอบด้วย ต้นทุนพ่อแม่พันธุ์ ร้อยละ 50.7 ต้นทุนคงที่ ร้อยละ 1.8 และ ต้นทุนผันแปร ร้อยละ 47.5 ต้นทุนเงินสดต่อกิโลกรัม เท่ากับ 17.56 บาท ประกอบด้วยต้นทุนพ่อแม่พันธุ์ร้อยละ 73.8 ต้นทุนคงที่ ร้อยละ 2.6 และ ต้นทุนผันแปร ร้อยละ 23.6 ส่วนต้นทุนทั้งหมดและต้นทุนเงินสดของเกษตรกรที่เลี้ยงโคจำนวน 1-5 ตัวมีต้นทุนต่อน้ำหนักโคมีชีวิต (กิโลกรัม) สูงสุด (29.54 และ 24.87 บาท) เมื่อเปรียบเทียบกับ เกษตรกรที่เลี้ยงโคจำนวนที่มากขึ้น (6-15 ตัว และมากกว่า 15 ตัว) สำหรับต้นทุนทั้งหมดและต้นทุนเงินสดของการเลี้ยงโคพื้นเมืองมี ต้นทุนต่อน้ำหนักโคมีชีวิต (กิโลกรัม) ต่ำสุด (21.90และ 16.99 บาท) เมื่อเปรียบเทียบกับลูกผสม บราห์มัน

(24.63 และ 19.90 บาท) ลูกผสมชาร์โรเลส์ (26.91 และ 26.84 บาท) และฮินดูบราซิล (34.27 และ 27.51 บาท) วิธีการตลาดโคเนื้อ พบว่า เกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อ มีการจำหน่ายโคให้กับพ่อค้าในท้องถิ่นผู้มาติดต่อซื้อโคแล้วนำไปจำหน่ายต่อเป็นส่วนมาก (ร้อยละ 88) มีเกษตรกรซื้อ-จำหน่าย กันเองโดยไม่ผ่านพ่อค้าเป็นส่วนน้อย (ร้อยละ 4) มีเกษตรกรบางรายนำโคไปจำหน่ายด้วยตนเอง (ร้อยละ 3) หรือนำไปจำหน่ายให้กับสหกรณ์โคเนื้อ (ร้อยละ 3) หรือจำหน่ายให้กับพ่อค้าโค ช้างและ (ร้อยละ 2) นอกจากนั้น ยังมีการซื้อโคจากพ่อค้าจากภาคเหนือและที่ตลาดนัดโค-กระบือ การซื้อขายจากจังหวัดหนองคายไปยังประเทศลาวมีอยู่น้อย โดยมากอาศัยความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เมื่อพิจารณาถึงห่วงโซ่มูลค่าโคเนื้อ (คำนวณจากโคทุกพันธุ์) พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโค เนื้อมีต้นทุนน้ำหนักโคมีชีวิต (กิโลกรัม) เท่ากับ 23.64 บาท (พันธุ์โคเท่ากับ 11.69 บาท และต้นทุน ในการเลี้ยงโคเท่ากับ 11.95 บาท) โดยมีรายได้จากการจำหน่ายโคเนื้อ 40.58 บาทต่อกิโลกรัม และมีกำไร 16.94 บาทต่อกิโลกรัม ในขณะที่ผู้รวบรวมโคมีชีวิตมีต้นทุนการตลาด 3.62 บาทต่อกิโลกรัม และมีรายได้จากการจำหน่ายโคเนื้อ 51.11 บาทต่อกิโลกรัม และมีกำไร 6.91 บาทต่อกิโลกรัม ส่วนผู้ค้าโค ช้างและมีต้นทุนการตลาด 4.96 บาทต่อกิโลกรัม และมีรายได้จากการจำหน่ายโคเนื้อ 65.03 บาทต่อกิโลกรัม และมีกำไร 8.96 บาทต่อกิโลกรัม การกระจายผลประโยชน์ และต้นทุนการตลาดของโคเนื้อ ในส่วนของเกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อมีส่วนสูงสุด (51.63 และ 26.05) รองลงมา คือ ผู้ค้าโคช้างและ (ร้อยละ 27.31 และ 13.78) และ ผู้รวบรวมโคมีชีวิต (ร้อยละ 21.06 และ 10.62) โดยมีร้อยละของส่วนเหลือการตลาดต่อต้นทุนการตลาด เท่ากับ 49.55 และ 50.45 ตามลำดับ ปัญหาด้านการผลิตของเกษตรกรไทยผู้เลี้ยงโคเนื้อที่พบมากที่สุด ได้แก่ ราคาโคเนื้อแตกต่าง รองลงมา คือ การขาดแคลนอาหารหยาบและสถานที่เลี้ยงโค ปัญหาของเกษตรกรลาวผู้ เลี้ยงโคเนื้อ ได้แก่ โรค พยาธิ และการขาดแคลนพื้นที่เลี้ยงโค พยาธิสัตว์วิทยาและคุณสมบัติทางชีวเคมีของเลือดในโคพื้นเมืองไทยและโคพื้นเมืองลาว พบว่าโคทั้ง 2 กลุ่ม มีชนิดและปริมาณของ พยาธิตัวกลมและตัวแบนที่ไม่แตกต่างกัน ค่าทางชีวเคมีของเลือด ได้แก่ ระดับของ creatinine ใน พลาสมา (CRT) ระดับของเอนไซม์ aspartate aminotransferase (AST) ระดับยูเรียไนโตรเจนใน ฌ พลาสมา (blood urea nitrogen; BUN) ในโคทั้ง 2 กลุ่มอยู่ในระดับปกติ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า โค พื้นเมืองทั้ง 2 กลุ่ม ไม่มีผลกระทบต่อผู้บริโภคเนื้อโค และผู้ที่เกี่ยวข้อง ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาวิจัย (1) ควรส่งเสริมให้เกษตรกรภายในประเทศเลี้ยงโคเนื้อพื้นเมือง เนื่องจากมีต้นทุนทั้งหมด และต้นทุนเงินสดต่อน้ำหนักโคมีชีวิตต่ำสุด เมื่อเปรียบเทียบกับโคเนื้อลูกผสมบราห์มัน ลูกผสมชาร์โรเลส์ และฮินดูบราซิล (2) ส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อยมีการเลี้ยงโคเนื้อระหว่าง 6-15 ตัว เนื่องจากมีต้นทุนการผลิตต่ำสุด แต่เกษตรกรต้องคำนึงถึงแรงงานในครัวเรือน สภาพพื้นที่ และสภาพการตลาดด้วย (3) เกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อ 1-5 ตัว ควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมปศุสัตว์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เพื่อลดต้นทุนการผลิตโคของเกษตรกร (4) ส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรใน 4 จังหวัดให้เหมาะสมกับสภาพของ พื้นที่ เช่น จังหวัดนครพนม พื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่เป็นที่นา และข้าวโพด ยังมีพื้นที่ป่าผลัดใบ สมบูรณ์จึงเหมาะแก่การเลี้ยงโคเนื้อ เช่นเดียวกับ จังหวัดเลยและมุกดาหาร ในขณะที่พื้นที่ของ จังหวัดหนองคาย ส่วนใหญ่เป็นพืชไร่และยางพารา และมีปัญหาน้ำท่วม ทำให้มีความเหมาะสม กับการเลี้ยงโคเนื้อน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่น (5) สนับสนุนและพัฒนาการสร้างมูลค่าเพิ่ม และความเป็นธรรมในการผลิตและการตลาด โคเนื้อตลอดห่วงโซ่มูลค่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเกษตรกรผู้ผลิตโคเนื้อ

(วิทยา เจียรพันธุ์) โครงการวิจัยหนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบทไทย โครงการวิจัย เรื่องหนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบทไทย เป็นการศึกษาวิเคราะห์ถึง ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรและ

สมาชิกในครัวเรือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) สํารวจสถานภาพทั่วไป เกี่ยวกับ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยการเข้าร่วมโครงการตาม นโยบายรัฐของเกษตรกร (2) ศึกษาเปรียบเทียบ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยการเข้าร่วมโครงการตามนโยบายรัฐ ระหว่างเกษตรกรผู้เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สิน ภาคประชาชน (3) หาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวแปรอิสระของปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางจิต ลักษณะ ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และ ปัจจัยการเข้าร่วมโครงการตามนโยบายรัฐของ เกษตรกร ที่มีผลต่อตัวแปรตาม ได้แก่ความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรการชำระหนี้จริงของ เกษตรกร หนี้สินของเกษตรกร และการเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชนของ เกษตรกร (4) กำหนดนโยบายที่เหมาะสมต่อการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบท ไทยตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพราะถ้าหากไม่สามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรได้ การที่จะพยายามชักจูงให้เกษตรกรมาดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นไปได้ยาก การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจโดยใช้แบบสอบถามในการรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรตัวอย่าง โดยแบ่งพื้นที่เป้าหมายของการวิจัยออกเป็น 9 อนุภูมิภาคทั่วประเทศ แล้วทำการคัดเลือกจังหวัด ตัวแทนโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เป็นตัวแทนของแต่ละอนุภูมิภาค 9 จังหวัดได้แก่จ.เชียงราย เพชรบูรณ์ขอนแก่น นครราชสีมาบุรีรัมย์สุพรรณบุรีชุมพรและ นครศรีธรรมราช หลังจาก นั้นจึงนำมาคัดเลือกอำเภอตัวอย่างจากจังหวัดตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จังหวัดละ 2 อำเภอ รวมจำนวน 18 อำเภอ สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้มีจำนวน 2,410 ราย จำแนกเป็น เกษตรกร 2 กลุ่ม ได้แก่ เกษตรกรเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน 978 ราย และ เกษตรกรไม่ได้เข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน 1,432 ราย นอกจากนี้ยังมีการจัด ประชุมสนทนากลุ่ม ระหว่างผู้มีส่วนได้เสียจากทุกภาคของประเทศ เพื่อระดมความคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรในชนบทไทย

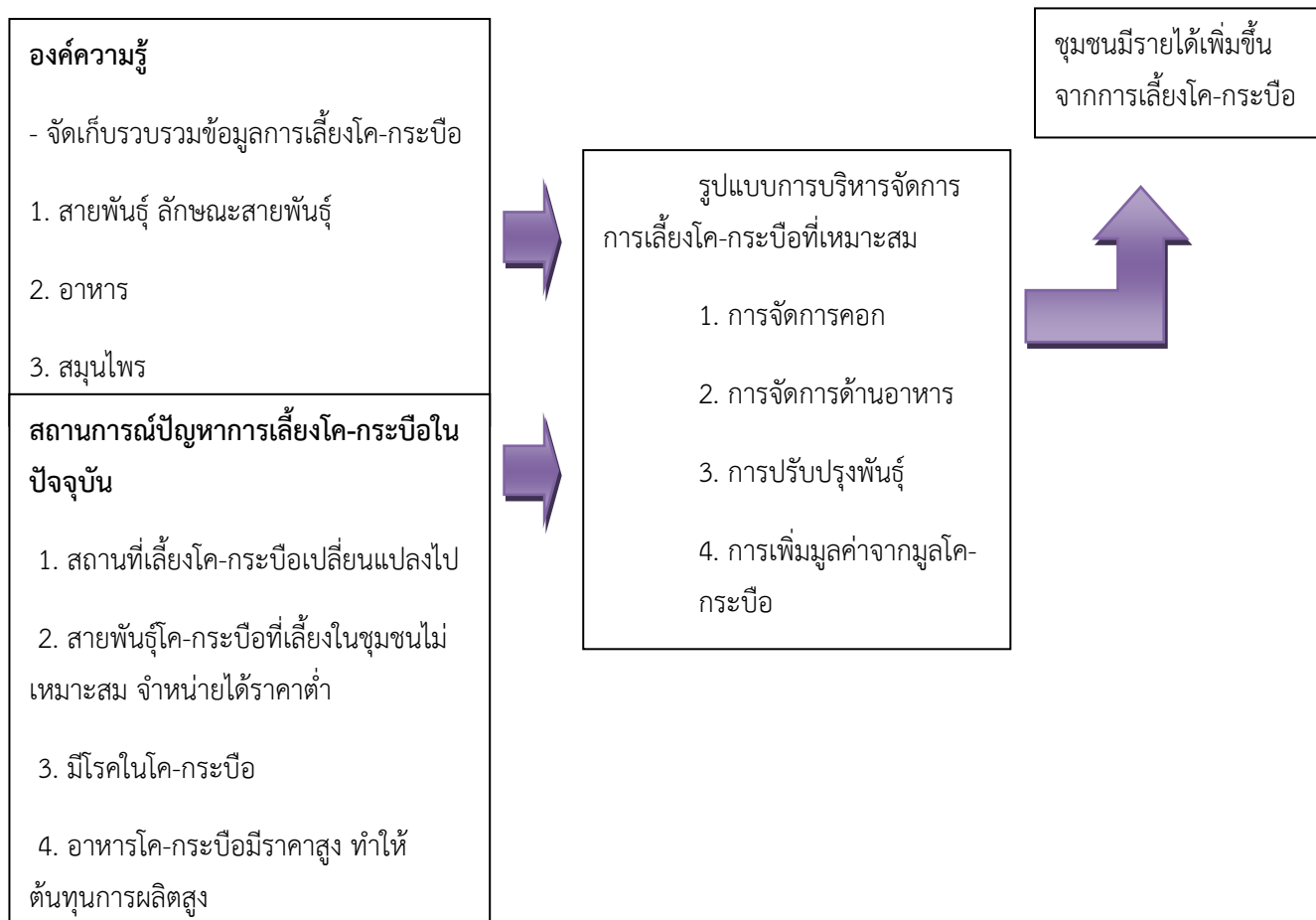
ผลการวิเคราะห์ สถานภาพทั่วไปของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 41-60 ปีสำเร็จ การศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4 คน จำนวนสมาชิกวัยแรงงาน 3 คน จำนวนสมาชิกวัยพึ่งพิง 1 คน มีอายุการเป็นลูกค้า ธ.ก.ส. ไม่เกิน 10 ปีมีที่ดินการเกษตรเฉลี่ย 19.56 ไร่ ส่วนใหญ่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว อาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติมูลค่าทรัพย์สินรวมของครัวเรือนเฉลี่ย 938,195 บาท มีเงินออมเฉลี่ย 14,432 บาท มีหนี้สินเฉลี่ย 167,597 บาท มีรายได้การเกษตรเฉลี่ย - 2 - 140,076 บาท รายได้นอกการเกษตรเฉลี่ย 60,288 บาท ค่าใช้จ่ายการเกษตรเฉลี่ย 75,043 บาทและ ค่าใช้จ่ายนอกการเกษตรเฉลี่ย 121,030 บาท เกษตรกรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีการเข้าร่วมงาน ประเพณีมากที่สุดคืองานสงกรานต์ภูมิปัญญาที่มีจำกัดไปประกอบอาชีพคือการจักสาน การทำปุ๋ยหมัก ชีวภาพ และการทอผ้า โครงการของรัฐที่เกษตรกรเข้าร่วมมากที่สุดได้แก่โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า รองลงมา คือโครงการกองทุนหมู่บ้านฯ และโครงการบัญชีครัวเรือน สำหรับโครงการที่ เกษตรกรเห็นว่าเป็นประโยชน์มากที่สุดคือโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า โครงการพักชำระหนี้ฯ และโครงการกองทุนหมู่บ้านฯ ส่วนโครงการที่เห็นว่าเป็นประโยชน์น้อยที่สุดได้แก่โครงการส่งเสริม การเลี้ยงโคนเนื้อล้านครอบครัวโครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน และโครงการบัญชีครัวเรือน จากผลของการวิจัยในภาพรวมเกี่ยวกับภาวะหนี้สินของเกษตรกรทั้งที่เข้าร่วมโครงการแก้ไข ปัญหาหนี้สินภาคประชาชนและมิได้เข้าร่วมโครงการดังกล่าว จากสมการหลัก 4 สมการคือความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรการชำระหนี้ได้ตามสัญญาจำนวนหนี้รวม และการเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชนของเกษตรกร โดยการวิเคราะห์ทางสถิติถึงปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มขึ้นและปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกษตรกรมีหนี้สินลดลง สรุปผลได้ดังนี้ ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มขึ้นในส่วนที่เป็นปัจจัยส่วนบุคคลประกอบด้วยตัวแปรด้าน ความเป็นเพศหญิง มีอายุ

มากกว่า มีการศึกษามากกว่า มีสมาชิกที่อยู่ในวัยแรงงานมากกว่า มีจำนวน สมาชิกที่ประกอบอาชีพน้อยกว่า โดยที่ตัวแปรด้านเพศและจำนวนสมาชิกที่ประกอบอาชีพเป็นตัวแปร ที่ไม่นับสำคัญทางสถิติในขณะที่อายุ การศึกษา และจำนวนสมาชิกในวัยแรงงาน จะมีความสำคัญ ทางสถิติสูงกว่ากลุ่มปัจจัยส่วนบุคคลที่ทำให้ เกษตรกรมีหนี้สินลดลง ประกอบด้วยความเป็นเพศชาย มีอายุน้อยกว่า มีการศึกษาน้อยกว่า มีจำนวนสมาชิก ในวัยแรงงานน้อยกว่า และมีจำนวนสมาชิกที่ ประกอบอาชีพมากกว่า ส่วนปัจจัยด้านจิตลักษณะที่เป็นสาเหตุ ของการเป็นหนี้เพิ่มมากขึ้นของเกษตรกรก็คือการชอบ ความทันสมัยของเกษตรกร หรืออีกนัยหนึ่งคือต้องการ เลียนแบบแผนการบริโภคของชนชั้นกลางใน ชนบทหรือในเมืองการยอมรับเทคโนโลยีของเกษตรกรโดยเฉพาะ อย่างยิ่งเทคโนโลยีที่ช่วยลดต้นทุน การผลิตเช่นการผลิตโดยลดการใช้สารเคมีซึ่งจะต้องมีความรู้เรื่องการทำปุ๋ย หมักและปุ๋ยชีวภาพ ความรู้ เรื่องการบำรุงดินที่เหมาะสม มีความรู้เกี่ยวกับโรคพืชและแมลงเป็นอย่างดี สามารถมีวิธีการที่จะทำให้ แมลงจัดการตนเองได้ซึ่งเป็นความรู้ทางเทคนิคขั้นสูง รวมไปถึงความรู้ในการ คัดเลือกสายพันธุ์โดย เกษตรกรเอง ความรู้เหล่านี้เกษตรกรที่มีอายุน้อยกว่าและมีการศึกษาน้อยไม่สามารถจะ เรียนรู้ได้เมื่อมี ความรู้ด้านนี้น้อยกว่า โอกาสที่จะเป็นหนี้ก็มากกว่า ส่วนที่ตอบว่าชอบการเปลี่ยนแปลง หมายความว่า ชอบการเปลี่ยนแปลงตามกระแส ก็คือ ถ้ามีการใช้เครื่องมือเครื่องจักรสมัยใหม่มาทำการเกษตร มี สารเคมีตัวใหม่ๆ มาแนะนำ หรือมีพืชพันธุ์ใหม่มาให้ทดลองทำ เกษตรกรกลุ่มที่มีแนวโน้มจะเป็นหนี้ เพิ่มก็ จะทำตามโดยไม่มีความรู้จริง หรือไม่รู้ข้อจำกัดของตัวเองจิตลักษณะดังกล่าวมีผลทำให้เกษตรกร มีโอกาสเป็น หนี้ได้มากกว่าเกษตรกรที่มีจิตลักษณะตรงกันข้าม ถึงแม้ว่าจะไม่มีระดับนัยสำคัญที่สูงพอ ปัจจัยทางสังคม การ นำภูมิปัญญาที่มีจำกัดไปใช้ในการประกอบอาชีพน้อยหรือมากไม่มี นัยสำคัญ ซึ่งมีความหมายว่าทั้งหมดนี้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์จริงกล่าวคือถ้าหากมีพื้นที่ทำการเกษตร น้อยทำให้มีรายได้จากการเกษตรน้อย จำเป็นต้องหารายได้เสริม ซึ่งรายได้เสริมที่ได้จากภูมิปัญญาก็ ได้แก่การทอผ้าและจักสาน ซึ่งก็ไม่ช่วยให้แก้ ปัญหาหนี้สินอันเกิดจากการมีที่ดินทำกินไม่พอเพียงแก่ การเลี้ยงชีพได้อย่างไรก็ตามในกรณีนี้หากการนำภูมิ ปัญญาไปใช้มากก็อาจช่วยให้หนี้สินลดลงได้บ้าง แต่คงได้ไม่มากนัก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกในครอบครัว ด้วยว่ามีมากพอที่จะทำกิจกรรมดังกล่าว มากน้อยเพียงใด ปัจจัยดังกล่าวจึงเปลี่ยนแปลงไปตามความสามารถ ในการหารายได้จากภาคการเกษตร หรือการมีขนาดของที่ดิน และจำนวนสมาชิกที่จะประกอบอาชีพนี้ได้ ดังนั้น ปัจจัยนี้โดยตัวของมันเอง จึงมิใช่เป็นตัวแปรอิสระในความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไป แต่เป็นตัวแปร ตามของปัจจัยอื่นๆ ด้วยเหตุ นี้ผลออกมาจึงไม่มีความสำคัญในทางสถิติ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ มีอยู่สองตัวแปรที่ ไม่นับนัยสำคัญเพียงพอได้แก่จำนวนที่ดินการเกษตรที่ถือ ครองและจำนวนเงินออม สำหรับปัจจัยที่เป็นต้นเหตุ ทำให้มีหนี้สินมากและมีนัยสำคัญทางสถิติคือทำเกษตรผสมผสาน มีแหล่งน้ำทำการเกษตร มีมูลค่าทรัพย์สิน มาก มีรายได้จากการเกษตรมาก มีรายได้ นอกการเกษตรมาก มีรายจ่ายการเกษตรมากและมีรายจ่ายนอก การเกษตรมาก ปัจจัยทางเศรษฐกิจชุด ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าผู้ที่มีทรัพย์สินมาก มีรายได้ทางการเกษตรและราย ได้ได้นอกการเกษตรมารายจ่าย การเกษตรมากและรายจ่ายนอกเกษตรมากย่อมมีแนวโน้มที่จะมีหนี้สินมากแต่ใน กรณีนี้เป็นหนี้ที่มีปัญหา ไม่มากนักเพราะผู้ที่เป็นหนี้ยังมีศักยภาพที่สามารถจะชำระหนี้ได้ ปัจจัยชุดสุดท้ายคือ การเข้าร่วมโครงการตามนโยบายของรัฐ มีตัวแปรสามตัวที่ไม่นับนัยสำคัญ ทางสถิติได้แก่การเข้าร่วมโครงการ SME การเข้าร่วมโครงการ SPV และการเข้าร่วมโครงการบัญชี ครัวเรือน ส่วนตัวแปรที่มีผลทำให้เกษตรกรมี หนี้สินเพิ่มขึ้น ได้แก่การเข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ น้อยกว่าการเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหานี้สินภาค ประชาชนมากกว่าการเข้าร่วมโครงการกองทุน หมู่บ้านมากกว่า การเข้าร่วมโครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน มากกว่า การเข้าร่วมโครงการ SML มากกว่าและการเข้าร่วมโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าน้อยกว่า จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลหรือมีปฏิสัมพันธ์กับการเป็นหนี้ของเกษตรกรสูง ในภาพรวม ลักษณะดังกล่าว

สะท้อนประเด็นในเชิงนโยบายสองลักษณะลักษณะแรกคือผู้ที่เป็นหนี้แล้วมีโอกาสที่จะชำระหนี้คืนได้น้อย ได้แก่ เกษตรกรที่สูงอายุมีการศึกษาในระบบเท่ากับหรือต่ำกว่าประถมศึกษาที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกินกว่ารายได้ที่มีจำกัด มีแนวโน้มที่ต้องการจะยกระดับการบริโภค มี ปัญหาในการตอบสนองต่อเทคโนโลยีที่จะช่วยลดต้นทุนการผลิตแต่มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงการผลิตตามเพื่อนเกษตรกรหรือการโฆษณาชวนเชื่อ จำเป็นต้องพึ่งโครงการรัฐทุกประเภทที่จะช่วยให้เข้าถึงแหล่งทุนได้ง่ายขึ้นหรือช่วยลดค่าใช้จ่ายลงได้ลักษณะที่สองได้แก่เกษตรกรที่ไม่มีปัญหาหนี้สิน จนเป็นที่น่าวิตก กล่าวคือถึงแม้มีหนี้มากก็มีทรัพย์สินมาก มีโอกาสในการหารายได้มาก ทั้งจากภาค การเกษตรและนอกภาคการเกษตร ได้แก่ เกษตรกรที่ยังมีอายุน้อย มีการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษา มี จำนวนสมาชิกในครอบครัวไม่มากนัก มีทัศนคติเชิงบวกต่อการพัฒนาเทคโนโลยีที่จะช่วยลดต้นทุน การผลิตและพร้อมที่จะเรียนรู้เพิ่มขึ้น มีทรัพย์สินมาก มีรายได้การเกษตรและนอกการเกษตรมาก ทางแก้ปัญหานี้สืบจากผลการศึกษาจะต้องแบ่งเกษตรกรออกเป็นสี่กลุ่ม ได้แก่กลุ่มที่หนึ่ง เป็นกลุ่มที่มีอายุน้อย และมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป จัดว่าอยู่ในกลุ่มที่จะต้องเฝ้าระวังถ้า หากมีเทคโนโลยีที่สามารถลดต้นทุนได้หรือทำให้ผลิตภาพสูงขึ้น หรือแม้แต่ในเรื่องการบริหาร จัดการด้านการเงินและการตลาด กลุ่มนี้จะสามารถรับได้และสามารถพัฒนาตนเองให้พ้นจากหนี้สินได้ ในที่สุดกลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่มีอายุมากขึ้นและเปลี่ยงพล้ำทำให้มีหนี้สินเพิ่มพูนมากขึ้น กลุ่มนี้ยังเป็น กลุ่มที่มีความหวัง ถ้าหากได้รับการแนะนำให้ลดละเลิกอบายมุข พยายามเพิ่มรายได้ด้วยการใช้ เทคโนโลยีในการลดต้นทุน และลดรายจ่ายด้วยการทำบัญชี ครัวเรือน และลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นอื่นๆ นอกเหนือจากอบายมุขได้อีกรวมทั้งโครงการของรัฐทั้งหลายที่มีผลในการลดรายจ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าและโครงการ SML เนื่องจากโครงการเหล่านี้เป็นโครงการที่ เรียกว่าเป็นสวัสดิการชุมชนอย่างแท้จริงแต่ควรหลีกเลี่ยงโครงการประเภทที่เข้าถึงแหล่งทุนแล้วทำให้ มีหนี้สินมากขึ้น ส่งเสริมการออมเพื่อให้มีการบริหารการเงินที่ดีขึ้นกว่าเดิม เพิ่มสวัสดิการให้แก่ ชุมชนโดยภาคประชาชนเอง กลุ่มที่สาม คือกลุ่มที่สิ้นหวังได้แก่กลุ่มเกษตรกรที่สูงอายุมีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า มีที่ดินและทรัพย์สินน้อย ไม่สามารถหารายได้จากกิจกรรม นอก การเกษตรมาชดเชย ไม่มีเงินออม มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่ไม่มีงานทำมากเกษตรกรเหล่านี้ ไม่สามารถช่วยได้โดยการให้พวกเขาเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น ทางที่เป็นไปได้มีทางเดียวคือหาทาง ลดหนี้หรือปลดหนี้ให้ พร้อมทั้งจะต้องมีสวัสดิการต่างๆ นอกเหนือจากโครงการ SML และโครงการ หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้ามารองรับ ส่งเสริมให้เกษตรกรเหล่านี้ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นให้มากที่สุด เท่าที่จะมากได้และทำการเกษตรเท่าที่ จำเป็นต้องใช้ในครัวเรือนเป็นหลัก ซึ่งหน่วยงานของรัฐและภาค ประชาสังคมจะต้องเข้ามามีส่วนรับผิดชอบดูแลในด้านสวัสดิการให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้กลุ่ม สุดท้ายคือกลุ่มเกษตรกรทำเกษตรผสมผสานซึ่งเป็นตัวแปรที่ทำให้เป็นหนี้สินมาก ผลงานวิจัยนี้ไม่ สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าสาเหตุที่แท้จริงมาจากปัญหาใดบ้าง การอธิบายตัวแปรที่ปรากฏอยู่ใน รายงานฉบับนี้จึงเป็นเพียงการคาดเดามากกว่าการมีข้อมูลที่ชัดเจนมาสนับสนุน ประเด็นนั้นจึงเป็น ประเด็นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการศึกษาต่อไป เพราะในความเป็นจริงได้มีทั้งข้อเสนอทางทฤษฎีและ รูปธรรมจากการปฏิบัติว่าการเกษตรผสมผสานสามารถเป็นทางเลือกให้เกษตรกรมีชีวิตอย่างมีความสุข และปลอดจากภาระหนี้ได้อย่างแท้จริงแต่ผลจากการศึกษาในครั้งนี้กลับพบว่าอาชีพเกษตรผสมผสาน กลับเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มขึ้น ประเด็นนี้จึงมีความ จำเป็นที่จะต้องศึกษาระดับลึกเพิ่มเติมถึงกรณีที่เกษตรกรจะประสบความสำเร็จและไม่สำเร็จจากการเกษตรผสมผสาน ว่ามีปัจจัยหนุนเสริมหรือปัจจัยซ้ำเติมในเรื่องใดและในกรณีใดบ้าง จากภาพทั้งหมดที่ได้อธิบายใน ที่นี้จึงชี้ให้เห็นชัดว่า ปัจจัยที่เด่นที่สุดที่จะช่วยให้เกษตรกร สามารถรอดพ้นจากภาวะหนี้สินได้เป็นเรื่อง

การศึกษาและความสามารถในการหาความรู้หรือพัฒนา อาชีพได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรในชนบทในระยะยาวได้อีกด้วย

2.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ภาพที่ 2-13 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ในการวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการ ในพื้นที่ของชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ โดยทีมนักวิจัยท้องถิ่น จำนวน 10 คน ดำเนินการวิจัยในขอบเขตชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 การเลือกโจทย์การวิจัย

การเลือกโจทย์การวิจัยได้จากการจัดเวทีประชาคมวิเคราะห์ปัญหาอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชน เพื่อกำหนดโจทย์วิจัยร่วมกันของชุมชน จากเวทีประชาคมมีอาชีพหลากหลายให้วิเคราะห์และหามติร่วมกัน โดยมีอาชีพที่ผู้เข้าร่วมเวทีประชาคมเสนอและกระทบต่อประชากรของหมู่บ้านมากที่สุด ซึ่งพบว่าหมู่บ้านมีครัวเรือนที่เลี้ยงโค-กระบือ จำนวน 58 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 55.76 ของครัวเรือนทั้งหมดที่อาศัยอยู่จริงในหมู่บ้าน และถือเป็นสัมมาชีพชุมชนอาชีพหนึ่งที่สร้างรายได้ให้กับครัวเรือนส่วนใหญ่ของหมู่บ้าน ดังนั้น เวทีประชาคมจึงมีมติเลือกปัญหาการวิจัยเรื่องการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ และร่วมกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาและจัดทำองค์ความรู้ โดยรวบรวมจัดเก็บข้อมูล แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และยกระดับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือของชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ 2) เพื่อศึกษารูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ 3) เพื่อให้ชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเลี้ยงโค-กระบือ จากนั้นได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาการวิจัย ดังนี้

3.1.1 ศึกษาและจัดเก็บรวบรวมข้อมูลการเลี้ยงโค-กระบือ ของผู้เลี้ยงโค-กระบือบ้านหนองเชียงทูนใต้ และศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือจากหมู่บ้านต้นแบบ

1. ศึกษาเกี่ยวกับสายพันธุ์ ลักษณะสายพันธุ์ของโค-กระบือแต่ละสายพันธุ์ที่ถูกลักษณะ และวิเคราะห์ข้อดี ข้อด้อยของแต่ละสายพันธุ์

2. ศึกษาเกี่ยวกับอาหารโค-กระบือ สายพันธุ์หญ้า การผลิตอาหารเพื่อบริหารจัดการการเลี้ยง และวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียของหญ้าอาหารสัตว์แต่ละสายพันธุ์

3. ศึกษาเกี่ยวกับสมุนไพรรักษาอาการป่วย หรือสมุนไพรบำรุงสุขภาพโค-กระบือที่มีในชุมชน และยารักษาอาการป่วยของโค-กระบือ

4. ศึกษาประวัติความเป็นมาของการเลี้ยงโค-กระบือบ้านหนองเชียงทูนใต้ และรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือ ในแต่ละช่วงเวลา มีปัจจัยแทรกหรือสิ่งที่ทำให้รูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือเปลี่ยนแปลง

5. ศึกษาวิธีการจัดการมูลโค-กระบือ ประโยชน์จากมูลโค-กระบือที่สามารถเป็นทางเลือกในการสร้างรายได้ให้กับผู้เลี้ยงโค-กระบือ

3.1.2 ศึกษาสถานการณ์ปัญหาการเลี้ยงโค-กระบือในปัจจุบัน

1. ศึกษาสภาพความเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่สำหรับเลี้ยงโค-กระบือในพื้นที่บ้านหนองเชียงทูนใต้
2. ศึกษาวิเคราะห์สายพันธุ์โค-กระบือที่เลี้ยงในชุมชนไม่เหมาะสม จำหน่ายได้ราคาต่ำ และสายพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ควรส่งเสริม
3. ศึกษาโรคและอาการป่วยในโค-กระบือ
4. ศึกษาความจำเป็นของอาหารโค-กระบือ ที่กระทบต่อต้นทุนการผลิต
5. ศึกษาปัญหาและสาเหตุที่ทำให้รายได้ที่เกิดจากการเลี้ยงโค-กระบือไม่เพียงพอ

3.1.3 ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสม สำหรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ของบ้านหนองเชียงทูนใต้ และรูปแบบที่สามารถสร้างรายได้ระหว่างเลี้ยงโค-กระบือ

1. การจัดการโรงเรือน
2. การจัดการด้านอาหาร
3. การปรับปรุงพันธุ์
4. การเพิ่มมูลค่าจากมูลโค-กระบือ

ภาพที่ 3-1 ภาพการเลือกโจทย์การวิจัยได้จากการจัดเวทีประชาคมวิเคราะห์ปัญหา

3.2 การเลือกพื้นที่วิจัย

การเลือกพื้นที่ขอบเขตการวิจัยครั้งนี้ เป็นการเลือกแบบมีจุดมุ่งหมาย หรือการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ด้วยหมู่บ้านหนองเชียงทูนใต้เป็นหมู่บ้านมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ การประกอบอาชีพ เหมือนกับหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั่วไปที่มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีการทำนาเป็นอาชีพหลัก ดังนั้น สภาพปัญหาและแนวทางการส่งเสริมสัมมาชีพชุมชน มีความคล้ายคลึงกัน

แผน/กิจกรรม	ระยะเวลา 15 เดือน													
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔
ในชุมชน														
๕.สำรวจและจัดทำแผนผังข้อมูล - จัดทำแผนที่ภูมิศาสตร์ที่สำคัญต่อการ เลี้ยงโค-กระบือของบ้านหนองเชียงทูนใต้ -จัดทำแผนผังครัวเรือนที่เลี้ยงโค-กระบือ ในชุมชน		↔												
๖. จัดเวทีเพิ่มเติมข้อมูลและวิเคราะห์ รูปแบบการเลี้ยงโคกระบือที่เหมาะสมกับ บ้านหนองเชียงทูนใต้ร่วมกัน		↔												
๗. จัดเวทีนำเสนอรูปแบบการเลี้ยงโค- กระบือต่อชุมชน.		↔												
๘. ศึกษาดูงานรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือ แต่ละรูปแบบ		↔												
๙. ปฏิบัติการอบรมและสาธิตการ ทำอาหารโค-กระบือและการทำปุ๋ยจากมูล โค-กระบือ .- ปฏิบัติการอบรมและสาธิตการบริการ จัดการการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสมของ บ้านหนองเชียงทูนใต้ฝึกอบรมและ ปฏิบัติการ การฉีควัคซีน การขยายพันธุ์ โดยเทคนิคการผสมเทียมเพื่อพัฒนาสาย พันธุ์โค-กระบือในท้องถิ่น -ฝึกอบรมและปฏิบัติการ การฉีควัคซีน การขยายพันธุ์โดยเทคนิคการผสมเทียม เพื่อพัฒนาสายพันธุ์โค-กระบือในท้องถิ่น							↔							
๑๐. ศึกษาดูงานการจัดการแปลง เกษตรแบบประณีต								↔						
๑๑. สรุปและถอดบทเรียนภูมิปัญญาและ รูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือ							↔							
๑๒.กิจกรรมติดตามการนำองค์ ความรู้ในการวิจัยไปใช้ประโยชน์									↔					
๑๓. - จัดเวทีนำเสนอผลการวิจัยและผล การดำเนินงานต่อชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง จัดทำรายงานการวิจัย									↔					
๑๔ จัดทำรายงานการวิจัย											↔			

ตารางที่ 3-1 ตารางกิจกรรม/แผนงาน

3.5.2 ผลการดำเนินการตามแผนงานการวิจัย

จากตารางที่ 3.1 เป็นตารางกิจกรรม/แผนงานการดำเนินการวิจัย ซึ่งในช่วงที่ 1 ทีมวิจัยดำเนินการจำนวน 8 กิจกรรม มีรายละเอียดผลการดำเนินการ ดังนี้

1. กิจกรรมการประชุมทีมวิจัย เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2560 ณ ศาลาประชาคมบ้านหนองเชียงทูนใต้ เป็นการประชุมโดยมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อทบทวนและทำความเข้าใจโครงการร่วมกัน (2) เพื่อวางแผนการดำเนินงานวิจัยร่วมกัน และ (3) เพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการโครงการวิจัยร่วมกันของทีมวิจัย ทำให้นักวิจัยท้องถิ่นเข้าใจโครงการและแผนดำเนินโครงการและรับรู้บทบาทหน้าที่ รับผิดชอบของตนเอง ในทีมวิจัย

ภาพที่ 3-2 ภาพกิจกรรมการประชุมทีมวิจัย

2. กิจกรรมการเตรียมทีมวิจัย ฝึกอบรมและออกแบบเครื่องมือการเก็บข้อมูล ดำเนินการระหว่างวันที่ 23-25 กันยายน 2560 ดำเนินการ ณ ศูนย์เรียนรู้บ้านหนองฮะ ตำบลปราสาท อำเภอบัวลาย จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อให้ นักวิจัยท้องถิ่นมีความเข้าใจแนวคิด หลักการกระบวนการ และวิธีการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (2) เพื่อให้ นักวิจัยท้องถิ่นสามารถออกแบบการดำเนินการโครงการวิจัยของตนเองได้ และ (3) เพื่อให้ นักวิจัยท้องถิ่นสามารถนำเอาความรู้ไปปฏิบัติกับโครงการวิจัยตนเองได้ โดยทีมวิจัยร่วมกับเยาวชนอาสาที่เข้าร่วมกิจกรรมได้เข้าใจแนวคิดเพื่อท้องถิ่น เข้าใจเกี่ยวกับเครื่องมือ ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้เครื่องมือและเข้าใจวิธีการนำเครื่องมือไปใช้ในการเก็บข้อมูล สามารถออกแบบเครื่องมือการวิจัย ทั้งแบบสัมภาษณ์ และสำรวจ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

ภาพที่ 3-3 กิจกรรมการเตรียมทีมวิจัย ฝึกอบรมและออกแบบเครื่องมือการเก็บข้อมูล

3. กิจกรรมการจัดเวทีสร้างความเข้าใจการวิจัยท้องถิ่นต่อชุมชน ดำเนินการเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2560 ณ ศาลาประชาคมบ้านหนองเชียงทูนใต้ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจร่วมกันต่อโครงการวิจัย (2) เพื่อให้ทีมวิจัยได้แผนการดำเนินงานร่วมกันกับชุมชน (3) เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรม มีประชาชนในหมู่บ้านที่เลี้ยงโค-กระบือและสนใจเข้าร่วมรับฟัง จำนวน 64 คน โดยผู้เข้าร่วมได้รับทราบ และเข้าใจโครงการวิจัย ได้วางแผนงานร่วมกัน

ภาพที่ 3-4 กิจกรรมการจัดเวทีสร้างความเข้าใจการวิจัยท้องถิ่นต่อชุมชน

4. กิจกรรมการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับโค-กระบือที่มีในชุมชน ดำเนินการระหว่างวันที่ 11-13 ธันวาคม 2560 ณ บ้านหนองเชียงทูนใต้ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อให้ทีมวิจัยได้ข้อมูลชุดความรู้เรื่องต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน (2) เพื่อให้ทีมวิจัยได้ฝึกทักษะการเก็บข้อมูลงานวิจัย (3) เพื่อให้ทีมวิจัยได้ข้อมูลชุดความรู้ของชุมชนที่มีการจัดระเบียบแล้ว โดยทีมวิจัยมีการประชุมวางแผนออกแบบแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแผนปฏิบัติการมีการจำแนกศึกษา 2 รูปแบบ คือ แบบที่ 1 สอบถามข้อมูลการเลี้ยงโค-กระบือ ทั้งข้อมูลพื้นฐาน ความรู้เกี่ยวกับโค-กระบือ เทคนิควิธีการเลี้ยงโค-กระบือ ทุนทั้งแบบตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน ตลาด รายได้ และการจำหน่ายโค-กระบือกับทุกครัวเรือนที่เลี้ยงโค-กระบือ เป็นการสำรวจจากกลุ่มเป้าหมายร้อยละ 100 แบบที่ 2 สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านผู้มีองค์ความรู้ เทคนิคเกี่ยวกับโค-กระบือ และการเลี้ยงโค-กระบือ เป็นการสำรวจข้อมูลแบบจำเพาะเจาะจง ผลการดำเนินการทำให้ทีมวิจัยได้ข้อมูลชุดความรู้เรื่องรูปแบบการสร้างโรงเรือน ลักษณะของโค-กระบือที่ถูกลักษณะ อาหาร การรักษา และแนวทางการใช้ประโยชน์จากมูลสัตว์ ที่มีอยู่ในชุมชน ทีมวิจัยได้ฝึกทักษะการเก็บข้อมูลงานวิจัย และได้ข้อมูลชุดความรู้ของชุมชนที่มีการจัดระเบียบแล้ว

ภาพที่ 3-5 กิจกรรมการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับโค-กระบือที่มีในชุมชน

5. กิจกรรมการสำรวจและจัดทำแผนผังข้อมูล จัดทำแผนที่ภูมิศาสตร์ที่สำคัญต่อการเลี้ยงโค-กระบือ และจัดทำแผนผังครัวเรือนที่เลี้ยงโค-กระบือในชุมชน ดำเนินการระหว่างวันที่ 6-10 มกราคม 2561 ในพื้นที่หมู่บ้านหนองเชียงทูนใต้ เพื่อศึกษาเชิงลึกทั้งบริบทของชุมชนและข้อมูลที่ส่งผลต่อการเลี้ยงโค-กระบือ โดยทีมวิจัยได้ชุดข้อมูลความรู้ แผนผังแหล่งเรียนรู้ ผู้รู้ในชุมชน เช่น แผนที่เดินดิน ภาพตัดขวางทางภูมิศาสตร์ ปฏิทินฤดูกาล ปฏิทินวัฒนธรรม และเส้นประวัติศาสตร์การเลี้ยงโค-กระบือของชุมชน ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สร้างกระบวนการศึกษาชุมชนที่สามารถอธิบายความเป็นตัวตนของชุมชนบ้านหนองเชียงทูนได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 3 – 6 กิจกรรมการสำรวจและจัดทำแผนผังข้อมูล จัดทำแผนที่ภูมิศาสตร์ที่สำคัญ
ต่อการเลี้ยงโค-กระบือ

6. การจัดเวทีเพิ่มเติมข้อมูล และวิเคราะห์รูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ปัจจุบันของบ้านหนองเชียงทูนใต้ ดำเนินการเมื่อ 15-16 มกราคม 2561 ณ ศาลาประชาคมบ้านหนองเชียงทูนใต้ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อให้ทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน (2) เพื่อให้ทีมวิจัยได้ตรวจสอบวิเคราะห์ความสมบูรณ์ของข้อมูลร่วมกัน (3) เพื่อให้ได้ชุดความรู้ที่มีการรวบรวมเรียบเรียงและจัดระเบียบร่วมกัน โดยเชิญปราชญ์ชาวบ้านผู้มีองค์ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือ ในหมู่บ้านร่วมเติมเต็มความรู้ ตรวจสอบความถูกต้องขององค์ความรู้ที่เรียบเรียง วิเคราะห์ความสมบูรณ์ รวบรวมเรียบเรียงและจัดระเบียบชุดความรู้ร่วมกัน ผลผลิตที่ได้จากเวทีดังกล่าว ประกอบด้วย แผนภาพลักษณะโคแต่ละสายพันธุ์ และแบบโรงเรือน(คอก) ที่เหมาะสมกับการเลี้ยงโค-กระบือ

ภาพที่ 3-7 ภาพการจัดเวทีเพิ่มเติมข้อมูล และวิเคราะห์รูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือ

7. จัดเวทีนำเสนอรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือต่อชุมชน ดำเนินการเมื่อ วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2561 ณ ศาลาประชาคมบ้านหนองเชียงทูนใต้ เพื่อนำเสนอข้อมูลและชุดความรู้จากการวิจัยเสนอต่อชุมชน ผู้ที่สนใจเข้าร่วมจะสามารถแลกเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับการเลี้ยงโคกระบือ ตรวจสอบความถูกต้องของชุดความรู้ และเพื่อให้องค์ความรู้เป็นที่ยอมรับของชุมชน และทีมวิจัยได้รับข้อเสนอแนะจากเวทีเพื่อนำไปปรับใช้ให้รายงานมีความถูกต้อง เชื่อถือได้

ภาพที่ 3-8 ภาพกิจกรรมจัดเวทีนำเสนอรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือต่อชุมชน

8. การศึกษาดูงานรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือแต่ละรูปแบบ ดำเนินการเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2561 ศึกษาดูงานใน 2 รูปแบบเพื่อศึกษาหาข้อค้นพบที่แปลกแตกต่าง คือ รูปแบบที่ 1 การเลี้ยงโคขุนเป็นฟาร์มในพื้นที่บ้านเสียว ตำบลเสียว อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ รูปแบบที่ 2 การเลี้ยงโคแบบประณีตเลี้ยงแม่พันธุ์ พัฒนาสายพันธุ์ และจำหน่ายลูก โดยทีมวิจัยและตัวแทนครัวเรือนที่เลี้ยงโค-กระบือได้ชุดข้อมูลความรู้ และได้รูปแบบการบริหารจัดการการเลี้ยงโค-กระบือที่หลากหลายสามารถนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้กับการทำงานในชุมชนตนเองได้

ภาพที่ 3-9 กิจกรรมการศึกษาดูงานรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือแต่ละรูปแบบ

9. กิจกรรมปฏิบัติการอบรมการใช้เครื่องมือในการปฏิบัติการวิจัยและสาธิตการทำอาหารโค-กระบือและการทำปุ๋ยจากมูลโค-กระบือ ปฏิบัติการอบรมและสาธิตการทำอาหารโค-กระบือ เช่น การทำสาโท การหมักฟางเพื่อเพิ่มโปรตีน และ การถนอมอาหารโดยการหมักหญ้าสด ปฏิบัติการอบรมและสาธิตการบริหารการเลี้ยงโค-กระบือ ที่เหมาะสมของบ้านหนองเชียงทูนใต้ฝึกอบรมและปฏิบัติการ การฉีดวัคซีน ดำเนินการเมื่อวันที่ 13-15 และ 25-26 มิถุนายน 2561 ทีมวิจัยได้ดำเนินการปฏิบัติการอบรมให้ความรู้แก่ผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมได้มีความรู้ความเข้าใจในด้านการทำอาหาร การทำปุ๋ย การบริหารจัดการการเลี้ยงโค-กระบือ และการฉีดวัคซีนทั้งหมด 5 วัน โดยในวันแรกได้มีการจัดกิจกรรม ณ ที่ศาลาประชาคมบ้านหนองเชียงทูนใต้การปฏิบัติการให้ความรู้แก่ผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรม ตามภาพที่ 3-10

การอบรมชี้แจงการปฏิบัติการวิจัย

ภาพที่ 3-10 กิจกรรมปฏิบัติการอบรมและสาธิตการทำอาหาร การทำปุ๋ย และการฉีดวัคซีน

10. กิจกรรมศึกษาดูงานการจัดการแปลงเกษตรแบบประณีต ณ ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน ครูคำนึ่ง เจริญศิริ บ้านตามา ตำบลชุมแสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ดำเนินการเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2561 ทีมวิจัยและตัวแทนครัวเรือนที่เลี้ยงโค-กระบือได้ไปศึกษาดูงานการจัดการแปลงเกษตรแบบประณีต และแบบผสมผสานเพื่อนำความรู้ที่ได้มาปรับเปลี่ยนใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ตลอดทั้งปี ตามภาพที่ 3-11

ภาพกิจกรรม 3-11 กิจกรรมการไปศึกษาดูงานการจัดการแปลงเกษตรแบบประณีต

11. กิจกรรมสรุปและถอดบทเรียนภูมิปัญญาและรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือ ดำเนินการเมื่อวันที่ 1-2 กันยายน 2561 ณ ที่บ้านประธานกลุ่มการเลี้ยงโค-กระบือแบบผสมผสาน โดยการแบ่งหน้าที่สมาชิกในทีมวิจัยได้ช่วยกันถอดบทเรียนตามกิจกรรมการศึกษาวิจัย ถ่ายทำภาพยนตร์เรื่องสั้นนำเสนอองค์ความรู้จากการปฏิบัติการวิจัย และเรียนรู้การทำขลุมโค-กระบือ เพื่อเป็นอาชีพทางเลือกให้แก่เกษตรกรผู้สนใจ ตามภาพที่ 3-12

ภาพกิจกรรม 3-12 กิจกรรมสรุปและถอดบทเรียนภูมิปัญญาและรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือ

12. กิจกรรมติดตามการนำองค์ความรู้ในการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดำเนินการเมื่อวันที่ 11-12 กันยายน 2561 โดยการที่ทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงโค-กระบือแบบผสมผสานบ้านหนองเชียงทูนใต้ ได้ออกเยี่ยมโรงเรียนของสมาชิกทุกคน ทีมวิจัยและสมาชิกทุกคนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และแนะนำแนวทางแก้ปัญหาและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามภาพที่ 3-13

ภาพกิจกรรม 3-13 การติดตามการนำองค์ความรู้ในการวิจัย

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทีมวิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากเครื่องมือการศึกษาชุมชน เวทีเพิ่มเติมข้อมูล และวิเคราะห์รูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือ ดังนี้

3.6.1 การศึกษาและจัดทำองค์ความรู้ ข้อมูลบริบทชุมชน โดยรวบรวม จัดเก็บข้อมูล แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และยกระดับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือของชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานโครงการ และแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานโครงการ จากแบบสอบถามแบบปลายเปิดใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปผล

3.6.2 การศึกษารูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ และปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเลี้ยงผ่านเวทีวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ปัจจัยนำเข้าและส่งผลต่อการตัดสินใจปรับเปลี่ยนรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือ โดยใช้ Business Model Canvas และสรุปผล

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยโครงการ”การศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน ที่ศึกษาบริบทชุมชน และตอบวัตถุประสงค์โครงการใน ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาและจัดทำองค์ความรู้ โดยรวบรวม จัดเก็บข้อมูล แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และยกระดับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือของชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ ส่วนวัตถุประสงค์ ข้อที่ 2 เพื่อศึกษารูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ โดยระยะที่ 2 จะเป็นกิจกรรมทดลองปฏิบัติการโครงการ จากการที่ทีมวิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลในระยะที่ 1 เกิดผลดังนี้

4.1 บริบทชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้

4.1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

บ้านหนองเชียงทูน ที่มีเรื่องราวอันยาวนาน จากการสอบถามผู้สูงวัยในชุมชนได้บอกเล่าว่า เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2420 มีพ่อใหญ่เชียงทูล (คำว่า “เชียง” มาจากคำเรียกของคนอีสานที่ใช้เรียกคนที่ศึกษาจากการเป็นเณร) อพยพย้ายครัวเรือนมาจาก บ้านคูสระ อำเภอกุสุมาลย์ มาตั้งถิ่นฐานและทำมาหากินบริเวณหนองน้ำ ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า “หนองเชียงทูน” ตามชื่อของพ่อใหญ่เชียงทูล ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ซึ่งมีการเขียนชื่อเพี้ยนไป ในปัจจุบัน เป็น “บ้านหนองเชียงทูน” หมู่ที่ 5 และเมื่อวันที่ 12 เดือนกรกฎาคม 2540 มีการแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 2 หมู่บ้าน เป็น บ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน โดยคณะผู้นำหมู่บ้านขณะนั้น ใช้เส้นทางลาดยางกลางหมู่บ้านเดิม (หนองเชียงทูน-บ้านปราสาท) เป็นเส้นแบ่งหมู่บ้าน ซึ่งบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 จะอยู่ฝั่งทิศใต้ของถนน

บ้านหนองเชียงทูนใต้ เป็นชุมชนขนาดกลาง จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2560 พบว่าบ้านหนองเชียงทูนใต้ มีครัวเรือนจำนวน 104 ครัวเรือน ประชากรที่อาศัยอยู่จริง จำนวน 341 คน จำแนกเป็นเพศชาย 169 คน หญิง 172 คน ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกอำเภอปรางค์กู่ ห่างจากที่ว่าการอำเภอปรางค์กู่ เป็นระยะทาง 6 กิโลเมตร

ภาพที่ 4-1 แผนที่ชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้

จากภาพที่ 4-1 พบว่า ชาวบ้านหนองเชียงทูนใต้ส่วนใหญ่ มีการปลูกบ้านเรือนกระจายตามแนวถนน มีครัวเรือนที่ปลูกบ้านเรือนตามแนวถนน จำนวน 13 ครัวเรือน ชาวบ้านหนองเชียงทูนใต้ ใช้ภาษาถิ่นเป็นภาษาลาว “ไทยอีสาน” เป็นเอกลักษณ์ชุมชนชนบท มีวัดบ้านหนองเชียงทูน และวัดป่าแสงธรรมจันทร์สว่าง เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในชุมชน มีการบริหารจัดการชุมชนแบบคุ้มบ้าน โดยมีหัวหน้าคุ้ม ได้จัดแบ่งและมอบบทบาทในการบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนเป็น 5 คุ้ม ดังนี้

1. นายเปี้ย พงษ์สุระ ตำแหน่ง หัวหน้าคุ้มญาติพี่น้องใหญ่ทอง โทร 081-6000107
2. นายคำลั่น รัตนวัน ตำแหน่ง หัวหน้าคุ้มตะวันรุ่ง
3. นายสุพรรณ ไชยวัน ตำแหน่ง หัวหน้าคุ้มแสนสุข
4. นายบุญมา รัตนวัน ตำแหน่ง หัวหน้าคุ้มสามัคคีธรรม
5. นายเกษ ผ่านพิณิจ ตำแหน่ง หัวหน้าคุ้มเสรีธรรม

ผู้นำท้องที่ 4 คน ประกอบด้วย

1. นายแสง สีตะวัน ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน โทร 0985732376
2. นายคำพล ไชยวัน ตำแหน่ง ผช. ผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง โทร 0853021601
3. นางสาวธิดารัตน์ สุธรรมมา ตำแหน่ง ผช. ผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง โทร 0652730697
4. นายเก่ง ไชยวัน ตำแหน่ง แพทย์ประจำตำบลหนองเชียงทูน

ผู้นำท้องถิ่น 2 คน ประกอบด้วย

1. นายเปี้ย พงษ์สุระ ตำแหน่ง ส.อบต. โทร 0816000107
2. นายคำลั่น รัตนวัน ตำแหน่ง ส.อบต.

4.1.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกอำเภอปรังค์ภู ห่างจากที่ว่าการอำเภอปรังค์ภู เป็นระยะทาง 6 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ จรดกับ บ้านหนองคูขาม ตำบลหนองเชียงทูน ระยะทาง 2 กิโลเมตร

ทิศใต้ จรดกับ บ้านทุ่งม่อง ตำบลสมอ ระยะทาง 7 กิโลเมตร

ทิศตะวันตก จรดกับ บ้านหนองระนาม,บ้านหนองแต้,บ้านศาลา ตำบลหนองเชียงทูน

ระยะทาง 2 กิโลเมตร

ทิศตะวันออก จรดกับ บ้านหนองแวง ตำบลหนองเชียงทูน ระยะทาง 1 กิโลเมตร

4.1.3 สภาพพื้นที่

สภาพพื้นที่ของหมู่บ้านหนองเชียงทูนใต้ เป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ที่ราบสูงสลับที่ราบลุ่ม มีการใช้ประโยชน์ตามลักษณะของพื้นที่ที่แตกต่างกัน สามารถอธิบายได้โดยเครื่องมือภาพถ่ายทางอากาศจากด้านทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก ดังภาพที่ 4-2

ภาพที่ 4-2 ภาพตัดขวางภูมิประเทศบ้านหนองเชียงตุนใต้ ทิศตะวันออก-ทิศตะวันตก

จากภาพที่ 4-2 การศึกษาและการทำภาพตัดขวางภาพตัดขวางภูมิประเทศ หนองเชียงตุนใต้ จากด้านทิศทิศตะวันออก-ทิศตะวันตก จะสามารถอธิบายได้ดังนี้

ช่องหมายเลข 1 เป็นพื้นที่ด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน เป็นคลองอีสานเขียว ติดกับบ้านหนองแต้ หมู่ที่ 11 ตำบลหนองเชียงตุน มีน้ำเพียงพอดตลอดปี ชาวบ้านใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับโค-กระบือกินน้ำ การประมงขนาดเล็ก หาปลาเพื่อเป็นอาหารในครัวเรือน และบางส่วนใช้รดน้ำข้าวโพด มันสำปะหลัง

ช่องหมายเลข 2 เป็นพื้นที่ราบลุ่ม เป็นทุ่งนาที่พื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูกข้าว นาปี เนื่องจากไม่มีชลประทานจึงทำนาได้เพียงปีละ 1 ครั้ง หลังฤดูทำนาในอดีต เป็นทุ่งโล่งเหมาะแก่การปล่อยเลี้ยงโค-กระบือ แต่ในปัจจุบันมีการปลูกพืชระยะสั้น เช่น มันสำปะหลัง พืชผักสวนครัว ข้าวโพดอาหารสัตว์ ถั่วเขียว และถั่วพราง ทำให้สัตว์เลี้ยงเข้าไปทำลายพืชที่ปลูกเกิดความเสียหาย ชาวบ้านมีเรื่องกระทบกระทั่งกันบ่อยครั้ง นอกจากนี้พื้นที่ในช่องหมายเลข 2 ยังเป็นที่ตั้งบ่อผลิตน้ำประปาเพื่อใช้ประโยชน์ในบ้านหนองเชียงตุนใต้ หมู่ที่ 15 อีกด้วย

ช่องหมายเลข 3 เป็นส่วนของที่ราบสูงอันเป็นที่ตั้งของหมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านเรือนที่อยู่อาศัย คอกสัตว์ ยุ้งฉาง มีพืชที่ปลูกเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ชุมชนทั้งไป คือ ต้นมะม่วง ต้นมะพร้าว

ช่องหมายเลข 4 เป็นพื้นที่หนองน้ำที่มีความเป็นมาในการตั้งชื่อหมู่บ้าน คือ หนองเชียงตุนเป็นหนองน้ำแอ่งกระทะตามธรรมชาติ ปัจจุบันมีการถือครองกรรมสิทธิ์ ไม่ใช่หนองน้ำสาธารณะ มีการขุดสระน้ำเพื่อให้ น้ำเพียงพอในการปลูกพืช ฤดูฝนมีน้ำหลากจากที่ราบสูง ทำให้ผลผลิตข้าวไม่ได้ผลเท่าที่ควร เนื่องจากเป็น หนองน้ำปิด ไม่มีคลองชลประทานเชื่อมกับแหล่งน้ำอื่นการระบายน้ำจึงไม่ดี ในบางปีที่มีน้ำหลาก น้ำจาก หนองน้ำจะไหลทะลักผ่านหมู่บ้าน (ช่องหมายเลข 3) นอกจากนี้ยังมีสระหลวง ที่เป็นสระน้ำสาธารณะ ขนาด พื้นที่ 1 ไร่ ชาวบ้านใช้เป็นสถานที่จัดงานประเพณีลอยกระทงประจำปี

ช่องหมายเลข 5 พื้นที่ส่วนนี้เป็นที่ราบสูงเหมาะแก่การปลูกพืชไร่ เป็นพื้นที่ที่สมบูรณ์แต่เป็นพื้นที่ส่วนบุคคล เป็นที่ตั้งสถานที่สำคัญของหมู่บ้าน ได้แก่ วัดหนองเชียงตุนที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนใน

ชุมชน มีดอนปู่ตาที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจทางความเชื่อของคนในชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดูแลลูกหลานก่อนเกณฑ์เพื่อแบ่งเบาภาระ พ่อแม่จะได้ไปทำกิจกรรมทางการเกษตรได้ โรงเรียนบ้านหนองเชียงทูนใต้เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวบ้านเพื่อแบ่งเบา ลดค่าใช้จ่ายในการดูแลให้ผู้ปกครอง ห่างไกลยาเสพติดและสิ่งไม่ดีต่างๆ

ภาพที่ 4-3 ภาพตัดขวางภูมิประเทศบ้านหนองเชียงทูนใต้ จากทางทิศเหนือ-ทิศใต้

จากภาพที่ 4-3 แสดงภาพตัดขวางทางภูมิศาสตร์จากทิศเหนือ-ทิศใต้ สามารถอธิบายของลักษณะภูมิศาสตร์ของบ้านหนองเชียงทูนใต้ ได้ดังนี้

ข้อหมายเลย 1 เป็นทิศเหนือของหมู่บ้าน เป็นที่ราบลุ่มใช้ประโยชน์ในการทำนาสภาพดินลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย ที่ราบลุ่มแห่งนี้เป็นที่ราบลุ่มในโซนบ้านหนองเชียงทูน หมู่ที่ 5 เหมาะแก่การทำนา ซึ่งให้ผลผลิตเฉลี่ย 350 กิโลกรัมต่อไร่ หลังจากฤดูทำนามีการปลูกพืชคลุมดิน เช่น ถั่วเขียว ถั่วพราง เพื่อเป็นปุ๋ยพืชสดบำรุงดิน มีหนองน้ำสำคัญบนพื้นที่ 3 ไร่ (เดิม 5 ไร่ ปัจจุบันมีการขุดคลองหนองไผ่ตัดผ่านทำให้พื้นที่ส่วนหนึ่งหายไป) เรียกว่า “หนองละมู” ชาวบ้านหนองเชียงทูน หมู่ที่ 5 ใช้เป็นแหล่งน้ำดิบในการผลิตน้ำประปาหมู่บ้าน แต่มีน้ำไม่ตลอดทั้งปี อดีตชาวบ้านใช้เป็นแหล่งหาปลา น้ำเพื่อการเกษตรและแล้งน้ำของโค-กระบือที่นำไปปล่อยเลี้ยงในพื้นที่ ปัจจุบันใช้เป็นแหล่งน้ำดิบเพื่อทำน้ำประปาหมู่บ้านเพียงอย่างเดียว หลังฤดูทำนามีชาวบ้านหนองเชียงทูนใต้นำโคไปเลี้ยงจำนวน 2 ราย

ข้อหมายเลย 2 เป็นพื้นที่ราบสูงหรือโคกใกล้หมู่บ้าน เปรียบเสมือนขานหมู่บ้านมีพื้นที่เป็นป่าไม้ธรรมชาติ และไม้ไผ่จำนวนมากแต่เป็นที่ส่วนบุคคล ไม้ไผ่ส่วนมากเป็นไม้ไผ่น้อยไม่มีหนามเหมาะแก่การนำมาเป็นวัตถุดิบทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่ นอกจากนี้ยังเป็นที่ตั้งของวัดแสงจันทร์ธรรมสว่าง มีร้านค้า ร้านอาหาร ที่ชาวบ้าน และคนทั่วไปนิยมมาซื้อและใช้บริการ

ข้อหมายเลข 3 เป็นที่ราบสูงที่ตั้งบ้านหนองเชียงทูน หมู่ที่ 5 เป็นพื้นที่ปลูกสร้างที่อยู่อาศัยของชาวบ้านเชียงทูนหมู่ที่ 5 เป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองเชียงทูน และโรงเรียนบ้านหนองเชียงทูนโดยใช้ถนนลาดยางเส้นบ้านหนองเชียงทูน - บ้านปราสาท เป็นเส้นแบ่งชุมชน ชาวบ้านจะทำคอกสัตว์ควมคู่ไปด้วย

ช่องหมายเลข 4 เป็นพื้นที่ราบสูง ที่ตั้งของบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 เป็นพื้นที่ปลูกสร้างที่อยู่อาศัย คอกสัตว์ โค กระบือ เปิด ไถ ปลูกสร้างสำหรับเลี้ยงสัตว์ มีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นที่ราบสูงที่สูงกว่าพื้นที่บ้านหนองเชียงทูน หมู่ที่ 5 เล็กน้อย สืบเนื่องจากทิศทางการไหลของน้ำในฤดูฝน มีสระน้ำประจำหมู่บ้าน ขนาดพื้นที่ 1 ไร่ ชาวบ้านเรียกว่า “สระหลวง” ชาวบ้านใช้เป็นสถานที่จัดงานประเพณีลอยกระทง มีวัดบ้านหนองเชียงทูน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองเชียงทูน

ช่องหมายเลข 5 เป็นที่ราบลุ่มท้ายหมู่บ้าน ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำนา หลังเก็บเกี่ยวใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ ปลูกหญ้า เผาถ่าน ตากข้าวช่วงเก็บเกี่ยว เป็นที่พักอาศัยบางส่วน มีศาลาประชาคมบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ 15 ในอดีต จะเป็นพื้นที่พักโค-กระบือ ก่อนนำไปเลี้ยงในพื้นที่ห่างไกลออกไป

ช่องหมายเลข 6 เป็นพื้นที่ราบสูงมีแหล่งน้ำสำคัญ คือ คลองหนองผึ่ง ที่มีการขุดลอกขึ้นมาเมื่อ ปี พ.ศ. 2540 ซึ่งในอดีตเป็นถนนโบราณ (ชาวบ้านเรียก “ทางเกวียน” มีลักษณะการที่ลึกกว่าพื้นที่ทำนา เนื่องจากการเดินของสัตว์เลี้ยง ของพาหนะบรรทุกผลผลิตทางการเกษตร ฤดูแล้งจะสัญจรลำบาก เพราะดินเป็น ดินทรายแดง มีความหนาของทรายที่ 5 -30 เซนติเมตร) คลองหนองผึ่งเป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำบางช่วง แต่น้ำในคลองบางช่วงไม่ตลอดปีทำให้ชาวบ้านมีมติในการหารายได้เข้าหมู่บ้านโดยการลงหนองจับปลา นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งน้ำของโค-กระบือ ชาวบ้านบางส่วนจัดสรรพื้นที่เป็นที่เลี้ยงเปิด ไถ พื้นที่ถัดขึ้นไปด้าน ทิศใต้เป็นที่ราบสูงชาวบ้านปลูกยางพารา ปลูกต้นยูคาลิปตัส ปลูกมะนาว พืชระยะสั้นประเภทผักสวนครัว มี พริก แตงกวา มันสำปะหลัง ถือเป็นพื้นที่ที่เป็นยุทธศาสตร์ของการผลิตพืชไร่ของอำเภอปรางค์กู่ ทำให้มีลาน รับซื้อผลผลิตทางการเกษตรในพื้นที่ถึง 2 แห่ง

4.1.4 ทรัพยากรชุมชน

1. ทรัพยากรดิน

ลักษณะดินจากการศึกษาข้อมูล พบว่า ลักษณะดินของหมู่บ้านหนองเชียงทูนใต้ เป็นลักษณะ ชุดดินที่ 22 หน่วยที่ดินเป็นกลุ่มชุดดินที่มีเนื้อดินเป็นพวกดินร่วนปนทราย ดินทรายแดงปนดินร่วนสีพื้นเป็นสี เทาแดงหรือน้ำตาลปนเทา หรือสีเหลืองปนน้ำตาลอ่อน และอาจพบศิลาแลงอ่อนในดินชั้นล่าง สภาพพื้นที่ด้าน ตะวันออกและด้านทิศใต้ของหมู่บ้านเป็นที่ราบสูง ชั้นดินลึก มีการระบายน้ำค่อนข้างเร็ว ดินมีความอุดม สมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ หน้าดินลึก 12-20 เซนติเมตร บริเวณดังกล่าว ในระหว่างปี พ.ศ. 2520 – 2535 ส่วนใหญ่ชาวบ้านนิยมปลูก ปอแก้ว ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นปลูกมันสำปะหลัง ยางพารา ไม้ยูคาลิปตัส ซึ่งถือได้ว่า บริเวณเหล่านี้เป็นแหล่งผลิตมันสำปะหลังที่มีผลผลิตในปริมาณ 400-500 ตันต่อปี จึงมีลานรับซื้อผลผลิต ทางการเกษตรมาเปิดทำการจำนวน 2 แห่ง ในฤดูฝน ร้อยละ 20 ของพื้นที่ทางทิศใต้บริเวณใกล้หมู่บ้านจะใช้ ปลูกข้าว แต่ได้ผลผลิตค่อนข้างต่ำ เฉลี่ยไร่ละ 250 กิโลกรัมต่อไร่ เนื่องจากดินเป็นร่วนที่มีอัตราส่วนของ ทรายแดงมาก ไม่สามารถกักขังน้ำไว้ได้นาน ด้านทิศตะวันตกและด้านทิศเหนือของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่ม ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทรายที่มีลักษณะดินที่มีอัตราส่วนเหมาะแก่การทำนาข้าว ให้ผลผลิตเฉลี่ย 380 กิโลกรัมต่อไร่ประเภทของที่ดินในชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ มีที่ดินสาธารณะประโยชน์ในหมู่บ้านหนองเชียง ทูนใต้ จำนวน 3 แห่ง ชุมชนใช้ประโยชน์ในที่ดินร่วมกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ที่ดินบริเวณศาลาประชาคมบ้านหนองเชียงทูนใต้ ตั้งอยู่ทางด้านใต้ของหมู่บ้าน มีพื้นที่ 2 ไร่ ชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันในการตากผลผลิตทางการเกษตร เช่น ตากข้าว ตากมันสำปะหลัง ศูนย์เรียนรู้ อาชีพและในการประชุมประชาคมของหมู่บ้าน ที่ดินบริเวณนี้ เป็นที่ตั้งของร้านค้าประชารัฐ และการดำเนิน โครงการ 9101 ตามรอยเท้าพ่อเพื่อการเกษตรที่ยั่งยืน

2) ที่ดินบริเวณสระหลวง เป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์อีกแห่งหนึ่งของหมู่บ้าน มีพื้นที่ขนาดเล็ก ประมาณ 1 ไร่

3) ที่ดินบริเวณบ่อน้ำประปาหมู่บ้าน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน บนถนนเส้นทางไปบ้านมดกา เป็นพื้นที่ที่คนในหมู่บ้านระดมทุนทำฝ้าป่าสามัคคี เพื่อเป็นทุนในการซื้อที่ดินจากนายอารีย์ สุธรรมมา บนพื้นที่ 3 ไร่ 3 งาน ปัจจุบันใช้ขุดลอกเป็นบ่อน้ำดิบเพื่อทำน้ำประปาหมู่บ้าน

2. ทรัพยากรป่า

พื้นที่ป่าไม้ในพื้นที่บ้านหนองเชียงทูนใต้ จำนวน 2 แห่ง ประกอบด้วย พื้นที่ป่าดอนปู่ตา อยู่บริเวณหลังวัดบ้านหนองเชียงทูนในพื้นที่ 1 ไร่ ชาวบ้านใช้เป็นสถานที่ทำบุญบั้งไฟขนาดเล็กเพื่อเป็นการเล่นว่าวปู่ตา เป็นสัญญาณว่า ตอนนี้อยู่บ้านได้เข้าสู่ฤดูทำนาแล้ว และพื้นที่ป่าส่วนบุคคลของ นางสาว อ่อนศรี โดยปกติจะเป็นพื้นที่ทำกินแต่ได้ปล่อยรกร้างมาหลายปีทำให้ปัจจุบันเป็นป่าไม้ขึ้นหนาตา เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า จำพวกนก หนู กระรอก พังพอน และอื่นๆ บนพื้นที่ 15 ไร่

3. ทรัพยากรแหล่งน้ำ

1) แหล่งน้ำคนขุด

บ้านหนองเชียงทูนใต้ ไม่มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ มีเฉพาะแอ่งรูปกระทะ ที่ชาวบ้านเรียกว่า “หนองน้ำ” แต่ในฤดูแล้งจะไม่มีน้ำ และเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล ดังนั้น หมู่บ้านจึงมีแหล่งน้ำที่คนสร้างขึ้นจำนวน 3 แห่ง ประกอบด้วย แห่งที่ 1 ชื่อคลองหนองผึ่งเป็นคลองที่ชุมชนได้งบประมาณมาจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเชียงทูน เมื่อปี พ.ศ. 2540 มาขุดลอกดินขึ้นทำถนนจึงเกิดลำคลองสองข้างทางขึ้นซึ่งอยู่ทางทิศใต้ ชุมชนมีความลึก 3 เมตร กว้าง 20 เมตร ยาว 2 กิโลเมตร บางจุด เก้นน้ำได้ตลอดทั้งปี ชาวบ้านใช้ประโยชน์เป็นแหล่งน้ำของโค-กระบือ และปลูกพืชผัก แห่งที่ 2 คลองอีสานเขียว เป็นการขุดลอกคลองขนาดเล็กที่เรียกว่า “ฮ่อง” ได้มาจากครั้งสมัยรัฐบาลของนายกชวลิต ยงใจยุทธ ได้มีนโยบายหนึ่งออกมาเรียกว่า “โครงการอีสานเขียว” โดยให้งบประมาณมาขุดลอกคลองให้มีขนาดใหญ่ขึ้น อยู่ด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ห่างจากหมู่บ้าน 1 กิโลเมตร มีขนาดกว้าง 20 เมตร ลึก 5 เมตร ยาว 7 กิโลเมตร เริ่มจากบริเวณบ้านหนองแต้ หมู่ที่ 11 ตำบลหนองเชียงทูน ถึง บ้านโจด หมู่ที่ 12 ตำบลสำโรงปราสาท (เฉพาะเขตบ้านหนองเชียงทูนใต้ มีความยาว 800 เมตร) มีน้ำเพียงพอตลอดปี ปัจจุบันราษฎรบ้านหนองเชียงทูนใต้ใช้น้ำจากแหล่งดังกล่าวเพื่อปลูกข้าวโพด มันสำปะหลัง บนพื้นที่ 23.5 ไร่ แห่งที่ 3 อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้านชาวบ้านเรียกคลองหนองไผ่ อยู่ห่างจากหมู่บ้าน 350 เมตร เป็นคลองที่ขุดลอกไม่ได้ตลอดทั้งเส้น บางช่วงชาวบ้านบางส่วนไม่ยอมให้ขุดลอก มีความลึก 4 เมตร กว้าง 20 เมตร ยาว 1.5 กิโลเมตร สิ้นสุด บริเวณฮ่องบูชา บ้านหนองคูขาม ตำบลหนองเชียงทูน

2) น้ำประปาหมู่บ้าน

น้ำประปาหมู่บ้านหนองเชียงทูนใต้ เป็นน้ำประปาที่ได้จากการขุดสระน้ำขนาด 1,500 ลูกบาศก์เมตร เพื่อทำน้ำดิบ บนพื้นที่ 3 ไร่ 3 งาน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน บนถนนเส้นบ้านหนองเชียงทูน-บ้านมดกา มีน้ำเพียงพอตลอดปี

4.1.5 ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้

บ้านหนองเชียงทูนใต้ เป็นชุมชนที่ใช้ภาษาถิ่นเป็นภาษาลาว เป็นเอกลักษณ์ชุมชนชนบท มีความเห็นอกเห็นใจกัน เกื้อกูลเอื้ออารีต่อกัน ตามวิถีของชาวอีสาน มีวัดบ้านหนองเชียงทูน และวัดป่าแสงธรรมจันทร์-สว่าง เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวบ้านในชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมา ประกอบด้วย

ภาพที่ 4-4 ภาพปฏิทินวัฒนธรรมบ้านหนองเชียงทูนใต้

จากภาพที่ 4-4 เป็นภาพปฏิทินวัฒนธรรมของบ้านหนองเชียงทูนใต้ ที่ในแต่ละปีมีการประกอบพิธี และปฏิบัติสืบทอดกันมาตามวิถีชาวพุทธศาสนิกชนคนภาคอีสาน ประกอบด้วย

1) งานส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ : เป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านจัดทำขึ้นเพื่อผ่อนคลายจากการทำงาน หนักหลังฤดูเก็บเกี่ยว และเป็นวันที่สากถนียมจัดกัน ลูกหลานที่เดินทางไปทำงานต่างถิ่นเดินทางกลับมาเยี่ยม บ้าน จึงเป็นการจัดทำบุญ และร่วมกันทำกิจกรรมสร้างความคุ้นเคยและสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน

2) บุญคูณลาน : การทำบุญคูณลานของชาวบ้านจะไม่พร้อมกัน จะทำในเดือนยี่ของทุกปี ขึ้นอยู่กับ การเก็บเกี่ยวข้าวว่าจะเสร็จเมื่อไร (แต่ทุกวันนี้ข้าวจะเก็บเกี่ยวแล้วเสร็จ ประมาณ เดือน ธันวาคม) วันที่จะขน ข้าวขึ้นฉางข้าว นั้นแหละจะเป็นวันทำบุญคูณลานและทำที่นํานั้นเลย แต่ก่อนที่จะทำการนวดข้าวให้นั้นให้ทำพิธี ย้ายแม่ธรณีออกจากลานเสียก่อน และบอกกล่าวแม่โพสพ

3) บุญข้าวจี่ : เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ เมื่อถึงเดือน 3 อาภาศหนาว ผู้คนมักจะ ตื่นผิงไฟในตอนเช้า เพื่อเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ จึงนำข้าวเหนียวมาปั้นใส่ไม้ย่างไฟไปด้วย เรียกว่า “ข้าวจี่” มีกลิ่นหอมชวนรับประทาน ครั้นรุ่งเช้าก็นำไปใส่บาตรหรือไปทำบุญที่วัด

4) **บุญผะเหวด (ผะ-เหวด)** : คืองานบุญฟังเทศน์มหาเวสสันดรชาดกหรือ เทศมหาชาติ พิธีกรรมจะเริ่มด้วยการตกแต่งสถานที่ศาลาการเปรียญหรือศาลาฟังธรรมและป่าสมมุติเป็นเขาวงกตที่ประทับของพระเวสสันดร ในตอนย่ำรุ่งจะเริ่มด้วยการแห่ข้าวพันก้อนเพื่อไปบูชาธรรมคาถาพันพระคาถา จากนั้นจะมีพระสงฆ์ขึ้นธรรมาเทศน์ไปจนครบ 13 กัณฑ์ และมีความเชื่อว่า ถ้าผู้ใดสามารถฟังเทศน์มหาชาติได้ครบทั้ง 13 กัณฑ์ในวันเดียวกันจะได้บุญกุศล บางครั้งเรียกว่างานบุญเดือน 4

5) **แห่กัณฑ์หลอน** : คำว่า “กัณฑ์หลอน” คือ กัณฑ์เทศน์พิเศษนอกเหนือจากกัณฑ์เทศน์ใน “บุญผะเหวด” ซึ่งมีเพียง 13 กัณฑ์ และแต่ละกัณฑ์จะมีเจ้าภาพเป็นเจ้าของกัณฑ์นั้นๆ อยู่แล้ว กัณฑ์หลอนจึงเป็นกัณฑ์เทศน์ที่ไม่ได้จองไว้ก่อน แต่เป็นกัณฑ์เทศน์ที่ชาวบ้านแต่ละคุ้มร่วมกันจัดขึ้นในวันที่มีการเทศน์ผะเหวด โดยผู้มีศรัทธาจะตั้งกัณฑ์หลอนไว้ที่บ้านของตนแล้ว บอกกล่าวพี่น้องที่มีบ้านเรือนอยู่ในคุ้มนั้นๆ จัดหาปัจจัยไทยทานต่างๆ เท่าที่มีจิตศรัทธาหาได้ ซึ่งส่วนมากจะใช้กระบุงหรือกระจาดไม้ไผ่ หรืออาจจะเป็นถังน้ำพลาสติก ใส่ข้าวสารลงไปประมาณครึ่งถึง แล้วหาต้นกล้วยขนาดสูงประมาณ 1 เมตรตั้งไว้กลางกระบุงกระจาด หรือถังน้ำนั้น แล้วนำเงินชนิดต่างๆ คีบด้วยไม้ไผ่ แล้วนำไปเสียบไว้ที่ลำต้นของต้นกล้วย ส่วนที่โคนต้นกล้วยนั้นนอกจากข้าวสารแล้วอาจจะนำปัจจัยอื่นๆ เช่น รูปเทียน ผงซักฟอก มะพร้าวอ่อน กล้วยสุก ยาสามัญประจำบ้าน ฯลฯ ใส่ไว้เป็นเครื่องไทยทานเมื่อได้เวลาอันเหมาะสมผู้มีศรัทธาจะพากันแห่กัณฑ์หลอนจากที่ตั้ง ผู้มีศรัทธาบางคนก็จะพากันเพื่อนรำไปตามจังหวะเสียงกลองอย่างสนุกสนานพอถึงวัด จะแห่รอบศาลาโรงธรรมโดยเวียนขวา 3 รอบ แล้วนำกัณฑ์หลอนขึ้นบนศาลาถวายแต่ภิกษุรูปที่กำลังเทศน์อยู่ขณะนั้น กัณฑ์หลอน สามารถนำไปทอดได้ตลอดทั้งวันขณะที่มีการเทศน์มหาชาติ ซึ่งอาจจะถึงมิดค่ำก็ได้ และอาจจะมีกัณฑ์หลอนจากหมู่บ้านอื่นแห่มาสมทบอีกก็ได้โดยไม่จำกัดจำนวน ถือเป็นการสร้างความสามัคคีของคนระหว่างหมู่บ้าน ที่อยู่ใกล้เคียงกัน

6) **ประเพณีสงกรานต์** : เดิมจะจัดให้มีขึ้นในทุกวันแรม 1 ค่ำ เดือน 4 ปัจจุบันได้มีการกำหนดวันขึ้นแน่นอน คือ ตั้งแต่ 13 – 15 เมษายน ของทุกปี ประเพณีสงกรานต์นั้นมีสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณคู่กับตรุษจึงมักเรียกรวมกันว่า **ประเพณีตรุษสงกรานต์** หมายถึง การส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ **พิธีสงกรานต์** เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว หรือชุมชนบ้านใกล้เรือนเคียง แต่ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงให้พิธีสงกรานต์นั้นเป็นเทศกาลสงกรานต์ สมัยใหม่เกิดเป็นประเพณีกลับบ้านในช่วงเทศกาลสงกรานต์ นับว่าวันสงกรานต์เป็นวันครอบครัว อีกทั้งยังมีประเพณีที่สืบทอดมาตั้งแต่ดั้งเดิม เช่น การสรงน้ำพระที่นำมาซึ่งความเป็นสิริมงคล เพื่อให้เป็นการเริ่มต้นปีใหม่ที่มีความสุข

7) **ประเพณีรดน้ำดำหัว** : เป็นพิธีต่อเนื่องจากวันสงกรานต์หรือวันขึ้นปีใหม่ของไทย เป็นประเพณีที่แสดงถึงความเคารพนอบน้อมต่อบิดามารดา ผู้ใหญ่ หรือผู้มีพระคุณ เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีของผู้เยาว์และขอขมาลาโทษ ที่ผู้น้อยอาจเคยล่วงเกินผู้ใหญ่ อีกทั้งเป็นการขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองตลอดไปตั้งแต่วันแรกของการเริ่มประเพณีสงกรานต์ จนถึงวันสุดท้ายของสงกรานต์

8) **วันเข้าพรรษา** : ตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 หรือเทศกาลเข้าพรรษา ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งชาวบ้านได้สืบทอดประเพณีปฏิบัติการทำบุญในวันเข้าพรรษามาช้านานในช่วงเข้าพรรษา 3 เดือน พุทธศาสนิกชนชาวไทยถือเป็นโอกาสอันดีที่จะบำเพ็ญกุศลด้วยการเข้าวัดทำบุญใส่

บาตร ฟังพระธรรมเทศนา ซึ่งสิ่งที่พิเศษจากวันสำคัญอื่น ๆ คือ มีการถวายหลอดไฟหรือเทียนเข้าพรรษา และผ้าอาบน้ำฝน แก่พระสงฆ์ด้วย เพื่อสำหรับให้พระสงฆ์ได้ใช้สำหรับการอยู่จำพรรษา

9) บุญข้าวประดับดิน : เป็นประเพณีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ตลอดจนวิญญาณเร่ร่อนทั้งหลาย ในตอนย่ำรุ่ง จะนำอาหารคาวหวานหรือข้าวต้มขนมใส่ใบตองหรือกระทง ไปวางไว้ตามพื้นดิน หรือแขวนไว้ตามต้นไม้ แล้วบอกกล่าวให้วิญญาณญาติและญาติอื่นๆ ได้มากินหรือมารับส่วนกุศลที่ได้กระทำ จากนั้นจึงนำอาหารที่เตรียมไว้ไปถวายพระภิกษุสงฆ์ที่วัด การทำบุญข้าวประดับดินจะทำในวันแรม 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ เดือน 9

10) มหาสังฆทาน : สังฆทาน เป็นทานที่ขยายใจให้กว้างไปในความเป็นหมู่คณะ เพื่อให้เป็นประโยชน์แต่สงฆ์โดยรวม ไม่เหมือนปาฏิบุคลิกทาน ซึ่งเป็นทานที่เลือกถวายเจาะจงแต่พระที่คุ้นเคย สังฆทานเป็นประมุขของผู้ห้วงบุญ พระสงฆ์นั้นแลเป็นประมุขของผู้บูชา และเป็นเนื่อนาบุญของชาวโลกไม่มีเนื่อนาบุญอื่นยิ่งกว่า ดังนั้น มหาสังฆทาน จึงเป็นการถวายเครื่องสังฆทานแต่สงฆ์ที่มารวมกันเป็นจำนวนมาก โดยไม่จำเพาะเจาะจง ปัจจุบันชาวบ้าน จะมีช่วงในการทำสังฆทานหมุนเวียนกันในพื้นที่ตำบล/อำเภอ ตามข้อตกลงของพระสงฆ์ ในระหว่างเข้าพรรษา

11) บุญข้าวสาก : หมายถึง บุญที่ให้พระและเณรทั้งวัด จับสลากเพื่อจะรับปัจจัยไทยทาน ตลอดจนสำหรับข้าว ที่ญาติโยมชาวบ้าน นำมาถวายและบุญนี้จะทำกันในวันเพ็ญเดือนสิบ จึงเรียกชื่ออีกอย่างว่า "บุญเดือนสิบ" ชาวบ้านมีความเชื่อว่า การทำบุญข้าวสากจะทำให้ข้าวในนาที่ปักดำไปนั้นงอกงาม และได้ผลบริบูรณ์ และเป็นการอุทิศส่วนกุศลถึงญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว เมื่อถึงวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านจะเตรียมอาหาร คาวหวาน และหมากพลู บุหรี่ พอเช้าวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านจะพากันทำบุญใส่บาตร พอถึงเวลาประมาณ 9 - 10 โมงเช้า พระสงฆ์จะตักกลองโหม (รวม) ชาวบ้านจะนำอาหารที่เตรียมถวายพระสงฆ์และห่อข้าวน้อยซึ่งมีอาหารคาวหวาน อย่างละเล็กอย่างละน้อยแต่ละห่อ ซึ่งหลังจากนำอาหารที่เตรียมห่อเป็นคู่ๆ นำมาผูกกันเป็นพวงแล้วแต่จะใส่กี่ห่อก็ได้ส่วนใหญ่จะใส่ 10 คู่ เมื่อนำไปเลี้ยง "ผีตาแฮก" ที่นาของตนเองด้วย โดยมีความเชื่อว่าจะทำให้ผีตาแฮกพอใจ และช่วยดูแลข้าวในนาให้งอกงามสมบูรณ์ ตลอดจนช่วยขับไล่ศัตรูข้าว ได้แก่ นก หนู ปูนา ไมให้มาทำลายต้นข้าวในนาอีกส่วนหนึ่ง เมื่อนำอาหารมาถึงศาลาวัดที่จะทำบุญแล้วเขียนชื่อของตนลงในกระดาษ ม้วนลงใส่ในบาตร เมื่อทุกคนมาพร้อมกันแล้ว ผู้ที่จะเป็นหัวหน้า กล่าวนำคำถวายสลากภัต ชาวบ้านจะว่าตามจบแล้วนำไปให้พระเณร จับสลากที่อยู่ในบาตร พระเณรจับได้สลากของใครผู้เป็นเจ้าของพาข้าว และเครื่องปัจจัยไทยทานก็นำไปประเคนให้พระรูปนั้นๆ จากนั้นพระเณรจะฉันทเพล ให้พร ชาวบ้านจะพากันรับพรแล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว

12) วันออกพรรษา : เป็นวันสิ้นสุดระยะเวลาการจำพรรษา หรือออกจากการอยู่ประจำที่ในฤดูฝนซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ในวันออกพรรษานี้ ชาวบ้านหนองเชียงทูนใต้หมู่ที่ 15 ร่วมกับ บ้านหนองเชียงทูนหมู่ที่ 5 และบ้านหนองแวง หมู่ที่ 1 ตำบลหนองเชียงทูน ซึ่งอยู่ในพื้นที่บริการของวัดบ้านหนองเชียงทูน จะมีการบำเพ็ญกุศล เช่น ทำบุญตักบาตร จัดดอกไม้ ธูป เทียน ไปบูชาพระที่วัด และฟังพระธรรมเทศนา และการร่วมกุศลกรรมการ "ตักบาตรเทโว"

13) **งานบุญกฐิน** : หลังจากทำออกพรรษาแล้ว ก็จะเข้าสู่ช่วงการทอดกฐิน ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ไปจนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 จึงถือว่าเป็นบุญเฉพาะกาล ไม่เหมือนการทอดผ้าป่า การทอดกฐิน ถือเป็นสังฆทานชนิดหนึ่ง เป็นการนำผ้ากฐินไปวางไว้ต่อหน้าพระสงฆ์อย่างต่ำห้ารูป แล้วให้พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งที่ได้รับมอบหมาย จากคณะสงฆ์ทั้งนั้นเป็นเอกฉันท์ให้เป็นผู้รับกฐินนั้น ถือว่าเป็นการสร้างบุญใหญ่ที่สมควรทำเป็นอย่างยิ่งหากเกิดเป็นคนในชาตินี้ หากอยากให้มีวาสนาดี เงินทองคล่องมือ ไม่มีวันตกต่ำ ขอให้ร่วมเป็นเจ้าภาพในการทอดกฐิน ผ้าป่าติดต่อกันอย่างน้อย 3 ปีติดกัน บ้านหนองเชียงทูนได้จะทำบุญร่วมกันกับบ้านหนองเชียงทูน หมู่ที่ 5 และบ้านหนองแวง หมู่ที่ 1 ตำบลหนองเชียงทูน ในการจัดงานบุญทอดกฐิน ณ วัดบ้านหนองเชียงทูน และวัดแสงจันทร์ธรรมสว่าง

14) **ประเพณีลอยกระทง** : เป็นวันสำคัญวันหนึ่งของชาวบ้านหนองเชียงทูนได้ ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 มักจะตกอยู่ในราวเดือนพฤศจิกายน ประเพณีนี้จัดขึ้นเพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์และขอขมาต่อพระแม่คงคา จัดประจำปีโดยใช้สระหลวงเป็นสถานที่ในการจัดงาน

นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมอื่นๆ ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมของชาวพุทธที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา และบุญบั้งไฟ ที่ชาวบ้านจะทำขึ้นเพื่อเป็นประเพณีขอฝนตามความเชื่อ ณ ดอนปู่ตา ซึ่งปัจจุบันมีขนาดเล็กลง เป็นต้น

4.1.6 ความเชื่อของชุมชน

สถานที่สำคัญของบ้านหนองเชียงทูนได้ที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้กับคนในชุมชนและเป็นสถานที่ที่ประกอบกิจกรรมร่วมกัน เช่น ทางศาสนาและความเชื่อของคนในชุมชน หรือการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน คือ

1. **วัดบ้านหนองเชียงทูน** : เป็นวัดที่มีความเก่าแก่ สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2470 ชื่อเดิม “วัดวิสุทธิธรรมาราม” ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นวัดบ้านหนองเชียงทูน โดยมีพระครูศาสนกิจวิมล เป็นเจ้าอาวาสและดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะตำบลหนองเชียงทูน มีหมู่บ้านในเขตบริการ 3 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านหนองแวงหมู่ที่ 1 บ้านหนองเชียงทูน หมู่ที่ 5 และบ้านหนองเชียงทูนได้ หมู่ที่ 15

2. **ศาลปู่ตา** : ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นศาลปู่ตาที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือมา ตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย เพราะชาวบ้านเชื่อกันว่าปู่ตาจะช่วยปกปักรักษาคุ้มครองคนในหมู่บ้าน ให้อยู่เย็นเป็นสุข พอถึงเดือนหกทุกปี ชาวบ้านจะประชุมกันว่าจะจัดงานเลี้ยงปู่ตา มีไก่ มีไข่ และเหล้าพร้อมขม้น หมากพลูจะจัดกันพร้อมกันหมด ส่วนไก่และไข่นั้นต้มให้สุก เพื่อนำมาดูคางไก่และไข่ว่าปีนี้นำฝนจะดีหรือไม่ดีก็ดูที่คางไก่ ส่วนไข่นั้นก็ดูว่าชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุขหรือไม่ก็ดูที่ไข่ ชาวบ้านทำกันมาตลอดไม่เคยขาดและทุกปีได้ทำร่วมกันด้วยความสัมพันธ์กันมานานตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

4.1.7 เศรษฐกิจชุมชน

บ้านหนองเชียงทูนได้ เป็นหมู่บ้านที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ความหลากหลายในการประกอบอาชีพมีน้อย อาชีพหลัก คือ อาชีพทำนา มีอาชีพเสริม ได้แก่ การปลูกยางพารา การปลูกมันสำปะหลัง และการเลี้ยงสัตว์ ประกอบด้วย การเลี้ยงโค- กระบือ และการเลี้ยงไก่พื้นบ้าน มีรายละเอียดดังนี้

1. การปลูกพืชของคนในชุมชน

ภาพที่ 4-5 ภาพปฏิทินฤดูกาล

จากภาพที่ 4-5 เป็นปฏิทินฤดูกาลการปลูกพืชตามรอบแต่ละปีของการปลูกพืชที่ชาวบ้านหนองเชียงทูนได้ดำเนินชีวิตด้านการเกษตร เพื่อประโยชน์ในการวางแผนประกอบอาชีพหรือการทำกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ตามรายละเอียดดังนี้

การทำนาข้าว : เป็นอาชีพหลักของชาวบ้านหนองเชียงทูน ข้าวที่นิยมปลูก คือ ข้าวหอมมะลิ 105 ข้าวเหนียว กข.6 บางส่วน การทำนาของชาวบ้านหนองเชียงทูนได้ เป็นการทำนาหว่าน นาปี มีการใช้สารเคมีในกระบวนการผลิต ปัจจุบันการทำนาชาวนามีเวลาว่างเนื่องจากเป็นการจ้างตั้งแต่ขั้นตอน ไถนา หว่านข้าว หว่านปุ๋ย การเกี่ยว มีเครื่องมือทางการเกษตรที่ต้องเป็นหนี้เป็นสิน ฤดูกาลทำนาของชาวบ้านหนองเชียงทูนได้มีรายละเอียดดังนี้

- เดือนมกราคม ถึง เดือนเมษายน ชาวนาจะทำการไถกลบฟาง หว่านปุ๋ยพืชสดหลังทำนา (ถั่วพราง) ในเดือนมกราคมแล้วไถตะ(ไถกลบ) ในเดือนมีนาคม ถึง เมษายน เก็บเมล็ดพันธุ์ถั่วพรางไว้ใช้ในปีต่อไป
- เดือนพฤษภาคม เป็นการเตรียมดิน โดยการไถหว่าน/ไถตะ ครั้งที่ 1 เพื่อให้ปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยพืชสดย่อยสลายไป ทิ้งไว้ประมาณ 2 อาทิตย์
- เดือนมิถุนายน การตกกล้า (สำหรับการทำนาดำ)-ไถเตรียมแปลง ไถกลบครั้งที่ 2 หรือไถหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวลงแปลงนา หรือบางปี ชาวนาหว่านข้าวตั้งแต่เดือนเมษายน โดยเฉพาะที่นาที่เป็นที่ลุ่มแฉ่งกระทะ
- เดือนกรกฎาคม เมื่อต้นข้าวอายุประมาณ 1 เดือน ในเดือนกรกฎาคม ทำการใส่ปุ๋ย และดูแลแปลงกำจัดวัชพืชในแปลงข้าว
- เดือนสิงหาคม ถึง เดือนตุลาคม ชาวนาจะสังเกตความขึ้นในแปลง โดยการควบคุมระดับน้ำในแปลงนา สังเกตและกำจัดศัตรูพืช กำจัดวัชพืชที่ทำลายต้นข้าว เช่น ปู หอย และ กำจัดวัชพืช จำพวกหญ้า

ต่างๆ เช่น หย้าไข่เขียด ต้นไต้เอียน หย้าโสน เป็นต้น การตัดข้าวปน สำหรับการกำจัดวัชพืชชาวบ้านนิยมใช้เครื่องตัดหญ้าตัดปลายข้าว ซึ่งพบว่าทำให้ข้าวแตกกอดี

- เดือนตุลาคม เป็นช่วงเก็บเกี่ยวข้าวเบา หรือที่ชาวบ้านเรียก “ข้าวตอ หรือ ข้าวมะลีน้อย”

- เดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนธันวาคม เป็นช่วงที่เก็บเกี่ยวข้าวกลาง และข้าวหนักงดข้าวเก็บข้าว ปัจจุบันใช้รถเกี่ยวข้าวคิดเป็นร้อยละ 80 ของชาวนาในหมู่บ้าน

ยางพารา : ชาวบ้านหนองเชียงทูนใต้ จำนวน 9 ครัวเรือน มีการเปลี่ยนแปลงการทำไร่ ปอแก้ว มาเป็นปลูกยางพารา เมื่อ ปี พ.ศ. 2550 โดย นายเกษ ผ่านพิณิจ นายางพารามาปลูกเป็นคนแรก ปัจจุบันยางพาราถือเป็นพืชเศรษฐกิจที่ชาวบ้านที่ปลูกต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนเอง เพื่อการเก็บเกี่ยวผลผลิต โดยมีการเก็บเกี่ยวตั้งแต่เดือนเมษายน ถึง เดือนมกราคม และหยุดการเก็บเกี่ยวหรือพักหน้ายางตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึง เดือนมีนาคม จะสังเกตช่วงที่ต้องพักหน้ายางคือใบของต้นยางพาราจะร่วงนั่นเอง

มันสำปะหลัง : (มันปี) จะปลูกในต้นฤดูฝน เดือนพฤษภาคม เนื่องจากดินมีความชุ่มชื้น เหมาะแก่การเพาะปลูก และเก็บเกี่ยวในเดือนเดียวกันของปีถัดไป มันสำปะหลังที่ปลูกในพื้นที่บ้านหนองเชียงทูนใต้มีผลผลิต 400-500 ตันต่อปี

มันสำปะหลัง : (มันนา/มันอายุสั้น) ด้วยวิถีความต้องการอาชีพของคนอีสานเกิดมา มีความรู้และต้นทุนทำมาหากิน โดยผูกพันกับการทำเกษตรกรรมในสายเลือด เมื่อชาวบ้านบางคนไม่สามารถปลูกมันสำปะหลัง (มันปี) เนื่องจากข้อจำกัดของพื้นที่สำหรับเกษตรกรที่ไม่มีพื้นที่ไร่

พืชคุมดิน : ประกอบด้วย ถั่วเขียว ถั่วพุ่ม ชาวบ้านจะหว่านเมล็ดพันธุ์หลังเก็บเกี่ยวข้าวนาปีเรียบร้อยแล้ว ไกล่กลบตอซังในเดือนธันวาคม ถึง ต้นเดือนมกราคม เป็นการบำรุงดิน ลดการใช้ปุ๋ยเคมี

ไม้ยูคาลิปตัส : เป็นไม้โตเร็วที่ชาวบ้านนิยมปลูกตามริมคลอง หรือหัวไร่ปลายนา บ้านหนองเชียงทูนใต้มีผู้ปลูกไม้ยูคาลิปตัสแบบแปลง 2 ไร่ พื้นที่ 20 ไร่ ราคาสูงในช่วงเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนธันวาคม เนื่องจากไม้หัวไร่ปลายนาไม่สามารถตัดได้

ฝรั่งกิมจู : ชาวบ้านมีผู้ปลูกจำนวน 2 ไร่ พื้นที่ 3 ไร่ ผลិតลูกจำหน่ายได้ตลอดปี และมีการจำหน่ายต้นพันธุ์ด้วย

พริก : ปัจจุบันชาวบ้านหนองเชียงทูนใต้ มีการปลูกพริกเพื่อจำหน่ายหลายราย แต่เนื่องจากปัญหาการใช้สารเคมีและต้องหาแรงงานในการเก็บผลผลิต ทำให้ปัจจุบันมีคนปลูกลดลง เหลือเพียง 1 รายเท่านั้น การปลูกพริกจะได้รายคาดี จะต้องปลูกในเดือนกรกฎาคม แต่การดูแลรักษาค่อนข้างยาก

มะนาว : หลังจากจังหวัดศรีสะเกษ ได้มีการส่งเสริมการปลูกมะนาวอย่างแพร่หลาย ทำให้เกือบทุกครัวเรือนมีการปลูกมะนาวในวงบ่อแต่ไม่ได้ทำให้ออกนอกฤดูกาลตามที่รับการส่งเสริมมะนาวที่มีผลผลิตออกสู่ตลาดมีมากในฤดูฝน ทำให้ราคาผลผลิตตกต่ำ มีจำนวน 1 ราย ที่ปลูกมะนาวในวงบ่อซีเมนต์และผลผลิตจำนวนมาก บนพื้นที่ 1.5 ไร่

2. การเลี้ยงสัตว์

1) การไถ่พันธุ์พื้นบ้าน บ้านหนองเชียงทูนใต้มีการเลี้ยงไก่พื้นบ้าน จำนวน 32 ครัวเรือน แต่เป็นการเลี้ยงบริโภคในครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 20 ตัว เป็นการเลี้ยงแบบปลูกให้หากินเองตามธรรมชาติ

2) การเลี้ยงกระบือ บ้านหนองเชียงทูนใต้ มีกระบือทั้งหมด (ณ วันที่สำรวจ 6 มกราคม 2561) จำนวน 62 ตัว จำแนกเป็น กระบือพ่อพันธุ์ 2 ตัว กระบือแม่พันธุ์ 103 ตัว กระบือสาว/ลูกตัวเมีย 58 ตัว ลูกกระบือตัวผู้ 47 ตัว ทั้งนี้ในรอบปี พ.ศ. 2560 หมู่บ้านจำหน่ายกระบือ ทั้งสิ้น 3 ตัว เป็นเงิน 90,000 บาท เฉลี่ยตัวละ 30,000 บาทต่อตัว โดยจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน (นายฮ้อย)

3) การเลี้ยงโค ชาวบ้านหนองเชียงทูนใต้ มีโคทั้งหมด (ณ วันที่สำรวจ 6 มกราคม 2561) จำนวน 208 ตัว จำแนกเป็น โคพ่อพันธุ์ - ตัว โคแม่พันธุ์ 103 ตัว โคสาว/ลูกตัวเมีย 58 ตัว ลูกโคตัวผู้ 47 ตัว ทั้งนี้ในรอบปี พ.ศ. 2560 หมู่บ้านจำหน่ายโคทั้งสิ้น 19 ตัว เป็นเงิน 492,000 บาท เฉลี่ยตัวละ 25,894 บาท ต่อตัว โดยจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน (นายฮ้อย) และโรงฆ่าสัตว์

3. อาชีพอื่นๆ

1) ค้าขาย บ้านหนองเชียงทูนใต้ มีผู้ประกอบการร้านค้าจำนวน 5 ร้าน เป็นร้านค้าประจํารัฐของหมู่บ้าน จำนวน 1 ร้าน และร้านค้าจำหน่ายของชำ จำนวน 4 ร้าน การค้าขายมีเยาวชนบางส่วนที่เป็นวัยแรงงาน ไปเปิดร้านจำหน่ายสินค้า ประเภทของใช้เบ็ดเตล็ด ในพื้นที่ต่างจังหวัด เช่น จังหวัดชลบุรี จำนวน 5 ครั้วเรือน

2) รับจ้างทั่วไป เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับครัวเรือนที่มีบุคลากรวัยแรงงาน การรับจ้างเป็นการรับจ้างจากภาคเกษตรกรรม เช่น รับจ้างเก็บพริก ไถนา หว่านข้าว ฉีดยา ฯลฯ และอีกอาชีพหนึ่งคือ อาชีพรับจ้างยกบ้าน มีผู้รับเหมา 2 คน และมีแรงงาน จำนวน 10 คน มีรายได้ขั้นต่ำในการรับเหมายกบ้านต่อครั้งไม่น้อยกว่า 1,500 บาท (สำหรับงานที่เนืองงานไม่มาก)

4. รายได้

จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2560 พบว่าบ้านหนองเชียงทูนใต้มีรายได้เฉลี่ย 66,076.25 บาทต่อคนต่อปี โดยจำแนกรายได้ที่เกิดจากการประกอบอาชีพหลักเป็นเงิน 10,254,800.00 บาท ต่อปี เฉลี่ยมีรายได้ครัวเรือนละ 216,653.85 บาทต่อปี อาชีพหลักของครัวเรือน คือ อาชีพทำนา ชาวบ้านนิยมปลูกข้าวหอมมะลิ 105 เพื่อจำหน่าย โดยขายให้กับโรงสีขนาดใหญ่ในพื้นที่ อำเภอดงหลวง อำเภอห้วยทับทัน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาปรางค์กู่ รายได้ปีละ 1 ครั้ง มีรายจ่ายเฉลี่ย 46,106.67 บาทต่อคนต่อปี รายจ่าย ที่เกิดขึ้นเป็นรายจ่ายจากการชำระหนี้เป็นเงิน 6,161,000.00 บาทต่อปี และเฉลี่ยมีรายจ่ายครัวเรือนละ 151,176.68 บาทต่อปี

5. รายได้จากอาชีพเสริม

จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2560 พบว่าบ้านหนองเชียงทูนใต้มีรายได้ที่เกิดจากการประกอบอาชีพเสริม จำนวน 3,016,500.00 บาท มีรายได้เฉลี่ยที่เป็นรายได้จากอาชีพเสริม/รอง 8,846.04 บาทต่อคนต่อปี เฉลี่ยมีรายได้ครัวเรือนละ 29,004.81 บาทต่อปี อาชีพที่เป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้าน คือ การเลี้ยงโค-กระบือ การเลี้ยงไก่ ขายขี้ค้างพารา และรับจ้างทั่วไป

6. หนี้สิน

1) หนี้ในระบบ : สำหรับหนี้สินในระบบที่เกิดจากการกู้ยืมเพื่อนำมาเป็นเงินทุนในการเลี้ยงโค-กระบือ สามารถจำแนกเป็น เงินกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาปรางค์กู่ จำนวน 980,000 บาท และกองทุนหมู่บ้านหนองเชียงทูนใต้ จำนวน 175,000 บาท รวม 1,155,000 บาท จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2560 พบว่า บ้านหนองเชียงทูนใต้มีการชำระหนี้สินเป็นเงินจำนวน 6,161,000.00 บาท เฉลี่ยครัวเรือนละ 59,240.38 บาท

2) **หนี้ในระบบ** : จากการศึกษาด้านหนี้ระบบของชาวบ้านหนองเชียงทูนใต้ ส่วนมากเป็นการยืมเงินจากญาติ การจำนองที่นาทำกิน และกู้ยืมเงินจากนายทุน รวมคิดเป็นเงิน 130,000 บาท

4.1.8 องค์กรในชุมชน

1. **กลุ่มทอผ้าไหม** : กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองเชียงทูนใต้ ม.15 ก่อตั้งเมื่อ 2 กรกฎาคม 2549 ที่ตั้ง ที่ทำการ เลขที่ 140 ม.15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ เคยเป็นกลุ่มทอผ้าไหมที่ส่งเข้าคัดสรรผลิตภัณฑ์ OTOP ได้ระดับ 5 ดาว ปัจจุบันสมาชิกกลุ่มไม่ได้ทอผ้าไหมเนื่องจากแต่ละคนเป็นผู้สูงอายุ จึงรวมกลุ่มแบบหลวมๆ ทำกิจกรรมอย่างอื่นแทน สมาชิกในกลุ่มประกอบด้วย

1) นางคำ ยงกุล	ประธาน
2) นางวันเพ็ญ สาสังข์	รองประธาน
3) นางเสี่ยมศักดิ์ เรืองศรี	เลขานุการ
4) นางอัฐชรากร แสงสอน	เหรัญญิก
5) นางอำนาจ วงศ์ภักดี	กรรมการ
6) นางกิจ แสงสอน	กรรมการ
7) นางน้อย ผ่านพินิจสอน	กรรมการ
8) นางบุญชู เสาวเวียง	กรรมการ
9) นางคำพอง ไชยวัน	กรรมการ
10) นางจร รัตนวัน	กรรมการ
11) นางจันทร์ ไชยวัน	กรรมการ
12) นางอ่อนศรี สาสังข์	กรรมการ
13) นางสีจันทร์ วรรณแก้ว	กรรมการ
14) นางสาว สิตะวัน	กรรมการ

2. **กลุ่มธนาคารโค-กระบือ** : ธนาคารโค-กระบือบ้านหนองเชียงทูนใต้ ม.15 ก่อตั้งเมื่อ ปี พ.ศ. 2545 มีสมาชิก 104 ครั้วเรือน ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโครงการ SML ในสมัยนั้น การสร้างเสริมรายได้ให้กับชุมชน คณะกรรมการและสมาชิกได้ประชุมพิจารณากำหนดวิธีการกระจายรายได้ โดยให้การสนับสนุนวัวแม่พันธุ์ให้เลี้ยงหมูเวียน เพราะวัวมีจำนวนแค่ 24 ตัว เมื่อสมาชิกที่นำโคไปเลี้ยงรอบแรกเลี้ยงได้ลูกแล้วถึงช่วงที่ลูกวัวหย่านมและจะนำแม่โคหมูเวียนให้สมาชิกคนอื่นเลี้ยงต่อไป มีทุนประกอบด้วย วัวแม่พันธุ์จำนวน 24 ตัว คิดเป็นทุนมูลค่า 720,000 บาท สมาชิกได้รับประโยชน์ 104 ครั้วเรือน คิดเป็นมูลค่ารายได้แล้วทั้งสิ้น 200,000 บาทต่อปี โดยมีคณะกรรมการธนาคารโคกระบือ ประกอบด้วย

1) นายแสง สิตะวัน	ประธาน
2) นางสาวธิดารัตน์ สุธรรมมา	เลขานุการ
3) นายคำพล ไชยวัน	เหรัญญิก
4) นายบุญเกิด บุญเหมาะ	กรรมการ
5) นายบุญมา รัตนวัน	กรรมการ
6) นายสีใส สิตะวัน	กรรมการ
7) นายมงคล บุญใจ	กรรมการ

8) นายสุติย์ ทองแสง กรรมการ

3. กองทุนหมู่บ้าน : กองทุนหมู่บ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2544 ปัจจุบันมีสมาชิก 101 คน เงินทุนทั้งหมด 3,252,000 บาท จำแนกเป็นทุนบัญชีที่ 1 จำนวน 2,488,100 บาท ทุนบัญชีที่ 2 จำนวน 763,900 บาท มีกิจกรรมที่เกิดจากกองทุน คือ ร้านค้าประชารัฐ โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนหมู่บ้านละ 500,00 บาท ปล่อยให้สมาชิกยืมไปประกอบอาชีพ 82 ราย เป็นเงิน 3,152,000 บาท ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3 ต่อปี มีการจัดสรรผลกำไรเป็นเงินสวัสดิการและสาธารณประโยชน์เป็นประจำทุกปี มีคณะกรรมการ 9 คน ประกอบด้วย

1) นางศรีจันทร์ วรรณแก้ว	ประธาน
2) นายคำบอน ใบเขียว	รองประธาน
3) นางเสงี่ยมศักดิ์ เรืองศรี	เลขานุการ
4) นางอัจฉราภรณ์ แสงสอน	เหรัญญิก
5) นางแจ่มจิตร ชีรบุตร	กรรมการ
6) นายมงคล บุญใจ	กรรมการ
7) นายคำพล ไชยวัน	กรรมการ
8) นางรัตนภรณ์ ชานนท์	กรรมการ
9) นางนิธิยา รัตนวัน	กรรมการ

แต่กลุ่มองค์กรต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นขาดการเรียนรู้ การประชุมกลุ่มกันอย่างต่อเนื่อง การจัดตั้งกลุ่มองค์กรเป็นการจัดตั้งตามนโยบายของทางราชการหรือเพื่อเหตุผลหวังแหล่งทุนจากส่วนราชการอื่นๆ เท่านั้น

4.2 ศึกษาและจัดทำองค์ความรู้ โดยรวบรวม จัดเก็บข้อมูล แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และยกระดับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือของชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้

โดยรวบรวม จัดเก็บข้อมูล แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และยกระดับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือของชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ จากการศึกษาพบว่า ข้อมูลการบริหารจัดการการเลี้ยงอาหารโค-กระบือของชุมชนสามารถจำแนกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

4.2.1 ด้านโรงเรือน (คอก)

การศึกษาเกี่ยวกับโรงเรือนเลี้ยงโค-กระบือ ของบ้านหนองเชียงทูนใต้ พบว่า การสร้างโรงเรือนจะไม่ให้ความสำคัญเรื่องรูปแบบของโรงเรือนมากนัก แต่จะให้ความสำคัญเรื่องต้นทุนในการก่อสร้าง เน้นวัสดุที่ราคาประหยัด เช่น ไม้ยูคาลิปตัส ไม้ไผ่ เป็นต้น และจากเวทีวิเคราะห์ข้อมูลของกิจกรรมจัดเวทีเพิ่มเติมข้อมูลและวิเคราะห์รูปแบบการเลี้ยงโคกระบือที่เหมาะสมกับบ้านหนองเชียงทูนใต้ร่วมกัน พบรูปแบบโรงเรือนของโค-กระบือ ดังภาพที่ 4.6

ภาพที่ 4-7 ลักษณะของโรงเรียนใต้ถุนบ้าน

2. โรงเรียนแบบจั่ว : ในอดีตที่ชาวบ้านได้ปรับเปลี่ยนการทำคอกใต้ถุนบ้านมาเป็นแบบจั่วเพราะว่าโค-กระบือได้เพิ่มปริมาณมากขึ้นก่อให้เกิดมูลมาก และจะส่งกลิ่นเหม็น ชาวบ้านจึงได้เปลี่ยนมาทำโรงเรียนในแบบอื่น โรงเรียนแบบจั่วเป็นทางเลือกหนึ่งของผู้เลี้ยงโค-กระบือ เพราะอากาศถ่ายเทได้ดี ตามภาพที่ 4.7 จากการศึกษาพบว่า มีข้อดี และข้อเสีย ดังนี้

ภาพที่ 4-8 ลักษณะของโรงเรียนแบบจั่ว

1) ข้อดีทำโรงเรียนแบบจั่ว

- 1.1) ป้องกันแดด ลม และฝนให้กับโค – กระบือได้ดี แข็งแรง
- 1.2) อากาศถ่ายเทได้สะดวก

2) ข้อเสียทำโรงเรียนแบบจั่ว

- 2.1) สิ้นเปลืองวัสดุก่อสร้าง
- 2.2) สิ้นเปลืองงบประมาณ

3. โรงเรียนแบบเพิงหมาแหงน : ชาวบ้านหนองเชียงทูนใต้ ปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนโรงเรียนโค-กระบือมาเป็นแบบเพิงหมาแหงนมากกว่า 50% เนื่องจากการก่อสร้างโรงเรียนรูปแบบนี้ ใช้วัสดุไม่สิ้นเปลือง ทำง่ายไม่ยุ่งยาก และประหยัดงบประมาณ

ภาพที่ 4-9 ลักษณะของโรงเรียนแบบเพิงหมาแหงน

จากภาพที่ 4-9 พบว่าโรงเรียนแบบเพิงหมาแหงน มีความโล่งอากาศถ่ายเทได้ดี นิยมสร้างโดยให้หน้าหรือหลังคาส่วนที่หนึ่งของโรงเรียนต่อกับฉางข้าว หรือให้สันหลังคาหรือชายคาอยู่ทิศตะวันตกหรือทิศใต้ เพื่อป้องกันฝนสาดในฤดูฝน จากการศึกษาพบว่า มีข้อดี และข้อเสีย ดังนี้

- 1) ข้อดีของโรงเรียนแบบเพิงหมาแหงน
 - 1.1) ไม่สิ้นเปลืองวัสดุก่อสร้าง
 - 1.2) บางส่วนถ้าทำต่อกับยุ้งข้าวก็จะลดเสาได้
 - 1.3) โล่ง สะอาด อากาศถ่ายเทได้ดี
- 2) ข้อเสียของโรงเรียนแบบเพิงหมาแหงน
 - 2.1) ฝนสาดได้ง่าย บริเวณรางอาหารหน้าฝนจะเปียก
 - 2.2) หน้าหนาวลมพายุจะพัดแรง อาจทำให้คอกพังหรือโค-กระบือป่วยได้ง่าย

4. โรงเรียนแบบจั่วกลาย : ชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้บางครัวเรือนได้ปรับเปลี่ยนจากโรงเรียนแบบเพิงหมาแหงนมาทำคอกโค-กระบือแบบจั่วกลาย เป็นการผสมผสานการก่อสร้างของโรงเรียนแบบเพิงหมาแหงนและโรงเรียนแบบจั่ว

ภาพที่ 4-10 ลักษณะของโรงเรียนแบบจั่วกลาย

จากภาพที่ 4-10 แสดงถึงโรงเรือนที่สร้างโดยใช้หลังคาแบบจั่วกลาย ทำได้ง่ายเพียงแค่ทำเหมือนคอกเพิงหมาแหงน แต่ส่วนหน้าโรงเรือนจะเสริมมุกหลังคาเพิ่มไปด้านหน้าเป็นกันสาดได้เป็นอย่างดี จากการศึกษาพบว่า มีข้อดี และข้อเสีย ดังนี้

- 1) ข้อดีคอกแบบจั่วกลาย
 - 1.1) ไม่สิ้นเปลืองวัสดุก่อสร้าง
 - 1.2) โล่ง สะอาด อากาศถ่ายเทได้ดี
 - 1.3) ป้องกันลม และป้องกันฝนได้ดี

ในการทำโรงเรือนแบบจั่วกลาย ยังไม่พบข้อเสีย เป็นเหตุให้ชาวบ้านหนองเชียงทูนได้นิยมทำโรงเรือนแบบจั่วกลายนี้มากขึ้น

4.2.2 ด้านอาหาร

1. อาหารได้จากผลพลอยได้ทางการเกษตร

1) **ฟางข้าว** ได้หลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวของเกษตรกร ชาวบ้านหนองเชียงทูนได้ ในอดีต นิยมเก็บฟางไว้ให้โค-กระบือในรูปแบบฟางเส้นนามากองกันไว้แต่ในทุกวันนี้ชาวบ้านเริ่มมีการอัดฟางก้อนไว้ให้โค-กระบือแทนการเก็บเป็นฟางเส้นมากอง เพราะการดูแลรักษาจะดูแลรักษาง่ายกว่าฟางเส้นกองฟางอัดจะไม่เน่า แต่ต้องทำหลังคามุง สะดวกต่อการนำมาใช้ วิธีการให้โค-กระบือกินฟาง ส่วนมากฟางจะให้กินในช่วงช่วงคอก ให้กินในตอนเย็น ส่วนตอนกลางวันจะนิยมเกี่ยวหญ้าสดมาให้โค-กระบือกิน

2. อาหารที่ได้จากธรรมชาติ

1) **หญ้าสด** ชาวบ้านหนองเชียงทูนได้ในอดีตจะเกี่ยวหญ้าจากที่ไร่นา ไร่ปอแก้ว ป่า หรือตามทุ่งนามาให้โค-กระบือ หญ้าที่เกี่ยวข้องตามธรรมชาติ ได้แก่ หญ้าห้วย หญ้าคอมมิวนิสต์ หญ้าตุ๊กแก ฯลฯ แต่ปัจจุบันชาวบ้านได้เริ่มปลูกหญ้าในแต่ละสายพันธุ์มาเลี้ยงโค-กระบือเพราะการปลูกหญ้าง่ายต่อการเก็บเกี่ยวให้เป็นอาหารโค-กระบือ หญ้าที่นำเข้ามาปลูกในหมู่บ้าน ได้แก่

1.1) **หญ้าพันธุ์ลูซี่** มีถิ่นกำเนิดในประเทศคองโก ทวีปแอฟริกา ลักษณะกิ่งเลื้อยกิ่ง ลำต้น มีโปรตีน 7-10 เปอร์เซ็นต์ นำเข้ามาปลูกในหมู่บ้านหนองเชียงทูนได้ เมื่อปี พ.ศ. 2535 โดยนายจุม อุดมคำ เป็นผู้นำมาปลูกเป็นคนแรก ข้อดีและข้อจำกัดของหญ้ารูซี่ มีรายละเอียดดังนี้

1.1.1) ข้อดี

- มีกลิ่นหอม โค-กระบือกินดี
- ไม่ต้องใช้เครื่องสับประหยัดต้นทุน
 - สามารถเจริญเติบโตในดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำได้ ขึ้นได้ดีในพื้นที่ดอน
- ดินมีการระบายน้ำดี ทนแล้งพอสมควร
- ทนทานต่อการเหยียบย่ำของสัตว์ ไม่ทนน้ำท่วมขัง

1.1.2) ข้อจำกัด

- มีการฟักตัวหน้าแล้ง แม้เกษตรกรจ้ำรดน้ำแต่ก็ไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร
- ผลผลิตคิดเป็นน้ำหนักต่อตารางเมตรต่ำ ตารางเมตรละ 8 กิโลกรัม
- รอบเก็บเกี่ยวนาน ประมาณ 35-40 วัน

1.2) **หญ้าน้ำส้ม** เป็นหญ้าที่ลำต้น และใบมีขนาดใหญ่ ใบมีความอ่อนนุ่ม ไม่มีขนทำให้เป็นที่ชอบของโค กระบือ นอกจากนั้น ยังเป็นหญ้าที่มีคุณค่าทางอาหารสัตว์สูง ระยะเวลาการตัด

30 วัน จะให้โปรตีนสูงถึง 13 เปอร์เซ็นต์ รวมถึงให้ผลผลิตต่อไร่สูงเช่นกัน นำเข้ามาในหมู่บ้านครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2540 โดยนางแจ่มจิต ธีระบุตร นำเข้ามาปลูกเป็นคนแรก ข้อดีและข้อจำกัดของหญ้านีสีม่วง มีรายละเอียดดังนี้

1.2.1) ข้อดี

- ลำต้น และใบมีขนาดใหญ่ ใบมีความอ่อนนุ่ม โค-กระบือกินดี
- ขึ้นเป็นกอ เก็บเกี่ยวง่าย
- เจริญเติบโตเร็วกว่าหญ้าพันธุ์ลูซี่ รอบตัด 30 วัน
- ไม่ต้องใช้เครื่องสับประหยัดต้นทุน
- ในที่ร่มก็สามารถเจริญเติบโตได้
- ทนทานต่อการเหยียบย่ำของสัตว์ ไม่ทนน้ำท่วมขัง
- ลำต้นเติบโตได้เร็ว ตอบสนองต่อน้ำ และปุ๋ยดี
- ให้ผลผลิตต่อไร่สูง
- ทนต่อดินเค็มได้ดี
- ทนต่อสภาพแห้งแล้งได้ดี
- ทนต่อไฟไหม้ได้ดี
- ไม่พบโรค และแมลงทำลาย
- เหมาะสำหรับทำหญ้าหมักหรือให้เป็นหญ้าสด
- โปรตีน 7-13 เปอร์เซ็นต์

1.2.2) ข้อจำกัด

- ผลผลิตคิดเป็นน้ำหนักต่อตารางเมตรไม่สูงมาก ตารางเมตรละ 10 กิโลกรัม

1.3) หญ้าเนเปียร์ จัดเป็นหญ้าอาหารสัตว์ที่นิยมปลูกมาก เนื่องจาก ลำต้น และใบ มีขนาดใหญ่ และมีคุณค่าทางอาหารสัตว์สูง รวมถึงสามารถเติบโตเร็ว ให้ผลผลิตต่อไร่สูง สามารถเก็บเกี่ยวต้น ได้ตลอดทั้งปี และเก็บเกี่ยวได้นาน 5-7 ปี ต่อการปลูก 1 ครั้ง นำเข้ามาในหมู่บ้านครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2558 โดยนายบุญนาท เต็มใจ นำเข้ามาปลูกเป็นคนแรก ข้อดีและข้อจำกัดของหญ้านเนเปียร์ มีรายละเอียดดังนี้

1.3.1) ข้อดี

- ลำต้น และใบมีขนาดใหญ่ ลำต้นเติบโตได้เร็ว และให้ผลผลิตต่อไร่สูงมาก
- มีคุณค่าทางโภชนาการสูง เหมาะสำหรับเป็นอาหารหยาบเลี้ยงสัตว์
- ลำต้นแตกกอใหม่ได้เร็วให้ผลผลิตได้ทั้งปีและเก็บผลผลิตได้ยาวถึง 5-7 ปี
- ลำต้น และใบ มีปริมาณแป้ง และน้ำตาลสูง หากนำไปหมักอาจไม่ต้องเติมกากน้ำตาล
- ลำต้น และใบ แก่ช้า
- ลำต้น และใบมีความอ่อนนุ่ม สัตว์เคี้ยวได้ง่าย
- ไม่พบโรค และแมลงทำลาย
- ทนต่อสภาพแห้งแล้งได้เล็กน้อย
- ทนต่อสภาพน้ำขังได้บ้าง
- เติบโตได้ดีในทุกสภาพดี
- ทนต่อดินเปรี้ยวได้ดี
- ทนต่อดินเค็มได้ดี
- เหมาะสำหรับการให้สัตว์กินสด และการทำหญ้าหมัก

- โปรตีน 8-12 เปอร์เซ็นต์

1.3.2) ข้อจำกัด

- ไม่ค่อยทนต่อการเหยียบย่ำ
- ไม่ทนต่อสภาพน้ำขัง
- ต้องใช้เครื่องสับ
- ไม่เหมาะสำหรับการทำหญ้าแห้งเพราะลำต้นและใบมีขนาดใหญ่

หญ้า 3 ชนิดนี้หมู่บ้านได้มีการปลูกแต่อยู่ในวงจำกัด ปลูกโดยไม่มีระบบน้ำ จึงให้ผลผลิตเฉพาะฤดูผล มีจำนวน 2 ครัวเรือนที่ปลูกแบบประณีตให้น้ำและปุ๋ยคอกอยู่เสมอทำให้ผลผลิตออกมาเป็นที่น่าสนใจ สามารถเป็นต้นแบบให้กับครัวเรือนอื่นที่สนใจได้

3. อาหารเสริม

- **กากน้ำตาล** ชาวบ้านจะนิยมนำเอากากน้ำตาลมารดใส่ฟางให้โค-กระบือกินเพื่อให้เกิดความน่ากินมีกลิ่นหอม
- **อาหารข้น** ชาวบ้านจะนิยมใช้เป็นอาหารเสริมให้โค-กระบือ เช่น หลังโค-กระบือหายป่วย โค-กระบือออกลูกใหม่ เพื่อโค-กระบือจะได้ฟื้นตัวเร็วและอ้วนเร็วขึ้น
- **เกลือแร่** นิยมให้เกลือแร่เสริม ADE_3 + ซีลีเนียม จะทำให้โค-กระบือกินน้ำบ่อย กินน้ำเยอะ และโค-กระบือจะติดสัดเร็วขึ้น
- **รำข้าว** เนื่องจากรำเป็นวัตถุดิบที่หาง่ายและราคาถูกเกษตรกรจึงนิยมนำมาผสมกับอาหารเม็ดที่ซื้อมาจากท้องตลาดเพื่อลดต้นทุนอีกทางหนึ่ง

4.2.3 ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน

1. การรักษาโรคชาวบ้านจะใช้พืชสมุนไพรในการรักษาเช่น ฟ้าทลายโจน ตะไคร้ ใบน้อยหน่า เป็นต้น
2. ดูแลลักษณะโค-กระบือ ชาวบ้านจะดูแลลักษณะที่ดีของแม่โคที่จะใช้ทำแม่พันธุ์ โดยสังเกตลักษณะของลำตัว ต้องตัวใหญ่ ลำตัวยาว ให้ลูกตก ทนต่อสภาพแวดล้อม เลี้ยงลูกเก่ง เป็นต้น

4.2.4 ด้านโรคและการสุขภาพ

โรคที่พบในการเลี้ยงโค – กระบือของชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ ได้แก่

1. โรคปากและเท้าเปื่อย
2. ท้องร่วง
3. คอบวม
4. ท้องอืด
5. โรคไข้เซื่อง
6. โรคพยาธิ

4.2.5 ด้านการรักษาและการป้องกันโรค

1. ภูมิปัญญาชาวบ้าน การใช้สมุนไพรที่พบบนบ้านหนองเชียงทูนใต้มาใช้ในการรักษาสัตว์ แต่เป็นอาการป่วยที่ไม่รุนแรงเท่านั้น

2. ความรู้สมัยใหม่ การทำวัคซีนป้องกันโรคตามที่สำนักงานปศุสัตว์อำเภอแนะนำ หากพบว่า โค-กระบือป่วย ก็จะใช้บริการปศุสัตว์อาสาประจำตำบลมาช่วยรักษาโค-กระบือทันที

4.2.6 ด้านสถานการณ์การเลี้ยงโค-กระบือ

1. ชาวบ้านหนองเชียงทูนใต้ สนใจและให้ความสำคัญในการเลี้ยงโค-กระบือเพิ่มมากขึ้น
2. พื้นที่ในการเลี้ยงมีอย่างจำกัดแต่ก็มีวิธีการในการใช้พื้นที่มีอย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์อย่างมากที่สุด เช่น ปลูกหญ้าให้โค-กระบือกินแทนที่ในการปล่อยทุ่งที่ใช้พื้นที่จำนวนมาก

3. ปัญหาของการเลี้ยงโค-กระบือ จากการศึกษาพบปัญหา ดังนี้

- อาหารไม่เพียงพอต่อความต้องการของโค-กระบือ เนื่องจากชาวบ้านผู้เลี้ยงโค-กระบือ จำนวน 46 ครัวเรือน ไม่ปลูกหญ้าไว้เป็นอาหารโค-กระบือ มีครัวเรือนจำนวน 22 ครัวเรือน เท่านั้นที่ปลูกหญ้าไว้เป็นแหล่งอาหารแก่โค-กระบือ

- ถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ด้วยขาดความรู้ในการสังเกตลักษณะโค-กระบือที่ดี และโค-กระบือลักษณะที่จะขายได้ราคาควรมีลักษณะอย่างไร

- ยังขาดความรู้เรื่องการป้องกันดูแลรักษาโค-กระบือ ต้องพึ่งพาอาสาปศุสัตว์ทำให้ต้นทุนในการเลี้ยงโค-กระบือสูง

- สายพันธุ์ยังไม่เป็นที่ต้องการของตลาด ด้วยผู้เลี้ยงโคไม่มีความรู้ในเรื่องการปรับปรุงสายพันธุ์โค ซึ่งปัจจุบันส่วนใหญ่เลี้ยงโคพันธุ์ไทยใหญ่ และลูกผสมบราห์มัน แต่ความต้องการของตลาดเนื้อโคที่ต้องการ คือ โคลูกผสมชาโลเลส์ ซึ่งเป็นโคพันธุ์ที่ให้อัตราแลกเนื้อสูง เมื่อนำไปขุนจะมีไขมันแทรกเนื้อ ทำให้เนื้อนุ่ม ทำเนื้อสเต็กได้

4. การแก้ปัญหาจากการเลี้ยงโค-กระบือ

- ปลูกหญ้าให้เพียงพอต่อความต้องการของโค-กระบือ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าผู้เลี้ยงโค-กระบือ ควรปลูกหญ้าเพื่อเป็นอาหารแก่โค-กระบือ เช่น การปลูกหญ้าเนเปียร์ในพื้นที่ 1 ไร่ สามารถเลี้ยงโค-กระบือจำนวน 5 ตัว ตัดหมุนเวียนได้ 30 วัน โดยพิจารณาความต้องการกินอาหารของโค-กระบือจากน้ำหนักตัวของโค-กระบือ คือ ใน 1 วัน โค-กระบือ ต้องกินอาหาร 10 เปอร์เซ็นต์ ของน้ำหนักตัว

- เกษตรกรควรรวมกลุ่มเพื่อจำหน่ายโค-กระบือ เป็นการต่อรองราคา หรือร่วมกันขายส่งให้กับแหล่งรับซื้อโดยตรง ในกรณี ของโคที่แยกขุน จะสามารถจำหน่ายตัว ที่กิโลกรัมละ 85-105 บาท

- จัดการอบรมในการรักษาและการป้องกันโรคในโค-กระบือ เช่น การฉีดวัคซีน การผสมเทียม การทำคลอด และการฝังโฮโมน เป็นต้น

- พัฒนาสายพันธุ์ให้เป็นที่ต้องการของตลาด โดยเริ่มปรับโครงสร้างโค ผู้เลี้ยงที่มีโคพันธุ์ไทยกระโดน พันธุ์ไทยใหญ่ ควรปรับปรุงสายพันธุ์โดยให้ผสมพ่อพันธุ์บราห์มันก่อน เพื่อให้ได้ลูกที่ทำแม่พันธุ์เป็นโคลูกผสมบราห์มัน ที่มีโครงสร้างใหญ่ สามารถรองรับการปรับปรุงสายพันธุ์ที่ตลาดต้องการได้ในรุ่นลูกโค เช่น เมื่อได้แม่พันธุ์ที่เป็นพันธุ์ลูกผสมบราห์มัน จะสามารถผสมโดยพ่อพันธุ์ชาโลเลส์ และให้ลูกเป็นพันธุ์ลูกผสมชาโลเลส์ที่มีโครงสร้างใหญ่ได้ เป็นต้น

5. สายพันธุ์โค-กระบือของเกษตรกรบ้านหนองเชียงทูนใต้ จากการศึกษาพบว่า มีโคจำนวน 4 สายพันธุ์ และกระบือ 1 สายพันธุ์ ที่นิยมเลี้ยงและทนต่อสภาพอากาศในพื้นที่

1) โคพันธุ์ไทยกระโดน หรือบางที่พื้นที่เรียกว่า “พันธุ์ไทยขี้แก่น” เป็นโคไทยพื้นเมือง ได้มีการเลี้ยงดูมาเป็นเวลานานแล้ว แต่ยังไม่ทราบแน่ชัดในสายพันธุ์ดั้งเดิมและประวัติความเป็นมาในอดีต โคพื้นเมืองจะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาคของประเทศ ลักษณะรูปร่างกะทัดรัด ลำตัวเล็ก ขาเรียวเล็ก

ภาพที่ 4-12 ลักษณะโคไทยใหญ่

จากภาพที่ 4-12 พบว่าโคพันธุ์ไทยใหญ่ เป็นโคที่ลักษณะทางโครงสร้างใหญ่กว่าโคพันธุ์ไทยกระโดน มีลักษณะจำเพาะ คือ ปากใหญ่ ต้นขาใหญ่ ผิวหนังบาง หูสั้น หายใหญ่ จากการศึกษาคโคพันธุ์ดังกล่าว จำแนกข้อดีและข้อด้อยของโคไทยกระโดน ได้ดังนี้

1.1) ข้อดี

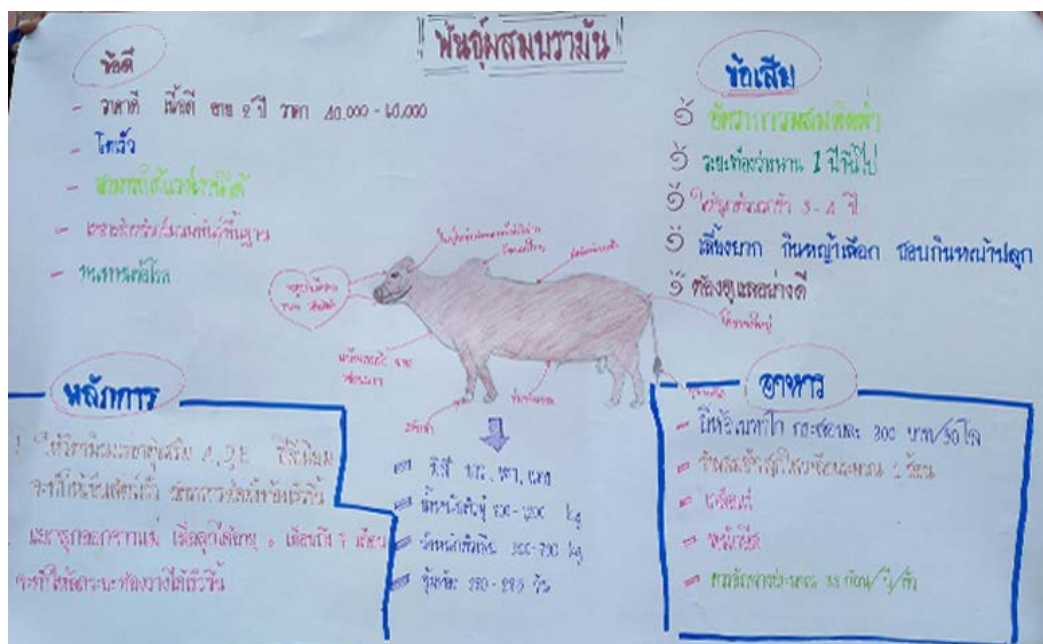
- ให้อู่มาก ปีละ 1 ตัว ระยะการเป็นสัตว์เร็ว เพียง 2-3 เดือน
- สามารถพัฒนาสายพันธุ์ให้อู่มากที่มีโครงสร้างใหญ่ตามลักษณะของพ่อพันธุ์ได้
- เลี้ยงลูกดี
- ผสมติดเร็ว
- ทนทานต่อโรค
- เลี้ยงง่าย กินอาหารเก่ง แทะเล็มเก่ง
- ราคาแม่พันธุ์ไม่แพงเกินไป ชาวบ้านผู้สนใจเริ่มเลี้ยงมีกำลังซื้อได้

1.2) ข้อด้อย

- ต้องพัฒนาสายพันธุ์อีก 1 รุ่น
- ราคาจำหน่ายถูก ราคาเฉลี่ย โคอายุ 2 ปี จำหน่ายไม่เกิน 30,000 บาทต่อตัว

3) โคพันธุ์ลูกผสมบราห์มัน

เป็นโคที่นิยมเลี้ยงในประเทศไทย เรียกชื่อว่า “ไทยบราห์มัน” นำเข้ามาในหมู่บ้านหนองเชียงตุงได้ เมื่อ ปี พ.ศ. 2520 เป็นโคสายพันธุ์หนึ่งที่ชาวบ้านนิยมเลี้ยง มีลักษณะจำเพาะ คือ จมูก ริมฝีปาก พูหาง เล็บเท้า และขนตาเป็นสีดำ ใบหูใหญ่แต่ความยาวไม่ถึงปาก หนอกใหญ่ ลำตัวกว้างยาวช่วงท้องลึกยาน โคนหางใหญ่ เหมาะแก่การทำให้เป็นแม่พันธุ์พื้นฐานของโค ที่ผู้เลี้ยงต้องการปรับปรุงสายพันธุ์ น้ำหนักตัวผู้ 800-1,200 กิโลกรัม ตัวเมีย 500-700 กิโลกรัม จากการศึกษาคโคพันธุ์ดังกล่าวตามภาพที่ 4.12 จำแนกข้อดีและข้อด้อยของโคไทยกระโดน ได้ดังนี้

ภาพที่ 4-13 ลักษณะโคลูกผสมบราห์มัน

1.1) ข้อดี

- ราคาดี เนื้อดี อายุ 2 ปี มีราคาจำหน่ายที่ 40,000-60,000 บาท
- โตเร็ว
- เหมาะทำเป็นแม่พันธุ์พื้นฐาน สามารถพัฒนาสายพันธุ์ให้ลูกที่มีลักษณะของที่ดี

ของพ่อพันธุ์ได้

- ทนร้อน ทนชื้น
- ทนเห็บ ทนแมลง (กลืนตัวแมลง สันผิวนิ่งเฉพาะที่ได้)
- คลอดลูกง่าย แม่เลี้ยงลูกเก่ง (บั้นท้ายค่อนข้างลาดและหางลูก)
- กินอาหารคุณภาพต่ำก็อยู่รอดได้ (ลำไส้ยาวกว่า)
- เปอร์เซ็นต์เนื้อไม่แพ้วัวฝรั่ง

1.2) ข้อด้อย

- ระยะอุ้มท้องนาน 280-285 วัน
- อัตราการผสมติดต่ำ
- ให้ลูกตัวแรกช้า 3-4 ปี
- กินยาก ชอบกินหญ้าปลูก

4) โคพันธุ์ลูกผสมชาโลเลส์

เป็นโคเนื้อสายพันธุ์ที่ตลาดมีความต้องการราคาดี แต่ในหมู่บ้านยังมีเกษตรกรผู้เลี้ยงโคสายพันธุ์นี้เพียง 10 ราย ซึ่งเกิดจากการโคแม่พันธุ์ไทยใหญ่ผสมเทียมโดยใช้น้ำเชื้อพ่อพันธุ์ชาโลเลส์ จึงเป็นลูกผสมชาโลเลส์ ที่โครงสร้างเล็ก องค์ความรู้เกี่ยวกับโคลูกผสมชาโลเลส์ในหมู่บ้านหนองเชียงทูนใต้ จึงไม่มีความหลากหลาย โดยมีลักษณะจำเพาะ คือ มีหน้าสั้นใหญ่ ใบหูเล็ก ไม่มีหนอก หนังหนา ส่วนท้ายใหญ่ เล็บเท้าแดง จมูกแดง ขาสั้นเตี้ย มีกล้ามเนื้อจำนวนมาก มีลักษณะดังภาพที่ 4-13

และกางแยกออกจากกันขนานกับระดับพื้นดิน แล้วโค้งขึ้นเล็กน้อย หลังไม่ตรง บริเวณส่วนท้ายหักลาด หางยาวลงไปประมาณถึงข้อเข่าหลัง หรือยาวกว่าเล็กน้อย และมีพู่หางเป็นพวงไม่ใหญ่นัก เท้ามีขนาดใหญ่ กีบเท้าทั้งคู่ชิดกันแข็งแรง ผิวหนังตลอดร่างกายเป็นสีเทาแก่ แต่ไม่ถึงกับดำจัด และมีสี 2 สี คือ สีเทาดำและสีขาว (เผือก)

กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2556:4-6) กล่าวว่า กระบือไทยจะเป็นกระบือปลัก อาจจะเป็นเพราะว่าลักษณะทั่วไปของกระบือชนิดนี้จะชอบนอนแช่ปลัก ชอบลงน้ำ เมื่อมีอากาศร้อน มีรูปร่างลำสัน ลำตัวหนาเล็ก ท้องใหญ่ หัวยาวแคบ เขามีลักษณะแบนโค้งไปข้างหลังหน้าสัน หน้าผากแบนราบ ตาขนุ่นเด่นชัด ช่วงระหว่างรูจมูกทั้งสองข้างกว้าง คอยาวและบริเวณใต้คอจะมีบังคอสี่มีขนขาวเป็นรูปตัววี (Chevron) หัวใหญ่ และออกนูนเห็นได้ชัดเจน ผิวหนังสีเทาเข้มเกือบดำ ที่เป็นสีขาวเผือกก็มีอยู่บ้างเห็นได้ทั่วไป น้ำหนักประมาณ 450 กิโลกรัม

ศูนย์สนเทศทางกระบือนานาชาติ (2550) กล่าวว่า ควายไทยเป็นประเภทควายปลัก เป็นสัตว์ใช้แรงงาน มีลักษณะรูปร่างลำสัน ขนสีเทาดำ หรือสีเทาเข้ม เขาโค้งเป็นวงกว้าง มีขนสีขาวรูปตัววี (V) ที่คอ เท้าทั้งสี่ข้างต่าง ชอบนอนแช่ปลักโคลน มีความแข็งแรงอดทน

จากทัศนะของนักวิชาการที่มิวิจัยสามารถสรุปลักษณะทั่วไปของกระบือที่เลี้ยงในพื้นที่บ้านหนองเชียงทูนได้ว่า กระบือที่เลี้ยงในหมู่บ้านหนองเชียงทูนได้เป็นกระบือปลัก ชอบนอนแช่ปลัก ชอบลงน้ำ เมื่อมีอากาศร้อน มีรูปร่างลำสัน ลำตัวหนาเล็ก ท้องใหญ่ หัวยาวแคบ เขามีลักษณะแบนโค้งไปข้างหลังหน้าสัน หน้าผากแบนราบ ตาขนุ่นเด่นชัด ช่วงระหว่างรูจมูกทั้งสองข้างกว้าง คอยาวและบริเวณใต้คอจะมีบังคอสี่มีขนขาวเป็นรูปตัววี (Chevron) หัวใหญ่ และออกนูนเห็นได้ชัดเจน ผิวหนังมี 2 สี คือ สีเทาดำและสีขาว (เผือก) ตามภาพที่ 4-14

ภาพที่ 4-15 ลักษณะกระบือปลักสีเทาดำและสีขาว(เผือก)

1.1) ข้อดี

- ราคาต่อตัวสูง
- มีการเติบโตเร็ว
- ใช้แรงงานในภาคการเกษตรได้
- ให้มูลต่อตัวในปริมาณมาก

1.2) ข้อด้อย

- พื้นที่เลี้ยงต้องมีปลักโคลน

จากแผนภาพที่ 1.1 สามารถอธิบายความเป็นมาของการเลี้ยงโค-กระบือ ได้ดังนี้

ยุคแรก เมื่อปี พ.ศ. 2498 คนในหมู่บ้านได้นำโค-กระบือเข้ามาเลี้ยง มีวัตถุประสงค์เน้นไปที่การใช้งานเป็นหลัก ถือได้ว่าโค-กระบือ เป็นแรงงานหลักในการทำเกษตรสมัยนั้น และความสำคัญในการใช้แรงงานจะเป็นกระบือมากกว่าโค กระบือใช้ในการไถนา กระบือเป็นกระบือดำและกระบือเผือก(ด่อน) และโคใช้งานในการลากเกวียนเทียมเกวียนเพื่อฉุดลากสัมภาระ ขนย้ายผลผลิตทางการเกษตร โคที่ใช้จะเป็นตัวผู้พันธุ์ไทยใหญ่ ที่มีขนาดใกล้เคียงกัน มีเกวียนประมาณ 5 เล่ม ได้แก่ เกวียนของพ่อใหญ่พง พ่อใหญ่สำ พ่อใหญ่ปุก ปู่เนา และพ่อใหญ่โอ การมีเกวียนในตอนนั้นแสดงถึงฐานะที่ค่อนข้างดีของครัวเรือน พันธุ์ของโคที่นิยมเลี้ยงในสมัยนั้นมี 2 สายพันธุ์ คือ โคหรือวัวพันธุ์ไทยกระโดน และพันธุ์ไทยใหญ่ ลักษณะการเลี้ยงสัตว์จะเลี้ยงแบบง่ายคือปล่อยเลี้ยงตามป่า (ซึ่งมีป่าที่อุดมสมบูรณ์มาก) มีเครื่องมือที่เรียกว่า ขอ กระดิ่ง กะແหล່ງ และกะโหล่ง ที่ทำจากไม้เนื้อแข็ง หรือเหล็ก นำมาผูกติดกับคอของโค-กระบือ เพื่อให้รู้ตำแหน่งของสัตว์เลี้ยงของตนเอง เมื่อปล่อยเลี้ยงในป่า จากภาพที่ 4-15

กะโหล่ง

กะແหล່ງ

ภาพที่ 4-17 ภาพกระโหล่งและกระແหล່ງ

โค-กระบือที่ปล่อยเลี้ยงในป่าไม่ค่อยเป็นโรค อาจเนื่องจากได้กินใบไม้ที่เป็นสมุนไพร ทำให้แข็งแรง ตอนกลางคืนนำกลับมาเข้าคอก คอกสัตว์เป็นคอกใต้ถุนบ้าน ด้วยสาเหตุเพราะมีโจรชุม ใช้ตอกโคนเป็นประตูทางเข้าคอก เมื่อเปิดคอกต้องตอกโคนจะมีเสียงดัง ทำให้ง่ายในการสังเกตโค-กระบือ ในระหว่างนอนตอนกลางคืน แต่ละครัวเรือนเลี้ยงไม่มาก เฉลี่ยครัวเรือนละ 2-3 ตัว การสร้างมูลค่าเพิ่ม สมัยนั้นยังไม่มากนัก เนื่องจากไม่มีตลาดเหมือนในปัจจุบัน ถ้าจำหน่ายเป็นตัวในขณะนั้น จะจำหน่ายประมาณตัวละ 300-400 บาท ดังนั้น การแปรรูปจะเป็นการชำแหละแบ่งขายในหมู่บ้าน (ตกฟูด) ในช่วงงานบุญประเพณีของหมู่บ้าน เช่น บุญข้าวสาก (กระยาสารท) วันออกพรรษา เข้าพรรษา เป็นต้น เมื่อขายเนื้อจะเหลือหนัง (หนังกระบือ) จะนำมาตากแห้ง การทำอย่างนี้เป็นการเก็บถนอมอาหารของคนโบราณรูปแบบหนึ่งที่สามารถเอามาไว้เป็นวัตถุดิบทำอาหารได้นาน นิยมนำมาจี่(เผา) และทุบให้นุ่ม แล้วมาแกงใส่ผักชีเหล็ก เรียกว่า “แกงชีเหล็กใส่หนังควาย” นอกจากนี้ โค-กระบือสมัยนั้นยังมีความสำคัญนอกเหนือจากการใช้แรงงานและชำแหละเป็นอาหาร คือ การนำมาเป็นสินสอดแต่งงาน ผู้เป็นพ่อแม่ทั้งฝ่ายเจ้าบ่าว จะมอบโค-กระบือ ให้คู่บ่าวสาวไว้เลี้ยงเป็นมรดก เป็นเหมือนทุนในการตั้งต้นของครอบครัว ถือเป็นสิริมงคลยิ่งนัก

ปี พ.ศ. 2520 เริ่มมีการเก็บรักษาอาหารของโค-กระบือ คือการเก็บฟางเส้นที่ได้จากการทำนา เส้นฟางจะเป็นเส้นที่ได้จากการนวดข้าวเองไม่ใช้เครื่องจักร เมื่อนำฟางมากอง จะสามารถประเมินได้ว่า ถ้ากองฟางกองใหญ่ บ่งบอกถึงครอบครัวนั้นมีที่นาจำนวนมาก ฐานะดี

รูปแบบการเลี้ยงโค – กระบือ ในยุคกลางจนถึงยุคปัจจุบัน

คนในชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ มีรูปแบบการเลี้ยงแบบปล่อยในป่าเริ่มมีการเฝ้าเลี้ยงทั้งวัน ชาวบ้านในยุคนี้เริ่มมีการไปเฝ้าเลี้ยงโค-กระบือ ของตน โดยผู้เลี้ยงจะห่อข้าวกลางวันมากินเพื่อที่จะเฝ้าโค-กระบือของตน จะปล่อยให้โคกระบือของตนกินหญ้าตามธรรมชาติกินใบไม้ ยังคงมีการใส่กระโหลง ให้โค-กระบือเหมือนเช่นเดียวกับอดีตอยู่ พอถึงเวลา สาย เวลาประมาณ 11.00 น. เจ้าของโค-กระบือ จะเข้าไปนำโค-กระบือลงไปในน้ำตามแหล่งน้ำที่ไกลเคียงกับสถานที่เลี้ยง และในยุคนี้ผู้ที่ไปเลี้ยงโค-กระบือ จะปล่อยโค-กระบือหากินตามธรรมชาติตามเดิม หรือ ย้ายที่เลี้ยงให้กลับมาเลี้ยง ในทิศทางที่ใกล้เข้ามาทางหมู่บ้านของตน ช่วงนี้จะมีวัฒนธรรมใหม่ๆ ที่แตกต่างจากสมัยอดีต คือ ช่วงที่เฝ้าเลี้ยงโค-กระบือที่ปล่อยเลี้ยงนั้น ชาวจะใช้เวลาเพื่อหาอาหารกลับมาประกอบเลี้ยงครอบครัวในมือถัดไป ฉะนั้นเมื่อถึงเวลาพลบค่ำชาวบ้านที่นำโค-กระบือกลับบ้านจะมีอาหารติดไม้ติดมือกลับมาฝากคนที่บ้านอย่างไม่ขัดสน การหาอาหารของคนในสมัยนั้นมีหลากหลายเรียบง่าย เช่น การเหยยไช่มัดแดง ย่ำแมงจีซอน ชุดปูนา ยิงกิ้งก่า ยิงนก และยิงหนู เป็นต้น

ปี พ.ศ. 2532 การเลี้ยงกระบือเริ่มลดลง ปรับเปลี่ยนเป็นเลี้ยงโคเพิ่มขึ้นแทน เนื่องจากผลกระทบของการเปลี่ยนรูปแบบการไถนาโดยใช้กระบือ เป็นรถไถนาเดินตาม ครัวเรือนที่มีรถไถนาเดิมตาม 3 ครัวเรือนแรก คือนายทองเพ็ญ ยงกุล นายสมหวัง โสมแสน และนายเฉลียว ทองทับ ความสำคัญของกระบือเริ่มลดลง จากเลี้ยงเพื่อใช้แรงงานไถนา เป็นเลี้ยงเพื่อเป็นอาชีพเสริม และลดลงเรื่อยๆ เนื่องจากการเลี้ยงกระบือเลี้ยงยากขึ้น เพราะกระบือต้องการร่มไม้ หรือแหล่งน้ำ บ่อโคลน ที่กระบือลงไปนอนเป็นการรักษาผิวและกันแมลงรบกวน หลายครัวเรือนขายกระบือ และไปซื้อโคมาเลี้ยงแทน เริ่มเป็นการเลี้ยงที่เน้นด้านเศรษฐกิจชุมชน ครัวเรือนละ 3-5 ตัว ลักษณะการเลี้ยงเป็นการขังคอกตอนกลางคืนและปล่อยเลี้ยงสลับการล่ามทุ่ง เนื่องจากการเพาะปลูก เช่น ผัก หอม กระเทียม ตามเนินดิน (โพน) ราคาจำหน่ายต่อตัว ประมาณ 5,000-20,000 บาท

ปี พ.ศ. 2535 มีธนาคารโค-กระบือในหมู่บ้าน ให้สมาชิกนำไปเลี้ยงเพื่อได้ลูกเป็นทุนต่อยอด หมุนเวียนกัน จำนวน 15 ตัว ลักษณะของโรงเรือนมีการเปลี่ยนเป็นโรงเรือนแยกออกจากตัวบ้าน เนื่องจากเริ่มตระหนักถึงความสะอาดของครัวเรือนและปัญหาเรื่องโจรขโมยลดลง มีพัฒนาการด้านการขยายพันธุ์โค-กระบือ จากผสมโดยพ่อพันธุ์ เป็นการผสมเทียม เป็นครั้งแรกโดย นายจุม อุดมคำ และเป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบันถึงร้อยละ 80 พร้อมทั้ง นายจุม อุดมคำ นำหญาพันธุ์ซี มาปลูกเพื่อใช้เป็นอาหารสดให้โค-กระบือเป็นครั้งแรกอีกด้วย

ปี พ.ศ. 2540 มีการนำหญาพันธุ์กินนีสีม่วง มาปลูกเป็นครั้งแรก โดยนางสมจิตร ชีระบุตร ปี พ.ศ. 2555 มีรูปแบบการเก็บฟางแบบอัดก้อนโดยใช้เครื่องจักรเข้ามาในชุมชน ทำให้โรงเรือนเก็บฟางอัด และโรงเรือนโค-กระบือ มีรูปแบบที่หลากหลายตามวัสดุ สถานที่ และทุนของแต่ละครัวเรือน ประกอบด้วย เพิงหมาแหงน หลังคาจั่ว และจั่วกลาย แต่ก็ยังคงมีจำนวน 2 ครัวเรือนที่เลี้ยงโค-กระบือโดยทำคอกใต้ถุนบ้าน

ปี พ.ศ. 2559 มีการนำหญาพันธุ์เนเปียร์ มาปลูกเป็นครั้งแรก โดยนายบุญนาค เต็มใจ โดยปลูกในพื้นที่ประมาณ 1 ไร่ มีการบริหารจัดการแปลงอย่างดี สามารถเป็นต้นแบบได้ และเพียงพอในการเลี้ยงโคจำนวน 10 ตัว และนิยมปลูกจนถึงปัจจุบันจากประวัติความเป็นมาที่ได้กล่าวมาในข้างต้นทำให้เห็นรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ ตามทรัพยากรของชุมชนตกทอดเป็นองค์ความรู้ และคุณค่าของสัตว์เลี้ยงคู่บ้านเหล่านี้ ปัจจุบันมีครัวเรือนผู้เลี้ยงโค-กระบือทั้งสิ้น จำนวน 58 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 55.76 ลักษณะของโรงเรือนเป็นโรงเรือนแยกจากตัวบ้าน มีการปลูกหญ้าเป็นอาหารสดกินสลับกับฟาง ครัวเรือนจำนวน 25 ครัวเรือนซื้อหัวอาหารโค เป็นเป็นอาหารเสริมบำรุงสัตว์ เช่น เสริมให้ลูกโค-กระบือ ช่วงขุนจำหน่าย โค-กระบือที่พอมไทม์ แต่ยังไม่มีการทำอาหารเอง การขยายพันธุ์ใช้วิธีผสมเทียมเป็นหลัก แต่ได้ผลไม่เต็มที่เนื่องจากกาลเลี้ยงนอกโรงเรือนเสี่ยงต่อการผสมพันธุ์ของโค-กระบือเองตามธรรมชาติ ทำให้ไม่สามารถเลือกสายพันธุ์หรือพัฒนาสายพันธุ์ได้ และการเลี้ยงส่วนมากเลี้ยงเพื่อจำหน่ายลูก ปัจจัยที่สำคัญที่มี

ผลกระทบต่อการเลี้ยงปัจจุบันที่ผู้เลี้ยง เลี้ยงโคแบบชังคอกตอนกลางคืน และปล่อยเลี้ยงทุ่งตอนกลางวัน ซึ่งพื้นที่ปล่อยเลี้ยงปัจจุบันลดลงเนื่องจากทุ่งนาเลี้ยงสัตว์ถูกแทนที่ด้วยพืชเศรษฐกิจ และพืชคลุมดินของเกษตรกรในพื้นที่ พื้นที่ปล่อยเลี้ยงโค-กระบือลดลง เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้เลี้ยงโค-กระบือ กับเกษตรกรผู้ปลูกพืชบ่อยครั้ง ดังนั้นรูปแบบการเลี้ยงโคที่เหมาะสมตามข้อค้นพบกับสถานการณ์ปัจจุบัน ทีมวิจัย จึงได้ทำการศึกษาและปฏิบัติการวิจัยโดยมีผลการปฏิบัติการวิจัยตามกิจกรรมที่ดำเนินการและสรุปผลการวิจัย จะได้อธิบายดังต่อไปนี้

4.3.2 ผลการปฏิบัติการวิจัย

4.3.2.1 รูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือแบบประณีต

จากการศึกษาดูงานการเลี้ยงโค-กระบือ ณ บ้านหนองคัน หมู่ที่ 4 ตำบลจานใหญ่ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ทีมวิจัย ร่วมกับชุมชนบ้านหนองเซียงทุนใต้ ได้ทดลองการเลี้ยงแบบประณีต ประจวบกับฤดูฝนเป็นฤดูทำนาของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรที่เลี้ยงโค-กระบือแบบชังคอก แต่อาหารสำหรับเลี้ยงไม่เพียงพอทำให้สัตว์เลี้ยงไม่สมบูรณ์ เกษตรกรต้องเกี่ยวหญ้าสดตามธรรมชาติเพื่อเป็นอาหารหลักของ โค-กระบือ ซึ่งการเลี้ยงแบบชังคอกเป็นการเลี้ยงที่คล้ายคลึงการเลี้ยงแบบประณีตมากที่สุด โดยการเลี้ยงแบบประณีตแตกต่างจากการเลี้ยงแบบชังคอกดังนี้

- 1) การเลี้ยงแบบประณีตไม่เน้นจำนวนโค-กระบือที่เลี้ยงแต่จะเน้นสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตและค่าตอบแทนสูงกว่า เช่น เลี้ยงโคสายพันธุ์ชาโลเลส์เลือดสูง
- 2) การเลี้ยงแบบประณีต จะต้องมียาหรือสร้างแหล่งอาหารสัตว์อย่างเพียงพอต่อความต้องการของสัตว์
- 3) การเลี้ยงแบบประณีตเป็นการเลี้ยงที่ผู้เลี้ยงต้องมีความรู้ในการรักษาป้องกันการป่วยของสัตว์ได้เบื้องต้น มีความรู้ในการสังเกตอาการสัตว์ที่มีอาการป่วยหรือมีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคได้ และมีการป้องกันการเกิดพยาธิในสัตว์เลี้ยงอย่างสม่ำเสมอ
- 4) มีการทำประวัติหรือทะเบียนประวัติสัตว์เลี้ยงเพื่อประกอบการดูแล ป้องกันโรค การขยายพันธุ์ และเป็นข้อมูลในการคาดการณ์เจริญเติบโตของฟาร์มอย่างเหมาะสม

ภาพที่ 4-18 ภาพการศึกษาดูงานการเลี้ยงโค-กระบือแบบประณีต

ภาพที่ 4-19 ภาพการทดลองเลี้ยงโคแบบประณีต

จากภาพที่ 4-19 ภาพการทดลองเลี้ยงโคแบบประณีต พบว่าการเลี้ยงรูปแบบนี้เกษตรกรต้องมีแหล่งอาหารอย่างเพียงพอ การบริหารจัดการคอกที่ดี ดังนั้น ทีมวิจัยมีการส่งเสริมให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโค-กระบือรวมกลุ่มเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน และเป็นกลุ่มคนที่มีความสนใจอยากทดสอบเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเลี้ยง คือ กลุ่มเลี้ยงโค-กระบือแบบผสมผสานบ้านหนองเชียงทูนใต้ มีนายฟิล์มย์ รัตนวัน เป็นประธานกลุ่มปัจจุบันมีสมาชิก 26 คน มีจำนวนโค-กระบือ จำนวน 94 ตัว มีกิจกรรมร่วมกันทุกเดือน องค์ความรู้ที่ปฏิบัติการวิจัยเพื่อสนับสนุนการเลี้ยงโค-กระบือแบบประณีต

การเลี้ยงแบบประณีตมีความจำเป็นต้องมีองค์ความรู้ต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการดูแลโค-กระบือให้ได้ผลผลิตและสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงมากที่สุด องค์ความรู้ที่ได้ทำการปฏิบัติการวิจัยประกอบด้วย องค์ความรู้ดังต่อไปนี้

- 1) การจัดการคอกโค-กระบือ
- 2) การทำฟางหมักเพิ่มคุณค่าทางอาหารให้โค-กระบือ
- 3) การจัดการแปลงหญ้าเนเปียร์
- 4) การหมักหญ้าสดสำหรับเป็นเสบียงอาหารให้โค-กระบือ
- 5) การหมักสาโทโค-กระบือ
- 6) การทำปุ๋ยหมักมูลโค-กระบือ
- 7) การปฏิบัติการฉีดยารักษาและบำรุงโค-กระบือเบื้องต้น
- 8) การพัฒนาสายพันธุ์โค

การศึกษาและปฏิบัติการวิจัย จำนวน 8 ข้อนี้ เพื่อสนับสนุนการเลี้ยงโค-กระบือแบบประณีต โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

- 1) การจัดการคอกโค-กระบือ

การจัดการคอก เป็นประเด็นสำคัญที่เกษตรกรต้องทำการบริหารจัดการการเลี้ยงโค-กระบือ ในลำดับต้นๆ เนื่องจากการจัดการคอกที่ดี มีรูปแบบที่เหมาะสม จะทำให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการสร้างโรงเรือน การป้องกันโรค อากาศป่วยของสัตว์ การจัดการมูลสัตว์ การให้น้ำ ให้อาหารสัตว์ เหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่เกษตรกรต้องบริหารจัดการอย่างเหมาะสม จำนวน 3 ประเด็น ดังนี้

1.1) รูปแบบโรงเรือน ที่มวิจัยและชุมชนได้เลือกรูปแบบโรงเรือนจั่วกลายมาใช้เป็นโรงเรือนต้นแบบ และร่วมกันสาธิตการทำโรงเรือน เนื่องด้วยพิจารณาจากต้นทุนในส่วนบนของหลังคาที่ใช้ต้นทุนใกล้เคียงกับเพิงหมาแหงน แต่พื้นที่ใช้ประโยชน์มากกว่า ป้องกันฝนได้ดีกว่า

ภาพที่ 4-20 ภาพการสาธิตการสร้างโรงเรือนแบบจั่วกลาย

ผลการสาธิตการทำโรงเรือน พบว่า โรงเรือนแบบจั่วกลายมีความเหมาะสม ประหยัดต้นทุนในส่วนของโครงสร้างหลังคาและวัสดุผนังหลังคาได้เป็นอย่างดี แต่การจัดการคอกสัตว์ไม่ใช่มีเฉพาะส่วนหลังคาเท่านั้น แต่ยังมีการจัดการพื้นที่ด้านล่างอย่างเหมาะสมด้วย

1.2) การจัดการพื้นที่ภายในคอก

การจัดการพื้นที่ภายในคอกสัตว์ มีส่วนสำคัญต่อการจัดการอีกหลายอย่าง เช่น การจัดการขนย้ายมูลสัตว์ การขนย้ายอาหารสัตว์ ถ้าการวางแผนในการทำคอกที่ดี จะสามารถใช้เครื่องทุ่นแรงเพื่อลดต้นทุนค่าแรงงานคน ซึ่งในพื้นที่หายาก ราคาแพง และการให้อาหารสัตว์ก็สามารถทำได้สะดวก เกษตรกรไม่ลำบากแบบซ้ำๆ ดังนั้น รูปแบบการจัดการคอกที่เหมาะสมควรทำคอกให้มีพื้นที่ที่เครื่องจักรสามารถเข้าถึงได้ทุกตารางเมตร โดยมีโครงสร้างหลังคาสูงไม่น้อย 2.5 เมตร และวางแผนการทำแนวรั้วให้เข้าออกได้สะดวก

ภาพที่ 4-21 ภาพจัดการพื้นที่คอกโดยจัดการพื้นที่ให้เครื่องจักรสามารถเข้าทำงานได้

จากภาพที่ 4-21 ภาพจัดการพื้นที่คอกโดยจัดการพื้นที่ให้เครื่องจักรสามารถเข้าทำงานได้ พบว่า เมื่อเครื่องจักรสามารถเข้าทำงานในโรงเรือนได้จะทำให้เกษตรกรสามารถนำมูลโคออกจากคอกสัตว์ได้ สะดวกรวดเร็วขึ้น โดยมูลสัตว์ในพื้นที่ 36 ตารางเมตร ใช้เวลาทำงานเพียง 1 ชั่วโมง ดังนั้นการที่เกษตรกรมีโรงเรือนที่ออกแบบและจัดการพื้นที่เป็นอย่างดี เกษตรกรจะสามารถคิดค้นต่อยอดวิธีการบริหารจัดการคอกได้ง่ายขึ้น เช่น การทำให้โรงเรือนมาโครงสร้างที่สูง เครื่องจักรสามารถเข้าทำงานได้ จะสามารถคิดออกแบบเครื่องมือเพื่ออำนวยความสะดวกในการเลี้ยงโค-กระบือ หรือบริหารจัดการเกี่ยวกับการเลี้ยงในบริเวณคอกสัตว์ได้ การทำงานรวดเร็วขึ้น ไม่ลำบาก ลดปัญหาการจ้างแรงงานคนที่ขาดแคลนได้

1.3) รางอาหารโค-กระบือ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาดูงาน รูปแบบรางอาหารสัตว์ ณ กฤษฎาฟาร์ม บ้านเสี้ยว ตำบลเสี้ยว อำเภอเบญจลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีรางให้ฟางแห้งแยกจากรางอาหารทั่วไป เพื่อประหยัดฟางที่ใช้เป็นอาหารหยาบของโค-กระบือ

ภาพที่ 4-22 ภาพการทำรางอาหารทั่วไปและรางให้ฟาง

จากภาพที่ 4-22 ภาพการทำรางอาหารทั่วไปและรางให้ฟางของกฤษฎาฟาร์ม บ้านเสียว ตำบลเสียว อำเภอบึงฉลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ จะทำการแยกระหว่างอาหารชั้น และอาหารที่เป็นวัตถุดิบขนาดเล็ก เช่น หญ้าเนเปียร์สับ กากมันหมักยีสต์ จะใส่ลงในรางอาหารด้านล่าง ซึ่งสามารถจุอาหารชั้นได้ในปริมาณมาก เพียงพอต่อการกินอาหารของสัตว์ได้ทั้งวัน หากนำฟางมาป่นด้วยจะทำให้อาหารเหล่านั้นเสีย สัตว์ไม่กิน ทำให้สิ้นเปลืองอาหาร จึงทำให้ฟางแยกต่างหาก รางดังกล่าวทำจากลวดตาข่ายเหล็ก มีช่องขนาดประมาณ 2X2 นิ้ว ทำให้สัตว์ดึงฟางออกในปริมาณมากไม่ได้ ทำให้ฟางถูกใช้ประโยชน์มากที่สุด เมื่อศึกษาพบประโยชน์ในการทำรางให้ฟาง จึงได้นำมาปรับใช้

ภาพที่ 4-23 ภาพการทำรางอาหารทั่วไปและรางให้ฟางของบ้านหนองเชียงทูนใต้

จากภาพที่ 4-23 เป็นภาพการทำรางอาหารทั่วไปและรางให้ฟางของบ้านหนองเชียงหนูใต้ที่ทำการดัดแปลงมาจาก ภูเขาฟาร์ม โดยใช้วัสดุที่หาได้ตามท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ ไม้ยูคาลิปตัส เป็นการลดต้นทุนตามภูมิปัญญาชาวบ้าน

ดังนั้น จากการทดลองการจัดการคอกโค-กระบือ ของชุมชนบ้านหนองเชียงหนูใต้ ที่มีประเด็นในการจัดการ 3 ประเด็นในเบื้องต้น พบว่า เมื่อมีการจัดการคอกที่ดี จะทำให้การดูแลสัตว์ทำได้สะดวกขึ้น ปัจจุบันมีจำนวนคอกที่มีการจัดการตามรูปแบบนี้ จำนวน 6 คอก/ครัวเรือน จากสมาชิกกลุ่มเลี้ยงโคฯ จำนวน 26 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 23.07

2) การทำฟางหมักเพิ่มคุณค่าทางอาหารให้โค-กระบือ

การเลี้ยงโค-กระบือ ในปัจจุบัน ปัจจัยที่ส่งผลต่อต้นทุนการเลี้ยง การทำปุ๋ยสัตว์ที่สำคัญ คือ อาหาร เมื่อเกษตรกรสามารถลดต้นทุนได้ ก็จะส่งผลต่อผลกำไรจากการทำปุ๋ยสัตว์ การทำวิจัยเรื่องการศึกษาคูเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงหนูใต้ จึงได้ศึกษากระบวนการลดต้นทุนของการทำปุ๋ยสัตว์โดยเฉพาะด้านอาหาร ซึ่งการทำฟางหมักยูเรียเพื่อเพิ่มคุณค่าทางอาหารสำหรับเป็นอาหารหยาบให้โค-กระบือ ก็เป็นอีกประเด็นที่ทีมวิจัยได้ศึกษาและปฏิบัติการวิจัย

ปัจจุบันราคาวัตถุดิบที่ใช้เป็นอาหารโปรตีนทั้งที่มาจากพืช และชนิดที่มาจากสัตว์ เช่น พวกกากถั่วต่างๆ ปลาป่น มีราคาสูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อการเลี้ยงสัตว์เป็นอันมาก เนื่องจากอาหารโปรตีนชนิดต่างๆเหล่านี้เป็น ส่วนประกอบสำคัญในสูตรอาหารชั้น หรืออาหารผสม ซึ่งใช้เป็นอาหารหลักของสัตว์เคี้ยวเอื้อง แนวทางที่นำวัสดุอาหารที่ให้โปรตีนสูงๆ มาทดแทนอาหารโปรตีนจากธรรมชาติ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป คือ การใช้ไนโตรเจนที่ไม่ใช่โปรตีนแท้ (Non-Protein Nitrogen หรือ NPN.) มาใช้ผสมในอาหารสัตว์เคี้ยวเอื้อง เนื่องจากสัตว์ประเภทนี้มีความสามารถ ใช้ประโยชน์จากแหล่งโปรตีนคุณภาพต่ำ

และจากสารประกอบไนโตรเจนที่ไม่ใช่โปรตีน แล้วสามารถเปลี่ยนให้เป็นโปรตีน เพื่อใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตัวสัตว์เองได้โดยขบวนการของจุลินทรีย์ที่มีอยู่ในกระเพาะส่วนหน้า(รูเมน) แหล่งของไนโตรเจนที่ใช้ได้แก่ ยูเรีย การใช้อูเรียเป็นสาร ประกอบกับไนโตรเจน เป็นองค์ประกอบอยู่ถึง 46% ในการวิเคราะห์หาโปรตีนทั่วไป นิยมวัดปริมาณไนโตรเจนเป็นหลักแล้ว คูณด้วย ปริมาณโปรตีนเฉลี่ย 16% (6.25) ดังนั้น ยูเรียจะมีเปอร์เซ็นต์โปรตีนเท่ากับ 287.5 เปอร์เซ็นต์ (สำนักพัฒนาอาหารสัตว์: http://nutrition.dld.go.th/Nutrition_Knowledge/ARTICLE/ArticleC.htm)

การปรับปรุงคุณภาพอาหารหยาบที่เป็นวัตถุดิบที่เป็นของเหลือจากการทำการเกษตรของเกษตรกร ในท้องถิ่นหาได้ง่ายนั้นคือ ฟางข้าว ซึ่งมีโปรตีนรวมที่ 2-4% ของน้ำหนักแห้งเท่านั้น ทำให้หากเกษตรกรผู้เลี้ยงโค-กระบือให้อาหารหยาบจากฟางข้าวปกติ จะทำให้สิ้นเปลืองฟาง และสัตว์ต้องกินฟางจำนวนมาก หรือต้องเพิ่มอาหารชั้นเป็นจำนวนมากจึงจะเพียงพอต่อความต้องการในการสร้างกล้ามเนื้อของโค-กระบือ ทีมวิจัยจึงส่งเสริมให้เกษตรกรทำฟางหมักยูเรีย ทำให้โค-กระบือมีการย่อยเพิ่มขึ้น 10-15% และโปรตีนรวมของฟางเพิ่มขึ้นเป็น 7-9%(รักบ้านเกิด: <http://rakbankerd.com/agriculture/print.php?id=276&st=tblfertilizer>) ซึ่งมีโปรตีนใกล้เคียงกับหญ้าที่เกษตรกรเกี่ยวให้โค-กระบือกินตามธรรมชาติ

วัสดุอุปกรณ์

- (1) บ่อซีเมนต์ (ถ้าให้เหมาะและสะดวกควรมีขนาดที่สามารถใส่ก้อนฟางลงไปได้ทั้งก้อน)
- (2) พลาสติกปิดปากบ่อ
- (3) เชือกมัดปากบ่อ
- (4) ถังน้ำขนาด 20 ลิตร
- (5) บัวรดน้ำ

วัตถุดิบ

- (1) ฟาง 3 ก้อน (ประมาณ 45 กิโลกรัม)
- (2) น้ำ 20 ลิตร
- (3) ปุ๋ยยูเรีย 1 กิโลกรัม

วิธีการหมักฟาง

- (1) เตรียมบ่อหมักโดยการทำความสะอาดและเตรียมฟาง
- (2) ละลายปุ๋ยยูเรียในอัตราส่วนที่เตรียมไว้
- (3) ใส่ฟางในบ่อซีเมนต์ที่เตรียมไว้อัดให้แน่น เป็นชั้นๆ
- (4) นำยูเรียที่ละลายน้ำใส่บั่วรดน้ำ รดฟางแต่ละชั้นที่ใส่ลงในบ่อซีเมนต์ จนเต็มบ่อ
- (5) ปิดด้วยพลาสติก รััดด้วยเชือกให้แน่นเพื่อไม่ให้อากาศเข้า
- (6) ระยะเวลาในการหมัก 21 วัน

ข้อเสนอแนะ

ฟางหมักยูเรีย มีคุณค่าทางโภชนาการของโปรตีน เยื่อใย และโภชนาการอื่นๆ ทำให้สัตว์กินฟางได้มากขึ้น จึงทำให้ได้โภชนาการต่างๆจากฟางเพิ่มขึ้นตามไปด้วย รวมทั้งยังได้แหล่งของธาตุไนโตรเจนแอมโมเนีย คุณค่าโปรตีนรวมของฟางหมักจึงสูงขึ้นเป็น 7-9% ของวัตถุดิบ โดยถ้าใช้ฟางหมักเป็นอาหารหยাবให้โค-กระบือ ควรให้อาหารชั้นด้วยเพื่อเป็นแหล่งพลังงานสำหรับจุนทรีย์ในการใช้ประโยชน์จากยูเรีย (แหล่งไนโตรเจน) ในการช่วยสังเคราะห์โปรตีน นอกจากนี้ควรให้โค-กระบือกินน้ำสะอาดอย่างเพียงพอ เพราะถ้าขาดน้ำสัตว์จะกินฟางหมักได้น้อยลง

การทำฟางหมักเพิ่มคุณค่าทางอาหารให้โค-กระบือ เป็นการเพิ่มคุณค่าทางอาหารของฟางที่เป็นวัสดุเหลือจากกิจกรรมทางการเกษตร สามารถใช้โปรตีนเทียมจากยูเรีย ที่ทำการหมักฟางได้ สัตว์กินฟางได้มากขึ้น ปัจจุบันบ้านหนองเชียงทูนได้มีการหมักฟาง จำนวน 5 ครัวเรือน จากสมาชิกกลุ่มเลี้ยงโคฯ จำนวน 26 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 19.23

3) การจัดการแปลงหญ้าเนเปียร์

หญ้าถือเป็นอาหารและวัตถุดิบหลักที่สำคัญในการเลี้ยงโค-กระบือ ซึ่งก่อนที่จะเกษตรกรจะนำโค-กระบือเข้ามาเลี้ยง จะต้องคำนึงถึงปัจจัยในการดำรงชีวิตของสัตว์ นั่นคือ “อาหาร” เมื่อกล่าวถึงอาหารของโค-กระบือ แหล่งอาหารลำดับแรกที่เกษตรกรคิดถึง และเป็นแหล่งอาหารที่เกษตรกรสามารถผลิตได้ง่ายต้นทุนต่ำ นั่นคือ “หญ้า” ซึ่งแท้จริงแล้ว พืชอาหารสัตว์อีกหลายชนิดที่สามารถนำมาใช้เลี้ยงโคได้ เช่น ต้นข้าวโพด อ้อย พืชตระกูลถั่ว และสับปะรด เป็นต้น โดยเรียกอาหารเหล่านี้ว่า “อาหารหยาบ” หมายถึง อาหารที่มีเยื่อใยอาหารสูง เมื่อเปรียบเทียบในด้านของราคาระหว่างอาหารชั้นกับอาหารหยาบ จะพบว่าอาหารหยาบเป็นแหล่งอาหารที่มีต้นทุนต่ำกว่า ยิ่งถ้าเป็นหญ่ายังมีต้นทุนที่ต่ำลงไปอีก แต่เมื่อพิจารณาในมุมของคุณค่าทางอาหารแน่นอนว่าอาหารชั้นจะมีคุณค่าทางโภชนาการที่สูงกว่าอาหารหยาบมาก

เกษตรกรผู้เลี้ยงโค-กระบือทุกคน มีเป้าหมายไม่แตกต่างกันมากนัก นั่นก็คือ ต้องการเลี้ยงโค-กระบือด้วยต้นทุนต่ำที่สุด เพื่อให้ได้ผลกำไรที่มากที่สุด ดังนั้นวิธีการที่สามารถใช้เป็นทางเลือกได้อีกทางหนึ่งก็คือ การจัดการแปลงหญ้าให้มีคุณภาพสูงสุดและเพียงพอสำหรับจำนวนโคที่เกษตรกรเลี้ยง อาจสรุปได้ว่าการจัดการแปลงหญ้า เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะเป็นตัวกำหนดทิศทางการผลิต จำนวนโค-กระบือที่จะเลี้ยง ต้นทุน และกำไร นั่นเอง โดยเฉพาะปัจจุบันพื้นที่เลี้ยงสัตว์เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตค่อนข้างมาก มีการปลูกพืชเศรษฐกิจในพื้นที่ที่เกษตรกรเคยปล่อยเลี้ยงลดลง มีข้อจำกัดหลายประการ ความเป็นอิสระในการเลี้ยง

สัตว์ลดลง พื้นที่ในการเลี้ยงที่จำกัดและวัตถุดิบอาหารสัตว์ที่มีราคาแพง เกษตรกรต้องหาแหล่งวัตถุดิบราคาถูก และใช้พื้นที่ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อลดต้นทุนการผลิตให้ได้มากที่สุด เพราะโคเป็นสัตว์ใหญ่ต้องใช้เวลานานกว่าจะเจริญเติบโตและให้ผลผลิต มีความต้องการอาหารในปริมาณที่มาก เพราะฉะนั้นการลดต้นทุนด้วยการทำแปลงหญ้าคุณภาพดีให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และจำนวนโคจึงเป็นทางออกที่ดีที่สุด

การเลือกพันธุ์หญ้าในการทำการสาธิตกิจกรรมวิจัย ได้เลือกส่งเสริมการปลูกหญ้าเนเปียร์เป็นหลัก เนื่องจากเกษตรกรที่เลี้ยงเป็นเกษตรกรรายย่อยมีพื้นที่สำหรับปลูกหญ้าจำกัด จากการศึกษาความต้องการกินอาหารของโค-กระบือ พบว่า โค-กระบือ กินอาหารอย่างเพียงพอในปริมาณร้อยละ 10 ของน้ำหนักตัวต่อวัน เมื่อพิจารณาจากปัจจัยเหล่านี้ หญ้าเนเปียร์ที่ให้ผลผลิตสูง เมื่อเทียบกับหญ้าสายพันธุ์อื่นๆ ในพื้นที่ต่อตารางเมตร

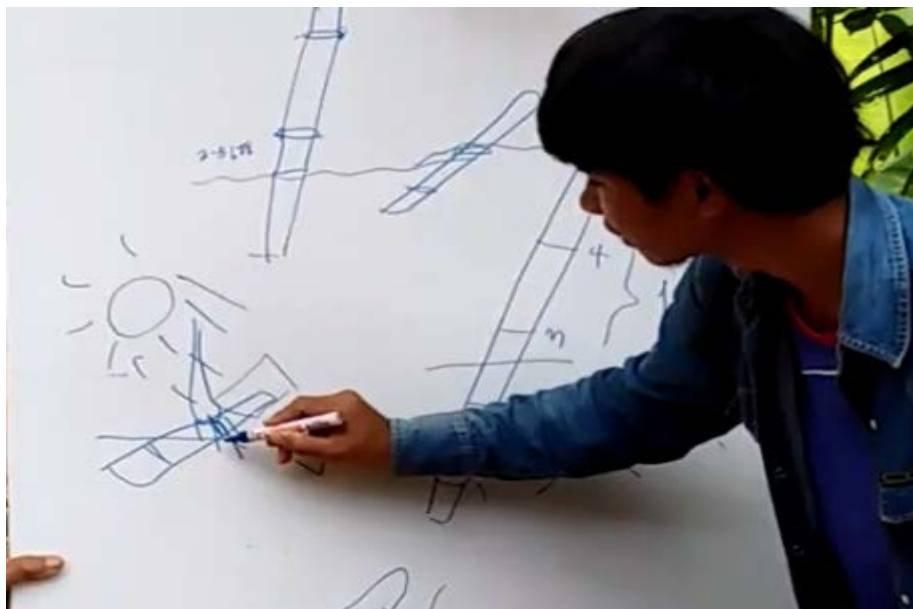

ภาพที่ 4-24 ภาพการทดสอบผลผลิตจากหญ้าเนเปียร์อายุ 45 วัน

จากภาพที่ 4-24 ภาพการทดสอบผลผลิตจากหญ้าเนเปียร์อายุ 45 วัน ตอแรก ความสูง 2 เมตร พบว่า หญ้าเนเปียร์กอที่อยู่ในภาพที่ 4-24 มีจำนวน 6 ต้น นำมาสับแล้วชั่งน้ำหนัก ได้ 4.8 กิโลกรัม รวมน้ำหนักรวมพางชนะ ซึ่งหนัก 1.8 กิโลกรัม ดังนั้นหญ้าที่ทำการทดสอบ จำนวน 6 ต้น มีน้ำหนัก 3 กิโลกรัม สามารถสรุปได้ว่าหญ้างอกล่าวมีน้ำหนักเฉลี่ยที่ 0.5 กิโลกรัมต่อต้น ซึ่งเป็นนำข้อมูลที่ได้มาคำนวณผลผลิตพื้นที่ 1 ตารางเมตร ปลูกในระยะระหว่างต้น 30 เซนติเมตร จะได้ 9 กอ ถ้าผลผลิต 1 กอ มี 6 ต้น ในพื้นที่ 1 ตารางเมตร จะได้ผลผลิตจำนวน 54 ต้นๆ ละ 0.5 กิโลกรัม สรุปในเวลา 45 วัน จะได้ผลผลิตหญ้าเนเปียร์จำนวน 27 กิโลกรัม ซึ่งเพียงพอต่อความต้องการของโคน้ำหนักประมาณ 270 กิโลกรัม ใน 1 วัน เมื่อคำนวณตามจำนวนโคน้ำหนักเฉลี่ย 270 กิโลกรัม/ตัว พบว่า ถ้าเกษตรกรเลี้ยงโคจำนวน 10 ตัว ใน 1 วัน ต้องตัดหญ้าเนเปียร์ในพื้นที่ 10 ตารางเมตร จึงจะเพียงพอ ดังนั้น เกษตรกรต้องมีพื้นที่อย่างน้อยที่ปลูกหญ้าที่สามารถหมุนวนรอบการตัดใน 45 วัน จำนวน 450 ตารางเมตร (หมายเหตุ : การคำนวณจากการพิจารณาน้ำหนักตัวเฉลี่ยของโคคงที่ ดังนั้นในความจริงโค-กระบือมีการเจริญเติบโตมากขึ้นเรื่อยๆ)

วิธีการปลูกหญ้าเนเปียร์

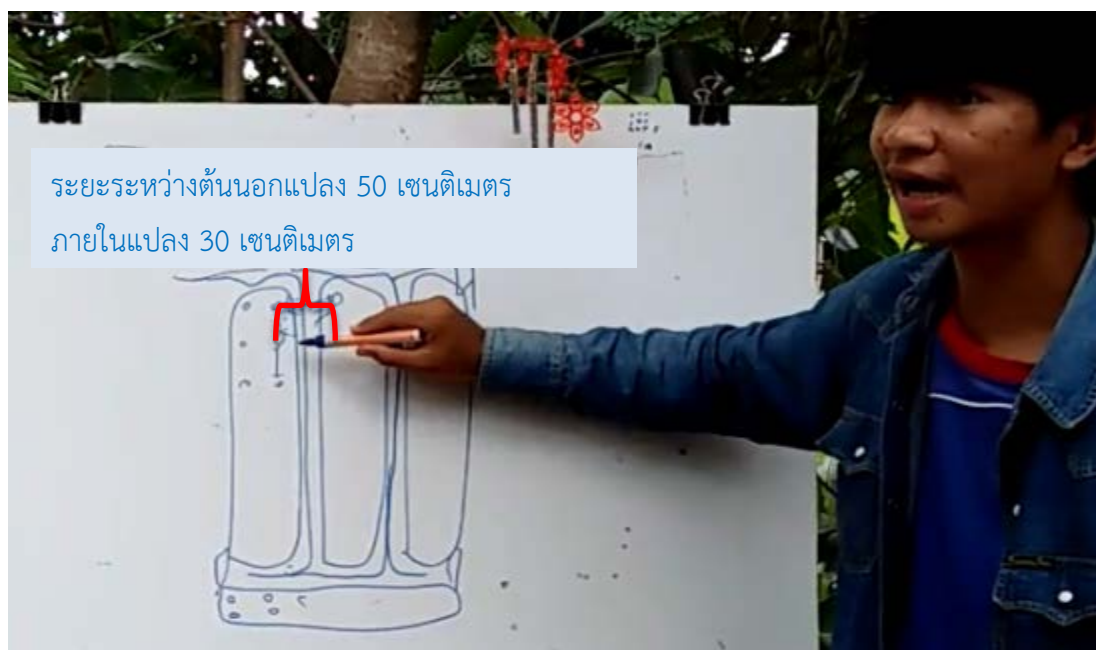
หญ้าเนเปียร์มีลำต้นเป็นข้อๆ ในส่วนของข้อจะเป็นส่วนสำคัญในการพิจารณาขยายพันธุ์ด้วยเมื่อนำมาขยายพันธุ์ข้อจะมีตาไว้แตกหน่อและราก ดังนั้น เกษตรกรควรปลูกด้วยการตัดท่อนพันธุ์ให้เหลือข้อไว้ท่อนละ 2 ข้อ ดังภาพที่ 4.25

ภาพที่ 4-25 ภาพการสาธิตการปลูกหญ้าโดยท่อนพันธุ์ตั้งเอียง ประมาณ 30-45 องศา

จากภาพที่ 4-25 ภาพการสาธิตการปลูกหญ้าโดยท่อนพันธุ์ตั้งเอียง ประมาณ 30-45 องศา โดยลักษณะการปลูกต้องวางท่อนพันธุ์ ให้ข้อที่ 2 โผล่จากพื้นดินเล็กน้อยและให้บางส่วนของข้อที่ 2 ติดกับพื้นดินเพื่อให้รากยึดดินได้แข็งแรง ไม่เป็นรากอากาศ การปลูกลักษณะนี้จะทำให้อัตราการรอดของต้นพันธุ์มีมากขึ้น การแตกตาแทงยอดออกได้ดี

เนื่องจากการปฏิบัติการวิจัยการปลูกหญ้าเนเปียร์ดำเนินการในฤดูฝน ที่มีความเสี่ยงต่อน้ำท่วมขัง ดังนั้นจึงใช้วิธีการยก่องสูง ดังภาพที่ 4.26

ภาพที่ 4-25 ภาพการจัดการแปลงหญ้าเนเปียร์แบบยกร่อง

จากภาพที่ 4-25 ภาพการจัดการแปลงหญ้าเนเปียร์แบบยกร่องแสดงถึงการปลูกหญ้าเนเปียร์ที่มีระยะปลูกระหว่างต้นนอกแปลง 50 เซนติเมตร ภายในแปลง ห่าง 30 เซนติเมตร มีร่องน้ำระหว่างแปลงสำหรับใช้ทั้งการให้น้ำในฤดูแล้ง และระบายน้ำในฤดูฝน การวางผังแปลงที่ดีเกษตรกรจะสามารถลดต้นทุนในการทำระบบให้น้ำทางท่อได้อีกทาง

นอกจากการจัดการแปลงหญ้าที่เป็นแหล่งผลิตอาหารสัตว์ การวิจัยครั้งนี้ได้พิจารณาต้นทุนของเกษตรกรในการดูแลแปลงหญ้าเพียงอย่างเดียว จึงได้ศึกษาดูงานการทำเกษตรประณีตเพิ่มเติม ณ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านตามา ต.ชุมแสง อ.สตึก จ.บุรีรัมย์ ของนายคำนึง เจริญศิริ ปราชญ์ชุมชน เป็นความรู้ที่นำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำรงชีวิต มีการปลูกป่าควบคู่กับการทำนาข้าว หรือแปลงผัก ตามภาพที่ 4-26

ภาพที่ 4-26 ภาพศึกษาดูงานการทำเกษตรประณีต

จากภาพที่ 4-26 ภาพศึกษาดูงานการทำเกษตรประณีต ของทีมวิจัยร่วมกับกลุ่มเลี้ยงโค-กระบือแบบผสมผสานบ้านหนองเชียงทูนใต้ เป็นการศึกษาดูงานใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัด ตั้งแต่ 1

ตารางเมตรขึ้นไป มีการวางแผนการปลูกพืชโดยให้พืชพึ่งพาอาศัยกัน หรือเป็นการทำเกษตรแบบเข้าใจธรรมชาติ ปลูกพืชด้วยฝีมือ มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค มีความมั่นคงต่อผู้ผลิต เป็นสวนอาหารของครอบครัว ที่อุดมสมบูรณ์และมีคุณภาพ หลังจากนั้นโครงการวิจัยได้ส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มเลี้ยงโค-กระบือฯ ปลูกหญ้าเนเปียร์เพื่อเป็นอาหารสัตว์และต้องปลูกพืชสำหรับเป็นอาหารของมนุษย์ด้วย เป็นการลดรายจ่ายของเกษตรกรได้อีกทาง

ภาพที่ 4-27 ภาพการปลูกไม้ผลรอบแปลงหญ้าเนเปียร์

จากภาพที่ 4-27 ภาพการปลูกไม้ผลรอบแปลงหญ้าเนเปียร์เป็นการประยุกต์การทำการเกษตรแบบประณีตมาปรับใช้ในแปลงหญ้าอาหารสัตว์ ปัจจุบันบ้านหนองเชียงทูนได้มีผู้จัดการแปลงหญ้าเนเปียร์ผสมผสานกับพืชผักไม้ผล และมีระบบน้ำที่สามารถให้น้ำหญ้าในฤดูแล้งได้ จำนวน 7 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.92 มีแปลงหญ้าแต่ไม่มีระบบน้ำ 19 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 73.08

4) การหมักหญ้าสดสำหรับเป็นเสบียงอาหารให้โค-กระบือ

ในวิถีชีวิตของผู้ที่เลี้ยงโค-กระบือ ในสมัยก่อนนิยมนำโคกระบือออกจากคอกไปล่ามทุ่งหรือปล่อยทุ่งเป็นส่วนมาก โดยจะมีที่สาธารณะหรือสถานที่ที่เจ้าของเขาได้ปล่อยทิ้งร้างไว้ เพราะสถานที่ดังกล่าว มีลักษณะเป็นที่ราบสูง ไข้เพราะปลูกข้าวไม่ได้จึงได้ปล่อยทิ้งไว้ ผู้คนในชุมชนจึงนิยมนำโค-กระบือไปเลี้ยงแต่การพัฒนาจนถึงทุกวันนี้ได้มีการปรับเปลี่ยนมาเป็นสวนยางพารา หรือ ไร่มันสำปะหลัง ทำให้ผู้ที่เลี้ยงโค-กระบือไม่มีสถานที่เลี้ยงโค-กระบือ หรือ สถานที่เลี้ยงมีจำนวนน้อยลงหรือจำกัดลง ผู้เลี้ยงจึงได้หันมาปลูกหญ้าเนเปียร์เพื่อใช้เป็นอาหารเลี้ยงโค-กระบือ ในช่วงฤดูฝนหญ้าจะเจริญเติบโตได้ดีทำให้มีหญ้าปริมาณมากโค-กระบือกินไม่ทัน ผู้ที่เลี้ยงโค-กระบือจึงได้มีการศึกษาหาวิธีการถนอมอาหาร หรือ ถนอมหญ้าเพื่อเก็บไว้ให้โค-กระบือได้กินในยามไม่มีอาหารหรือในยามจำเป็นเช่นในฤดูแล้งซึ่งจะหาหญ้าได้ยาก ผู้เลี้ยงจึงได้มีการนำหญ้าที่ปลูกมาหมักไว้เพื่อสำรองอาหารไว้ให้โค-กระบือ

ภาพที่ 4-28 ภาพการทดสอบการกินหญ้าหมักกับลูกโค

จากภาพที่ 4-28 ภาพการทดสอบการกินหญ้าหมักกับลูกโค พบว่า ลูกโคกินหญ้าหมักดีมาก การหมักหญ้าสดเป็นวิธีการถนอมอาหาร ให้คุณค่าทางอาหารลดลงน้อยที่สุดหรือเทียบเท่าหญ้าสด เหมาะสำหรับเกษตรกรที่มีกิจธุระเดินทางไปต่างถิ่นเป็นประจำ การมีหญ้าหมักเป็นเป็นข้อได้เปรียบในการบริหารจัดการเวลาในการเลี้ยงโค-กระบือ มีระบบน้ำที่ดี มีรางอาหารที่ใหญ่เพียงพอต่อการให้หญ้าหมักโคกินได้ 2-3 วัน หรือให้อาหารหยาบอื่นๆ นั่นคือ ชีวิตคนเลี้ยงโคเนื้อไม่ได้มีวิถีชีวิตผูกขาดกับการเลี้ยงโคเสมอไป

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำหญ้าหมัก

- (1) มีดหรือเครื่องสับหญ้า
- (2) ถุงดำ หรือถุงพลาสติก เพื่อบรรจุหญ้าสำหรับหมัก
- (3) กากน้ำตาล 3 กิโลกรัม
- (4) เกลือ 5 กิโลกรัม
- (5) หญ้าสับพร้อมหมัก 100 กิโลกรัม
- (6) กระสอบ
- (7) ยางรัดของ

วิธีการหมัก/เทคนิคในการหมัก

หั่นหรือสับหญ้าสดให้มีขนาด 2-3 ซม.

- (2) นำหญ้าที่สับแล้วมากองรวมกันไว้ 100 กิโลกรัม
- (3) นำกากน้ำตาล 3 กิโลกรัม มารดให้ทั่วๆ กองหญ้า
- (4) นำเกลือ 5 กิโลกรัม มาโรยให้ทั่วๆ กองหญ้า
- (5) นำพรั้วมาตักคนส่วนผสมทุกอย่างให้เข้ากัน แล้วตักใส่ลงในถุงพลาสติกหรือถุงดำที่เตรียมไว้ อัดให้แน่นเพื่อไล่อากาศออกให้หมด

(6) ใช้ยางรัดปิดปากถุง ที่บรรจุหญ้าให้สนิทเพื่อป้องกันอากาศและน้ำเข้าข้างใน แล้วนำไปเก็บไว้ในที่ร่มระวังอย่าให้ถูกมีรอยรั่วซึม เพราะจะทำให้เกิดรา และ เน่าเสีย หมักไว้ 3-4 สัปดาห์ หญ้าเหล่านั้นจะกลายเป็นหญ้าหมัก แล้วนำมาใช้เลี้ยงสัตว์ได้

ปัจจุบันการหมักหญ้าสดเป็นปฏิบัติการวิจัยกิจกรรมหนึ่งที่กลุ่มฯ ยังไม่ได้ถูกนำไปใช้อย่างจริงจัง เนื่องจากเป็นปีแรกที่มีการส่งเสริมการปลูกหญ้าทำให้ปริมาณหญ้าสดยังมีปริมาณไม่มากพอต่อความต้องการกินอาหารของสัตว์ แต่เป็นองค์ความรู้ที่สามารถประยุกต์ใช้ในการเลี้ยงและวางแผนการเลี้ยงในรูปแบบต่างๆ ได้

5) การหมักสาโทโค-กระบือ

สำหรับเกษตรกรผู้เลี้ยงโค-กระบือแล้ว อาหารสำหรับเลี้ยงโค-กระบือ นับว่าเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญมาก ทีมวิจัยการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ ได้พยายามค้นหาเทคนิควิธีการที่เป็นการลดต้นทุนด้านอาหาร โดยหวังว่าการเลี้ยงสัตว์ไม่ควรหวังพึ่งพาอาหารชั้น ที่มีราคาแพงเพียงอย่างเดียว

เมื่อประมาณวันที่ 25 พฤษภาคม 2561 ทีมวิจัยฯ มีโอกาสไปศึกษาดูงาน ณ ศรีภักดีฟาร์ม มีนายสุพันธ์ ศรีภักดี อยู่บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองงูเหลือม อำเภอเบญจลักษ์ จังหวัด ศรีสะเกษ เป็นเจ้าของฟาร์มฯ ซึ่งจัดกิจกรรมโดยสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดศรีสะเกษ ได้เรียนรู้การบริหารจัดการฟาร์ม มีแนวคิดที่แตกต่างแตกต่างจากเกษตรกรผู้เลี้ยงโค-กระบือทั่วไปที่หวังเพียงใช้การเลี้ยงโค-กระบือเป็นอาชีพเสริม แต่ที่นี่ใช้เป็นอีกหนึ่งอาชีพหลักของการทำปศุสัตว์ เนื่องจากฟาร์มนี้ประสบความสำเร็จ จากการทำปศุสัตว์ ตามความคิดของผู้เขียนเอง อาจเรียกได้ว่า ปศุสัตว์แบบผสมผสาน เนื่องจากฟาร์มมีการทำปศุสัตว์หลากหลายได้แก่ เลี้ยงปลา เลี้ยงหมูขุน และเลี้ยงโคแบบครบวงจร ยังนับรวมกิจกรรมเกษตรกรรมเกี่ยวกับการปลูกพืช

หลังจากได้ไปศึกษาดูงาน นางคำ ยงกุล เกษตรกรผู้เลี้ยงโคบ้านหนองเชียงทูนใต้ ได้นำมาปรับใช้อย่างจริงจัง แทนการให้กินกากมันสำปะหลังหมักยีสต์ เนื่องจากมีขั้นตอนที่ง่าย หลังจากใช้ควบคู่กับอาหารหยาบ พบว่า โคกินอาหารดีขึ้น นอกจากนั้น มูลโคที่กินน้ำหมักสาโท มีกลิ่นไม่ฉุนหรือไม่มีกลิ่นเหม็นรบกวนในบริเวณคอกสัตว์ และมูลสัตว์ที่ได้เป็นมูลที่มีจุลินทรีย์พร้อมในการหมักเป็นปุ๋ย ประหยัดต้นทุนในการหมักปุ๋ยอีกทาง

วัสดุอุปกรณ์

กากน้ำตาล	5 ลิตร
ยีสต์(ยีสต์ขนมปัง)	1 ก้อน
ข้าวสุก	1-3 กิโลกรัม
ปุ๋ยยูเรีย	1 กิโลกรัม
ไขมันปน	50 กรัม (ครึ่ง ชีด)
น้ำขาวข้าว	5 ลิตร

วิธีทำ

คนวัตถุดิบให้เข้ากัน เริ่มจากคั้นข้าวสุก กากน้ำตาล ยีสต์ ไขมันปน ให้เข้ากัน เทน้ำขาวข้างลงไปคนให้เข้ากันอีกครั้ง ใส่ปุ๋ยยูเรียลงไปคนให้เข้ากันนำวัตถุดิบที่คนได้ที่แล้วเทลงถัง 200 ลิตร ปิดฝาทิ้งไว้ 24 ชั่วโมง ขั้นตอนการผสมพร้อมใช้โดยส่วนผสมที่ใช้นี้ต้องเป็นภาชนะเป็นถึงขนาด 200 ลิตร นำวัตถุดิบตาม ข้อ (3) เทลงในถัง เติมน้ำสะอาดลงเต็มถัง ปิดฝาทิ้งไว้อย่างน้อย 24 ชั่วโมง

เนื่องจากการใช้ประโยชน์จากน้ำหมักสาโทโค-กระบือ เป็นการใช้เป็นอาหารเสริม เป็นแหล่งจุลินทรีย์ (ยีสต์) เกษตรกรผู้เลี้ยงโค-กระบือ ควรให้อาหารหยาบ หรือกากอาหารที่จะสามารถเป็นอาหารให้จุลินทรีย์ย่อย

สลายด้วย เช่น กากมันสำปะหลัง รำหยาบ เป็นต้น การใช้ประโยชน์จากน้ำหมักสาโท จึงจะสามารถทำงาน และเกิดประโยชน์ได้เต็มประสิทธิภาพ ปัจจุบันบ้านหนองเชียงทูนใต้ มีการใช้น้ำหมักสาโทเพื่อเป็นอาหารเสริม สำหรับโค-กระบือ จำนวน 4 ครั้วเรือน จากสมาชิกกลุ่มเลี้ยงโค จำนวน 26 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 15.38

6) การทำปุ๋ยหมักมูลโค-กระบือ

การทำกิจกรรมทางการเกษตร มีสิ่งหนึ่งที่จำเป็นอย่างมากและขาดไม่ได้ คือ “ปุ๋ย” แต่การทำเกษตรกรรมที่ปลอดภัยทั้งผู้ผลิต และผู้บริโภค ผลผลิตที่ปลูก เราต้องรับประทานได้อย่างปลอดภัย นั่น คือ การทำเกษตรปลอดภัย และพัฒนาไปสู่การทำเกษตรอินทรีย์ในอนาคต ปุ๋ย คือ อาหารของพืช ที่เมื่อพืช ได้รับไปแล้ว สามารถเป็นอาหารของพืชได้ และจะทำให้พืชผักผลไม้เจริญงอกงาม การทำเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ต้องใช้ปุ๋ยซึ่งต้องเป็นปุ๋ยที่มาจากธรรมชาติ หรือมีส่วนของปุ๋ยที่ได้จากธรรมชาติมากที่สุด ปุ๋ย ที่หาได้ง่ายในชุมชนหรือกลุ่มผู้เลี้ยงโค-กระบือ คือ ปุ๋ยคอก และหลายคนอาจเข้าใจผิดคิดว่า เมื่อได้ปุ๋ยคอก มาแล้ว สามารถนำไปใส่พืชได้เลย ทั้งที่ยังเปียกหรือสดอยู่ซึ่งการทำลักษณะนี้จะส่งผลให้พืชไม่สามารถนำไปใช้ได้ เนื่องจากจุลินทรีย์ในดินดึงไนโตรเจนจากพืชมาช่วยในการย่อยสลายปุ๋ยคอก ทำให้พืชขาดไนโตรเจนในช่วง นั้น เป็นสาเหตุให้ใบเหลืองซีด หรือตาย ดังนั้น การที่ปุ๋ยคอกจะย่อยสลายต้องใช้เวลานาน

เมื่อสังเกต ตอนที่ทำปุ๋ยคอกหมักตากใส่กระสอบ หรือกองไว้ระยะแรก ตัวปุ๋ยคอกหมักจะมี อุณหภูมิที่ร้อนมาก เนื่องจากเป็นช่วงที่เกิดกระบวนการย่อยสลายและถ้าเกษตรกรไม่นำมูลสัตว์มาผ่าน กระบวนการหมักก่อน การนำไปใช้กับพืชจะกลายเป็นโทษแทน

การทำปุ๋ยคอกหมักมีหลายรูปแบบแล้วแต่ความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ วัตถุประสงค์ของแต่ละบุคคล ซึ่งทั้งหมดเพื่อให้ดินมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของพืชได้ดี และให้ผลผลิตที่สูงขึ้น

ภาพที่ 4-29 ภาพการทดสอบการทำปุ๋ยหมักมูลโค-กระบือ

จากภาพที่ 4-29 ภาพการทดสอบการทำปุ๋ยหมักมูลโค-กระบือ เป็นการปฏิบัติการวิจัย โดยชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ร่วมกันทำปุ๋ยคอกหมักอย่างง่าย โดยมีรายละเอียดวิธีการดังนี้

วัสดุอุปกรณ์

แกลบดิบ

ปุ๋ยคอก

ปูนขาว

แกลบดำ

กากน้ำตาล

EM

น้ำเปล่า

วิธีการและขั้นตอนทำ

- (1) การตัดปุ๋ยคอกมาเทเป็นฐาน
- (2) การตัดแกลบดำมาเทกลบนปุ๋ยคอก
- (3) การตัดแกลบดิบมาเททับแกลบดำเกลี่ยขึ้นให้เป็นกอง
- (4) การโรยปูนขาวบนกองปุ๋ย

(5) น้ำตาล 2 แก้วผสม EM 1 แก้ว ละลายในน้ำเปล่า 20 ลิตร คั้นให้เข้ากัน เทใส่บัวรดน้ำ ลดรอบๆกองปุ๋ย ทำตามขั้นตอนนี้เรื่อยประมาณ 3-4 ชั้น เป็นอันเสร็จสิ้นกระบวนการทำปุ๋ยหมัก

ผลจากการปฏิบัติการวิจัย พบว่า การทำปุ๋ยหมักเต็มรูปแบบ ทำให้เกษตรกรเกิดต้นทุนที่เพิ่มขึ้น ทั้งค่าแรงงาน ค่าวัสดุอุปกรณ์ ทีมวิจัยชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ จึงศึกษาการหมักปุ๋ยคอกตั้งแต่อยู่ในกระบวนการหมักต้นทาง คือ ตั้งแต่อยู่ในท้องของสัตว์เลี้ยง และถ่ายมูลลงในคอก เกษตรกรสามารถนำมูลสัตว์ออกมากองหมักโดยไม่ต้องใส่วัสดุอื่นเพิ่ม จะเกิดกระบวนการหมักในตัวของมันเอง นั่นคือ การให้โค-กระบือ กินน้ำหมักสาโท ทีมวิจัยบ้านหนองเชียงทูนใต้ เรียกการหมักปุ๋ยโดยวิธีดังกล่าวว่า “การทำปุ๋ยหมักแบบลดรูป”

7) การปฏิบัติการฉีดยารักษาและบำรุงโค-กระบือเบื้องต้น

การปฏิบัติการฉีดยารักษาและบำรุงโค-กระบือเบื้องต้น เป็นความจำเป็นสำหรับการดูแลสัตว์เลี้ยงเพื่อให้ได้ผลผลิตสูงสุด สุขภาพสัตว์ที่ดูแลอย่างสม่ำเสมอจะช่วยลดอัตราการเกิดโรค การสุขาภิบาลและการควบคุมป้องกันโรค ควรรักษาความสะอาดภายในโรงเรือน โดยทำลายเชื้อโรคด้วยการพ่นยาฆ่าเชื้ออย่างสม่ำเสมอ และกำจัดมูลสัตว์ซึ่งเป็นสาเหตุในการแพร่กระจายของเชื้อและพยาธิ ชนิดของพยาธิอาจแบ่งออกเป็นสามชนิด (1) พยาธิภายใน (2) พยาธิภายนอก (3) พยาธิเม็ดเลือด ซึ่งพยาธิ คือ สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในร่างกายสัตว์ คอยแย่งอาหาร หรือ ดูดเลือด และทำให้เกิดอันตรายต่อสัตว์ตามอวัยวะต่างๆ ของร่างกายที่มันอาศัยอยู่ พยาธิมีมากมายหลายชนิดแตกต่างกัน นอกจากนี้เราสามารถพบระยะต่างๆ ของพยาธิปะปนอยู่ในธรรมชาติที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของมัน เช่น ในดิน พื้นหญ้า ในน้ำ ในเนื้อสัตว์ต่างๆ ทั้งสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ พืชผักต่างๆ น้ำดื่ม และในแมลงพาหะนำโรคหลายชนิด ควรดูแลเอาใจใส่ด้านอาหารและน้ำให้สะอาด และมีคุณภาพอย่างพอเพียง สังเกตความผิดปกติต่างๆ เช่น อาการซึม กินอาหารน้อยลง เอาแต่นอน ให้รีบหาวิธีแก้ไขก่อนที่จะเกิดปัญหารุนแรงขึ้น เมื่อพบสัตว์ที่มีอาการผิดปกติหรือสงสัยว่าเป็นโรคติดต่อให้แยกไว้ไม่ให้สัมผัสกับสัตว์ปกติ สัตว์ที่เป็นปกติผิวหนังสัตว์จะนุ่ม ขนเป็นมันวาวไม่แห้งกรอบ ส่วนสัตว์ที่มีพยาธิแฝงอยู่ สัตว์จะซูบผอม ผิวหนังจะแห้งไม่ยืดหยุ่น ขนหยอง มีผื่นแดง เม็ดตุ่มหรือมีสะเก็ดรังแค สัตว์มักมีอาการคัน อยู่ไม่เป็นสุขในกรณี โรคทางผิวหนัง ที่มักพบในโคเนื้อได้แก่ โรคพยาธิภายนอก

จากการสำรวจรวบรวมข้อมูลกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองเชียงทูนใต้ พบว่า เกษตรกรยังใช้วิธีการเลี้ยง แบบปล่อยทุ่งสลับขังคอกเป็นส่วนมาก จึงทำให้โค-กระบือของเกษตรกรติดพยาธิจากการแทะเล็มเป็นสาเหตุที่ติดพยาธิทำให้โค-กระบือของเกษตรกรซูบผอม และสมบูรณ์พันธุ์ช้ากว่าปกติ จึงต้องมีการฉีดยาถ่ายพยาธิ และยาบำรุง เนื่องจากเกษตรกรไม่สามารถฉีดสัตว์เลี้ยงเองได้ทำให้เกิดค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากในการฉีดยารักษาโค-กระบือ การปฏิบัติการวิจัยได้พัฒนาเกษตรกรผู้เลี้ยงโค-กระบือ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 23.07 ของสมาชิกกลุ่มเลี้ยงโค-กระบือแบบผสมผสานบ้านหนองเชียงทูนใต้ จำนวน 26 คน เพื่อเป็นผู้ช่วยปศุสัตว์อาสาของกลุ่มฯ ดังภาพที่ 4-30

ภาพที่ 4-30 ภาพการปฏิบัติการสัตวรักษและบำรุงโค-กระบือ

8) การพัฒนาสายพันธุ์โค

การพัฒนาสายพันธุ์โค เป็นปัจจัยที่จำเป็นสำหรับเกษตรกรที่มีเป้าหมายการขยายขนาดฟาร์มในระยะเวลาที่เกษตรกรกำหนดเป้าหมายการเติบโตของฟาร์มไว้ สร้างมูลค่าเพิ่มจากโคคุณภาพ โครงการการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือฯ ได้ศึกษาสายพันธุ์โคที่เหมาะสมกับสภาพการเลี้ยงและความต้องการของตลาดในท้องถิ่น บนพื้นฐานต้นทุนเดิมของเกษตรกร การศึกษาวิจัยได้ศึกษาลักษณะสายพันธุ์โคที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศของบ้านหนองเชียงทูนใต้และสายพันธุ์โคที่มีการดูแลรักษาไม่ซับซ้อน โดยเฉพาะกับเกษตรกรผู้เลี้ยงโคบ้านหนองเชียงทูนใต้มีประสบการณ์การเลี้ยงตามวิถีพื้นถิ่น เลี้ยงเพื่อเป็นอาชีพเสริมเท่านั้น

จากการศึกษาดูงานการเลี้ยงโคแบบประณีต ณ บ้านหนองคัน หมู่ที่ 4 ตำบลจานใหญ่ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ได้เรียนรู้กลยุทธ์การเลี้ยงโคที่ไม่จำเป็นต้องเลี้ยงในปริมาณมาก แต่เลี้ยงสายพันธุ์โคเนื้อ เช่น โคลูกผสมชาโลเลส์ ซึ่งตลาดมีความต้องการสูง เป็นสายพันธุ์โคที่มีอัตราแลกเนื้อดี การเลี้ยงที่มีการพัฒนาสายพันธุ์อย่างประณีตทำให้โคที่จำหน่ายมีมูลค่าสูง มีการจำหน่ายลูกโคพันธุ์ผสมชาโลเลส์เพศเมียอายุ 6 เดือน ราคาขั้นต่ำ ไม่น้อยกว่า 30,000 บาท แตกต่างจากโคพันธุ์พื้นบ้าน (ไทยกระโดน) หรือสายพันธุ์ที่สายเลือดด้อยพัฒนา ประมาณ 3 เท่า นั่นคือ เกษตรกรที่เลี้ยงโคพันธุ์ไทยกระโดน ลูกโคอายุ 6 เดือน ปัจจุบันจำหน่าย ที่ราคา ประมาณ 8,000-13,000 บาท หรือราคาต่ำกว่า ตามภาพที่ 4-31 ภาพการประกาศขายโคในเพจเฟซบุ๊กเกี่ยวกับตลาดซื้อ-ขายโค-กระบือออนไลน์

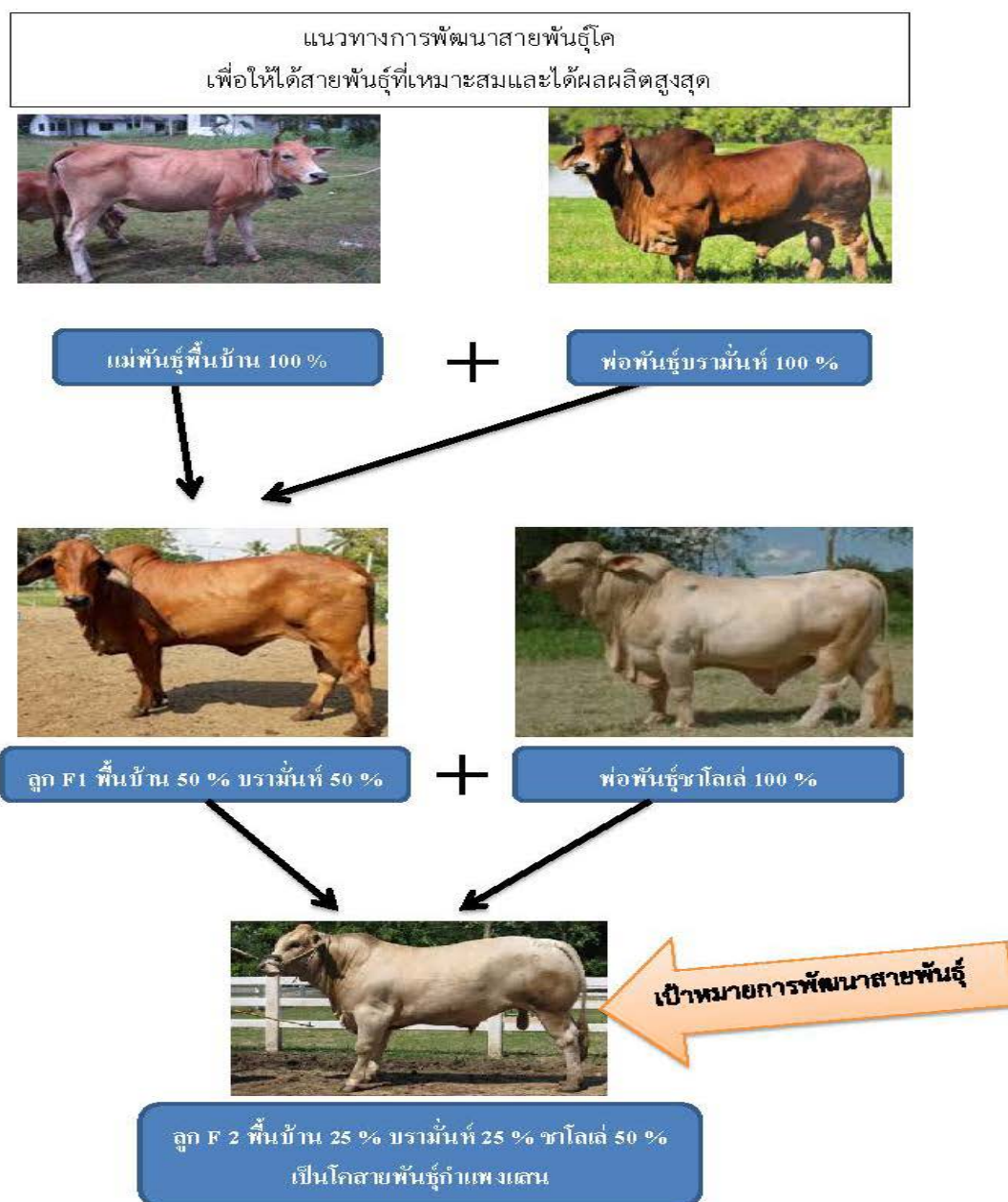

ภาพที่ 4-31 ภาพการประกาศขายโค-กระบือออนไลน์ ณ วันที่ 20 ตุลาคม 2561

จากภาพที่ 4-31 ภาพการประกาศขายโค-กระบือออนไลน์ พบว่า โคที่ไม่การพัฒนาสายพันธุ์ราคาถูก ทำให้กระทบต่อรายได้ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโดยตรง เมื่อต้องการรายได้ที่สูงขึ้น เกษตรกรต้องเพิ่มจำนวนโค การเพิ่มจำนวนปศุสัตว์จะส่งผลต่อต้นทุนการบริหารจัดการโคของเกษตรกรที่ต้องเพิ่มขึ้น เช่น อาหาร การดูแลรักษา ปริมาณพื้นที่ โรงเรือน เป็นต้น

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ไม่สามารถปฏิบัติการวิจัยเกี่ยวกับการขยายพันธุ์โคโดยการผสมเทียมได้เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านระยะเวลาและงบประมาณ ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาปฏิบัติการประมาณ 15 วัน ดังนั้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโคสายพันธุ์ไทยกระโดน โคสายพันธุ์ไทยใหญ่ โคสายพันธุ์ลูกผสมบราห์มัน โคสายพันธุ์ลูกผสมชาโลเลส์ และกำหนดเป้าหมายการพัฒนาสายพันธุ์ร่วมกันจากสายพันธุ์เดิมของเกษตรกร คือ โคสายพันธุ์กำแพงแสน หรือสายพันธุ์ที่มีการตั้งชื่ออื่นๆ ที่มีสายเลือดโคสายพันธุ์ชาโลเลส์หรือสายพันธุ์ที่เป็นที่ต้องการของตลาดโคขุน ซึ่งกำหนดวิธีการพัฒนาสายพันธุ์ ดังนี้

เมื่อเกษตรกรผู้เลี้ยงโคในปัจจุบันเลี้ยงแม่โคพันธุ์ไทยกระโดน หรือโคพันธุ์ไทยใหญ่ เมื่อแม่โคติดสัตรี ให้ทำการผสมพันธุ์กับพ่อพันธุ์บราห์มันเลือด 100% เมื่อแม่โคผ่านรอบและตั้งท้องใช้เวลา 9 เดือน สมมติคลอดลูกได้โคเพศเมีย เป็นลูก F1 เป็นโคพันธุ์ไทยกระโดน(พื้นบ้าน) 50% บราห์มัน 50% เกษตรกรเลี้ยงลูก F1 ประมาณ 18 เดือน สามารถผสมพันธุ์ได้ใช้พ่อพันธุ์ชาโลเลส์เลือด 100% แม่โค F1 ตั้งท้องใช้เวลา 9 เดือน เมื่อคลอดลูก F2 เป็นลูกโคพันธุ์ไทยกระโดน(พื้นบ้าน) 25% บราห์มัน 25% ชาโลเลส์ 50% ซึ่งเรียกว่า “โคพันธุ์กำแพงแสน” เป็นสายพันธุ์เป้าหมายการพัฒนาสายพันธุ์โคของการศึกษาวิจัย รวมใช้ระยะเวลาการพัฒนาสายพันธุ์อย่างน้อย 36 เดือน หรือ 3 ปี

ภาพที่ 4-32 ภาพแนวทางการพัฒนาสายพันธุ์โค

จากภาพที่ 4-32 ภาพแนวทางการพัฒนาสายพันธุ์โค เป็นการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาสายพันธุ์โคเนื้อที่เป็นความต้องการของตลาดโคขุน ปัจจุบัน กลุ่มเลี้ยงโค-กระบือแบบผสมผสานบ้านหนองเชียงทูนใต้ มีจำนวนโคลูกผสมชาโลเล่ส์เลือด 50% ขึ้นไป จำนวน 4 ตัว คิดเป็นร้อยละ 4.34 ของโคของสมาชิกกลุ่มฯ ทั้งหมดจำนวน 92 ตัว

4.4 การสร้างรายได้เพิ่มของชุมชนจากการเลี้ยงโค-กระบือ

4.4.1 สถานการณ์การสร้างรายได้

การเลี้ยงโค-กระบือ เป็นอาชีพดั้งเดิมของเกษตรกรบ้านหนองเชียงทูนใต้ แต่เป็นอาชีพที่เกษตรกรทำเพิ่มเติมจากอาชีพทำนา มีรูปแบบการเลี้ยงที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ปัญหาของสภาพ

พื้นที่ เลี้ยงเพื่อเป็นเงินออมหรือไว้จำหน่ายเมื่อมีความจำเป็นที่ต้องการเงินทุน ไม่ได้คำนึงถึงต้นทุน รายได้ที่เกิดจากการเลี้ยงโค-กระบือ คือ การจำหน่ายโค-กระบือทั้งตัวให้พ่อค้าคนกลาง โดยมีความพยายามเก็บแม่พันธุ์ดั้งเดิมไว้ จำหน่ายลูก แต่ระยะเวลาที่สัตว์พร้อมจำหน่ายประมาณ 1- 2 ปี ทำให้รอบการเกิดรายได้ของเกษตรกรต้องใช้ระยะเวลานาน ตรงข้ามกับรายจ่ายที่เกษตรกรต้องใช้จ่ายในกิจวัตรประจำวัน การไม่สมดุลระหว่างรายได้จากอาชีพเลี้ยงโค-กระบือกับรายจ่ายของเกษตรกร ทำให้อาชีพเลี้ยงโค-กระบือเป็นได้แค่อาชีพเสริมของเกษตรกรบ้านหนองเชียงทูนใต้ เมื่อเกษตรกรไม่มีอาชีพที่มั่นคงทำหลังฤดูทำนา จึงเกิดการอพยพของแรงงานภาคการเกษตรไปทำงานต่างถิ่น วัยแรงงานไม่อยู่บ้านทำให้มีผลกระทบต่อบุคลากรในการพัฒนาหมู่บ้านในปัจจุบัน นั่นคือ การพัฒนาหมู่บ้านส่วนมากเป็นหน้าที่ของผู้สูงอายุแทน

มีวิธีการอะไรบ้าง ที่สามารถทำให้ชุมชนชนบทได้บุคลากรที่มีความพร้อมเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านให้มีความเจริญก้าวหน้าอยู่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่อย่างยั่งยืน ประชากรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โครงการการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ จึงเป็นประเด็นที่เวทีประชาคมคัดเลือก ด้วยกระทบต่อประชากรที่เลี้ยงโค-กระบือในหมู่บ้านมากที่สุดร้อยละ 54 ของครัวเรือนทั้งหมด ประเด็นการเพิ่มความถี่การมีรายได้จากกิจกรรมการทำอาชีพเลี้ยงโค-กระบือ จึงเป็นประเด็นสำคัญที่การศึกษาวิจัยจะพัฒนาให้เกิดการมีรายได้ระดับรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปีขึ้นจากกิจกรรมที่เกี่ยวกับการทำปศุสัตว์จึงเกิดขึ้น โดยไม่มุ่งเฉพาะเรื่องการมีรายได้ แต่รวมถึงการลดรายจ่ายจากการทำกิจกรรมเหล่านั้นด้วย

4.4.2 ผลผลิตของชุมชนเกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือ

การเลี้ยงโค-กระบือ เป็นอาชีพที่เกษตรกรทำควบคู่กับอาชีพอื่นๆ มานาน ทำให้มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ ทั้งเอกลักษณ์การเป็นตัวตนของคนเลี้ยงโค ทั้งบทบาทในภาคการเกษตรของโค-กระบือที่เปลี่ยนแปลงไป เกิดผลิตภัณฑ์และผลผลิตทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ส่งผลกระทบต่อรายได้ ตามรายละเอียดต่อไปนี้

4.4.2.1 มูลโค-กระบือ จากการศึกษาวิจัยได้มีปฏิบัติการการทำปุ๋ยหมักมูลโค-กระบือแบบเต็มรูปแบบ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับมูลสัตว์ของเกษตรกร ปุ๋ยหมักที่ได้สามารถนำไปใช้กับพืชของเกษตรกรได้ทันที แต่กระบวนการในการทำต้องใช้วัสดุเพิ่มเป็นการสิ้นเปลืองวัตถุดิบ

ภาพที่ 4-33 ภาพการปฏิบัติการวิจัยการทำปุ๋ยมูลโค-กระบือ

จากภาพที่ 4-33 ภาพการปฏิบัติการวิจัยการทำปุ๋ยมูลโค-กระบือ พบว่า เกษตรกรต้องมีวัตถุดิบ เช่น แกลบดำ แกลบดิบ จุลินทรีย์(EM) และกากน้ำตาล เป็นต้นทุนทั้งค่าวัสดุ เวลาและแรงงาน ทำให้แนวทางการเพิ่มรายได้จากมูลสัตว์เปลี่ยนแปลงไป โดยต้องเป็นกระบวนการที่ไม่เพิ่มภาระให้กับการทำงานของเกษตรกร และจากการปฏิบัติการวิจัยที่หลากหลาย พบว่า การให้โค-กระบือกินน้ำหมักสาโท เป็นการสร้างกระบวนการหมักต้นทาง คือ ตั้งแต่อยู่ในท้องของสัตว์เลี้ยง และถ่ายมูลลงในคอก เกษตรกรสามารถนำมูลสัตว์ออกมากองหมักโดยไม่ต้องใส่วัสดุอื่นเพิ่ม มูลสัตว์จะเกิดกระบวนการหมักในตัวของมันเอง ซึ่งทีมวิจัยบ้านหนองเชียงทูนใต้ เรียกการหมักปุ๋ยโดยวิธีดังกล่าวว่า “การทำปุ๋ยหมักแบบลดรูป” โดยให้เกษตรกรนำมูลสัตว์ออกมากองนอกคอกทุกสัปดาห์ หรือตามความเหมาะสม เพื่อรอบรรจุกระสอบและเป็นการทำความสะอาดคอกสัตว์ป้องกันโรคในโค-กระบือ ได้เป็นอย่างดี มีกระบวนการในการขับเคลื่อนโดยมีกลุ่มเลี้ยงโค-กระบือแบบผสมผสานฯ เป็นแกนหลักในการดำเนินงาน มีแนวทางการจัดการ คือ การรวมกันจำหน่าย เกษตรกรที่บรรจุกระสอบเรียบร้อยแล้ว จะแจ้งจำนวนปุ๋ยคอกต่อนายทะเบียนเพื่อให้กลุ่มทราบจำนวนปุ๋ยมูลโค-กระบือทั้งหมดของสมาชิก และฝ่ายการตลาดทำการประชาสัมพันธ์

ภาพที่ 4-34 ภาพการบรรจุและจำหน่ายมูลโค-กระบือ

จากภาพที่ 4-34 ภาพการบรรจุและจำหน่ายมูลโค-กระบือ เป็นการนำมูลโคบรรจุกระสอบ ขนาด 16x24 นิ้ว โดยคัดมูลสัตว์ที่ผ่านการกองหมักแล้วทำการบรรจุเต็มกระสอบ และทำการเย็บปากกระสอบด้วยเชือกฟาง ด้วยเกษตรกรไม่สามารถควบคุมความชื้นได้ จึงไม่สามารถวัดปริมาณเป็นหน่วยน้ำหนักของผลิตภัณฑ์ได้ จำหน่ายกระสอบละ 35 บาท โดยนายฟิล์มย์ รัตนวัน จำหน่ายจำนวน 35 กระสอบ เป็นเงิน 1,225 บาท และนายบุญนาค เต็มใจ จำหน่ายจำนวน 10 กระสอบ เป็นเงิน 350 บาท

ดังนั้น การส่งเสริมการรวมกลุ่มจำหน่ายมูลโค-กระบือ ยังไม่บรรลุเป้าหมาย ด้วยเกษตรกรมีอุปสรรคความจำเป็นไม่สามารถดำเนินการในช่วงฤดูฝนได้ ประกอบด้วย

- (1) ไม่มีโรงเรือนสำหรับกองหมักมูลสัตว์และสถานที่เก็บปุ๋ยหลังบรรจุกระสอบ
- (2) เกษตรกรส่วนมากปลูกพืชเศรษฐกิจ และทำแปลงหญ้ามีความจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยมูลโค-กระบือ เพื่อลดต้นทุนในการใช้ปุ๋ยเคมี
- (3) การดำเนินการในปีที่ 1 เป็นการศึกษาวิจัยควบคู่กับการพัฒนา ความพร้อมในการจัดเตรียมสถานที่ไม่สามารถทำได้ในทันที

4.4.2.2 โคขุนหรือลูกโคสำหรับขุน

การเลี้ยงโคของชุมชนบ้านหนองเชียงหนูใต้ กำลังเรียนรู้การปรับเปลี่ยนรูปแบบการเลี้ยง เน้นการเลี้ยงโคสายพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศและเป็นที่ต้องการของตลาด แต่การพัฒนาสายพันธุ์โคจากพันธุ์ไทยกระโดนจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาอย่างน้อย 3 ปี เพื่อให้ได้โคพันธุ์กำแพงแสน ภายใต้งี๋นไข่มุกก่อนนี้ เรียนรู้ร่วมกัน ภายใต้งี๋นเดิมของเกษตรกร โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาปรับใช้เป็นแนวทางนำความคิด แต่การพัฒนาสายพันธุ์โคเมื่อได้ลูกโคตัวผู้เกษตรกรจะรวบรวมเพื่อเตรียมขุนจำหน่าย ปัจจุบันสมาชิกกลุ่มฯ จำนวน มีลูกอายุ แรกเกิด -1.5 ปี จำนวน 39 ตัว คิดเป็นมูลค่าประมาณ 390,000 บาท

4.4.2.3 พันธุ์หญ้า

เกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือ หญ้าเป็นอาหารหลักสำหรับโค-กระบือ ด้วยเป็นวัตถุดิบที่เกษตรกรสามารถผลิตเองได้ง่าย การศึกษาวิจัยได้ส่งเสริมเกษตรกรผู้เลี้ยงโคปลูกหญ้าเนเปียร์ โดยเฉพาะ สายพันธุ์ปากช่อง 1 เป็นหญ้าที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูงกว่าหญ้าชนิดอื่น และตอบสนองต่อการดูแลให้น้ำในฤดูแล้ง

ภาพที่ 4-35 ภาพการส่งเสริมการปลูกหญ้าเนเปียร์

จากภาพที่ 4-35 ภาพการส่งเสริมการปลูกหญ้าเนเปียร์ เป็นการส่งเสริมให้เกิดการลดต้นทุนด้านอาหารสัตว์ เป็นความมั่นคงทางอาหารของสัตว์ที่เกษตรกรเลี้ยง ทำให้ลดการให้อาหารชั้นประทัยต้นทุนได้เป็นอย่างดี นอกจากลดต้นทุนแล้ว กลุ่มเลี้ยงโคฯ มีการจำหน่ายท่อนพันธุ์หญ้าเนเปียร์ปากช่อง 1 ในจำนวน 1 ท่อนมีอย่างน้อย 2 ข้อ เพื่อเพิ่มอัตราการงอกของพันธุ์หญ้า จำหน่ายในราคาท่อนละ 0.75 บาท โดยมี 1) นายพิลย์ รัตนวัน จำหน่ายจำนวน 2,000 ท่อน เป็นเงิน 1,500 บาท 2) นายบุญนาถ เต็มใจ จำหน่ายจำนวน 1,000 ท่อน เป็นเงิน 750 บาท และ 3) นางคำ ยงกุล จำหน่ายจำนวน 2,000 ท่อน เป็นเงิน 1,500 บาท

4.4.2.4 ขลุ้มโค

ขลุ้มเป็นอุปกรณ์ในการบังคับโคที่เลี้ยง เกษตรกรนิยมใช้กับโค-กระบือที่โตยังไม่เต็มที่ เนื่องจากมีความเชื่อว่าถ้าโค-กระบือยังเจริญเติบโตไม่เต็มที่การสนตะพาย จะทำให้สัตว์หยุดชะงักการเจริญเติบโต

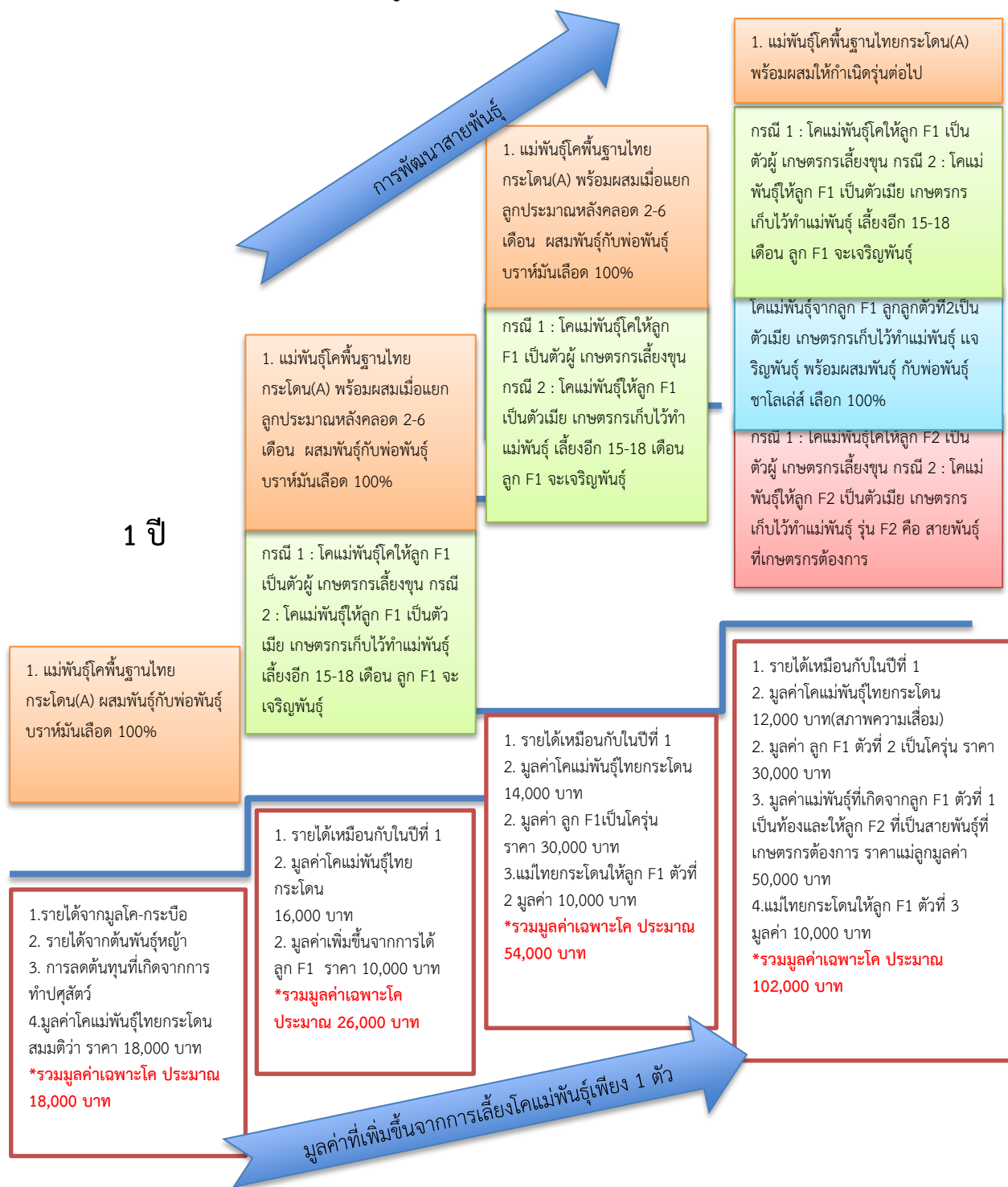
ภาพที่ 4-36 ภาพการเรียนรู้การทำขลุ้มโค

จากภาพที่ 4-36 ภาพการเรียนรู้การทำขลุ้มโค พบว่า กลุ่มเลี้ยงโค-กระบือฯ ได้ฝึกอบรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำขลุ้มโค-กระบือ เพื่อใช้เองเป็นการพัฒนาทักษะการถักเชือก ลดต้นทุนและจำหน่ายในราคาชุดละ 45 บาท แต่ปัจจุบันยังไม่ได้จำหน่ายและสร้างรายได้ให้แก่สมาชิก

4.4.2.5 ผลผลิตอื่นๆ

นอกจากผลผลิตในข้อ 4.4.2.1 – ข้อ 4.4.2.4 การปฏิบัติการวิจัยในปีที่ 1 เมื่อได้ศึกษาระยะเวลาการพัฒนาการเลี้ยงโค-กระบือแล้ว พบว่า การจะทำให้เกษตรกรอยู่ได้อย่างมั่นคงและสามารถบริหารจัดการการเลี้ยงตามรูปแบบที่ต้องการได้ ความรู้พื้นฐานในการจัดการโรงเรือน การจัดการอาหารสัตว์ การดูแลสุขภาพของสัตว์ ตลอดจนสามารถกำหนดเป้าหมายการพัฒนาสายพันธุ์ของโค เป็นประเด็นสำคัญต่อการลดรายจ่ายที่เป็นต้นทุนของเกษตรกรเป็นลำดับแรก ดังนั้น ผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ ที่เกิดจากการปฏิบัติการวิจัยเป็นการศึกษาวิธีการดูแลสุขภาพเลี้ยงเพื่อลดต้นทุนแต่สัตว์เลี้ยงสามารถเจริญเติบโตได้ดี ประกอบด้วย การทำน้ำหมักสาโท การหมักฟาง การหมักหญ้าสด เป็นต้น

4.4.3 แนวโน้มการสร้างรายได้และมูลค่าเพิ่มจากการเลี้ยงโค

ภาพที่ 4-37 ภาพผังการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการเลี้ยงโคแม่พันธุ์ 1 ตัว

จากภาพที่ 4-37 ภาพผังการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการเลี้ยงโคแม่พันธุ์ 1 ตัว เป็นผังอธิบายแนวโน้มการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการเลี้ยงโคแม่พันธุ์ไทยกระโดนจำนวน 1 ตัว พร้อมการพัฒนาสายพันธุ์โค ในกรณีที่แม่โคออกลูก F1 เป็นเพศเมียเพื่อเป็นแม่พันธุ์ทั้งหมด นั้นหมายความว่า ถ้าแม่พันธุ์โคออกลูก F1 เป็นเพศผู้ ระยะเวลาในการพัฒนาสายพันธุ์จะยาวไปอีกอย่างน้อย 1 รอบการผสมของโค เพื่อแสดงแนวความคิดการคำนวณการเพิ่มมูลค่าเพิ่ม แต่อย่างไรก็ตาม จากภาพที่ 4-37 สามารถอธิบายได้ดังนี้

ปีที่ 1 แม่โคพันธุ์ไทยกระโดน 1 ตัว พร้อมเป็นสัตว์ ผสมพันธุ์กับพ่อพันธุ์บราห์มันเลือด 100 % มีมูลค่า 18,000 บาท

ปีที่ 2 แม่โคพันธุ์ไทยกระโดนพร้อมเป็นสัตว์ ผสมพันธุ์กับพ่อพันธุ์บราห์มันเลือด 100 % หลังคลอดลูก 2-3 เดือน คิราคาแม่พันธุ์มีมูลค่า 16,000 บาท ปรับลดตามความเสี่ยงของโคแม่พันธุ์ และโคแม่พันธุ์ให้ลูก F1 ตัวที่ 1 เป็นเพศเมีย เกษตรกรเก็บไว้ทำแม่พันธุ์ เลี้ยงอีก 15-18 เดือน ลูก F1 มีมูลค่า 10,000 บาท รวมมูลค่าคำนวณเฉพาะโค ประมาณ 26,000 บาท

ปีที่ 3 แม่โคพันธุ์ไทยกระโดนพร้อมเป็นสัตว์ ผสมพันธุ์กับพ่อพันธุ์บราห์มันเลือด 100 % ครั้งที่ 3 หลังคลอดลูก 2-3 เดือน คิราคาแม่พันธุ์มีมูลค่า 14,000 บาท และโคแม่พันธุ์ให้ลูก F1 ตัวที่ 2 เป็นเพศเมีย เกษตรกรเก็บไว้ทำแม่พันธุ์ เลี้ยงอีก 15-18 เดือน ลูก F1 ตัวที่ 2 มีมูลค่า 10,000 บาท และลูก F1 ตัวที่ 2 ถึงวัยเจริญพันธุ์ ผสมกับพ่อพันธุ์ชาโลเลส์เลือด 100% ประมาณการมูลค่าลูก F1 ตัวที่ 1 มีมูลค่า 30,000 บาท รวมมูลค่าคำนวณเฉพาะโค ประมาณ 54,000 บาท

ปีที่ 4 แม่โคพันธุ์ไทยกระโดนพร้อมเป็นสัตว์ ผสมพันธุ์กับพ่อพันธุ์บราห์มันเลือด 100 % ครั้งที่ 4 หลังคลอดลูก 2-3 เดือน คิราคาแม่พันธุ์มีมูลค่า 12,000 บาท และโคแม่พันธุ์ให้ลูก F1 ตัวที่ 3 เป็นเพศเมีย เกษตรกรเก็บไว้ทำแม่พันธุ์ เลี้ยงอีก 15-18 เดือน ลูก F1 ตัวที่ 3 มีมูลค่า 10,000 บาท และลูก F1 ตัวที่ 2 ถึงวัยเจริญพันธุ์ ผสมกับพ่อพันธุ์ชาโลเลส์เลือด 100% ประมาณการมูลค่าลูก F1 ตัวที่ 2 มีมูลค่า 30,000 บาท และแม่พันธุ์จากลูก F1 ตัวที่ 1 หลังจากผสมพันธุ์ได้ 9 เดือน คลอดลูก F2 ถ้าได้ลูกเพศเมียเกษตรกรเก็บไว้เป็นแม่พันธุ์ มูลค่าของแม่พันธุ์ F1 และลูก F2 ประมาณ 50,000 บาท รวมมูลค่าคำนวณเฉพาะโค ประมาณ 102,000 บาท

ดังนั้น จากการพิจารณาแนวโน้มการมีรายได้และสร้างมูลค่าเพิ่มที่ได้กล่าวไปในเบื้องต้น สามารถเป็นกระบวนการคำนวณอัตราการขยายฟาร์มโค-กระบือของเกษตรกรได้ และในทางปฏิบัติสามารถควบคุมการผสมพันธุ์โดยวิธีผสมเทียมโดยมีน้ำเชื้อแบบแยกเพศด้วย แต่ต้นทุนสูง ถ้าสามารถกำหนดเพศโคได้ จะเป็นลูกโครุ่น F1,F2 ได้จะสามารถวางแผนการขยายฟาร์มในระยะเวลาที่เกษตรกรกำหนดได้

4.4.4 ทรรศนะเกี่ยวกับโค-กระบือของเกษตรกรหลังจากทดลองเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต

จากการศึกษาวิจัยและปฏิบัติการวิจัยการเลี้ยงโค-กระบือ ระยะเวลา 1 ปี ทำให้เกษตรกร ผู้เลี้ยงโค-กระบือบ้านหนองเชียงทูนใต้ที่มีความสนใจ ตามแนวทางการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือได้ จัดตั้งกลุ่มเลี้ยงโค-กระบือแบบผสมผสานขึ้น มีสมาชิกจัดตั้งครั้งแรก 26 คน เป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีความสนใจ และลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ประกอบกับการเลี้ยงโค-กระบือต้องใช้ระยะเวลาไม่น้อยกว่า 3 ปี จึงจะปรากฏรายได้จากการพัฒนารูปแบบการเลี้ยงได้ชัดเจน ตามแนวโน้มการสร้างรายได้และมูลค่าเพิ่มจากการเลี้ยงโค

ข้อ 4.4.3 ดังนั้นการศึกษาวิจัยได้ดำเนินการสำรวจทรัพย์สินเกี่ยวกับโค-กระบือของเกษตรกรหลังจากทดลอง

เลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต ของกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงโค-กระบือที่ดำเนินการพัฒนารูปแบบการเลี้ยงตาม

แนวทางการศึกษาวิจัย ตามตารางที่ 4-1ตารางสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือ

แบบกึ่งประณีต (ก่อน - หลัง) จากการเข้าร่วมงานวิจัย

โครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนอง

เชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรี

ชื่อ -สกุลเจ้าของข้อมูล นายยงยุทธ เต็มใจ

ที่อยู่ 87/3 หมู่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอบางศรีณรงค์ จังหวัดศรีสะเกษ เบอร์โทรศัพท์ 088 – 1035158\				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย								
	หน่วย นับ		รวมคิด เป็นมูลค่า		หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า	หมายเหตุ
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค – กระบือ	(ตัว)		(บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค – กระบือ	(ตัว)		(บาท)	
จำนวนโค-กระบือ(จำแนก เล็ก-ใหญ่)				จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				
โคตัวใหญ่	6		150,000	โคตัวใหญ่	8		200,000	
โคตัวเล็ก	5		100,000	โคตัวเล็ก	6		120,000	
แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				แปลงหญ้า(ขนาด แปลง/พืชอื่นๆใน แปลง/ระบบการ จัดการ)				
แปลงหญ้า 1 ไร่ (แปลง)	1		5,000	แปลงหญ้า 1 ไร่	1		6,000	
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการ เลี้ยง)				
เครื่องสับหญ้า			8,500	เครื่องสับหญ้า			8,500	
รวมคิดเป็นมูลค่า			263,500	รวมคิดเป็นมูลค่า			<u>334,500</u>	

ตารางสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต (ก่อน - หลัง)

จากการเข้าร่วมงานวิจัย

โครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนอง

เชียงทูน อำเภอบางศรีณรงค์ จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่อ –สกุลเจ้าของข้อมูล นางสาว สีตะวัน

ที่อยู่ 97 หมู่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอบางศรีณรงค์ จังหวัดศรีสะเกษ เบอร์โทรศัพท์

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
	หน่วย นับ		รวมคิด เป็น		หน่วย นับ		รวมคิด เป็น	หมายเหตุ

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
			มูลค่า				มูลค่า	
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค – กระบือ	(ตัว)		(บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค – กระบือ	(ตัว)		(บาท)	
จำนวนโค-กระบือ(จำแนกเล็ก-ใหญ่)				จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				
โคตัวใหญ่	0		0	โคตัวใหญ่	8		200,000	
โคตัวเล็ก	1		10,000	โคตัวเล็ก	6		120,000	
แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/พืชอื่นๆในแปลง/ระบบการจัดการ)				แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/พืชอื่นๆในแปลง/ระบบการจัดการ)				
แปลงหญ้า	0			แปลงหญ้า 1 แปลง 1 งาน	1		2,000	
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				
เครื่องสับหญ้า				เครื่องสับหญ้า			3,000	
รวมคิดเป็นมูลค่า			10,000	รวมคิดเป็นมูลค่า			325000	<u>315,000</u>

ตารางสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต (ก่อน - หลัง)

จากการเข้าร่วมงานวิจัย

โครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนอง

เชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่อ-สกุลเจ้าของข้อมูล นายอารีย์ สุธรรมมา

ที่อยู่ 7-9 หมู่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ

เบอร์โทรติดต่อ

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
	หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า		หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า	หมายเหตุ
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค – กระบือ	(ตัว)		(บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค – กระบือ	(ตัว)		(บาท)	
จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				
โคตัวใหญ่	1		25,000	โคตัวใหญ่	3		85,000	

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
โคตัวเล็ก	2		30,000	โคตัวเล็ก	0			
แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				แปลงหญ้า(ขนาด แปลง/พืชอื่นๆใน แปลง/ระบบการ จัดการ)				
แปลงหญ้า	0			แปลงหญ้า 1 แปลง 2 งาน	1		2,000	
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการ เลี้ยง)				
เครื่องสับหญ้า				เครื่องตัดหญ้า 1 เครื่อง			25,000	
รวมคิดเป็นมูลค่า			55,000	รวมคิดเป็นมูลค่า			112000	<u>57,000</u>

ตารางสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต (ก่อน - หลัง)
จากการเข้าร่วมงานวิจัย

โครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนอง
เชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรี
ชื่อ-สกุลเจ้าของข้อมูล นายจุฑานวัณณ์ สุฤทธิ์
ที่อยู่ 52 หมู่ 5 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรี เบอร์โทรศัพท์ 086-8978689

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย			หลังเข้าร่วมงานวิจัย			
	หน่วย นับ	รวมคิด เป็น มูลค่า		หน่วย นับ	รวมคิด เป็น มูลค่า	หมายเหตุ
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)	(บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)	(บาท)	
จำนวนโค-กระบือ(จำแนก เล็ก-ใหญ่)			จำนวนโค-กระบือ(จำแนก เล็ก-ใหญ่)			
โคตัวใหญ่	0	0	โคตัวใหญ่	1	17,500	
โคตัวเล็ก	0	0	โคตัวเล็ก	4	42,000	
แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)			แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/พืช อื่นๆในแปลง/ระบบการ จัดการ)			
แปลงหญ้า	0		แปลงหญ้า 1 แปลง 2งาน	0	0	

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				
เครื่องสับหญ้า				ได้ทำคอกใหม่	1		5,000	
รวมคิดเป็นมูลค่า			0	รวมคิดเป็นมูลค่า			64500	64,500

ตารางสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต (ก่อน - หลัง)

จากการเข้าร่วมงานวิจัย

โครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนอง

เชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่อ -สกุลเจ้าของข้อมูล นายสีใส สีตะวัน

ที่อยู่ 16 หมู่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ เบอร์โทรศัพท์ 095-3167199

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
	หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า		หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า	หมายเหตุ
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)		(บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)		(บาท)	
จำนวนโค-กระบือ(จำแนก เล็ก-ใหญ่)				จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				
โคตัวใหญ่	2		18,000	โคตัวใหญ่				
กระบือตัวใหญ่	3		80,000	กระบือตัวใหญ่	5		150,000	
กระบือตัวเล็ก	2		40,000	กระบือตัวเล็ก	4		20000	
แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				
แปลงหญ้า	0			แปลงหญ้า 1 แปลง 1 งาน	1		1,000	
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				
เครื่องสับหญ้า				เครื่องสับหญ้า				
รวมคิดเป็นมูลค่า			138,000	รวมคิดเป็นมูลค่า			171,000	33,000

ตารางสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต (ก่อน - หลัง)
 จากการเข้าร่วมงานวิจัย
 โครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนอง
 เชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 ชื่อ - สกุลเจ้าของข้อมูล นายเสถียร รัตนวัน
 ที่อยู่ 22 หมู่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เบอร์โทรติดต่อ

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				หมายเหตุ
	หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า		หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า	
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)		(บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)		(บาท)	
จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				
โคตัวใหญ่	2		40,000	โคตัวใหญ่	3		70,000	
โคตัวเล็ก	1		10,000	โคตัวเล็ก	1		15,000	
แปลงหญ้า(ขนาด แปลง/พืชอื่นๆใน แปลง/ระบบการ จัดการ)				แปลงหญ้า(ขนาด แปลง/พืชอื่นๆใน แปลง/ระบบการ จัดการ)				
แปลงหญ้า	0			แปลงหญ้า 1 แปลง 1 ไร่	1		6,000	
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการ เลี้ยง)				อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการ เลี้ยง)				
เครื่องสับหญ้า				เครื่องตัดหญ้า 1 เครื่อง	1		2,500	
รวมคิดเป็นมูลค่า			50,000	รวมคิดเป็นมูลค่า			93,500	43,500

ตารางสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต (ก่อน - หลัง)
 จากการเข้าร่วมงานวิจัย
 โครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนอง
 เชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 ชื่อ - สกุลเจ้าของข้อมูล นางสาวสุนีย์ โคตทา

ที่อยู่ 34 หมู่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอบางศรีณรงค์ จังหวัดศรีสะเกษ เบอร์โทรติดต่อ 065-4162224

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
	หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า		หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า	หมายเหตุ
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค – กระบือ	(ตัว)		(บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค – กระบือ	(ตัว)		(บาท)	
จำนวนโค-กระบือ(จำแนก เล็ก-ใหญ่)				จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				
โคตัวใหญ่	1		20,000	โคตัวใหญ่	2		40,000	
โคตัวเล็ก	0		0	โคตัวเล็ก	0		0	
แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				
แปลงหญ้า	0			แปลงหญ้า 1 แปลง 1 งาน	1		1,000	
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				
เครื่องสับหญ้า				เครื่องตัดหญ้า 1 เครื่อง				
รวมคิดเป็นมูลค่า			20,000	รวมคิดเป็นมูลค่า			41000	21,000

ตารางสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต (ก่อน - หลัง)

จากการเข้าร่วมงานวิจัย

โครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนอง

เชียงทูน อำเภอบางศรีณรงค์ จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่อ -สกุลเจ้าของข้อมูล นายฟิลมย์ รัตนวัน

ที่อยู่ 163 หมู่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอบางศรีณรงค์ จังหวัดศรีสะเกษ เบอร์โทรติดต่อ 083-0461703

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
	หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า		หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า	หมายเหตุ
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค –	(ตัว)		(บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค	(ตัว)		(บาท)	

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
กระบือ				– กระบือ				
จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				
โคตัวใหญ่	3		70,000	โคตัวใหญ่	6		150,000	
โคตัวเล็ก	3		30,000	โคตัวเล็ก	2		35,000	
แปลงหญ้า(ขนาด แปลง/พืชอื่นๆใน แปลง/ระบบการ จัดการ)				แปลงหญ้า(ขนาด แปลง/พืชอื่นๆใน แปลง/ระบบการ จัดการ)				
แปลงหญ้า	0			แปลงหญ้า 1 แปลง 2 งาน	1		4,000	
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการ เลี้ยง)				อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือ ที่ลงทุนเกี่ยวกับการ เลี้ยง)				
เครื่องสับหญ้า				เครื่องสับหญ้า			15,000	
				ทำคอกใหม่			20,000	
รวมคิดเป็นมูลค่า			100,000	รวมคิดเป็นมูลค่า			224,000	<u>124,000</u>

ตารางสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต (ก่อน - หลัง)
จากการเข้าร่วมงานวิจัย

โครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนอง
เชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรี
ชื่อ-สกุลเจ้าของข้อมูล นายบุญเกิด บุญเหมาะ
ที่อยู่ 30 หมู่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรี เบอร์โทรศัพท์ 096-6378397

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
	หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า		หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า	หมายเหตุ
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค – กระบือ	(ตัว)		(บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค – กระบือ	(ตัว)		(บาท)	
จำนวนโค-กระบือ(จำแนก เล็ก-ใหญ่)				จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
โคตัวใหญ่				โคตัวใหญ่	2		60,000	
โคตัวเล็ก	1		7,000	โคตัวเล็ก	1		15,000	
แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				
แปลงหญ้า	0			แปลงหญ้า 2 แปลง ๆ ละ 2 งาน	2		2,000	
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				
เครื่องสับหญ้า				เครื่องสับหญ้า				
				ทำคอกใหม่			2,000	
รวมคิดเป็นมูลค่า			7,000	รวมคิดเป็นมูลค่า			79000	<u>72,000</u>

ตารางสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต (ก่อน - หลัง)

จากการเข้าร่วมงานวิจัย

โครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนอง

เชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่อ-สกุลเจ้าของข้อมูล นายธนกร สุธรรมมา

ที่อยู่ 33 หมู่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ เบอร์โทรศัพท์ 085-4694956

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
	หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า		หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า	หมายเหตุ
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)		(บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)		(บาท)	
จำนวนโค-กระบือ(จำแนก เล็ก-ใหญ่)				จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				
โคตัวใหญ่	2		60,000	โคตัวใหญ่	3		85,000	
โคตัวเล็ก	1		15,000	โคตัวเล็ก	1		15,000	
แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
แปลงหญ้า	0			แปลงหญ้า 2 แปลง ๆ ละ 2 งาน	2		2,000	
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				
เครื่องสับหญ้า				เครื่องสับหญ้า			8,000	
				ทำคอกใหม่				
รวมคิดเป็นมูลค่า			75,000	รวมคิดเป็นมูลค่า			110,000	35,000

ตารางสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต (ก่อน - หลัง)

จากการเข้าร่วมงานวิจัย

โครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนอง

เชียงทูน อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่อ -สกุลเจ้าของข้อมูล นางอานวย วงศ์ภักดี

ที่อยู่ 141 หมู่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ เบอร์โทรติดต่อ

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
	หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า		หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า	หมายเหตุ
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)		(บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)		(บาท)	
จำนวนโค-กระบือ(จำแนกเล็ก-ใหญ่)				จำนวนโค-กระบือ(จำแนกเล็ก-ใหญ่)				
โคตัวใหญ่	3		90,000	โคตัวใหญ่	3		100,000	
โคตัวเล็ก				โคตัวเล็ก	1		15,000	
แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/พืชอื่นๆในแปลง/ระบบการจัดการ)				แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/พืชอื่นๆในแปลง/ระบบการจัดการ)				
แปลงหญ้า	0			แปลงหญ้า 2 แปลง ๆ ละ 2 งาน	1		3,000	
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				
เครื่องสับหญ้า				เครื่องสับหญ้า				
				ทำคอกใหม่				

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
รวมคิดเป็นมูลค่า			90,000	รวมคิดเป็นมูลค่า			118,000	28,000

ตารางสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต (ก่อน - หลัง)

จากการเข้าร่วมงานวิจัย

โครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนอง

เชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่อ-สกุลเจ้าของข้อมูล นายประสิทธิ์ เกษกุล

ที่อยู่ 87/1 หมู่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดศรีสะเกษ เบอร์โทรติดต่อ

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
	หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า		หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า	หมายเหตุ
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)		(บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)		(บาท)	
จำนวนโค-กระบือ(จำแนก เล็ก-ใหญ่)				จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				
โคตัวใหญ่	2		40,000	โคตัวใหญ่	2		50,000	
กระบือตัวใหญ่	2		50,000	กระบือตัวใหญ่	2		60,000	
กระบือตัวเล็ก	1		15,000	กระบือตัวเล็ก	1		20,000	
แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				
แปลงหญ้า 1 แปลง 2 ไร่	1		3,000	แปลงหญ้า 1 แปลง 2 ไร่	1		4,000	
มี กลัวย มะละกอ พริก มะเขือ				มี กลัวย มะละกอ พริก มะเขือ				
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				
รถเข็น,เครื่องตัดหญ้า			10,000	รถเข็น ,เครื่องตัดหญ้า			10,000	
				ทำคอกใหม่				
รวมคิดเป็นมูลค่า			118,000	รวมคิดเป็นมูลค่า			144,000	26,000

ตารางสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต (ก่อน - หลัง)
 จากการเข้าร่วมงานวิจัย
 โครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนอง
 เชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 ชื่อ – สกุลเจ้าของข้อมูล นางสาวกรรณิศา ไชยรงกา
 ที่อยู่ 66 หมู่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				หมายเหตุ
	หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า		หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า	
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค – กระบือ	(ตัว)		(บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค – กระบือ	(ตัว)		(บาท)	
จำนวนโค-กระบือ(จำแนก เล็ก-ใหญ่)				จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				
โคตัวใหญ่	3		90,000	โคตัวใหญ่	3		90,000	
โคตัวเล็ก	1		15,000	โคตัวเล็ก	2		30,000	
แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				
แปลงหญ้า	0			แปลงหญ้า 3 แปลง รวม 3 แปลง 6 ไร่	3		5,000	
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				
เกี้ยว, มิด, เครื่องตัดหญ้า, รถเข็น			10,000	เกี้ยว, มิด, เครื่องตัด หญ้า, รถเข็น			20,000	
รวมคิดเป็นมูลค่า			115,000	รวมคิดเป็นมูลค่า			145,000	30,000

ตารางสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต (ก่อน - หลัง)
 จากการเข้าร่วมงานวิจัย
 โครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนอง
 เชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 ชื่อ – สกุลเจ้าของข้อมูล นายไผ่ พงษ์สุระ
 ที่อยู่ 99 หมู่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
	หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า		หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า	หมายเหตุ
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค – กระบือ	(ตัว)		(บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค – กระบือ	(ตัว)		(บาท)	
จำนวนโค-กระบือ(จำแนก เล็ก-ใหญ่)				จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				
โคตัวใหญ่	1		30,000	โคตัวใหญ่	1		40,000	
โคตัวเล็ก				โคตัวเล็ก				
แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				
แปลงหญ้า	0			แปลงหญ้า 3 แปลง รวม 3 แปลง 6 ไร่				
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				
รถเข็น , เกี้ยว			3,000	รถเข็น , เกี้ยว			3,000	
รวมคิดเป็นมูลค่า			33,000	รวมคิดเป็นมูลค่า			43,000	10,000

ตารางสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต (ก่อน - หลัง)
จากการเข้าร่วมงานวิจัย

โครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนอง

เชียงทูน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

ชื่อ –สกุลเจ้าของข้อมูล นางวิจิตร พงษ์สุระ

ที่อยู่ 162 หมู่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา เบอร์โทรติดต่อ

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
	หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า		หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า	หมายเหตุ
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค – กระบือ	(ตัว)		(บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค – กระบือ	(ตัว)		(บาท)	
จำนวนโค-กระบือ(จำแนก เล็ก-ใหญ่)				จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
โคตัวใหญ่	1		25,000	โคตัวใหญ่	1		30,000	
โคตัวเล็ก				โคตัวเล็ก				
แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				
แปลงหญ้า	0			แปลงหญ้า 1 แปลง 1 งาน	1		1,000	
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				
ไม่มี				ไม่มี				
รวมคิดเป็นมูลค่า			25,000	รวมคิดเป็นมูลค่า			31,000	6,000

ตารางสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต (ก่อน - หลัง)
จากการเข้าร่วมงานวิจัย

โครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนอง

เชียงทูน อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่อ -สกุลเจ้าของข้อมูล นางคำ ยงกุล

ที่อยู่ 140 หมู่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ

เบอร์โทรติดต่อ

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
	หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า		หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า	หมายเหตุ
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)		(บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)		(บาท)	
จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				
โคตัวใหญ่	4		100000	โคตัวใหญ่	5		120,000	
โคตัวเล็ก	4		40000	โคตัวเล็ก	7		120,000	
แปลงหญ้า(ขนาด แปลง/พืชอื่นๆใน แปลง/ระบบการ จัดการ)				แปลงหญ้า(ขนาด แปลง/พืชอื่นๆใน แปลง/ระบบการ จัดการ)				

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
แปลงหญ้า	0			แปลงหญ้าเนเปียร์ 2 แปลงๆ ละ 2 งาน รวมพื้นที่ 1 ไร่	2		6,000	
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการ เลี้ยง)				
เครื่องสับหญ้า				เครื่องสับหญ้า			3,500	
				ทำคอกใหม่			10,000	
รวมคิดเป็นมูลค่า			140,000	รวมคิดเป็นมูลค่า			259,500	119,500

ตารางสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต (ก่อน - หลัง)

จากการเข้าร่วมงานวิจัย

โครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนอง

เชียงทูน อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่อ -สกุลเจ้าของข้อมูล นายเปี้ย พงษ์สุระ

ที่อยู่ หมู่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ

เบอร์โทรติดต่อ

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
	หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า		หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า	หมายเหตุ
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)		(บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)		(บาท)	
จำนวนโค-กระบือ(จำแนก เล็ก-ใหญ่)				จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				
โคตัวใหญ่	2		40000	โคตัวใหญ่	3		25,000	
โคตัวเล็ก	2		15000	โคตัวเล็ก	4		40,000	
แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				
แปลงหญ้า	0			แปลงหญ้า (1 แปลง 1 งาน)	1		2,000	
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
เครื่องสับหญ้า				เครื่องสับหญ้า				
รวมคิดเป็นมูลค่า			55,000	รวมคิดเป็นมูลค่า			67000	12,000

ตารางสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต (ก่อน - หลัง)

จากการเข้าร่วมงานวิจัย

โครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนอง

เชียงทูน อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่อ -สกุลเจ้าของข้อมูล นางจิต แสงสอน

ที่อยู่ หมู่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ

เบอร์โทรติดต่อ

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
	หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า		หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า	หมายเหตุ
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)		(บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)		(บาท)	
จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				
โคตัวใหญ่	3		120000	โคตัวใหญ่	5		180,000	
โคตัวเล็ก	2		30000	โคตัวเล็ก				
แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				แปลงหญ้า(ขนาด แปลง/พืชอื่นๆใน แปลง/ระบบการ จัดการ)				
แปลงหญ้า	0			แปลงหญ้า				
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการ เลี้ยง)				
เครื่องสับหญ้า				เครื่องสับหญ้า				
รวมคิดเป็นมูลค่า			150,000	รวมคิดเป็นมูลค่า			180,000	<u>30,000</u>

ตารางสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต (ก่อน - หลัง)
 จากการเข้าร่วมงานวิจัย
 โครงการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ หมู่ที่ 15 ตำบลหนอง
 เชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 ชื่อ - สกุลเจ้าของข้อมูล นายวิเชียร รัตนวัน
 ที่อยู่ หมู่ 15 ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เบอร์โทรติดต่อ

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย				
	หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า		หน่วย นับ		รวมคิด เป็น มูลค่า	หมายเหตุ
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)		(บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค - กระบือ	(ตัว)		(บาท)	
จำนวนโค-กระบือ(จำแนก เล็ก-ใหญ่)				จำนวนโค-กระบือ (จำแนกเล็ก-ใหญ่)				
โคตัวใหญ่	2		60000	โคตัวใหญ่	2		60,000	
โคตัวเล็ก				โคตัวเล็ก	1		15,000	
แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/ พืชอื่นๆในแปลง/ระบบ การจัดการ)				
แปลงหญ้า	0			แปลงหญ้า				
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)				
เครื่องสับหญ้า				เครื่องสับหญ้า				
รวมคิดเป็นมูลค่า			60,000	รวมคิดเป็นมูลค่า			75,000	15,000

ตารางที่ 4-1 ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค-กระบือของเกษตรกรหลังจากทดลองเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต

ตามตารางที่ 4-1 เป็นตารางสรุปการสำรวจข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของสมาชิกเลี้ยงโค-กระบือของสมาชิก 19 คอก

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย	หลังเข้าร่วมงานวิจัย
----------------------	----------------------

ก่อนเข้าร่วมงานวิจัย				หลังเข้าร่วมงานวิจัย			
ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค – กระบือ	จำนวน	หน่วยนับ	รวมคิดเป็นมูลค่า (บาท)	ทรัพย์สินเกี่ยวกับโค – กระบือ	จำนวน	หน่วยนับ	รวมคิดเป็นมูลค่า (บาท)
จำนวนโค-กระบือ(จำแนกเล็ก-ใหญ่)				จำนวนโค-กระบือ(จำแนกเล็ก-ใหญ่)			
โคใหญ่ (โคอายุ 6 เดือนขึ้นไป)	38	ตัว	978,000	โคใหญ่ (โคอายุ 6 เดือนขึ้นไป)	50	ตัว	1,325,000
ลูกโค (แรกเกิด- 6 เดือน)	23	ตัว	302,000	ลูกโค (แรกเกิด- 6 เดือน)	30	ตัว	510,000
กระบือใหญ่ (กระบืออายุ 6 เดือนขึ้นไป)	5	ตัว	130,000	กระบือใหญ่ (กระบืออายุ 6 เดือนขึ้นไป)	7	ตัว	210,000
ลูกกระบือ (แรกเกิด- 6 เดือน)	3	ตัว	55,000	ลูกกระบือ (แรกเกิด- 6 เดือน)	5	ตัว	40,000
แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/พืชอื่นๆในแปลง/ระบบการจัดการ)				แปลงหญ้า(ขนาดแปลง/พืชอื่นๆในแปลง/ระบบการจัดการ)			
แปลงหญ้า	2	แปลง	8,000	แปลงหญ้า(ขนาด1งาน-1ไร่)	20	แปลง	47,000
อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)	0		0	อื่นๆ(เครื่องมือ,หรือที่ลงทุนเกี่ยวกับการเลี้ยง)	0		0
เครื่องสับหญ้า			21,500	เครื่องสับหญ้า,ทำโรงเรือนใหม่			93,500
รวมคิดเป็นมูลค่า			1,494,500	รวมคิดเป็นมูลค่า			2,225,500
				คิดเป็นทรัพย์สินเกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือเพิ่มขึ้น			<u>731,000</u>

ตารางที่ 4 – 2 ตารางสรุปรวม 19 คอก

จากตารางที่ 4-1 และตารางที่ 4 – 2 เป็นตารางข้อมูลเปรียบเทียบทรัพย์สินเกี่ยวกับโค-กระบือของเกษตรกรหลังจากทดลองเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีตตามแนวทางการวิจัย ของสมาชิกกลุ่มเลี้ยงโค-กระบือแบบผสมผสานบ้านหนองเชียงทูนใต้ จำนวน 26 คน โดยก่อนเข้าร่วมงานวิจัยฯ สมาชิกมีโรงเรือนเลี้ยงโค-กระบือ จำนวน 15 โรงเรือน ข้อมูลก่อนเข้าร่วมงานวิจัย จากตารางที่ 4-1 พบว่า เกษตรกรมีโค-กระบือ จำนวน 69 ตัว จำแนกเป็น (1) โคใหญ่ (โคอายุ 6 เดือนขึ้นไป) จำนวน 38 ตัว (2) ลูกโค (แรกเกิด- 6 เดือน) จำนวน 23 ตัว (3) กระบือใหญ่ (กระบืออายุ 6 เดือนขึ้นไป) จำนวน 5 ตัว (4) ลูกกระบือ (แรกเกิด- 6 เดือน) จำนวน 3 ตัว และอุปกรณ์สำหรับการเลี้ยง รวมคิดเป็นมูลค่า 1,494,500 บาท หลังจากได้เข้าร่วมงานวิจัยฯ สมาชิกที่ไม่มีโค-กระบือได้ซื้อพันธุ์โคและค่าโรงเรือนเพิ่มขึ้น 4 คน รวมปัจจุบันมีโรงเรือนเลี้ยงโค-กระบือของสมาชิกทั้งสิ้น 19 โรงเรือน ข้อมูลก่อนเข้าร่วมงานวิจัย จากตารางที่ 4-1 พบว่า เกษตรกรมีโค-กระบือ จำนวน 92 ตัว จำแนกเป็น (1) โคใหญ่ (โคอายุ 6 เดือนขึ้นไป) จำนวน 50 ตัว (2) ลูกโค (แรกเกิด- 6 เดือน) จำนวน 30 ตัว (3) กระบือใหญ่ (กระบืออายุ 6 เดือนขึ้นไป) จำนวน 7 ตัว (4) ลูกกระบือ (แรกเกิด- 6 เดือน) จำนวน 5 ตัว และอุปกรณ์สำหรับการเลี้ยง เช่นเครื่องสับหญ้าเนเปียร์ โรงเรือนใหม่ รวมคิดเป็นมูลค่า

2,225,500 บาท คิดเป็นทรัพย์สินเกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือเพิ่มขึ้นหลังการดำเนินการวิจัย คิดเป็นมูลค่า 731,000 บาท

ดังนั้น จากการพิจารณาเปรียบเทียบทรัพย์สินเกี่ยวกับโค-กระบือของเกษตรกรหลังจากทดลองเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีตที่ได้กล่าวไปในเบื้องต้น พบว่า เกษตรกรเลี้ยงโค-กระบือบ้านหนองเชียงทูนใต้หลังเข้าร่วมงานวิจัยมีทรัพย์สินเกี่ยวกับโค-กระบือที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินโครงการวิจัยการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ ทั้งหมดจำนวน 14 กิจกรรม ทำให้ทีมวิจัยได้สรุปประเด็นบทเรียนจากชุดความรู้ที่เกิดจากการดำเนินงานวิจัยสรุปได้ดังนี้

5.1 สรุปผลเชิงกระบวนการวิจัยและเครื่องมือการวิจัย

5.1.1 การกำหนดปัญหาการวิจัย (Problem definition)

การวิจัยการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ เกิดจากการคัดเลือกประเด็นปัญหาของเวทีประชาคมของหมู่บ้าน เป็นประเด็นปัญหาที่ชุมชนร่วมกันพิจารณาถึงผลกระทบต่ออาชีพและวิถีชีวิตของคนในชุมชนมากที่สุด เนื่องจากการเลี้ยงโค-กระบือเป็นอาชีพที่เกษตรกรบ้านหนองเชียงทูนใต้ ประกอบอาชีพมากที่สุด โดยมีครัวเรือนที่เลี้ยงโค-กระบือ จำนวน 54 ครัวเรือน จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้านจำนวน 104 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 51.92 และด้วยอาชีพการเลี้ยงโค-กระบือ ได้มีความเกี่ยวพันกับวิถีชีวิต ของเกษตรกรบ้านหนองเชียงทูนใต้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2498 จนถึงปัจจุบัน แต่เปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่และรูปแบบวิถีการเลี้ยงที่แตกต่างจากเดิม ตามบริบทของพื้นที่ที่เปลี่ยนไป ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโค-กระบือ ตระหนักถึงปัญหาการเลี้ยงที่แทรกซ้อนเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ดังนี้

- 1) พื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ลดลง แทนที่ด้วยพืชเศรษฐกิจ นอกจากนี้หลังฤดูทำนาเกษตรกรมีการปลูกพืชคลุมดินและพืชหมุนเวียนอื่นๆ เป็นปัญหาโดยตรงกับการปล่อยเลี้ยงโค-กระบือ เป็นปัญหาทางสังคมระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์กับเกษตรกรผู้ปลูกพืช
- 2) รถยนต์สัญจรบนถนนมีมากขึ้น ทำให้เกิดความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุ ระหว่างการนำโค-กระบือไปปล่อยหรือผูกเลี้ยง
- 3) ต้นทุนในการเลี้ยงโค-กระบือเพิ่มขึ้น อาหารไม่เพียงพอต่อความต้องการของสัตว์เลี้ยง
- 4) รายได้จากการเลี้ยงโค-กระบือ ไม่เพียงพอ เกษตรกรจึงทำเป็นอาชีพเสริมเท่านั้น เนื่องจากระยะเวลาการเจริญเติบโตต้องใช้เวลานาน มีรายได้เฉพาะรายได้รายปี ้วยแรงงานต้องอพยพค้าแรงงานต่างจังหวัด เมื่อไม่มีวัยแรงงานในชุมชน การพัฒนาหมู่บ้านจึงเป็นหน้าที่ของผู้สูงอายุและเด็ก
- 5) โค-กระบือราคาตกต่ำ และถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง (นายฮ้อย)

6) ไม่สามารถควบคุมการพัฒนาสายพันธุ์โค-กระบือได้

ประเด็นปัญหาที่กระทบต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงโค-กระบือบ้านหนองเชียงทูนใต้ ทั้ง 6 ข้อ เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ทีมวิจัยได้สรุปเฉพาะประเด็นประเด็นปัญหาที่ชัดเจนเท่านั้น ซึ่งนอกจากประเด็นในเบื้องต้น การศึกษาวิจัย พบว่า เกษตรกรขาดองค์ความรู้ที่จำเป็นและความรู้ที่ถูกต้องในการประกอบอาชีพเลี้ยงโค-กระบือ ทำให้ส่งผลกระทบต่อประเด็นปัญหาทั้ง 6 ข้อในเบื้องต้น

5.1.2 เป้าหมายของการวิจัย

จากปัญหาการวิจัย ข้อ 5.1.1 ทีมวิจัยและเกษตรกรบ้านหนองเชียงทูนใต้ ต้องการศึกษาร่องรอยที่จำเป็น ยกระดับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือของชุมชน สามารถค้นหารูปแบบการเลี้ยงที่เหมาะสมต่อสถานการณ์ปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลง และก่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น ทั้งรายได้ระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว และสามารถประกอบเป็นอาชีพหลักที่มีความมั่นคงได้

5.1.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Method)

การวิจัยเรื่องการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ เป็น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ในการวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการ ในพื้นที่ของชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ ภายใต้กรอบแนวคิดในการศึกษา คือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือทั้งภายในและนอกชุมชน เพื่อได้รูปแบบในการบริหารจัดการการเลี้ยงที่เหมาะสม สามารถแก้ไขปัญหาการเลี้ยงโค-กระบือในปัจจุบัน และเกษตรกรชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเลี้ยงโค-กระบือ โดยการศึกษาวิจัยได้ดำเนินการจำนวน 14 กิจกรรม จำแนกเป็น

1) การเตรียมทีมวิจัย จำนวน 2 กิจกรรม ประกอบด้วย (1) การประชุมทีมวิจัย (2) การฝึกอบรมและออกแบบเครื่องมือวิจัยให้แก่ทีมวิจัย

2) การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน จำนวน 3 กิจกรรม ประกอบด้วย (1) จัดเวทีสร้างความเข้าใจการวิจัยท้องถิ่นต่อชุมชน (2) จัดเวทีนำเสนอรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือต่อชุมชน และ (3) จัดเวทีนำเสนอผลการวิจัยและผลการดำเนินงานต่อชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง

3) การศึกษาชุมชนและค้นหาองค์ความรู้ทั้งในและนอกชุมชน จำนวน 6 กิจกรรม ประกอบด้วย (1) ศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับโค-กระบือที่มีในชุมชน (2) สำรวจและจัดทำแผนผังข้อมูล (3) จัดเวทีเพิ่มเติมข้อมูลและวิเคราะห์รูปแบบการเลี้ยงโคกระบือที่เหมาะสมกับบ้านหนองเชียงทูนใต้ร่วมกัน (4) ศึกษาดูงานรูปแบบการ

เลี้ยงโค-กระบือแต่ละรูปแบบ (5) ศึกษาดูงานการจัดการแปลงเกษตรแบบประณีต (6) สรุปและถอดบทเรียนภูมิปัญญาและรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือ และ (7) การจัดทำรายงานการวิจัย

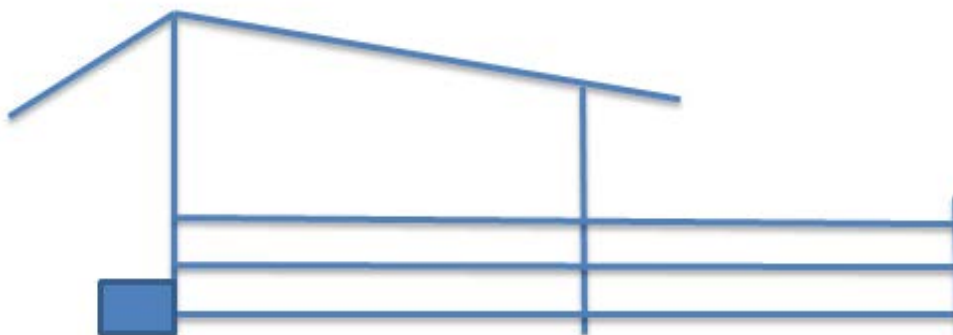
4) การปฏิบัติการวิจัยและกำหนดแนวทางพัฒนาร่วมกัน จำนวน 1 กิจกรรม 8 กิจกรรมย่อย ประกอบด้วย (1) การจัดการคอกโค-กระบือ (2) การทำฟางหมักเพิ่มคุณค่าทางอาหารให้โค-กระบือ (3) การจัดการแปลงหญ้าเนเปียร์ (4) การหมักหญ้าสดสำหรับเป็นเสบียงอาหารให้โค-กระบือ (5) การหมักสาโทโค-กระบือ (6) การทำปุ๋ยหมักมูลโค-กระบือ (7) การปฏิบัติการฉีดยารักษาและบำรุงโค-กระบือเบื้องต้น และ (8) การพัฒนาสายพันธุ์โค

5) การติดตามการวิจัยไปใช้ประโยชน์ จำนวน 1 กิจกรรม คือ กิจกรรมติดตามการนำองค์ความรู้ในการวิจัยไปใช้ประโยชน์ของเกษตรกรแต่ละครัวเรือน

5.1.4 การรายงานผลการวิจัย (Result)

จากการศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้รูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสม ชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ ได้ทดลองการเลี้ยงแบบประณีต ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้จากการศึกษาดูงาน ณ บ้านหนองคัน หมู่ที่ 4 ตำบลจานใหญ่ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ที่เกษตรกรรายย่อยสามารถบริหารจัดการฟาร์มขนาดเล็กของตนเองได้ และทีมวิจัยได้สรุปแนวทางเกี่ยวกับการเลี้ยงโค-กระบือ เพื่อให้ได้รูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน จำนวน 5 ประเด็น ประกอบด้วย

1. การจัดการคอก/โรงเรือน : โรงเรือนที่เหมาะสมกับการเลี้ยงโค-กระบือของเกษตรกรบ้านหนองเชียงทูนใต้ คือโรงเรือนแบบจั่วกลาย ดังภาพที่ 5.3

ภาพที่ 5-1 โรงเรือนแบบจั่วกลายมีพื้นที่ให้โค-กระบือออกกำลังกาย

โรงเรือนตามภาพที่ 5-1 โรงเรือนแบบจั่วกลายสามารถป้องกันแดด และฝนสาดรางอาหารได้ดี นอกจากโรงเรือนที่ดีแล้วจะต้องมีพื้นที่ให้โค-กระบือ เดินเล่นด้านนอกของโรงเรือน สำหรับให้โคเดินออกกำลังกายอาทิตย์ละ 1 ครั้ง การทำโรงเรือนลักษณะนี้จะลดปัญหาโรคกีบงออันเป็นสาเหตุของข้อเท้าอักเสบในโค-กระบือ สามารถลดอัตราการเกิดโรคปาก เท้าเปื่อยในโค-กระบือ และโรคอื่นๆ ที่เกิดจากการยืนเหยียบย่ำมูลที่เดิมเป็นเวลานานๆ ได้

นอกจากรูปแบบภายนอกของโรงเรือน การจัดการพื้นที่ภายในคอกสัตว์ มีส่วนสำคัญต่อการจัดการอีกหลายอย่าง เช่น การจัดการขนย้ายมูลสัตว์ การขนย้ายอาหารสัตว์ ถ้าการวางแผนในการทำคอกที่ดี จะสามารถใช้เครื่องทุ่นแรงเพื่อลดต้นทุนค่าแรงงานคนได้ และรางอาหารที่เหมาะสม คือ แยกรางให้อาหารหยาบและอาหารข้นออกจากกันเนื่องจากสัตว์กินอาหารได้ดีขึ้นไม่เสียหายจากการล้วงหล่น

2. ด้านอาหาร : จากการศึกษาพบว่า โดยธรรมชาติโค-กระบือ กินหญ้าเป็นอาหารหลัก ดังนั้น การเลี้ยงโค-กระบือให้เกิดผลกำไรสูงสุด ต้องมีอาหารที่ตีราคาถูกให้โค-กระบือกินอย่างเพียงพอ อาหารที่ตีราคาถูก หาได้ในท้องถิ่นนั่นก็คือ ฟางข้าว ต้นข้าวโพดที่เป็นผลพลอยได้ทางการเกษตร และหญ้า แต่หญ้าที่เกิดเองตามธรรมชาติเป็นหญ้าที่มีคุณภาพต่ำ ไม่เพียงพอต่อการสร้างกล้ามเนื้อและการเจริญเติบโตของสัตว์เลี้ยง ดังนั้นแล้วเกษตรกรผู้เลี้ยงโค-กระบือ จึงต้องปลูกหญ้าสายพันธุ์ที่ทวีวิจัยแนะนำ แทนหญ้าธรรมชาติ โดยพันธุ์หญ้าที่เหมาะสมแก่การปลูกและส่งเสริมเกษตรกร คือ หญ้าเนเปียร์ หญ้าชนิดนี้ให้ผลผลิตที่สูงและเป็นหญ้าคุณภาพดี ปลูก 1 ไร่ สามารถเลี้ยงโคได้ถึง 5 ตัว ในรอบการตัด 30 วัน ถ้ามีการจัดการแปลงหญ้าที่ดี โดยหญ้าเนเปียร์มีโปรตีน 8-12% เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการพึ่งพาอาหารข้นตามท้องตลาดได้ การศึกษาวิจัยจึงได้ทำการปฏิบัติการวิจัยเกี่ยวอาหารโค-กระบือ ประกอบด้วย

1) การทำฟางหมักเพิ่มคุณค่าทางอาหารให้โค-กระบือ เป็นการปรับปรุงคุณภาพอาหารหยาบที่เป็นวัตถุดิบที่เป็นของเหลือจากการทำการเกษตรของเกษตรกร ในท้องถิ่นหาได้ง่ายนั้น คือ ฟางข้าว ซึ่งมีโปรตีนรวมที่ 2-4% ของน้ำหนักแห้ง ทำให้ถ้าเกษตรกรผู้เลี้ยงโค-กระบือให้อาหารหยาบจากฟางข้าวปกติ จำทำให้สิ้นเปลืองฟาง และสัตว์ต้องกินฟางจำนวนมาก หรือ ต้องเพิ่มอาหารข้นเป็นจำนวนมากจึงจะเพียงพอต่อความต้องการในการสร้างกล้ามเนื้อของโค-กระบือ ที่วิจัยจึงส่งเสริมให้เกษตรกรทำฟางหมักยูเรีย ทำให้โค-กระบือมีการย่อยเพิ่มขึ้น 10-15% และโปรตีนรวมของฟางเพิ่มขึ้นเป็น 7-9%

ผลการปฏิบัติการวิจัย พบว่า การทำฟางหมักเพิ่มคุณค่าทางอาหารให้โค-กระบือ เป็นกิจกรรมที่สามารถลดต้นทุนให้แก่เกษตรกรได้เป็นอย่างดี ควรส่งเสริมให้เกษตรกรนำไปใช้ทุกครัวเรือน

2) การจัดการแปลงหญ้าเนเปียร์ การเลือกพันธุ์หญ้าในการทำการสาธิตกิจกรรมวิจัย ได้เลือกส่งเสริมการปลูกหญ้าเนเปียร์เป็นหลัก เนื่องจากเกษตรกรที่เลี้ยงเป็นเกษตรกรรายย่อยมีพื้นที่สำหรับปลูก

หญ้าจำกัด จากการศึกษาความต้องการกินอาหารของโค-กระบือ พบว่า โค-กระบือ กินอาหารอย่างเพียงพอในปริมาณร้อยละ 10 ของน้ำหนักตัวต่อวัน เมื่อพิจารณาจากปัจจัยเหล่านี้ หญ้าเนเปียร์ที่ให้ผลผลิตสูง เมื่อเทียบกับหญ้าสายพันธุ์อื่นๆ ในพื้นที่ต่อตารางเมตร

ผลการปฏิบัติการวิจัย พบว่า การส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มเลี้ยงโค-กระบือฯ ปลูกหญ้าเนเปียร์เพื่อเป็นอาหารสัตว์ มีความจำเป็นต้องปลูกพืชสำหรับเป็นอาหารของมนุษย์ด้วย เป็นการลดรายจ่ายของเกษตรกร ด้วยการทำเกษตรประณีต ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ควรส่งเสริมให้เกษตรกรนำไปใช้ทุกครัวเรือน

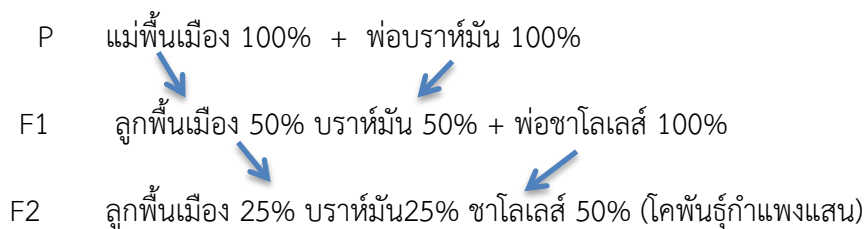
3) การหมักหญ้าสดสำหรับเป็นเสบียงอาหารให้โค-กระบือ เป็นวิธีการถนอมอาหาร ให้คุณค่าทางอาหารลดลงน้อยที่สุดหรือเทียบเท่าหญ้าสด

ผลการปฏิบัติการวิจัย พบว่า การหมักหญ้าสดเป็นปฏิบัติการวิจัยกิจกรรมหนึ่งที่กลุ่มฯ ยังไม่ได้ถูกนำไปใช้อย่างจริงจัง เนื่องจากเป็นปีแรกที่มีการส่งเสริมการปลูกหญ้าทำให้ปริมาณหญ้าสดยังมีปริมาณไม่มากพอต่อความต้องการกินอาหารของสัตว์

4) การหมักสาโทโค-กระบือ เป็นการใช้เป็นอาหารเสริม เป็นแหล่งจุลินทรีย์(ยีสต์) เกษตรกรผู้เลี้ยงโค-กระบือ ควรให้อาหารหยาบ หรือกากอาหารที่จะสามารถเป็นอาหารให้จุลินทรีย์ย่อยสลายด้วย เช่น กากมันสำปะหลัง รำหยาบ

ผลการปฏิบัติการวิจัย พบว่า การหมักสาโทโค-กระบือ นอกจากเป็นแหล่งจุลินทรีย์ เพื่อเพิ่มคุณค่าทางอาหารให้โค-กระบือแล้ว สามารถเป็นประโยชน์ในกระบวนการทำปุ๋ยหมักจากต้นทาง ลดต้นทุนการหมักปุ๋ยได้อีกกิจกรรม ควรส่งเสริมให้เกษตรกรนำไปใช้ทุกครัวเรือน

3. ด้านสายพันธุ์ : การศึกษาชุมชนพบว่า โค-กระบือของเกษตรกรบ้านหนองเชียงทูนใต้ ที่เลี้ยงปัจจุบันส่วนใหญ่ เป็นโคพันธุ์ไทยกระโดน โคพันธุ์ไทยใหญ่ ซึ่งสองสายพันธุ์นี้ถือว่าเป็นสายพันธุ์โคที่คงสภาพเป็นโคพันธุ์พื้นเมือง และอีก 2 สายพันธุ์ที่พัฒนาสายพันธุ์เพื่อให้เหมาะกับสภาพภูมิอากาศและเนื้อและโครงสร้างดีกว่า คือ โคลูกผสม บราห์มัน และโคลูกผสมชาโลเลส์ จากการศึกษาที่วิจัยร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน ได้บทสรุปว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโค-กระบือ บ้านหนองเชียงทูนใต้จะเลี้ยงโดยคำนึงถึงความต้องการของตลาด ซึ่งตลาดโค-กระบือส่วนใหญ่ต้องการคือ โคลูกผสมชาโลเลส์ สำหรับเป็นโคขุน ดังนั้นที่วิจัยได้สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับการปรับปรุงสายพันธุ์โคที่เกษตรกรมีอยู่แล้ว ให้ได้โคสายพันธุ์กำแพงแสน ตามแผนภาพที่ 5-2

F1 (ลักษณะเด่นของพันธุ์ทนต่อสภาพแวดล้อมและโครงสร้างใหญ่)

F2 (ลักษณะเด่นของพันธุ์ทนต่อสภาพแวดล้อม โครงสร้างใหญ่ เนื้อเยื่อ เนื้อนุ่ม และเจริญเติบโตเร็วเป็นที่ต้องการของตลาด)

ภาพที่ 5--2 เส้นทางการปรับปรุงสายพันธุ์โคพันธุ์พื้นเมืองให้ได้โคพันธุ์กำแพงแสน

จากภาพที่ 5-2 เส้นทางการปรับปรุงสายพันธุ์โคพันธุ์พื้นเมืองให้ได้โคพันธุ์กำแพงแสน พบว่า ถ้าปัจจุบันเกษตรกรผู้เลี้ยงโคมีแม่โคพันธุ์ไทยกระโดน หรือโคพันธุ์ไทยใหญ่ จะสามารถพัฒนาสายพันธุ์ให้ได้ลูกโคโคพันธุ์กำแพงแสน ต้องใช้ระยะเวลาการพัฒนาสายพันธุ์อย่างน้อย 36 เดือน

4. ด้านการจัดการมูลโค-กระบือ : จากการศึกษาวิจัยการเลี้ยงโคกระบือของเกษตรกรผู้เลี้ยงโค-กระบือบ้านหนองเชียงทูนใต้ พบว่า เกษตรกรมีรายได้ไม่สอดคล้องกับรายจ่ายประจำวัน เลี้ยงโค-กระบือที่เลี้ยงสร้างรายได้จากการจำหน่ายตัวเพียง 1-1.5 ปีต่อครั้ง ดังนั้นทีมวิจัยได้บทสรุปร่วมกับชุมชน คือ ผู้เลี้ยงโค-กระบือจะต้องสร้างรายได้จากมูล ไม่จำเป็นต้องอัดเม็ดเนื่องจากสิ้นเปลืองแรงงาน โดยการทำปุ๋ยหมักจากมูลโค-กระบือลดต้นทุน เพียงเกษตรกรให้โค-กระบือกินน้ำหมักสาโท เป็นการสร้างกระบวนการหมักต้นทาง คือ ตั้งแต่วางในท้องของสัตว์เลี้ยง และถ่ายมูลลงในคอก เกษตรกรสามารถนำมูลสัตว์ออกมากองหมักโดยไม่ต้องใส่วัสดุอื่นเพิ่ม มูลสัตว์จะเกิดกระบวนการหมักในตัวของมันเอง ซึ่งทีมวิจัยบ้านหนองเชียงทูนใต้ เรียกการหมักปุ๋ยโดยวิธีดังกล่าวว่า “การทำปุ๋ยหมักแบบลดรูป” นำไปลงกองหมักนอกคอก 2 สัปดาห์ หรือสังเกตลักษณะของปุ๋ยโดยใช้มือสัมผัสปุ๋ยที่มีความลึกอย่างน้อย 2 นิ้ว ถ้าไม่ร้อนแสดงว่ามูลโคผ่านการหมักจนเป็นปุ๋ยพร้อมบรรจุกระสอบ

ในการนี้ทีมวิจัยได้สนับสนุนการรวมกลุ่ม โดยกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโค-กระบือแบบผสมผสานสามารถเก็บมูลโค-กระบือ ทำตามขั้นตอนบรรจุกระสอบเป็นการนำมูลโคบรรจุกระสอบขนาด 16x24 นิ้ว โดยคัดมูลสัตว์ที่ผ่านการกองหมักแล้วทำการบรรจุเต็มกระสอบ และทำการเย็บปากกระสอบด้วยเชือกฟาง ด้วยเกษตรกรไม่สามารถควบคุมความชื้นได้ จึงไม่สามารถวัดปริมาณเป็นหน่วยน้ำหนักของผลิตภัณฑ์ได้ เมื่อรวมกันในกลุ่มจะได้ผลิตภัณฑ์เพียงพอต่อความต้องการของตลาด จากนั้นมีเกษตรกรท่านอื่นที่ต้องการใช้ปุ๋ยหมักจากมูลโค-กระบือ มารับซื้อปุ๋ยหมักจากมูลโค-กระบือ ในราคากระสอบละ 35 – 40 บาท ทำให้เกษตรกรมีรายได้ในแต่ละสัปดาห์ก่อนขายโค ซึ่งจากข้อมูลการวิจัยพบว่า โค 1 ตัวถ่ายมูลวันละประมาณ 8 ครั้งต่อวัน ครั้งละประมาณ 0.5 กิโลกรัม ใน 1

สัปดาห์ โค 1 ตัวสามารถให้ผลผลิตมูลประมาณ 30–35 กิโลกรัมต่อสัปดาห์ ขายได้ประมาณ 35 – 40 บาทต่อตัวต่อสัปดาห์

5. การสุขาภิบาลและการควบคุมป้องกันโรคเบื้องต้น : การสุขาภิบาลและการควบคุมป้องกันโรคเบื้องต้น เป็นความจำเป็นสำหรับการดูแลสัตว์เลี้ยงเพื่อให้ได้ผลผลิตสูงสุด สุขภาพสัตว์ที่ดูแลอย่างสม่ำเสมอจะช่วยลดอัตราการเกิดโรค เกษตรกรควรรักษาความสะอาดภายในโรงเรือน โดยทำลายเชื้อโรคด้วยการพ่นยาฆ่าเชื้ออย่างสม่ำเสมอ และกำจัดมูลสัตว์ซึ่งเป็นสาเหตุในการแพร่กระจายของเชื้อและพยาธิ เป็นสาเหตุทำให้โค-กระบือของเกษตรกรชุกชุม และสมบูรณ์พันธุ์ช้ากว่าปกติ เกิดรายจ่ายในการดูแลเพิ่ม เพื่อเป็นการป้องกันเหตุดังกล่าว ทีมวิจัยร่วมกับกลุ่มเลี้ยงโค-กระบือแบบผสมผสานฯ ได้วิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1) เกษตรกรผู้เลี้ยงโค-กระบือ ทุกคนควรมีสมรรถนะอย่างน้อยที่สุด คือการสังเกตและรู้จักอาการป่วย อาการผิดปกติของโค-กระบือ เพื่อแจ้งสัตวบาลเข้าไปรักษาได้

2) เกษตรกร ในกลุ่มเลี้ยงโค-กระบือฯ ต้องมีผู้มีทักษะในการฉีดยาถ่ายพยาธิ และยาบำรุงโค-กระบือได้ เป็นการดูแลความสมบูรณ์ของสัตว์ ลดการเกิดโรค

การมีทักษะในการ ฉีดยาถ่ายพยาธิ และยาบำรุงโค-กระบือ นอกจากเป็นการ ดูแลความสมบูรณ์ของสัตว์ การสุขาภิบาลและการควบคุมป้องกันโรคเบื้องต้นแล้ว จะสามารถลดต้นทุนที่เกิดจากค่าใช้จ่ายการใช้บริการรักษา จากสัตวบาล หรือ ปศุสัตว์อาสา ที่เกิดค่าใช้จ่ายอย่างน้อยครั้งละ 500 บาท จากต้นทุนที่ได้ทดลองปฏิบัติการวิจัยแล้ว พบว่า การฉีดยาถ่ายพยาธิ (กรณีปฏิบัติการวิจัยใช้ Ivermac ขนาด 100 มิลลิกรัม) ต้นทุนขวดละ 80 บาท ใช้ครั้งละ 10-20 มิลลิกรัม ตามน้ำหนักของโค-กระบือ เฉลี่ยต้นทุน 16 บาท/ตัว และยาบำรุงโค-กระบือ (กรณีปฏิบัติการวิจัยใช้ไวตาเด็ก 100 มิลลิกรัม) ต้นทุนขวดละ 120 บาท ใช้ครั้งละ 10-20 มิลลิกรัม ตามน้ำหนักของโค-กระบือ เฉลี่ยต้นทุน 24 บาท/ตัว และต้นทุนอุปกรณ์สำหรับฉีดยา ประมาณ 40 บาท รวมต้นทุนในการฉีดยาถ่ายพยาธิ และยาบำรุงโค-กระบือ เฉลี่ย 80 บาท/ตัว ดังนั้นถ้าเกษตรกรไม่มีทักษะดังกล่าว ในแต่ละครั้งเกษตรกรจะมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น จำนวน 420 บาท/ครั้ง/ตัว

จากการศึกษาควบคู่กับการปฏิบัติการวิจัย และการสำรวจการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์พบว่า การเลี้ยงโค-กระบือแบบประณีตของชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ ต้องพัฒนาเพิ่มเติมโดยเฉพาะประเด็นเรื่องอาหารที่ไม่เพียงพอ การส่งเสริมการจัดการแปลงหญ้าที่เกษตรกรที่เป็นแปลงที่ให้ผลผลิตทั้งปีมีความจำเป็นที่ต้องปรับปรุงสถานที่ มีระบบน้ำที่ต้องลงทุน การจัดการคอตสัตว์ที่ต้องใช้พื้นที่และความรู้ด้านช่างเพิ่มการลงทุนวัตถุดิบในการผลิตอาหารเพื่อลดต้นทุนปัจจุบัน เช่น กากมันเปือก กากมันแห้ง มีราคาแพง การพัฒนาสายพันธุ์โค-กระบือ และปัจจัยความพร้อมอื่นๆ โดยไม่ใช้ทุนที่เป็นการก่อหนี้ มีความจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการพัฒนา ทำให้เกษตรกรกลุ่มเลี้ยงโค-กระบือฯ ไม่สามารถเลี้ยงแบบประณีตเต็มรูปแบบได้ และเป็นการประยุกต์ใช้ให้เข้ากับ

ทุนเดิมและบริบทของพื้นที่ ที่มวิจัยฯ เรียกว่า “การเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีต” คือ การเลี้ยงที่ผสมผสานระหว่างการเลี้ยงแบบประณีตกับการเลี้ยงแบบน้ออกลี้ยงเพื่อให้สัตว์ได้ออกกำลังกาย ออกทะเล็มหญ้าเฉลี่ย สัปดาห์ละ 1 ครั้ง

5.2 ผลลัพธ์จากการวิจัย

5.2.1 ด้านการพัฒนาบุคลากร การศึกษาวิจัยการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงتونใต้ เป็นการศึกษาค้นคว้ากระบวนการคิดของที่มวิจัย จำนวน 10 คน สรุปได้ดังนี้

- 1) มีความเข้าใจแนวคิดการวิจัยท้องถิ่น จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 100
- 2) สามารถในการออกแบบเครื่องมือวิจัยได้ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 60
- 3) สามารถจัดเก็บข้อมูลได้ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 90
- 4) สามารถเขียนรายงานวิจัยได้ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 30
- 5) สามารถถ่ายทอดความรู้ด้านการวิจัยได้ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 80

นอกจากนี้ที่มวิจัยร่วมกับกลุ่มเลี้ยงโค-กระบือแบบผสมผสานฯ จำนวน 26 คน มีองค์ความรู้จากการปฏิบัติการวิจัย และสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติให้เหมาะกับต้นทุนและบริบทของตนเองได้อย่างเหมาะสม

5.2.2 ด้านรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนบ้านหนองเชียงتونใต้ การวิจัยพบว่า ควรส่งเสริมการเลี้ยงแบบประณีต แต่การดำเนินการต้องใช้ระยะเวลาและความประณีตในด้านความคิด ทำให้ปัจจุบันกลุ่มเลี้ยงโค-กระบือเลี้ยงกึ่งประณีต ประกอบกับการทำแปลงหญ้าอาหารสัตว์ ที่นำการทำเกษตรแบบประณีตมาประยุกต์ใช้ คือ ต้องมีด้านอาหารทั้งอาหารสัตว์และคน

5.2.3 ด้านการมีรายได้เพิ่มจากการเลี้ยงโค-กระบือ เป็นเรื่องที่ต้องใช้ระยะเวลาในการปรับตัว ปรับบริบท ปรับคอก ปรับสายพันธุ์โค-กระบือ ปรับแนวคิดให้เข้าถึงการเลี้ยงแบบประณีต การมีรายได้จากการเลี้ยงโค-กระบือ จึงจะสามารถเห็นผลลัพธ์ได้อย่างเต็มที่ ด้วยระยะเวลา 1 ปี กับทุนเดิมของเกษตรกรที่ต้องปรับเปลี่ยนตามกำลังทรัพย์ ดังนั้น ในปีที่ 1 การดำเนินการวิจัย จะเป็นระยะการพัฒนาคนให้เห็นโอกาสและเริ่มลงทุนเลี้ยงโค-กระบือตามต้นทุนตนเอง การปฏิบัติการวิจัยเป็นการปฏิบัติการที่ส่งผลต่อการลดต้นทุนการเลี้ยงไม่ให้พึ่งพาอาหารภายนอก ดังนั้น มีโอกาสการสร้างรายได้ จำแนกตามระยะเวลาได้ดังนี้

- 1) ระยะสั้น สามารถสร้างรายได้จาก มูลสัตว์ ต้นพันธุ์หญ้า และปัจจัยทางอ้อมอื่นๆ
- 2) ระยะกลาง สามารถสร้างรายได้จาก การขุนลูกโคเพศผู้หรือเพศเมียที่มีลักษณะไม่สามารถเป็นแม่พันธุ์ได้เพื่อรวมกันจำหน่ายแบบซังน้ำหนัก
- 3) ระยะยาว สามารถสร้างรายได้จาก การพัฒนาสายพันธุ์โคเนื้อ และจำหน่ายแม่พันธุ์ดี ให้กับเกษตรกรทั่วไปที่สนใจ

5.2.4 ด้านทรัพย์สินเกี่ยวกับโค-กระบือของเกษตรกรเลี้ยงโค-กระบือ เนื่องจากการศึกษาวิจัยการศึกษาการเลี้ยงโคกระบือเพื่อสร้างรายได้ฯ ในระยะเวลา 1 ปี ไม่สามารถปรากฏรายได้ที่ชัดเจน การประเมินทรัพย์สินของเกษตรกร หลังจากทดลองเลี้ยงโค-กระบือแบบกึ่งประณีตตามแนวทางการวิจัย ของสมาชิกกลุ่มเลี้ยงโค-กระบือแบบผสมผสานบ้านหนองเชียงتونใต้ จำนวน 26 คน โดยก่อนเข้าร่วมงานวิจัยฯ พบว่า เกษตรกรมีโค-กระบือ จำนวน 69 ตัว และอุปกรณ์สำหรับการเลี้ยง รวมคิดเป็นมูลค่า 1,494,500 บาท และหลังจากได้เข้าร่วม

งานวิจัยฯ พบว่า เกษตรกรมีโค-กระบือ จำนวน 92 ตัว และอุปกรณ์ เครื่องสับหญ้าเนเปียร์ โรงเรือนใหม่ รวมคิดเป็นมูลค่า 2,225,500 บาท เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบทรัพย์สินเกี่ยวกับโค-กระบือหลังเข้าร่วมงานวิจัยเกษตรกรมีทรัพย์สินเกี่ยวกับโค-กระบือที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้น คิดเป็นมูลค่า 731,000 บาท

5.3 ผลการวิเคราะห์งานวิจัย

เป็นการวิเคราะห์เหตุผลความจำเป็นในการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ โดยใช้ Business Model Canvas ตามตารางที่ 5-1

6. ภาวศิเครือข่าย ประกอบด้วย -สำนักงานพัฒนา ชุมชนอำเภอ -ปศุสัตว์อำเภอ -อาสาปศุสัตว์ในพื้นที่	7. กิจกรรม - องค์ความรู้ สำหรับ ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเลี้ยง โค-กระบือ เช่น รูปแบบ โรงเรือน การรักษาอาการ ป่วยของโค-กระบือเบื้องต้น การปรับปรุงสายพันธุ์ การ ผลิตอาหาร และการจัดการ - ศึกษาดูงาน	2. คุณค่า/ปัญหา/อุปสรรคการเลี้ยงโค-กระบือ - พื้นที่ปล่อยเลี้ยงโค-กระบือมีการปลูกพืชเศรษฐกิจ - รูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน	3. ความสัมพันธ์ของการทำวิจัยต่อชุมชน - ชุมชนร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ว่ารูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน	1. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบด้วย - ผู้เลี้ยงโค-กระบือในหมู่บ้านหนองเชียงทูนใต้ และ ประชาชนผู้สนใจ - เกษตรกรผู้ปลูกพืชเศรษฐกิจ
	8. ทรัพยากรที่ต้องใช้ในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเลี้ยงโคกระบือ - หญ้าสด - หมักยีสต์มันแทนอาหารชั้น - พื้นที่โรงเรือน - คลังยารักษา - น้ำเชื้อโค-กระบือพันธุ์ดี		4. ช่องทางเข้าถึงชุมชน - จัดเวทีประชาคม ประเด็นปัญหาร่วมกัน - จัดเวทีสรุปบทเรียน และเพิ่มเติมความรู้ - จัดเวทีนำเสนอ งานวิจัยต่อชุมชน	
9. ต้นทุน - โค-กระบือที่มีของแต่ละครัวเรือน - ฟางข้าว - โรงเรือน - พื้นที่ปลูกหญ้าอาหารสัตว์	5. ผลผลิต - ทีมวิจัยได้ปัญหาการวิจัย การศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้			

ตารางที่ 5-1 ตารางวิเคราะห์งานวิจัย โดยใช้ Business Model Canvas

จากตารางที่ 5.1 เป็นตารางการวิเคราะห์ปัญหาการวิจัย โดยใช้ Business Model Canvas เพื่อให้ทีมวิจัยสามารถอธิบายสาเหตุความจำเป็นที่ต้องทำงานวิจัย เรื่อง ศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ และให้ผู้ที่จะทำธุรกิจหรือปรับเปลี่ยนรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือทราบว่า การปรับเปลี่ยนรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสม จะต้องเริ่มต้นอย่างไร มีต้นทุนอะไรบ้าง สามารถอธิบายจากตารางที่ 5-1 ได้ดังนี้

5.3.1 ช่องหมายเลข 1 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการศึกษาวิจัยการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ ประกอบด้วย (1) ผู้เลี้ยงโค-กระบือในหมู่บ้านหนองเชียงทูนใต้และประชาชนผู้สนใจ (2) เกษตรกรผู้ปลูกพืชเศรษฐกิจในหมู่บ้านหนองเชียงทูนใต้

5.3.2 ช่องหมายเลข 2 คุณค่า/ปัญหา/อุปสรรคการเลี้ยงโค-กระบือ ที่เป็นสาเหตุในการทำวิจัย ประกอบด้วย (1) พื้นที่ปล่อยเลี้ยงโค-กระบือมีการปลูกพืชเศรษฐกิจ (2) รูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

5.3.3 ช่องหมายเลข 3 ความสัมพันธ์ของการทำวิจัยต่อชุมชน ทีมวิจัยร่วมกับชุมชน ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ให้ได้บทสรุปร่วมกัน เพื่อให้ประเด็นปัญหารูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน เป็นประเด็นปัญหาของชุมชนร่วมกับทีมวิจัย

5.3.4 ช่องหมายเลข 4 ช่องทางเข้าถึงชุมชน การจะสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนที่ทีมวิจัยต้องจัดเวทีประชาคมค้นหาโจทย์และประเด็นปัญหาร่วมกัน จัดเวทีสรุปบทเรียนและเพิ่มเติมความรู้ จัดเวทีนำเสนองานวิจัยต่อชุมชน สร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วม

5.3.5 ช่องหมายเลข 5 ผลผลิตที่ได้ คือ ทีมวิจัยได้ปัญหาการวิจัย การศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ร่วมกับชุมชน

5.3.6 ช่องหมายเลข 6 เป็นการวิเคราะห์ภาคีเครือข่ายที่จะทำให้งานวิจัย และร่วมสนับสนุนการแก้ไขปัญหาสำเร็จ ซึ่งประกอบด้วย (1) สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการกลุ่มเพื่อการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน (2) ปศุสัตว์อำเภอ สนับสนุนความรู้ทางวิชาการในการเลี้ยงโค-กระบือ และ (3) อาสาปศุสัตว์ในพื้นที่ สนับสนุนการดำเนินการถ่ายทอดองค์ความรู้และการฝึกทักษะ ในการปฏิบัติการงานวิจัย

5.3.7 ช่องหมายเลข 7 กิจกรรมที่ทำให้ปัญหาการวิจัยบรรลุเป้าหมาย ประกอบด้วย กิจกรรม ค้นหาและสร้างองค์ความรู้ที่จำเป็นสำหรับปรับเปลี่ยนรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือ เช่น รูปแบบโรงเรือน การรักษาอาการป่วยของโค-กระบือเบื้องต้น การปรับปรุงสายพันธุ์ การผลิตอาหาร และการจัดการการเลี้ยงที่

ควรรู้ และกิจกรรมที่จะสามารถกระตุ้น ปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้เลี้ยงโค-กระบือ คือ กิจกรรมศึกษาดูงานการเลี้ยงโค-กระบือ ที่เป็นต้นแบบ

5.3.8 ช่องหมายเลข 8 เป็นการวิเคราะห์ทรัพยากรที่จำเป็นต้องใช้ในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเลี้ยงโคกระบือ ซึ่งประกอบด้วย (1) อาหารสัตว์ ที่เพียงพอต่อความต้องการของโค-กระบือ (2) พื้นที่/โรงเรือน ที่ถูกลักษณะอากาศถ่ายเทได้ดี โค-กระบือไม่เจ็บป่วยง่าย ผู้เลี้ยงสามารถทำกิจกรรมได้สะดวก (3) คลังยารักษาอาการป่วยของโคกระบือ ซึ่งเป็นข้อดีของผู้เลี้ยงโค-กระบือ ทำให้ต้นทุนการเลี้ยงโค-กระบือสูง (4) น้ำเชื้อโค-กระบือพันธุ์ดี มีความจำเป็นสำหรับการปรับปรุงสายพันธุ์ให้เป็นสายพันธุ์ดี เป็นที่ต้องการของตลาด และจำหน่ายได้ราคา แต่ทั้งนี้การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมจะสามารถลดต้นทุนได้

5.3.9 ช่องหมายเลข 9 ต้นทุนการผลิต หมายถึง ผู้เลี้ยงโคกระบือที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบการเลี้ยงให้มีความเหมาะสม อย่างน้อยต้องวิเคราะห์หาทรัพยากรหรือทุนเดิมที่ตนเองมีอยู่แล้ว การเลี้ยงโค-กระบือจะต้องมีต้นทุนดังนี้ (1) โค-กระบือที่มีของแต่ละครัวเรือน (2) ฟางข้าวที่เป็นจากการทำการเกษตร (2) โรงเรือนเดิม แต่ถ้าไม่ถูกต้องหรือไม่ถูกลักษณะก็ต้องปรับเปลี่ยน (3) พื้นที่ปลูกหญ้าอาหารสัตว์ให้เพียงพอต่อการเลี้ยงโค-กระบือ

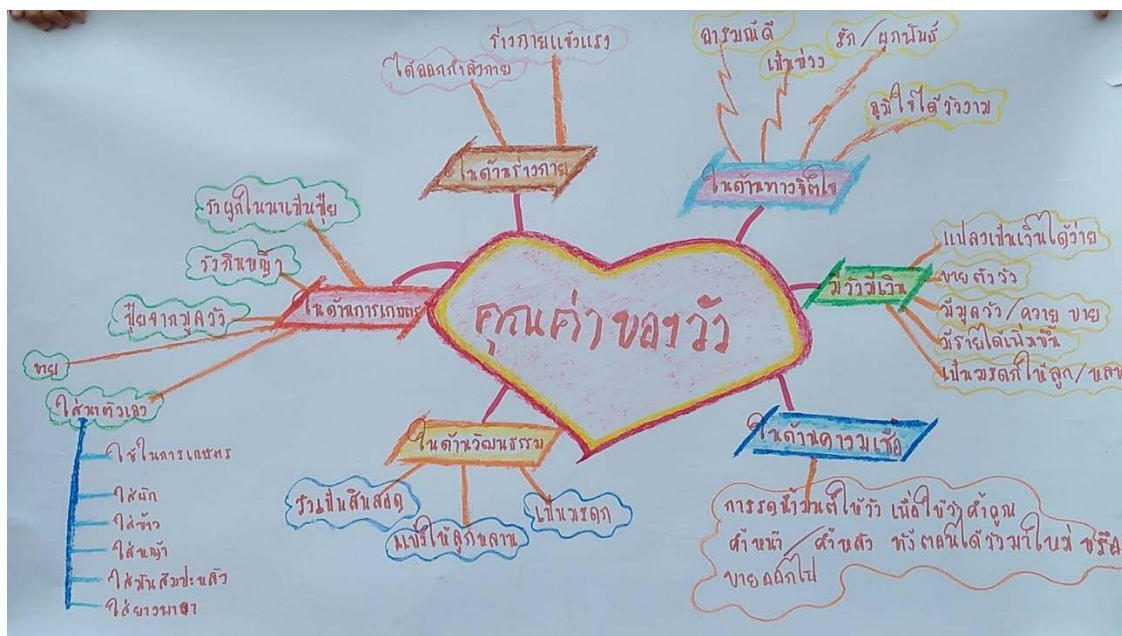
จากการวิเคราะห์ดังกล่าวทำให้ทีมวิจัย วิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานโดยรวมของการศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ได้เป็นอย่างดี ทีมวิจัยจึงนำเสนอผลการวิเคราะห์ต่อชุมชน ดังภาพที่ 5-3

ภาพที่ 5-3 การนำเสนอผลการวิเคราะห์การศึกษาการเลี้ยงโค-กระบือ โดยใช้ Business Model Canvas

5.4 บทเรียนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

จากการศึกษาเกี่ยวกับโค-กระบือบ้านหนองเชียงทูนใต้ ทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนทัศนะกับชุมชนได้บทเรียนเกี่ยวกับคุณค่าของโค-กระบือ สรุปได้ตามภาพที่ 5.1

ภาพที่ 5-4 คุณค่าของโค-กระบือ

จากภาพที่ 5-4 ทีมวิจัยได้สรุปบทเรียนเกี่ยวกับคุณค่าของโค-กระบือ ที่มีอิทธิพลต่อผู้เลี้ยงโค-กระบือบ้านหนองเชียงทูนใต้ในด้านต่างๆ ดังนี้

5.4.1 คุณค่าด้านจิตใจ ผู้เลี้ยงโค-กระบือบ้านหนองเชียงทูนใต้ แลกเปลี่ยนทัศนะว่าเมื่อได้เลี้ยงโค-กระบือแล้ว ผู้เลี้ยงจะมีอารมณ์ดีเมื่ออยู่ใกล้โค-กระบือที่เลี้ยง รู้สึกเป็นห่วงเมื่อไม่ได้ให้น้ำให้หญ้าหรือติดภารกิจอื่นไม่มีเวลามาเลี้ยงโค-กระบือของตน ถ้ามีโค-กระบือที่มีลักษณะดีสวยงามผู้เลี้ยงจะรู้สึกภาคภูมิใจ และมีความรักความผูกพันกับสัตว์เลี้ยงของตนเอง ซึ่งในกรณีนี้เป็นข้อจำกัดที่ตอบข้อสงสัยได้ว่า ทำไมผู้เลี้ยงโค-กระบือไม่สามารถฆ่าโค-กระบือของตนเองที่เลี้ยงเพื่อแปรรูปได้

5.4.2 คุณค่าทางเศรษฐกิจ คำว่า “มีวัวมีเงิน” เป็นคุณค่าทางเศรษฐกิจที่ผู้เลี้ยงโค-กระบือ ให้ทัศนะว่าการเลี้ยงโค-กระบือเป็นรูปแบบการเก็บออมเงินไว้ใช้ในเวลาจำเป็น โดยผู้เลี้ยงโค-กระบือบ้านหนองเชียงทูนใต้ แลกเปลี่ยนทัศนะว่า มีโค-กระบือสามารถเปลี่ยนเป็นเงินได้ง่าย ได้ทั้งจำหน่ายตัว มูลสามารถจำหน่ายได้ ลดต้นทุนค่าปุ๋ยในด้านการเกษตรได้ ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น และที่สำคัญ คือ สามารถเป็นมรดกให้ลูกหลานได้

5.4.3 คุณค่าด้านความเชื่อ ความเชื่อเกี่ยวกับโค-กระบือผู้เลี้ยงโค-กระบือบ้านหนองเชียงทูนใต้ แลกเปลี่ยนทัศนะว่า การรตนน้ำมนต์ให้โค-กระบือเป็นเรื่องที่เป็นสิริมงคลอย่างยิ่ง การรตนน้ำมนต์จะทำให้โค-กระบือ ค้าคุณ (ค้ำหน้า/ค้ำหลัง) ทั้งตอนได้โค-กระบือมาเลี้ยงและตอนจำหน่ายออกไป

5.4.4 คุณค่าด้านวัฒนธรรม ผู้เลี้ยงโค-กระบือบ้านหนองเชียงทูนใต้ แลกเปลี่ยนทัศนะว่า โค-กระบือเป็น มรดก ที่เรียกว่า “มุลมิง” จากพ่อแม่ให้ลูกหลาน แม้แต่เป็นสินสอดเพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพสร้างหลักปัก ฐานของคู่บ่าวสาวที่ออกบ้านออกเรือน

5.4.5 คุณค่าด้านเกษตรกรรม โค-กระบือมีความสัมพันธ์กับเกษตรกรรม ทั้งการทำนา ปลูกพืชไร่ พืชสวน ของเกษตรกรบ้านหนองเชียงทูนใต้ตั้งแต่อดีตที่ใช้แรงงานกระบือในการไถนา และปรับเปลี่ยนเป็นใช้เฉพาะมูลทำ ปุ๋ยลดต้นทุนทางการเกษตรและจำหน่ายตัว

5.4.6 คุณค่าด้านร่างกาย จากการแลกเปลี่ยนทัศนะ หมายถึง ร่างกายผู้เลี้ยงโค-กระบือ ด้วยรูปแบบการ ประกอบอาชีพของชาวบ้าน ไม่ได้มีกิจกรรมออกกำลังกายเป็นกิจจะลักษณะ การเลี้ยงโค-กระบือทำให้ผู้เลี้ยงได้ ออกแรงทั้งเอาไปเลี้ยง เกียวหญ้า และกิจกรรมบริหารจัดการการเลี้ยงโค-กระบือต่างๆ แทนการออกกำลังกาย ทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง

จากทัศนะและแนวคิดต่างๆ ทั้ง 6 ข้อที่กล่าวมา ทีมวิจัยสรุปได้ว่า การเลี้ยงโคกระบือมีคุณค่าต่อวิถีชีวิต ของคนในชุมชนบ้านหนองเชียงทูนใต้ ทั้งในมิติด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ และสำคัญ คือ ด้านเศรษฐกิจชุมชนอันเป็นการประกอบสัมมาชีพชุมชน ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการสนับสนุนเศรษฐกิจฐานราก ใ้มั่นคง

5.5 ข้อเสนอแนะ

5.5.1 การเลี้ยงโค-กระบือ เป็นอาชีพที่ลงทุนสูง ดังนั้น เกษตรกรที่ต้องการเลี้ยงเพื่อเป็นอาชีพหลักที่มั่นคง ควรศึกษารูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสมกับพื้นที่ เหมาะสมกับทุนเดิมของตนเองก่อน เมื่อมีความรู้ อย่างเหมาะสม มีแผนธุรกิจที่ชัดเจนแล้ว เกษตรกรจะต้องการลงทุนโดยเชื่อมกับแหล่งทุนที่เกิดหนี้สิน จะสามารถลด ความเสี่ยงในการทำปศุสัตว์ได้ และควรทำแบบประกันโดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ ใน การประกอบอาชีพ

5.5.2 การดำเนินงานโครงการวิจัยฯ ในปีที่ 1 เป็นการศึกษาบริบทชุมชน และสำรวจ รวบรวมข้อมูล รวบรวมองค์ความรู้ และการปฏิบัติการตามชุดองค์ความรู้ที่ทีมวิจัย ทำให้ที่วิจัยและเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจ ในรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือที่เหมาะสมมากขึ้น แต่การปรับเปลี่ยนรูปแบบการเลี้ยงโค-กระบือต้องใช้เวลาตาม ต้นทุนของเกษตรกรเพื่อลดความเสี่ยง ดังนั้น มีประเด็นที่การดำเนินการวิจัยควรพัฒนา มีดังนี้

1) การผลิตอาหารชั้นสำหรับโค-กระบือ ด้วยอาหารการศึกษาวิจัยที่ซับซ้อน ทั้งกระบวนการคิด คำนวณสารอาหาร การวิเคราะห์ผลจากห้องทดลองเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการนำไปเลี้ยงสัตว์ และเครื่องมือในการผลิต เชื่อมโยงถึงการสร้างเครือข่ายรายได้จากต้นทุนทางด้านการรับซื้อปัจจัยการผลิตจากเกษตรกรในพื้นที่เอง ซึ่งทีมวิจัยวิเคราะห์ว่า เป็นประเด็นที่จะสามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรโดยไม่ต้องจำหน่ายโค-กระบือเพียงอย่างเดียว

2) การพัฒนาเทคโนโลยีช่วยในกิจกรรมการทำปศุสัตว์ โดยเฉพาะการทำการเกษตรที่เกิดความลำบาก ทำให้ไม่มีเกษตรกรรุ่นใหม่ และนวัตกรรมสามารถเพิ่มช่องทางการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรได้

3) การพัฒนาศายพันธุ์ ในการศึกษาวิจัยปีที่ 1 ไม่สามารถทำปฏิบัติการวิจัยการผสมพันธุ์สัตว์โดยวิธีผสมเทียมได้เนื่องจากการอบรมการผสมเทียมต้องใช้ระยะไม่น้อยกว่า 15 วัน ประกอบกับการเก็บรักษาน้ำเชื้อสัตว์ต้องแช่ในถังเก็บน้ำเชื้อที่มีราคาแพง เกิดค่าใช้จ่ายจากการเติมน้ำมันเชื้อเพลิง ตลอดระยะเวลาการเก็บน้ำเชื้อ แต่การพัฒนาศายพันธุ์ ทีมวิจัยวิเคราะห์ว่า เป็นประเด็นที่มีความสำคัญในการสร้างมูลค่า และจำเป็นต่อการพัฒนาอาชีพการทำปศุสัตว์

5.5.3 ควรมีการพัฒนาทักษะความรู้ด้านกระบวนการวิจัยท้องถิ่นแก่บุคลากรและทีมวิจัยมากขึ้น

บรรณานุกรม

กชกร เดชะคำภู และคณะ. (2551). การศึกษาความเป็นไปได้ของตลาดเนื้อโคอินทรีย์ตามวิถีการเลี้ยงโคพื้นเมืองแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน . กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

กรมการพัฒนาชุมชน. (2560). แนวทางการสร้างสัมมาชีพชุมชน. กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.

จันทนา เกตุแก้ว (2539). กลุ่มธุรกิจชุมชนโครงการพัฒนาอาชีพตลาดโดนด ใน ตลาดทางเลือกหุ้นส่วนเพื่อสังคมใหม่. กรุงเทพฯ:พิมพ์ดี

จุลศักดิ์ ชาญณรงค์. (2546). ธุรกิจชุมชน: ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่. กรุงเทพฯ : สุทธิปริทัศน์

ใจมานัส พลอยดี. (2540). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชนเปรียบเทียบระหว่างภาพรวมและภาพย่อย (อำเภอคำชะอีและอำเภอคำชะอี จังหวัดยโสธรและอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช). วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์ , บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ไชยณรงค์ นาवानุเคราะห์ และคณะ. (2551) การผลิตและการตลาดโคเนื้อตามแนวชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือระหว่างประเทศไทยและลาว. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2539). การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งธุรกิจชุมชน โครงการทดลองบริษัทธุรกิจชุมชนหัวไทร ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ดิรก สารวดี. (2539). “ยุทธศาสตร์การพัฒนาธุรกิจชุมชน” ในเอกสารประกอบการสัมมนาทางเลือกและศักยภาพชาวอีสาน. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ธงชัย สันติวงษ์. (2540). พฤติกรรมผู้บริโภคทางการตลาด. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

อัครงค์ เมฆโหรา,ปรเมศร์ อัสวเรืองพิภพ. (2551) การศึกษากระบวนการผลิต กิจกรรมเพิ่มมูลค่า และต้นทุนการผลิตใหม่ และเส้นไหมอีรีในระดับฟาร์ม. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง: กรุงเทพฯ.

น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง สู่การส่งเสริมสุขภาพคนไทย (4) ... หัวใจหลักของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ... 3 ห่วง 2 เงื่อนไข. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <https://www.gotoknow.org/posts/92577>

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ประเวศ วะสี. (2542). **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม**. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.

พิทยา ว่องกุล. (2539). **แนวคิดฝ่าวิกฤตทุนนิยมไร้พรมแดน : เศรษฐธรรมและอธิปไตยชุมชนไทย**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์วิชาการ

วิทยา เจียรพันธุ์ และคณะ. (2548) **โครงการวิจัยหนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบทไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สมพร ณ นคร และคณะ. (2556) **การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการผลิตไม้ผลเศรษฐกิจของกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรในจังหวัดนครศรีธรรมราช**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2539). (ออนไลน์). **รูปแบบโครงสร้างของธุรกิจชุมชน**. สืบค้นจาก <http://www.trf.or.th/research/>.

สัมมาชีพชุมชน สร้างเศรษฐกิจชุมชนให้มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน. (2559) (ออนไลน์) สืบค้นจาก : <http://www.roypalang.org/blogs/Ninlawan/1458032858>

เสรี พงศ์พิศ. (2548). **เครือข่าย : ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง** กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.

อภิชัย พันธเสน (2539). **ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

อเนก เหลาโชติ. (2547). **การบริหารจัดการธุรกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มหัตถกรรมตุ๊กตาราชบุรี**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่องบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร (2561) **กล่าวว่าสถานการณ์โคเนื้อปี 2561**

นายวิณะโรจน์ ทรัพย์ส่งสุข เลขาธิการสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ **เปิดเผยถึงสถานการณ์โคเนื้อของไทยในปี 2561 (ข้อมูลพยากรณ์ ณ เดือน มิถุนายน 2561)**

www.oae.go.th/view/1/รายละเอียดข่าว/ข่าว%20สกก./29070/TH-TH

สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเลย (2557) **กล่าวว่าสายพันธุ์โคเนื้อในประเทศ มีดังนี้โคเนื้อพันธุ์ตาก โคพันธุ์กบินทร์บุรี โคเนื้อพันธุ์กำแพงแสน โคเนื้อพันธุ์แองกัส โคพันธุ์อเมริกันบราห์มัน โคพันธุ์ชาลาล์พูน โคพันธุ์ทาจิมะ**

<http://pvlo-loe.dld.go.th/now/index.php/uncategorised/320-beef-breed?showall=1&limitstart=>

ยงยุทธ เต็มใจ ศาสตราจารย์ มณี . 2560. การจัดการดูแลโคในระยะเวลาต่างๆ. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล
อีสาน วิทยาเขตสุรินทร์

ศิริลักษณ์ วงศ์พิเชษฐ (ม.ป.ป) มูลและปัสสาวะสัตว์

<http://pvlo-loe.dld.go.th/now/index.php/uncategorised/320-beef-breed?showall=1&limitstart=>

กองอาหารสัตว์ (ม.ป.ป) พันธุ์พืชอาหารสัตว์ที่สำคัญ

http://nutrition.dld.go.th/Nutrition_Knowledge/ARTICLE/Pro6.htm

รักบ้านเกิด (2553) ฟางหมักยูเรีย

<http://rakbankerd.com/agriculture/print.php?id=276&s=tblfertilizer>

สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพะเยา (ม.ป.ป) หญ้าหมัก หมายถึง พืชอาหารสัตว์ต่าง ๆ

<http://pvlo-pyu.dld.go.th/index.php/en/2014-08-15-16-41-23/104-2>

(สมพร ณ นคร) โครงการการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการผลิตไม้ผลเศรษฐกิจของกลุ่มเครือข่ายเกษตรกร
ใน จังหวัดนครศรีธรรมราช

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อุทัย ศิริภักดิ์) ยุทธศาสตร์การพัฒนา กลุ่มงานวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบบูรณา
การ กรณีศึกษา: การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจผู้ผลิตมะม่วงเมืองแปดริ้วสู่การสร้าง

(ไชยณรงค์ นาวานุเคราะห์) การผลิตและการตลาดโคนเนื้อตามแนวชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือระหว่าง
ประเทศไทยและลาว

ภาคผนวก

1. คณะผู้รับผิดชอบโครงการ

รูป	ประวัติทีมวิจัย
	ชื่อ นายสุพัฒน์ ยงกุล ที่อยู่ 41 ม.15 ต.โนนค้อ อ.โนนคูณ จ.ศรีสะเกษ การศึกษา : ปริญญาโท ตำแหน่ง : นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ สังกัด : สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ เบอร์โทร : 081-9662001
	ชื่อ นางสาวนพรัตน์ สุธรรมมา ที่อยู่ 114/5 หมู่ที่ 15 ต.หนองเซียงทูน อ.ปรางค์กู่ จ.ศรีสะเกษ การศึกษา : มัธยมศึกษาปีที่ 6 ตำแหน่ง : จิตอาสาประจำหมู่บ้าน เบอร์โทร : 061-1698047
	ชื่อ นางสาวอิตารัตน์ สุธรรมมา ที่อยู่ 30 หมู่ที่ 15 ต.หนองเซียงทูน อ.ปรางค์กู่ จ.ศรีสะเกษ การศึกษา : มัธยมศึกษาปีที่ 6 ตำแหน่ง : ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เบอร์โทร : 065-2730697

รูป	ประวัติทีมวิจัย
	ชื่อ นายบุญนาค เต็มใจ ที่อยู่ 87/3 หมู่ที่ 15 ต.หนองเชียงทูน อ.ปรางค์กู่ จ.ศรีสะเกษ การศึกษา : ปวช. ตำแหน่ง : จิตอาสาประจำหมู่บ้าน เบอร์โทร : 087-454478
	ชื่อ นายจุฑานวัฒน์ สุทธิ ที่อยู่ 52 ม. 5 ต.หนองเชียงทูน อ.ปรางค์กู่ จ.ศรีสะเกษ การศึกษา : มัธยมศึกษาปีที่ 6 ตำแหน่ง : จิตอาสา เบอร์โทร : 086-8978689
	ชื่อ นายยงยุทธ เต็มใจ ที่อยู่ 87/3 ม.15 ต.หนองเชียงทูน อ.ปรางค์กู่ จ.ศรีสะเกษ การศึกษา : ปริญญาวิทยาศาตรบัณฑิต สาขาสัตวศาสตร์ ตำแหน่ง : จิตอาสาประจำหมู่บ้าน เบอร์โทร : 088-1035158
	ชื่อ นายสุพจน์ จันทำ ที่อยู่ 66 หมู่ที่ 15 ต.หนองเชียงทูน อ.ปรางค์กู่ จ.ศรีสะเกษ การศึกษา : ปวช. ตำแหน่ง : คณะกรรมการหมู่บ้าน เบอร์โทร : 087-0366364

รูป	ประวัติทีมวิจัย
	ชื่อ นายเป้ย พงษ์สุระ อยู่ 86/1 หมู่ที่ 15 ต.หนองเชียงทูน อ.ปรางค์กู่ จ.ศรีสะเกษ การศึกษา : ประถมศึกษาปีที่ 6 ตำแหน่ง : ส.อบต.หนองเชียงทูน เบอร์โทร : 081-6000107
	ชื่อ นายเสถียร รัตนวัน ที่อยู่ ม.15 ต.หนองเชียงทูน อ.ปรางค์กู่ จ.ศรีสะเกษ การศึกษา : ประถมศึกษาปีที่ 6 ตำแหน่ง : ทีมวิจัย เบอร์โทร : 098-5732376
	ชื่อ นายฟิลมย์ รัตนวัน ที่อยู่ 163 ม.15 ต.หนองเชียงทูน อ.ปรางค์กู่ จ.ศรีสะเกษ 33170 การศึกษา : ประถมศึกษาปีที่ 6 ตำแหน่ง : ประธานกลุ่มเลี้ยงโคแบบปรางณีต เบอร์โทร : 083-0461703

2. ที่ปรึกษาโครงการ

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	ที่อยู่	ตำแหน่งในชุมชน	การศึกษา	เบอร์โทรศัพท์
1	นางรักพันธุ์ ทุมแสน	สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอปรางค์กู่	พัฒนาการอำเภอ	ปริญญาโท	090-8237279
2	นายเทวัญ ศรีสุธัญญาวงศ์	สำนักงานปศุสัตว์ อำเภอปรางค์กู่	ปศุสัตว์อำเภอ	ปริญญาตรี	
3	นายไป่ ศรีอ่อน	องค์การบริหารส่วน ตำบลหนองเชียงทูน	นายกองค์การ บริหารส่วนตำบล	ปริญญาตรี	085-1026557
4	นายสงวน ชุมวัน	โรงเรียนบ้านหนอง เชียงทูน	ผู้อำนวยการ โรงเรียน	ปริญญาโท	